ڕووخسار و ڕەوشتە بەرزەکانی پێغەمبەری خۆشەویست

صلى الله عليه وسلم

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی

حەمزە بەرزنجی

إن فاتكم أن تروه بالعيون فما
يفوتكم وصفه هذي شمائله
مكمل الذات في خلق وفي خلق
وفي صفات فلا تحصى فضائله

ڕووخسار و ڕەوشتە بەرزەکانی پێغەمبەری خۆشەویست صلى الله عليه وآله وسلم

ڕووخسار و ڕەوشتە بەرزەکانی پێغەمبەری خۆشەویست

صلى الله عليه وآله وسلم

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی:

حەمزە بەرزنجی

بسم الله الرحمن الرحيم

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الحمد للّه، والصلاة والسلام على رسول اللّه ، وعلى آله وصحبه ومن والآه.. وبعد.

به درێژایی مێژوو هیچ دەستەو تاقمێك نەبووە كەبێ پێشەواو سەركردە بووبێ، بە جۆرێك شوێنكەوتوانی هەوڵیان داوە كە بەجێ پێیەكانی ئەودا هەنگاو بنێن و لەگەڵ حەزو بیركردنەوەی ئەودا ئاوێتە ببن.

موسڵمانانیش تاكە پێشەوایان ئەو پێغەمبەرە﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كەسەرداری كوڕانی ئادەمە عَلَيْهِ السَّلَامُ و نموونەی ڕەوشت بەرزی و جوامێری و خواناسی و پیاوەتی و ئازایەتی و هەموو ئاكارە بەرزەكانی ترە. هەر كاتێك موسڵمانان بەجوانی دەستیان گرتبێ بە ڕێبازەكەیەوەو بەشوێن هەنگاوەكانی كەوتبن؛ سەركەوتوو سەرفرازو عیزەت مەندبوون و قورسایی خۆیان سەلماندووە، لەبەر ئەمە یە دەبینین كۆمەڵانی صەحابە (ڕەزای خوای گەورەیان لێ بێت) یەكەم وەچەبوون كەلە هەموو كەس زیاتر ڕۆشن بووبونەوە بەتیشكی زێڕینی نبوەت و زۆربەی ڕەوشتەكانیان وەك ئاوێنە تیادا دەدرەوشایەوەو هەوڵیان دەدا زیاترو زیاتر خۆیان بشوبهێننە پێغەمبەرە سەركردە ڕابەرەكەیان﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾، بەجۆرێ وەكو مەحوی شاعیر دەفەرمووێ:

ئەوەندە بە عەكسی نوری نبوەت مونعەكیس بوبوون
غەریبی تازە هاتوو ئەیوت ئەم پێغەمبەرستانە

بەڵام. ئەوان لەو چاوگە بێ خڵتەوە خۆیان تێر ئاو دەكرد، لە قسەو گوفتار و ئاكارو ڕەفتاریاندا وەك ئەویان دەكرد، بۆیە وەك سەید قطب (رەحمەتی خوای

گەورەی لێ بێت) دەفەرمووێ: بووبوونە وەچەیەکی قورئانی ناوازە (جیل قرآنی فرید). کە بەرهەمەکەشی ڕەزامەندی خوای پەروەردگاریان بە دەســت هێنا، پاشــانیش لەم دنیاشــدا لە ماوەیەکی زۆر کەم دا بە هۆی بانگەوازی گوفتارو کردارو ئاکارە جوانەکانیان گرۆیەکی زۆریان لە بەندایەتیکردنی غەیری خواوە گەڕاندەوە سەر شاڕێی ئیسلام و بەندایەتی خوای بەندەکان. وە لەسەر دەستیان زۆرێك لەو وڵاتانە فەتح بوو کە پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مژدەی فەتح بوونی دابوو بەڵام بەچاوی خۆی نەیبینی.

ئەمڕۆش بەهۆی دوور کەوتنەوەمان لە ڕەوشــتە جوان ئاکارە بەرزەکانی ئەو پێغەمبەرە خۆشەویستە، دەبینین کۆمەڵگاکەمان پڕ بووە لە دیاردەی سەیرو سەمەرەو سیمای موسڵمانێتی و شوێنکەوتویەتی پێغەمبەرمان ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ پێوە نەماوەو بگرە زۆرجار ئەو دیاردە نوێیەش پەیدا بووە کە دەبینرێت ســوکایەتی بەرامبەر خودی ئەو کەســایەتی یە بەرزو بە حورمەتە دەکرێت. ئێمەش مەگەر تەنها لە مانگی (ربيع الأول) دا بیری پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ و ژیاننامەو ڕەوشتەکانیمان بکەوێتەوە. زۆر موسڵمانیش هەن خۆیان بە شــاگردو قوتابی پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەزانن بەڵام ناوی پێنج پشــتی نازانن، چ جای ژییاننامەو ڕەوشــتەکانی. واش دەزانن خۆشــەویســتی دەربڕین بریتی یە لە گۆرانی ووتن و شیرینی بەخشینەوە لە یادی لە دایك بوونی داو بەس....

خوێنەری خۆشەویست.... ئەم بەرهەمەی بەردەستت. پوختەی سیفەتی ڕووخسار و دیمەن و ڕوالەت و لاشەی پیرۆزی پێغەمبەره ڕا بەرەكەمانە ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ كە زۆرێكمان لێی بێ ئاگاین، پاشانیش مشتێكە لە خەرواری ڕەوشت و ئاكارو ڕەفتارە بۆن خۆش و ڕەونەقدارەكانی كە دۆست و دوژمنی شایەتی بەهەقی بۆ دەدەن.

كەتیایدا هەوڵم داوە بەشێوەی (مەتن) پوختی بكەم بۆ زیاتر ئاسان كاری و تێگەیشتن و بە پێی تواناش تەخریجی فەرموودەكانم هێناوەو ووشە قورسەكانیشم زیاتر شیكردۆتەوە بەپێی ڕاڤەی زانایان و لەنێوان دوو كەوانەدا بەم شێوەیە [ ] دامناوە تا بزانرێت كەئەمە تەرجەمەی دەقی فەرموودەكە نیە بەڵكو زیادە ڕوون كردنەوەیەكە.

لە خوای پەروەردگار داواكارم یارمەتیمان بدات خۆمان بەو ڕەوشتانەی پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ بڕازێنینەوە تابەختەوەرو عیزەت مەندی دونیاو ڕووسپی ڕۆژی قیامەت بین و شیاوی ئەوەبین لە ڕۆژی دوایی دا بەدیداری شادبین.

حەمزە بەرزنجی

ربيع الأول /١٤٢٢ كۆچی

لە دایك بوونی پێغەمبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

١- خـوای گـەورە دەفـەرمـوویـت: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾﴾ آل عمران: ١٦٤

واتە: خوای گەورە منەتی نا بە سەر ئیمانداراندا کە لە ڕەگەزی خۆیان پێغەمبەرو نێردراوێکی بۆ ناردن تا ئایەتەکانی خوایان بەســەردا بخوێنێتەوە و (فەرمانیان پێ دەکات بە چاکەو بەرگریان لێ دەکات لە خراپە) تا پاکیان بکاتەوە لە پیســی، وە قورئان و ســوونەتیان فێر بکات. ئەگەرچی پێش هاتنی ئەو پێغەمبەرە ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ ئەوان لە گومڕاییەکی ئاشکرادا بوون.

٢- وە خوای گەورە دە فەرموو یت: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾ الكهف: ١١٠

واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ پێیان بڵێ بێ گومان من مرۆڤێکم وەك ئێوە بەڵام نیگام بۆ دێت لەلایەن خواوە، کەوا پەرستراوی ئێوە یەك پەرستراوی بە هەقە.

٣- وە پرســیارکرا لە پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ دەربارەی بەڕۆژووبوونی ڕۆژی دووشــەمە ؟ فەرمووی: **(ذاك يَومُ ولدتُ فيه، وَفيه بُعِثتُ، وفيه أُنزِلَ عَليَّ القُرآن).** رواه مسلم

واتە: ئەوە ڕۆژێکە تیایدا لە دایك بووم و تیایدا کرامە نێردراو و پێغەمبەر و تیایدا قورئانم بۆ سەر دابەزێنرا.

٤- پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە ڕۆژی دووشـــەممەی مانگی ڕەبیع الأولدا لە دایك بووە لە شـــاری مەککەی پیرۆزو لە ماڵێکدا کە ناسراوە بە **(دار المولد)** واتە: خانەی لە دایك بوون،لە ساڵی ناسراو بە ساڵی (فیل) کە دەکاتە (٥٧١ زاینی)، لە دایك و باوکێکی ناسراو :باوکی ناوی عبداللّٰه ی کوڕی عبدالمطلبە و دایکی ناوی ئامینەی کچی وەهبە، باپیری ناوی نا (محمد) (صلى الله عليه وسلم). وە باوکی پێش لەدایك بوونی ئەم وەفاتی کرد.

ناو و سیفەت و نەژادی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

١- خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ﴾ الفتح: ٢٩

واتە: محمد نێردراوی خوایە.

٢- پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سوپاس کراو بووە.[١] لە ڕەچەڵەکی یەوە بەپاکی و بێ لەکەیی هاتووەو خوای گەورە هەڵی بژاردووە.[٢]

---

[١] پێغەمبەر(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەفەرمووێت: **(ألا تعجبونَ كيف يُصرفُ اللّٰه عنّي شتم ولعنهم؟ يشتمون مُذمماً، ويلعنون مُذمماً ،و أنا محمد).** رواه البخاري

واتە: ئا یا سەرتان سووڕنامێنێ چۆن خوای گەورە جوێن و نەفرینی قورەیشم لێ دووردەخاتەوە؟ ئەوان جوێن و نەفرەت بە کە سێك دەدەن بە خراپەکارو لۆمەکراو ناسرابێ، بەڵام من سوپاس کراوم.

[٢] پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەفەرمووێت: **(إن اللّٰه اصطفي كنانة من ولد اسماعيل، واصطفي قريشاً من كنانة، واصطفي من قريش بنى هاشم. واصطفاني من بني هاشم).**رواه مسلم

واتە: خوای گەورە لە مناڵ و نەوەکانی ئیسماعیل دا عَلَيْهِ السَّلَامُ (کەنانە)ی هەڵبژاردو لە نەوەکانی کەنانەش دا (قورەیش)ی هەڵبژاردو لە قورەیش دا (نەوەی هاشم)ی هەڵبژاردوو لە نەوەکانی هاشمیشدا منی هەڵبژاردو کردمیە پێغەمبەر(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

ناوە جوانەكانی زۆرە لەوانە: (محمد - أحمد - الماحی - الحاشر - العاقب). [٣]
وە (نبي الرحمة - نبي التوبة - المقفي - نبي الملاحم).[٤]

---

[٣] **عن جبير بن مطعم قال :قال رسول الله** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ **(إنَّ لي أسماء: أنا محمد، وأنا أحمد، وأنا الماحي الذي يمحو الله بي الكفر، وأنا الحاشر الذى يَحشُرُ الناس على قدمي، وأنا العاقب، والعاقب الذي ليس بعده نبي).** البخاري ومسلم بزيادة والترمذي (٢٨٤٢)وهو حديث صحيح

واتە: من چەند ناوێكم هەیە لەوانە: من (محمد)م [بەمانای ئەو كەسەی زۆر سوپاس دەكرێ لەسەر ڕەوشتە بەرزەكانی]، وە من (أحمد)م [بە مانای لە هەموو كەسێ زیاترو چاكتر سوپاسی خوای پەروەردگار دەكات]، وە من (الماحي)م [ئەو كەسەم كە خوای گەورە بە من كوفر ناهێڵێ و دەیسڕێتەوە]، وە من (الحاشر)م كە خەڵكی لەڕۆژی دوایی دا بە هۆی هاتن و شەفاعەتی منەوە حەشر دەكرێن، وە من (العاقب)م ئەو كەسەم كە هیچ پێغەمبەرێكم لە دواوە نی یە.

[٤] لە حوزەیفەوە فەرموویەتی: گەیشتم بە پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە ڕێگایەكی شاری مەدینەداو فەرمووی: **(أنا محمد، وانا أحمد، وأنا نبي الرحمة، ونبي التوبة، وأنا المقفي، وأنا الحاشر، ونبي الملاحم).** رواه الترمذي و حسن اسناده الالبانی وصححه ابن حبان (٢٠٩٥) و رواه أحمد و ابن سعد.

واتە: من محمدم و من أحمدم و من پێغەمبەری بەزەیم [مەبەستی ئایەتی: [﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ١٠٧﴾ الأنبياء: ١٠٧] وە من (نبی التوبة)م واتە پێغەمبەری تەوبەم ومن (المقفي)م كە دوا پێغەمبەرم و من (الحاشر)م كە خەڵك بە هاتنی من حەشر دەكرێت لە ڕۆژی قیامەتداو من (نبي الملاحم) پێغەمبەری جەنگم [لە بەر ئەوەی خەڵكی لەسەری خوێنی یەك دەڕێژن].

وە لە تەوراتا ناوی بە (المتوكل) هاتووە.[٥] وە خوای گەورە وەسـفی كردووە بە (رؤوف) و (رحيم). [٦]

---

[٥] لە عەطائی كوڕی یەسـارەوە فەرمووی: گەشـتم بە عبداللّٰه ی كوڕی عەمری كوڕی عاص (ڕەزای خوایان لێبێت) وتم: هەواڵم بدەرێ كە سـیفەتی پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ چۆن بووە لەتەوراتدا. فەرمووی: **(أجل واللّٰه إنه لموصـوف في التوراة ببعض صـفته في القران** [﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَٰكَ شَٰهِدٗا وَمُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا ٤٥﴾ الأحزاب: ٤٥] **و حرزا للاميين أنت عبدي و رسولي. سميتك المتوكل..)**؟ احزجه أحمد وقد رواه البخاري في البيوع، أنظر تفسير ابن كثير ٤٣٤/٣

واتە: بەڵام سـوێند بە خوا ئەو لە تەوراتدا وەسـف كراوە بەهەندێ لەو وەسـفانەی كە لە قورئاندا هاتووە: ئەی پێغەمبەر ئێمە تۆمان ناردوە بە شـاهێدی ومژدەدەری و ئاگادار كەرەوەیی، وە تۆ پارێزەری نەخوێندەوارانی. تۆ بەندەو نێردراوی منی. ناوم ناوی (المتوكل) پشت بە خوا بەستوو.

[٦] خوای گەورە دەفەرمووێت: [﴿لَقَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولٞ مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ عَزِيزٌ عَلَيۡهِ مَا عَنِتُّمۡ حَرِيصٌ عَلَيۡكُم بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ١٢٨﴾ التوبة: ١٢٨]

واتە: خوای گەورە نێردراوێكی بۆ ناردن لە خۆتان كە ئەوشتەی باری شانی ئێوەی پێ قورس دەبێ ئەو بێ تاقەت دەكات وە سـورە لەسـەر هیدایەت دان و سـوود پێ گەیاندنتان و بەرامبەر بە ئیمانداارانیش بەسۆز ومیهرەبانە.

هەروەها پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ڕێی داوە کە خەڵکی نەوەکانیان وەك ئەو ناو بنێن بەڵام نەهی کردوە کە خەڵك بەکونیەی ئەو کونیە بکرێ.[٧]

[٧] پێغەمبەر﴿ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەفەرموویێت: **(تسـموا بإسـمي، ولا تكتنوا بكنيتي ،فإنما أنا قاسم. أقسم بينكم).** رواه مسلم

وا تە: ناوی نەوەکانتان ناو بنێن بە ناوی من، بەڵام بە (کونیە)ی من کە[أ با القاسـم] ە (کونیە)یان مەکەن چونکە من بەشکەر (قاسم) م خێرو چاکە بەش دەکەم لە نێوانتاندا.

ناوی تەواوی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەم جۆرە یە[محمدی کوڕی عبداللّٰه کوڕی عبدالمطلب کوڕی هاشـم کوڕی عبدمناف کوڕی قصـــــي کوڕی کلاب کوڕی مرة کوڕی کعب کوڕی لؤی کوڕی غالب کوڕی فهر کوڕی مالك کوڕی النضـــــر کوڕی کنانة کوڕی خُزیمة کوڕی مدرکة کوڕی إلیاس کوڕی مُضـــــر کوڕی نذار کوڕی مەعد کوڕی عدنان] کە تا ئێرە بەرا ستی و صەحیحی هاتووە و لە سەرو ئەمیشەوە ئیختیلافی تێدایە. بەڵام گومانی تێدا نی یە کە عەدنان لە نەوەو کوڕانی(اسماعیل) پێغەمبەرە عَلَيْهِ السَّلَامُ . بروانە الرحیق المختوم لا٤٧ و مختصر سِیرة الرسول - محمد بن عبدالوهاب.

لە فەزڵەکانی پێغەمبەر صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ مژدەدەرو ئاگادارکەرەوەو ترسێنەرو چرایەکی ڕۆشنە.[٨] پێغەمبەری خوا کۆتای پێغەمبەرانە.[٩] زۆرترین شوێنکەوتەی هەیە لە ڕۆژی دوایی دا و یەکەم کەسە کە لە ڕۆژی دوایی دا لە دەرگای بەهەشت دەدات.[١٠]

---

(٨) خوای گەورە دە فەرمووێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝٤٥ وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ۝٤٦ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ۝٤٧﴾ الأحزاب: ٤٥ - ٤٧

واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ئێمە تۆمان ڕەوانە کردوە کە شایەتی دەر بیت لەسەر تەنهایی خوا. وە لە قیامەتیشدا لەسەر ئومەتەکان ببیتە شایەت، وە مژدەدەرو ئاگادارکەرەوە و ترسێنەر بیت. وە مژدەش بدە بە ئیمانداران کە لەلایەن خواوە فەزڵێکی گەورەیان بۆ هەیە.

(٩) خوای گەورە دەفەرمووێت: ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝٤٠﴾ الأحزاب: ٤٠

واتە: محمد باوکی هیچ یەکێك لە پیاوانی ئێوە نی یە، بەڵکو پێغەمبەری خواو کۆتای پێغەمبەرانەو خوای گەورەش زانایە بەسەر هەموو شتەکاندا.

(١٠) پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دەفەرمووێت: **(أنا أكثر الأنبياء تبعاً يوم القيامة، وأنا أول من يقرع باب الجنة)**. رواه مسلم

واتە: من لەڕۆژی دوایی دا لە هەموو پێغەمبەران زیاتر شوێن کەوتەم هەیە و یەکەم کەسم کە لەدەرگای بەهەشت دەدەم.

یەکەم تکاکارە لە بەهەشتدا.[11] چاوی دەنووست بەڵام دڵی نەدەنووست.[12] سەرداری کوڕانی ئادەمەو یەکەم کەسە زەوی بۆ لەت دەبێ و زیندوو دەبێتەوەو یەکەم شەفاعەت کارە لە مەحشەردا.[13] بە سەر پێغەمبەرانی تردا فەزڵ دراوە بە شەش خاسیەت و تایبەتمەندی گرنگ.[14]

---

[11] وە دەفەرمووێت: ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾: **(أنا أول شافع في الجنة، لم يُصدَّق نبي من الأنبياء ما صُدّقت، وإنّ نبياً من الأنبياء ما صدّقه من أُمّته إلا رَجل واح).** رواه مسلم

واتە: من یەکەم کەسی شەفاعەت کارم لەبەهەشت دا، هیچ پێغەمبەرێك بە ئەندازەی من بەڕاست دانەنراوەو شوێن کەوتەی نی یەو پێغەمبەرێك لە پێغەمبەران هەیە جگە لە یەك پیاو لە گەلەکەیدا کەس بەڕاستی نەزانیوەو شوێنی نەکەوتووە.

[12] ئەنەسی کوڕی مالك لە فەرموودەکەی شەوڕەوی (الاسراء) دا تیا یدا هاتووە کە فەرموویەتی: **(والنبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ نائمة عيناه، ولا ينام قلبه).** رواه البخاري

واتە: پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾چاوەکانی خەوتبوون و بەڵام دڵی هەرگیز نەدەخەوت و بەخەبەر بوو.

[13] وە دەفەرمووێت ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾: **(أنا سيد ولد آدم يوم القيامة، وأول من تنشَقُّ عنه الأرض، و أول شافع ومشَفَّع).** رواه مسلم

واتە: من سەرداری نەوەکانی ئادەمم عَلَيهِ السَّلَام لەڕۆژی دوایی دا، وە یەکەم کەسم کە زەویم بۆ لەت دەبێت و لە گۆڕ دێمە دەرو یەکەم شەفاعەت کارو یەکەم شەفاعەت وەرگیراوم.

[14] دەفەرمووێت ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾: **(فضلت على الأنبياء بست: أُعطيت جوامع الكلم، و نصرت بالرعب، و أحلّت لي الغنائم، وجعلت لي الأرض مسجداً وطهوراً، وأرسلتُ إلى الخلق كآفّة، وخُتم بي النبيون).** رواه مسلم

وە لەچاکترین سەدەو چاخدا نێردراوە.[١٥] زۆربەی نزاو پاڕانەوەکانی گیرابوون.[١٦]

واتە: فەزڵم دراوە بەسەر پێغەمبەراندا بە شەش تایبەتمەندی: ووتەی گشت گیری کورتم پێدراوە کە وتەیەکی کەمە و مانایەکی زۆری هەیە [ئەگونجێت قورئان بێت یان فەرموودەکانی خۆی بێت والله أعلم] وە سەرخراوم بەسەر دوژمنانم دا بە ترس لە[لە ریوایەنێکی تردا: مانگە ڕێیەك لێم دەترسن] وە غەنیمەتم بۆ حەڵاڵ کراوە، وە هەموو زەویم بۆ کراوە بە شوێن کوڕنوشگا و پاکێتی [بۆ نوێژ کردن و تەیەمموم] وە نێردراوم بۆ گشت دروست کراوان، وە بە هاتنی من پێغەمبەرایەتی کۆتایی پێ هێنرا.

[١٥] دەفەرمووێت ﴿صلى الله عليه وسلم﴾: **(بُعثتُ من خير قرون بني آدمَ قرناً فقرناً، حتى كنت من القرن الذي كنت فيه)**. أخرجه البخاري

واتە: من نێردراوم لە چاکترین چاخ و سەدەی نەوەکانی ئادەمدا چاخ لە دوای چاخ هەتا لەم چاخەدا بووم کە تیایدا ڕەوانە کرام.

[١٦] دەفەرمووێت﴿صلى الله عليه وسلم﴾ : **(سألت ربي ثلاثاً، فأعطاني ثنتين، منعني واحدة: سألت ربي أن لا يهلك أمتي بالسنة فأعطانيها، و سألته أن لا يهلك أمتى بالغرق فاعطانيها، و سألته أن لا يجعل بأسهم بينهم فمنعنيها)**. رواه مسلم. و في رواية: **(فسألته أن لا يسلط عليهم عدواً من غيرهم فاعطانيها)**. رواه الترمذي والنسائي وصحح الألباني سنده

واتە: داوای سێ شتم لە خوای گەورە کرد، دووانیانی پێ بەخشیم و یەکێکیانی لێ گرتمەوە: داوام لەپەروەردگارم کرد کە گەلەکەم بە برسێتی گشتی لە ناو نەبات پێی بەخشیم، وە داوام لێ کرد کە گەلەکەم بەنقوم بوون و خنکان لە ئاودا لەناو نەبات پێی بەخشیم، وە پاڕامەوە لێی کە گرفت و نارەحەتی ودووبەرەکی لە ناو گەلەکەم دا نەبێت و یەکتری لە ناو نەبەن، ئەمەیانی لێ گرتمەوە. **لە ریوا یەتێکی تردا:** وە داوام لێکرد کە دوژمنێکی تر لە غەیری خۆیان زاڵ نەکات بەسەریاندا پێی بەخشیم و لێی وەرگرتم.

وە تەواوکەری کاری پێغەمبەرایەتی یە.[١٧]وە بانگەوازەکەی ئیبراهیم پێغەمبەر عليه السلام و مژدەکەی عیسی پێغەمبەر عليه السلام و خەونەکەی دایکێتی.[١٨]

---

[١٧] دە فەرمووێت ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾: **(إن مثلو مثل الأنبياء قبلي، كمثل رجل بنى بنيا ناً فأحسنه وأحمله، إلا موضع لَبِنَة من زاوية من زوا ياه. فجعل الناس يطوفون به ويعجبون له، ويقولون: هلا وضَــعَت هذه اللبنة ؟ قال: فانا اللّبِنة، وأنا خاتم النبيين).** أخرجه البخارى ومسلم

واتە: نموونەی من و پێغەمبەرانی پێش خۆم وەکو نموونەی کابرایەك وایە کە بینایەکی بە چاکی و جوانی دروســت کردبێت، جگە لەوەی یەك خشــتی لە گۆشــەیەك لە گۆشــەکانی دا هێشتبێتەوە و داینەنابێ، وە خەڵکی لەم بینایەدا بسووڕێنەوەو پێی سەرسام ببن و بڵێن: خۆزگە ئەو خشــتەش دادەنرا بۆی؟ فەرمووی: منیش وەك ئەو خشــتە وام ومن کۆتایی پێغەمبەرانم.

[١٨] وە فەرموویەتی﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ : **(إنى عند الله مكتوب خاتم النبيين، وإن آدم لمنجدل في طينته، و سأخبركم بأول أمري: دعوة إبراهيم، وبشارة عيســـى، و رؤيا أمي التي رأت حين وضــعتنى، وقد خرج لها نور أضــاءت لها منه قصــور الشــام).** صــححه الحاكم و وافقه الذهبي و صححه الألباني في المشكاة

واتە: من لە کاتێکدا لە لای خوای گەورە بە کۆتای پێغەمبەران نوسرا بووم کە هێشــتا ئادەم عليه السلام لەناو قورەکەیدا بوو دروست نەکرا بوو، وە هەواڵتان دەدەمێ بە یەکەم باسی خۆم کە من چیم: من پاڕانەوەکەی ئیبراهیم پێغەمبەرم عليه السلام [کە فەرمووی: وابعث فيم رســولاً منهم يتلو عليهم آياتك ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة ...].

وە مژدەکەی عیسا پێغەمبەرم عليه السلام [کە فەرمووی: ﴿وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ الصف: ٦

وە خەونەکەی دایکمم کە بینیبووی لە کاتێکدا منی بوو، نوورێکی لێوە دەرهات بەجۆرێك سەراپا کۆشکەکانی شام لێوەی ڕووناك بوویەوە.

دیمەنی پێغەمبەری خۆشەویست صَلَّىاللَّهُعَلَيهِوَسَلَّم وەك ئەوەی بیبینی

باڵای نە زۆر درێژو نە زۆر کورت بووە و ڕەنگیشی سپی یەکی خوێن سارد نەبووەو زۆر ئەسمەر ڕەنگیش نەبووە. قژیشی لوول نەبووە، سەرو ڕیشی بیست تاڵ مووی سپی تێدا نەبووە.[١٩]

---

[١٩] **عن أنس بن مالك انه سمعه يقول: (كان رسول اللّٰه ﴿صَلَّىاللَّهُعَلَيهِوَسَلَّم﴾ ليس بالطويل البائن، ولا بالقصير، ولا بالأبيض الامهَق، ولا بالآدمِ، ولا بالجَعد القَططِ ولا بالسَّبِط، بعثه اللّٰه تعالى على رأس أربعين سنة، فأقام بمكة عشر سنين، وبالمدينة عشر سنين، توفاه اللّٰه على رأس ستين سنة وليس في رأسه ولحيته عشرون شعرة بيضاء).** البخاري ومسلم ومالك والترمذي وقال:حديث حسن صحيح، والبغوي في (شرح السنة) (٣٦٣٥) ٠ وهو صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّىاللَّهُعَلَيهِوَسَلَّم﴾ باڵابەرزێکی زۆر دیار نەبووە و کورتە باڵاش نەبووە، وە ڕەنگی نەسپی یەکی تێر بووەو نە ئەسمەر بووە، وە قژی زۆر لوول و زۆر خاویش نەبووە، خوای گەورە لە تەمەنی چل ساڵی دا کردی بە پێغەمبەرو لە شاری مەککەدا (دە) ساڵ. [لە ریوایەتێکی دا سیانزە ساڵ، کەوا تە لێرەدا زیادەکەی نەفەرمووە] مایەوەو لە شاری مەدینەش دا (دە) ساڵ. وە خوای گەورە لە تەمەنی شەست ساڵی دا گیانی کێشا [لێرەدا ڕاوی سێ ساڵە زیادەکەی نەفەرمووە. لە ڕیوایەتێکی دا هاتووە: لە شەست و سێ ساڵی دا] وە لە سەرو ڕیشدا(٢٠) تاڵ مووی سپی تێدا نەبووە٠

ڕەنگی ڕووی گەشاوەو سپی کار بووە دەتوت بەزیو قاڵ دراوە.[٢٠] ڕیشی پیرۆزی پڕبووەو ڕەنگی ڕووی سووری یەکی پێوە دیار بووە.[٢١] لاشەی مامناوەندو جوان بووە، لە ڕۆیشتندا کەمێك بەرەو پێشەوە ڕەوتی دەکرد بە وێنەی کەشتی.[٢٢]

---

[٢٠] **(کان رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ أبيض مليح الوجه).** رواه مسلم

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەم و چاوو ڕووی سپی یەکی گەشاوەو جوان بووە.

و عن أبی هریرة رضي الله عنه **قال: (کان رسولُ الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ أبيض، كأنما صيغ من فِضةِ، رَجِلَ الشَّعر).** رواه الترمذی وا سناده ضعيف لكن الحديث صحيح لأن له شواهد كثيرة وهو في الصحيحة (٢٠٥٣)

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ سپی کارێك بوو دەتوت بەزیوو قاڵ دراوەو قژێکی زۆری هەبوو.

[٢١] **(کان رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مربوعاً، عريض ما بين المنكبين، كث اللحية، تعلوه حُمرة، جُمَّته إلى شحمة أُذنيه، لقد رأيته في حُلَّةٍ حمراء، ما رأيت أحسن منه).** رواه البخاري

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ چوارشانە بووە، نێوان هەردوو شانی پان بوو، مووی ڕیشی پڕبوو، وە سورایی یەکی پێوە دیارو زاڵ بوو، وە قژی گەیشتبووە نەرمایی هەردوو گوێ یەکانی، لە دوو پۆشاکی سووری خەتداردا بینیم هەرگیز لەو جوانترو چاکترم نەدیووە.

[٢٢] **عن أنس قال: (کان رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ رَبعةً، ليس بالطويل ولا بالقصير، حسن الجسم، وكان شعرُهُ ليس بجعد ولا سبط، أسمر اللون، إذا مشى يتكفَّأ).** البخارى ومسلم (٢٣٣٨) والترمذي و غيرهم وهو صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لاشەی مامناوەند بوو نەدرێژ و نەکورت، لاشەی جوان و ڕێك بووە، قژێکی هەبوو نە لوول و نەخاو. ڕەنگی کەمێك ئەسمەر بوو، کە بڕۆشتایە بە ڕێدا کەمێك بەپێشەوەدا ڕەوتی دەکرد.

چوارشانە بووەو شانەکانی پان و لەیەك دوور بووەو قژی هەتا نەرمایی گوێچکەکانی (یان تا نزیکی ناوشانی) هاتبوو.(٢٣) پەنجەو لەپی دەستی و هەردوو قاچ و سەری پیرۆزی گەورە بووە.هەروەها سەری ئێسقانەکانیشی وە مووی سەرسینگی تا کەلەکەی درێژ بوو بووە.(٢٤)

---

(٢٣) **البراء بن عازب يقول: (كان رسول الله ﷺ رَجلاً مربو عاً، بُعَيدَ ما بين المنكبين، عظيم الجُمّة إلى شحمة أُذنيه، عليه حُلة حمراء ما رأيت شيئاً قط أحسن منه)**. أخرجه البخاري ومسلم (٢٣٣٧) وأبو داود والنسائي وابن ماجه والترمذی

واته: پێغەمبەری خوا ﷺ پیاوێکی چوار شانە بوو، نێوان شانەکانی دوور بوون لەیەکەوە، قژی درێژ بوو تا نەرمایی گوێی هاتبوو، دوو پۆشاك (دامێن و سەرامێن) ی سووری (خەتداری) لەبەردا بوو لەو جوانترم نەبینیوە.

وفي رواية عنه قال: (ما رأيت من ذي لِمةِ في حُلة حمراء أحسن من رسول الله ﷺ. له شعر يَضربُ منكبيه، بُعيد ما بين المنكبين، لم يكن بالقصير ولا بالطويل).

واته: کەسم نەبینیوە کە قژی درێژو بەردابێتەوە و پۆشاکی سووری لە بەردابێت و جوانتربێت لە پێغەمبەری خوا ﷺ ، قژێکی هەبوو دەگەیشتە ناوشانەکانی، شانەکانی لەیەك دوور بوون و نەکورت و نە زۆر باڵا بەرز نەبووە.

(٢٤) **عن علي بن أبي طالب قال: (لم يكن النبي ﷺ بالطويل ولا بالقصير، شَثْنُ الكفين والقدمين، ضخم الرأس، ضخم الكراديس، طويل المَسربة، إذا مشى تكفّأ تكفؤاً كأنما ينحط من صَبَب، لم أر قبله ولا بعده مثله ﷺ)**. رواه الترمذي (٣٦٤١) وقال :حديث حسن صحيح. و صححه الحاكم (٦٠٦/٢) و وافقه الذهبي و سنده ضعيف لكن له طرق أخرى يتقوى بها عند أحمد وابن سعد في الطبقات (٤١٠/١-٤١١)

دەمی پیرۆزی گەورەو قڵیشـــــی چاوەکانی درێژو پاژنەی قاچی کەم گۆشت بووە.[٢٥] لە مانگ جوانتر بووەو شێوەی لە خۆر و مانگ چووە. (ڕووی) پیرۆزو دەم و چاوی خڕ بووە.[٢٦]

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ نە درێژ و نە کورتە باڵا بووە، دەســت و پەنجەو هەردوو قاچی و ســەری پیرۆزو ســەری ئێســقانەکانی گەورە بوو، مووی ســەر ســینگی تا کەلەکەی درێژ بوو بووەوە، کە دەرۆیشت ئەمەندە بە ڕێك و جوانی دەڕۆیشت دەتوت قاچی لە زەوی نادات، نە لەپێش ئەوداو نە لەدوای ئەودا کەسـم نەدیووە بەوێنەی ئەو ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾.

[٢٥] **جابر بن سـمرة يقول: (كان رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ضَـليعَ الَفمِ، أشـكَلَ العينين، منهوس العقب) قال شعبة: قلت لسماك: ما(ضليعَ الفم)؟ قال: عظيم الفم. قلت: ما (أشكل العينين)؟ قال: طويل شق العين. قلت: ما(منهوس العقب)؟ قال: (قليل لحم العقب).** رواه مسلم (٢٣٣٩) و الترمذي و الطيالسي وأحمد. وهو صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەمي گەورەو قڵیشــی چاوی درێژو پاژنەی پێی کەم گۆشـت بووە. شـعبە دەڵێ: بە (سـەماك)م وت: (ضـليع الفم) چی یە؟ فەرمووی: واتە دەمی گەورە بووە.وتم: ئەی (أشكل العينين)چيیە؟ فەرمووی: قڵیشــی چاوی درێژبووە، وتم: ئەی (منهوس العقب) چی یە؟ فەرمووی: پاژنەی پێی کەم گۆشت بووە.

[٢٦] **عن جابر بن سمرة قال: (رأيت رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ في ليلة إضحيان، و عليه حلة حمراء. فجعلت أنظر إليه وإلى القمر، فلهو عندي أحسنُ من القمر).** الترمذي(٢٨١٢)و الدارمي و ابو الشيخ و الحاكم و صححه و وافقه الذهبي و الطبرانى. و صححه الالبانى

واتە: لە شەوێکی ڕۆ شنی مانگە شەودا پێغەمبەرم ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بینی وە دوو پۆ شاکی سووری خەتداری لە بەردابوو. منیش تەماشای ئەو و تەماشای مانگەکەم دەکرد. ئەوم بەلاوە جوانتر بوو لەمانگەکە.

وە زۆر لە(ابراهيم) پێغەمبەر عَلَيْهِ السَّلَامُ چووە.[٢٧]

وعن أبى إسحاق قال: سأل رجل البراء بن عازب: أكان وجهُ رسولِ اللّٰه ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مِثلَ السيف ؟ قال: (لا.بل مثل القمر). البخاري والترمذي (٣٦٤٠)وغيرهم هو صحيح

واتە: پیاوێك پرسیاری كرد لە (بەڕائی كوری عازب): ئایا ڕووی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەكو شمشێر وا بووە ؟ فەرمووی: نەخێر وەكو مانگ وابوو.

-(كان وجهه مثل الشمس والقمر وكان مستديراً). رواه مسلم

[٢٧] **عن جابر بن عبداللّٰه أن رسول اللّٰه ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قال :(عُرِضَ علي الأنبياء، فإذا موسى عَلَيْهِ السَّلَامُ ضَرَبٌ من الرجال، كأنه من رجال شنوءة، و رأيت عيسى إبن مريم عَلَيْهِ السَّلَامُ فإذا أقرب من رأيت به شبهاً عروة بن مسعود، ورأيت إبراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ فإذا أقرب من رأيت به شبهاَ صاحبكم (يعنى نفسه). ورأيت جبريل عَلَيْهِ السَّلَامُ فإذا أقرب من رأيت به شبهاً دِحية).** مسلم (١٦٧) والترمذي (٣٦٥١)وأحمد، انظر (الصحيحة) (١١٠٠). وهو صحيح

واتە: پێغەمبەرانم نیشاندرا: موسام عَلَيْهِ السَّلَامُ بینی پیاوێكی تەواو بوو ئەتوت لە پیاوانی (شەنوئەتە) [هۆزیكە لە یەمەن، خەڵكی ئەم هۆزە مام ناوەندن نە قەڵەوو نەلاواز]. وە عیسای كوڕی مەریەم عَلَيْهِ السَّلَامُ م بینی ئەو كەسەی من بینیبێتم و زۆر لەو چووبێت (عروەی كوڕی مەسعود) ە [كە ئەقەفییەو ئەو كەسەیە كە قورەیش لە ڕۆژی حودەیبیەدا ناردیان بۆلای پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ . ساڵی (٩)ی كۆچی موسڵمان بووە. وە یەكێكە لەو دوو كەسەی كە قورەیش لە بارەیانەوە دەیانووت: ﴿وَقَالُواْ لَوۡلَا نُزِّلَ هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانُ عَلَىٰ رَجُلٖ مِّنَ ٱلۡقَرۡيَتَيۡنِ عَظِيمٍ ٣١﴾ الزخرف: ٣١. وە ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ م بینی ئەو كەسەی زۆر لەو چووبێت هاوەڵەكەتانە (واتە خۆی).

ئه مه نده خۆشــــەویســـت بوو جاری وا بووه کافرانیش هۆنراوه یان وتووه بەسەری دا.[٢٨]

وه (جبريل)م عليه السلام بینی ئەو کەسەی زۆر لەو چووبێت (دوحەیە)یە [دحیە الکلبی هاوەڵێکە لەگەڵ پێغەمبەردا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بەشـداری جەنگەکانی دوای (بەدر) بووه و بەیعەتی ژێر دارەکەی داوە. زۆر جار جبریل عليه السلام لە سـەر شـێوەی ئە مدا دە هات بۆلای پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾. چووە شــام و لە (المِزَّة) مایەوە تا لە زەمانی (معاویە)دا وەفاتی کردو نوێنەری پێغەمبەر﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بوو کە ناردی بۆلای (هِرَقل)و لە (حیمص) پێی گەیشت].

[٢٨]چەند جوانە کە یەکێك لە وەسفیدا دەڵێت :

وأبيض يستسقى الغمام بوجهه ثمالُ اليتـامى عصـمة للأرامـل

وا تە: سـپی کارێکە و داوای دوعاکردنی لێ دەکرێ کە بۆ باران بارینی بکات. خواردن بەخشەرە بەهەتیوان و پارێزگاری کەری بێوەژنانە لەستەم لێ کردنیان.

ئەم هۆنراوەیە لە قسـەکانی (أبو طالب)ی مامێتی. کە ابن عمر رضي الله عنه و غەیری ئەو دەیانووتەوە کاتێ موسـڵمانان تووشی باران نەبارین ئەهاتن. پێغەمبەریش ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەپاڕایەوە بۆیان و دەیفەرموو: **(اللهم اسـقنا)** خوایە تێر ئاومان بکەو بارانمان بۆ ببارێنە. ئەوەبوو بارانیان بۆ باری. رواه البخاري

هۆی ووتنی شـیعرەکەی (ابو طالب) لە وەسـفی پێغەمبەردا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئەوە بوو: سـاڵێك باران نەباری و ئەبو طالبیش پێغەمبەری ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بە منداڵی هێنا لەلای کەعبەدا پشتی دا بە کەعبەوەو پەنجەی بەرز کردەوەو پاشان پاڕایەوە، ئەوەبوو باران باری، تەواوکەری شیعرەکەی کە لەخۆشی ئەوەدا ووتی ئەمەیە:

دەم و چاوی ڕۆشن و نورانی بووە. نە قەڵەوو نە لاواز بووە، چاوی زۆر ڕەشایی بووە. برژانگی چاوە جوانەکانی درێژ بووە. دەنگی خۆش بووەو صـەدای تێدا بووە، گەردنی بەرز بووە، هەردوو بڕۆی درێژو چەماوە بووەو نزیکبووە بگەن بەیەك، بە هەیبەت و ویقار بووە، قسـەکانی دەتوت موروی ڕێکخراوە بە دوای یەکدا دێن، ڕووی لە کەس هەڵنەدەکردو قسە بەتاڵ نەبووە.[٢٩]

يلوذ به الهُلاّك من آل هاشـــم　　فهم عنـــدة في نعمة وفوا ضلِ
كـذبتم وبيـت اللّه يُبزى محمدٌ　　و لما نقــاتــل دونه ونناضــل
ونسلمـه حـتى نُصـرَّع حـولة　　ونـذهَل عن أبنـائنا والحلائـل

وە پیاوێکی هۆزی (کنانە) هۆنراوەی دەهۆنیەوە و دەیوت:-

لـك الحمـد، والحمـد ممن شكر　　سُـقينا بوجــه النبــي المطــر
دعـــا اللّه خـــالـــقه دعـــوة　　إليــه وأشــخص منـه البصــر
فلــم يـك إلا كإلقـــا الـــرداء　　وأســـرع حتـــى رأينـــا الـــدرر
وكـــان كمـــا قـــال لـــه عـمه　　أبــو طـــالب أبيــض ذو غُــرر
به اللّه يسـقى صـوب الغـمـام　　وهـــذا العيـــان لـــذاك الخـــبر
فمن يشــكر اللّه يلق ا لمزيـد　　و مــن يكفــر اللّه يلــق الِغــيرْ

(نقلاً من كتاب منال الطالب لإبن الأثير ص ١٠٦)

[٢٩] هەموو ئەمانە لە فەرموودە درێژەکەی (أم معبد)دا هاتووەو ئەمانە لە وەسفی (أم معبد)ە بۆی، کە بەسەرهاتەکەی بەم شێوەیەیە:

پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ لەگەڵ ئەبو بەکرو خزمەتکارەکەی و ئەو چاوساغەی لەگەڵیاندا بوو لە مەککەوە دەرچوون. لە ڕێگایاندا بەرەو شاری مەدینە بەلای دوو ڕەشماڵ(خێمە)ی ئافرەتێکی پیردا تێپەڕ دەبن کە ناوی (أم معبد)ەو لە نزیك ڕەشماڵەکەیەوە دانیشتووەو خوارد نەوەو خواردن دەدا بە خەڵك، ئەمانیش داوای خواردنی (گۆشت و خورمای) لێ دەکەن هەتا لێی بکڕن، بەڵام هیچیان لەلایدا نەبینیەوە، پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ تەماشای مەڕێك دەکات لە سوچێکی ڕەشماڵەکەدایە، دوای ئەوەی هیچ توێشویان پێ نەماوەو برسیانە.

پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: ئەم مەڕە چی یە ئەی (أم معبد)؟

أم معبد: مەڕێکە بەهۆی لاوازی یەوە لەڕانەکە بەجێ ماوەو نەیتوانیووە دەرچێ بۆ لەوەڕ.

پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾: ئایا شیری تێدا هەیە؟

ام معبد : زۆر لەوە لاوازترە تا شیری تێدا بێت.

پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾: ئایا ڕێگام ئەدەیت بیدۆشم.

أم معبد: باوك و دایکم بە فیدات بن، ئەگەر ئەتەوێت بیدۆشیت بیدۆشە.

پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ مەڕەکە بانگ دەکات و دەست دەهێنێ بەسەر گووانی داو ناوی خوای گەورە دەهێنێ و دەپاڕێتەوە بۆ (أم معبد) لە مەڕەکەی دا. هەتا مەڕەکە هەردوو قاچی بڵاودەکاتەوەو گوانی پڕ دەبێت لە شیرو ئامادەیە بۆ دۆشین، پێغەمبەریش﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ داوای جامێکی گەورە دەکات و دەست دەکات بە دۆشینی تا پڕ دەبێت، پاشان دەرخواردی ئافرەتەکەی دەدات هەتا تێر دەخواتەوە، وە دەرخواردی هاوڕێکانی دەدات تا تێردەخۆنەوە، پاشان خۆشی کۆتا کەس دەیخواتەوە، پاشان جارێکی تر دەست دەکاتەوە بە دۆشینی تا دەفرەکە (جامەکە) پڕ دەکات و لەلایان جێی دەهێڵێ و پارەی ئەوەی دەداتێ و دەردەچن و دەڕۆن..پاش کەمێك هاوسەری ئافرەتەکە کە ناوی(أبو معبد)ە دەگەڕێتەوەو ڕانەمەڕە لەڕو لاوازەکانی پێش خۆی داوە کە لە لاوازیدا بە ملاولادا دەکەون، تەماشا دەکات شیر دەبینێ !!

أبو معبد (بەســەر ســوڕمانەوە) دەڵێ: ئەم شــیرەت لە کوێ بوو (أم معبد)؟ خۆ مەڕەکەمان نەهاتووە بۆ لەوەڕو هەتا ئێستا نەزاوەو شیردەریش لە ماڵەکەدا نی یە ؟!!!

ام معبد: نەخێر؛ سوێند بەخوا پیاوێکی پیرۆز بەلاماندا تێپەڕی و حاڵ و حسابێکی ئاوابوو. بەسەرهاتەکەی بۆ دەگێڕێتەوە.

أبو معبد: دەسا (أم معبد) وەسفی ئەو پیاوەم بۆ بکە بزانم سیفەتی چۆن بوو.

ئەوجا (أم معبد) وەسفی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەکات و دەڵێت:

(رأيت رجلاً ظاهر الوضاءة): پیاوێکم بینی ڕۆشنایی ئاشکراو دیاربوو.

(أبلج الوجه): ڕووی نورانی و پرشنگدار بوو.

(لم تعبه نُحلة ولم تزر به صقلة): لاشەی نەزۆر لاوازو نەزۆر قەڵەوو ئەستوور بوو.

(وســيمٌ قســيمٌ في عينيه دعج): جوانێکی نورانی بوو لەچاوی دا ڕەشــایی یەکی زۆری تێدابوو. واتە: چاوی ڕەش بوو.

(وفي أشفاره وطف): برژانگی چاویشی درێژ بوو.

(وفي صوته صهل): لە دەنگی دا صەداو خۆشی یەکی تێدا بوو.

(وفي عنقه سطع): مل وگەردنی بەرزو درێژ بوو.

(وفي لحيته كثاثة): ڕیشی درێژو پڕبوو.

(أزجُّ أقرَن): هەردوو برۆی درێژ وچەماوە بوو نزيك بوو بدەن لەيەك.

(إن صمت فعليه الوقار): ئەگەر بێ دەنگ بوایە ویقارو ڕێزی لێ دەباری.

(وإن تكلم سما و علاه البهاء): وە ئەگەر قسەی بکردایە بڵندی و کەشخەیی و هەیبەتی پێوە دیار بوو.

(أجمل الناس وأحســنهم من قريب): لە دوورەوە لەگشــت خەڵکی جوانترو بە بە هاترینیان بوو.

(حلوُ المنطق): ووشەو قسەکانی شیرینەو شیرینگۆ بوو.

(فصَـلٌ لانَزْرٌ ولاهَذر): بەین دەخاتە نێوانیەوەو قسـەکانی ڕۆشـن ومامناوەندە(واتە نە زۆر قسە دەکات، وە نە زۆر بێ دەنگ و بێ قسەیە).

(كـأن منطقـه خرزاتُ منظم يتحـدرن): قســەکـانی ئـەتووت مورووی ڕێکخراوە بـە دوای یەکدا دێن.

(رَبعة لا يأس من طول): چوارشانەیەکە نەزۆر باڵا بەرز و درێژە.

(ولاتقتحمه عين من قصر): وە نە زۆر کورتە باڵا و ناسازە لەبەر چاودا.

(غُصن بين غصنين): لەو نێوانەدایە.

(فهو أنظرُ الثلاثة منظراً، وأحسنهم قدراً): لە هەر سێ کە سەکەدا لە هەموویان جوانترو بە قەدرو شـکۆتر بوو.(ئەو سـیانەش: پێغەمبەر﴿ صلی الله علیه وسلم ﴾ و ئەبوبەکرو دەلیلەکەیان بوو).

(له رفقاء يَحفون به): کۆمەڵە هاوڕێیەکی هەیە دەوریان داوە.

(إن قال، أنصتوا لقوله): ئەگەر قسە بکات؛ گوێی بۆ ڕادەگرن.

(وإن أمرَ تبادروا لأمره): وە ئەگەر فەرمان بدات هەڵپە دەکەن بۆ جێ بەجێ کردنی.

(محشود محفود): کۆمەڵە هاوڕێیەکی هەیە گوێ ڕایەڵن بۆی وخۆشیان دەوێ.

(لاعابس ولامُفَنَّد): ڕوو لە کەس هەڵناکات و ووتەکانی دوورە لە بەتاڵ وئەفسانە.

أبو معبد فەرمووی: سوێند بەخوا ئەوە هاوەڵەکەی قورەیشە کە بۆمان باسکراوە لە بارەیەوە لە مەککەدا، وە ویســتم وابووە کە هاوەڵایەتی بکەم و ئەگەر ڕێگام دۆزی یەوە بۆ ئەوە ئەوا وادەکەم.

ئیتر بەیانی دەنگێکی بەرز لە مەککەدا هاواری دەکرد بەجۆرێ دەیانبیست و نەیاندەزانی کێ یەو دەیفەرموو:

جزى الله رب الناس خيرَجزا ئه — رفيقـين قـالا خيمتـي أم معبـد

هما نزلا ها بالهدى، وا هدت به — فقد فاز من أمسـى رفيق محمد

حديث حسن قوى أخرجه الحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي.
إبن كثير دەفەرمووێ :بەسـەرهاتەکەی أم معبد مەشـهورو بڵاوەو ڕیوایەت کراوە لەچەند ڕێگایەکەوە کە یەکتری تێك هەڵکێش بەیەك دەکەن و یەکتری بە هێز دەکەن.

مۆری پێغەمبەرایەتی یەکەی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مۆری پێغەمبەرایەتی بە پشتی پیرۆزی یەوە بوو لە نێوان هەردوو شانی دا لە هێلکەی کۆتر چووە.[٣٠] پارچەیەکی سوور.[٣١]

---

[٣٠] **السائب بن يزيد يقول: (ذَهَبَتْ بي خالتي إلى النبي ﴿صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ فقالت: يارسول الله! إنَّ ابن أختي وَجع ،فمسح ﴿صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ رأسي ، ودعا لي بالبركة، وتوضأ ،فشربت من وضوئه، وقمتَ خلَف ظهره، فنظرت إلى الخاتم بين كتفيه، فإذا هو مثل زَرُّ (الحِجْلَةِ).** رواه الترمذي (٣٦٤٦)والبخاري ومسلم (٢٣٤٥) وقال الترمذي :حسن صحيح غريب. وهو حديث صحيح

واته: پورم (خوشکی دایکم) بردمی بۆلای پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ وە عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خوا ئەم خوشکەزایەم نەخۆشە. ئەویش دەستی هێنا بە سەرمداو پارایەوە بۆم بەبەرەکەت و دەست نوێژی شۆرد منیش لە ئاوی دەست نوێژەکەیم خواردەوەو لە پشتی یەوە وەستام، تەماشای مۆرەکەیم کرد لە نێوان هەردوو شانی دا ئەتوت هێلکەی (الحجله)یە [کە باڵندەیەکی ناسراوە].

[٣١] **عن جابربن سمرة قال :(رأيت الخاتَم بين كتفَي رسول الله ﴿صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ غُدَّةً حمراء مثل بيض الحمامة) .** رواه الترمذي (٣٦٤٧)ومسلم (٢٣٤٤)والطبراني. وهو حديث صحيح

واته: مۆری پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرم ﴿صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ بینی لە نێوان هەردوو شانی دا پارچە گۆشتێکی سوور بوو بە وێنەی هێلکەی کۆتر [مەبەستی لە قەبارەو ئەندازەدا، یان لە وێنەو ڕەنگ دا].

وە بەرزبووەوە بووە.[٣٢] لە لا شەی پیرۆزی چووە.[٣٣] ئەو مۆرە بەلای ناو شانی چەپی یەوە بوو، بەئەندازەی مستێکی دەست. خاڵی ڕەش باوی بە دەورەوە بووە، وەکو بالوکە (ثآلیل) وابووە.[٣٤]

---

(٣٢) **عن أبى نضـرة العوقى قال: سـألت أباسعيد الخدري عن خاتم رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾؟ يعني خاتم النبوة، فقال:(كان في ظهره بَضـعةٌ ناشـزة).** رواه الترمذي، وسنده جيد.وله في (المسند)٣ /٦٩ طريق أخرى. و حسنه الالبانى

واتە: ئەبی نەضرە دەفەرمووێ: پرسـیارم کرد لە ئەبوسەعیدی خودری دەربارەی مۆری پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾؟ ئەویش فەرمووی: بەپشتی یەوە بوو پارچەیەك گۆشتی دیاری بەرزو هەڵئاوساو بوو.

(٣٣) **عن جابر بن سمرة قال: (رأيت الخاتم بين كتفي رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ غدة حمراء مثل بيضة الحمامة يشبه جسده).** رواه مسلم

واتە: مۆرەکەیم بینی لەنێوان هەردوو شانی دا بوو، پارچە گۆشتێکی سوور بە وێنەی هێلکەی کۆتر لە لاشەی پیرۆزی دەچوو.

(٣٤) **عن عبدالله بن سَرجِس قال: (أتيتُ رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ وهو في ناسٍ من أصحابه، فَدرتُ هكذا من خلفه، فَعَرَفَ الذى أريد،فألقى الرداء عن ظهره، فرأيتُ موضعَ الخاتم على كتفيه مثل الجُمع حولها خِيلان كأنها ثآليل، فرجعت حتى استقبلتُه. فقلت:غفر الله لك يارسول الله.فقال: (ولك).فقال القوم: استغفرلك رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾. فقال :نعم، ولكم، ثم تلا هذه الآية** ﴿وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ﴾ محمد: ١٩ . رواه مسلم (٢٣٤٦) وأحمد و ابن سعد. حديث صحيح

واتە: عبداللّٰهی کوڕی سەرجیس دەفەرمووێ: چوومە خزمەت پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە کاتێکدا لە ناو کۆمەڵێك لە هاوەڵەکانی دا بوو، بەم شێوەیە سووڕامەوەو

وە کۆمەڵە موویەکی کۆبووەوەی پێوە بووە.[٣٥]

چوومە پشتی یەوە، ئەویش تێ گەیشت کە مەبەستم چی یە، بۆیە پۆشاکەکەی لەسەر پشتی لابرد ،منیش شوێنی مۆرەکەیم بینی لە نێوان هەردوو شانی دا وەکو مستێك وابوو چوار دەور درا بوو بەخاڵی ڕەشباو ئەتوت بالوکەیە، منیش چوومە بەردەمی ووتم: خوای گەورە لێت خۆش بێت ئەی پێغەمبەری خوا. فەرمووی: هەروەها لە تۆش خۆش بێت. خەڵکەکە پێیان ووت: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ داوای لێ خۆش بوونی لە خوای گەورە بۆکردی، فەرمووی: بەڵێ، وە بۆ ئێوەشی کرد. پاشان ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرمووێت: داوای لێخۆشبونی گوناهەکان بکە لە خوا بۆ خۆت و ئیماندارانی نێرو مێ.

وە لە ریوایەتێکی دا دەفەرمووێ: **(رأيت النبي ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ و دخلت عليه، وأكلت من طعامه، وشربت من شرابه، و رأيت خاتم النبوة في نُغْضِ كتفه اليسرى، كأنه جَمعُ خِيلان سود، كأنها ثآليل)**. رواه مسلم

واتە: پێغەمبەرم ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ بینیوەو چوومەتەماڵەوە بۆلای و لە خواردن و خواردنەوەکەیم خواردووەو مۆری پێغەمبەرایەتیەکەیم بینیوە بە ناوشانی چەپی یەوە بوو. ئەتوت مستێك خاڵی ڕەش باوە هەروەك بالوکە وابوو.

[٣٥] **أبو زيد عمرو بن أخطب الانصارى قال: قال لي رسول الله ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾: (ياأبا زيد أُدنُ مني فامسح ظهرى).فمسحت ظهره، فوقعت أ صابعي على الخاتم. قلت :وما الخاتم. قال: شعرات مجتمعات).** رواه الترمذي وا سناده صحيح على شرط مسلم و رواه أحمد ٧٧/٥ و٣٤١ وابن سعد و صححه ابن حبان والحاكم و وافقه الذهبى و لفظهم: (شعرٌ مجتمع على كتفه). حديث صحيح **واتە:** أبو زيد عەمروی کوڕی ئەخطەب دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ پێی فەرمووم: ئەبێ زەید نزیك بەرەوە لێم و دەستێك بێنە بەپشتم دا. منیش دەستم بەپشتی دا هێناو پەنجەکانم بەر مۆرەکە کەوت. ووتم: مۆر چی یە؟. فەرمووی: کۆمەڵە موویەکی کۆبووەوە بوو.

بۆنی خۆشی صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم

ئارەقەی وەك مرواری وابووەو بۆنی خۆشــتر بووە لە میســك و عەنبەر.[٣٦] وە ئافرەتە بەڕێزە صــەحابیەکان (ڕەزای خوایان لێ بێت) ئارەقەکەیان دەگرت لە جێی گوڵاو بەکاریان دەهێنا. [٣٧]

---

[٣٦] **عن أنس رضي الله عنه قال: (كان رســول اللّٰه ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ أزهَر اللون، كأن عرقه اللؤلؤ، إذا مشــى تكفأ، وما مسَسْتُ ديباجاً ولا حريراً ألين من كفّ رسول اللّٰه ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾، و لا شممت مِسكاً و لا عنبراً أطيب من رائحة النبي ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾).** متفق عليه

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ ڕەنگ کراوە بوو، ئارەقەکەی بە وێنەی مرواری بوو. لەکاتی ڕۆشــتنی دا بەرێگادا بەرەو پێشــەوە ڕەوتی دەکرد، دەســتم نەداوە لە هیچ دیباج و ئاوریشــمێك کە نەرمتر بووبێت لە بەری دەســتی پێغەمبەر﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ . وە بۆنی هیچ میسك و عەنبەرێکم نەکردووە خۆشتر بووبێت لە بۆنی پێغەمبەر﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ .

[٣٧] **عن أنس قال :(دخل علينا النبي ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ فقال عندنا فعرِق، فجاءت أمي بقارورة، فجعلت تسلُت العرق فيها، فاستيقظ النبي ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ فقال: (ياأمَّ سليم، ماهذا الذى تصنعين ؟) قالت: هذا عرقُك نجعلُه في طيبنا، وهو من أطيب الطيب).** رواه مسلم

واتە: ئەنەس دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ هاتە ماڵمان و لە کاتی نیوەڕۆدا سەرخەوێکی شکاندو ئارەقەی کردەوە. دایکیشم شوشەیەکی هێناو ئارەقەکەی دەگرت و تێی دەکرد، پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّم﴾ بەخەبەرهات و فەرمووی: ئەی دایکی سولەیم

وە پێغەمبەری خۆشەویست ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ شوشەیەکی هەبوو گوڵاوی تێدابوو بۆ بۆن خۆشکردنی خۆی.[٣٨] وە زۆر حەزی لە بۆنی خۆشدەکرد و ڕەتی نەدەکردەوە.[٣٩]

ئەوە چی دەکەیت ؟ فەرمووی: ئەوە خەریکی ئارەقەکەتم ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دەیگرم و دەیکەینە ناو عەترەکانمانەوە کە خۆی لە خۆشترین بۆن و عەترە.

[٣٨] **عن موسى بن أنس بن مالك عن أبيه قال: (كان لرسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ سكه يتطيب منها).** أخرجه ابوداود(٤١٦٢) واسناده صحيح على شرط مسلم. واخرجه ابن سعد وأبو الشيخ. وصححه الالبانى

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ شوشەیەکی هەبوو عەتری تێدەکردو خۆی پێ بۆن خۆش دەکرد. [وە چاك وایە و پێویستە موسڵمان خۆی بۆن خۆش بکات بۆ ڕۆژی جومعەو جەژنەکان وئیحرام بەستن و کاتی نوێژی جەماعەت و ئاهەنگ و قورئان خوێندن و وەرگرتنی زانست و زیکرکردن].

[٣٩] **عن ثُمامة بن عبدالله قال: كان أنس بن مالك لايرد الطِّيبَ. و قال أنس: (إن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ كان لايرد الطيب).** أخرجه أحمد والبخارى و الترمذي (٢٧٩١) وقال :حديث حسن صحيح. و النسائي و ابن سعد و أبو الشيخ. وهو حديث صحيح

واتە: ئەنەس هەرگیز بۆنی خۆشی ڕەت نەدەکردەوە کە دەیاندایە. وە دەیفەرموو: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هەرگیز بۆنی خۆشی ڕەت نەکردۆتەوە.

وە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دەیفەرموو: **(حُبِّبَ إليَّ من دنياكم: النساء والطيب، وجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيني في الصلاة).** حديث صحيح رواه أحمد

واتە: لەو دونیایەی ئێوەدا ئافرەت و بۆنی خۆشم لا خۆشەویست کراوە، وە ڕۆشنایی چاوم بۆ خراوەتە ناو نوێژەوە.

فەرمانیشـــی کردووە کە پشتی و بۆنی خۆش و شیر ڕەت نەکرێتەوە.[٤٠] وە دەیفەرموو: با بۆنی عەتری پیاو تیژتر بێ لە عەتری ئافرەت.[٤١]

---

[٤٠] **عن ابن عمر قال: قال رسـول اللّٰه ﷺ: (ثلاث لاتُرَدُّ :الوسـا ئد، وا لدهن، واللَّبنَ).** رواه الترمذى(٢٧٩١) وا ستغربه.قال الالباني: ا سناده حسن. وهو في الصحيح (٦١٩). حديث حسن

واته: سێ شت ڕەت ناکرێتەوە [لە کاتی میوانی وغەیری میوانی دا]:پشتی و بۆنی خۆش و شیر.

[٤١] **عن أبي هريرة قال: قال رسول اللّٰه ﷺ: (طيبُ الرجال ماظهر ريحُه وخَفي لونه، و طيبُ النســاء ماظهر لونُه وخَفيَ ريحُه).** رواه الترمذي(٢٧٨٨)وابوداود والنســائى وأحمد وقال الترمذي: حديث حـسن. يعنى لغيره، وله شواهد منها عن عمران بن حـصين عند أحمد ٤٤٢/٤ و أبو داود والترمذي (٢٧٨٩)وقال :حديث حسن غريب. وصححه الالباني

وا ته: عەتری پیاوان ئەوە یە کە بۆنی تیژو دیاربێ و ڕەنگی کاڵ بێت. وە بۆنی ئافرە تان ئەوەیە کە ڕەنگی تێرو دیارو بۆنی کەم بێت [وە ئەمیش بە مەرجێ نابێ ئافرەت بەو عەترو بۆنەوە بچێتە دەرەوە لە ماڵ بەڵکو تەنها بۆ مێرەکەی لە خۆی بدات].

شێوەی قژی پیرۆزی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

قژی پیرۆزی پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ هەتا نیوەی گوێچکەکانی[٤٢] یان تا سەر شانی و خوار نەرمی گوێچکەکانی دەهات.[٤٣] قژی نەرم وبەردراوە بووە،[٤٤]

---

(٤٢) **عن أنس بن مالك قال:(كان شعرُ رسولِ اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ إلى نصف (وفي طريق اخرى: أنصاف /٢٨) أذنيه).** رواه أبوداود (٤١٨٦) و النسائى و مسلم (٢٣٣٨)بلفظ: **كان شعر رسول اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ بين أذنيه و عاتقه).** بأطول مما هنا وعند ابن ماجه (٣٦٣٤): **(كان شعر رسول اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ بين اذنيه و منكبيه).** و أحمد و ابن سعد. و هو حديث صحيح صححه الالبانى

واتە: قژی پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ هەتا نیوەی گوێچکەکانی دەهات. (لە ریوایەتی مسلم وابن ماجه)دا: هەتا نێوان گوێچکەکانی و گەردن یان شانەکانی دەهات.

(٤٣) **عن عائشة قالت: (كنتُ أُغتسل أنا و رسول اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ من إناء واحد، وكان له شعر فوق الجُمّة، و دون الوَفرة).** اخرجه ابن ماجه مفرقاً (٦٠٤) و (٣٦٣٥) و الترمذي (١٧٥٥) وصححه. وابوداود مفرقاً. وهو حديث صحيح صححه الالبانى

واتە: دایكە عائیشە دەفەرموویت: من و پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ پێكەوە لە یەك دەفر خۆمان دەشت، وە قژێكی هەبوو تا سەروو شانەكانی و خوار نەرمایی گوێچكەی هاتبوو.

(٤٤) **عن أم هانيء بنت أبي طالب قالت: (قدم رسولُ اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم﴾ مكة قَدمةً وله أربعُ غدائر (وفي رواية: ضَفائر /٣٠) .** رواه ابوداود (٤١٩١)وابن ماجه والترمذي وقال: حسن غريب. وأحمد وابن سعد، قال الالبانى:واسناده صحيح

ســـەرە تا بەری دەدا یەوەو بۆ خوارەوە دا یدەهێنا، بەڵام دوایی بەم لاولای ناوەراستی سەری دا دووبەشی دەکرد. [٤٥] وەهەندێ جار عائیشە [ڕەزای خوای لێبێت] بۆی دادەهێنا. [٤٦]

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ تەشریفی هاتە ناو شـــاری مەککە چوارپەلکی قژی نەرمی هەبوو ،[ئەمیش (لە فەتحی مەککەدا) کە خۆی چوار جار هاتووەتە ناوی: بۆ عەمرەی القضاء و فەتح والجعرانة وحجة الوداع].

[٤٥] **عن ابن عباس: (أن رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ كان يَسْدُلُ شعره، وكان المشـــركون يَفْرِقون رؤوسـهم، وكان أهلَ الكتاب يَسـدُلون رؤوسَـهم، وكان يُحب موافقةَ أهلِ الكتاب فيما لم يؤمر فيه بشـــيء، ثم فَرَقَ رسـولُ الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ رأسَـه).** البخاري ومسـلم (٢٣٣٦)وابوداود وابن ماجة والترمذي وانسائي وابن سعد وأحمد. وهوحديث صحيح

واتـە: پـێـغـەمـبـەری خـوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قـژی بـۆ خـوارەوە دادەهـێـنـا، وە هـاوبـەش پەیداکەرەکانیش قژیان لە ناوەڕاستی سەریاندا بەملاو بەولادا دادەهێنا، وە ئەهلی کیتابیش قژیان بەرەو خوار دادەهێنا، ئەمیش حەزی دەکرد موافەقەی ئەهلی کیتاب بکات لەوەدا کە فـەرمـانی پێ نـەکراوە بـە پێچـەوانـە جولانـەوە لـەگـەڵیـان. پـاشـــان پێغـەمبـەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ [قژی لە ناوەڕاستا یان لە تەنیشتەوە] بەملاولادا دادەهێنا.

[٤٦] **عن عائشـة قالت: (كنت أرجّل رأس رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ وأنا حائض)** أخرجه البخاري و مسـلم (٢٩٧) وعند أبي داود (٤١٨٩): **(كنت إذا أردت أن أفرق رأس رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ صـدعت الفرق من يافوخة، وأرسـل ناصـيته بين عينيه).** وهو عند ابن ماجة(٣٦٣٣) وهوحديث صحيح صححة الالباني

واتە: لە عائیشـــەوە فەرموویەتی: من قژی پێغەمبەرم ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دادەهێنا لە کاتێکدا من لە حەیزدا بووم.

وە حەزی دەكرد بە دەستی ڕاستی و لە لای ڕاستی یەوە قژی دابهێنێت. (٤٧)

دەی فەرموو: تاو نا تاوێك نەك هەموو ڕۆژێك. (٤٨)

لە ریوایەتەكەی (أبوداود)دا دەفەرمووێت: من ئەگەر بمویستایە قژی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دابهێنم، ئەوا لە ناوەڕاستی سەریدا قژیم جیادەكردەوەو بەملاولای ناوچەوانیدا بەرم دەدایەوە و دوو بەشم دەكرد.

(٤٧) **عن عائشة قالت: (إنْ كانَ رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لَيُحِبُّ التَّيمُّنَ في طُهوره إذا تَطهر، و في ترجله اذا تَرَجَّلَ، وفي انتعِاله إذا أنْتَعَلَ).** اخرجه البخاری وزاد: **(وفي شأنه كله)**. ومسلم (٢٥٨)وفيه الزيادة. وأبوداود (٣٣)والترمذي والنسائی وابن ماجه. حديث صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ حەزی دەكرد لای ڕاست بەكار بهێنێ و پێش بخات لە دەست نوێژو خۆشتندا كاتێ خۆی دەشۆرد. وە لە قژ داهێناندا كاتێ دایدەهێنێ. وە لە كاتی نەعل و پێلاو لە پێ كردنیدا كاتێ لە پێی دەكرد. وە بوخاری ئەمەی زیاد كردووە: وە لە هەموو كاروبارێكی تری ژیانی دا.

(٤٨) **عن عبدالله بن مُغَفَّل قال: (نهى رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ عن الترَّجل إلا غِبّاً).** أخرجه ابوداود (٤١٥٩)والنسائي (١٧٥٦) وابن حبان في صحيحه،. وهومخرج في الصحيحه (٥٠١) وصححه الالبانی

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نەهی كردووە لە قژداهێنان مەگەر ڕۆژنا ڕۆژێك و تاو نا تاوێك.

وە مووە سپی یەکانی بە زۆری لەلای لاجانەکانی دا بووە.[٤٩] لە سەرو ڕیشـــی دا نزیکەی چواردە (١٤)تاڵی سپی تێدا بووە.[٥٠] تا بیست(٢٠)تاڵ بووە، بە زۆری لە پێشەوەی ڕیشـی دا.[٥١]

---

[٤٩] **عن قتادة قال: قلت لأنس بن مالك: هل خَضَبَ رسـولُ الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ ؟قال: (لم يبلغ ذلك إنما كان شـيباً في صِـدغَيه، ولكن أبوبكر رضي الله عنه خضـب بالحنّاء والكَتَم)**. اخرجه البخـارى دون ذكر ابوبكر، ومسـلم بتمامـه وأبوداود و زاد: **(قـد خضــب أبوبكر و عمر)** و هوحديث صحيح

واتە: قەتادە دەفەرمووێ: لە ئەنەسـم پرسـی: ئایا پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ قژی ڕەنگ کردووە بەسـوور ؟ فەرمووی: نەگەیشـتە ئەوە بەڵکو مووە سـپی یەکانی چەند تاڵێك بوو لە لاجانەکانیدا. بەڵام ابوبکر (ڕەزای خوای لێ بێت) قژی ڕەنگ دەکرد بەخەنەو وسـمە (کَتْم) [کەڕەنگی قژ ڕەشـێکی سـوور باو لێ دەکات].وە لە ریوایەتی (ابوداود)دا: ئەبوبەکر و عومەر (ڕەزای خوایان لێ بێت) قژیان سوور دەکرد.

[٥٠] **عن أنس بن مالك قال: (ماعَدَدْتُ في رأسِ رسـولِ الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ ولحيته إلا أربَع عـشــرة شعرة بِيضاء)**. أخرجه ابن ماجه(٣٦٢٩) وأحمد، قال الالبانى:ا سناده صحيح على شرط الشيخين. وهوحديث صحيح.

واتە: لە سەرو ڕیشـــی پێغەمبەری خوادا﴿صلى الله عليه وسلم﴾ تەنها چواردە تاڵی مووی سپیم ژماردووە.

[٥١] **عن عبدالله بن عمر قال:(إنما كان شـيبُ رسـول الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ نحواً من عشـرين شعره بيضاء)**. أخرجه ابن ماجه(٣٦٣٠) والترمذي وأحمد٩٠/٢ و صحح البو صِيري في الزوائد إسناده، قال الألباني: وهوصحيح لغيره

واتە: تاڵە مووە سپی یەکانی پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ نزیکەی بیست تاڵ دەبوو.

یان بە بڵاوی لە سەری دا بووەو کە چەوری دە کرد نەدە بینرا. [٥٢] **وە فەرموویەتی: سورەتی (هود)و هاووێنەو خوشکەکانی پیریان کردم.** [٥٣]

وعن أنس قال: (أنه لم ير من الشيب إلا نحو سبعة عشر أو عشرين شعرة في مقدمة لحيته ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾**)**. ابن ماجه (٣٦٢٩)

واته: لە مووی سپی حەڤدە یان بیست تاڵی سپی دەبینرا لە پێشەوەی ڕیشی دا بوو.

[٥٢] **عن سماك بن حرب قال: سمعت جابر بن سمرة وقد سُئل عن شيب رسول الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **؟فقال: (كان إذا دَهَنَ لم يُرَ منه شيب، وإذا لم يَدهن رُؤي منه شيء) وفي رواية: (لم يكن في رأسِ رسولِ الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **شيبٌ إلا شعرات في مَفرَق رأسه، إذا ادّهن واراهُنَّ الدّهن).** رواه مسلم (٣٣٤٤)والنسائي والترمذي وهوفي الصحيحة (٣٠٠٤)واللفظ الآخر صححه الحاكم ٦٠٧/٢ ووافقه الذهبي

واته: ئەگەر سەری چەور بکردایە مووی سپی دیار نەبوو، بەڵام کە چەوری نەکردایە شتێکی لێ بەدەردەکەوت، وە لە ریوایەتەکەی تردا: لە سەری پێغەمبەردا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ مووی سپی تێدا نەبوو مەگەر چەند تاڵێك بە پرژو بڵاوی کە چەوری دەکرد چەوری یەکە دەیشاردەوەو لەملاو لای سەری دا بوو.

[٥٣] **عن ابن عباس قال: قال ابوبكر: يارسول الله؛ قد شِبتَ. قال:(شَيَّبتني (هود) و (الواقعة) و (المرسلات)و (عمّ يتسَاءلون)و (إذا الشمس كورت).** رواه الترمذي (٣٢٩٣) وقال حسن غريب. وصححه الحاكم على شرط البخارى و وافقه الذهبي وصححه الألباني في الصحيحة(٩٥٥)

واته: ابو بكر فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا پیر بوو یت. فەرمووی: سورەتەکانی (هود والواقعة والمرسلات و عم و التكوير) پیریان کردم.

وعن أبى جحيفة { قال} قالوا : يارسول الله !نراك قد شِبتَ . قال: (قد شيبتني هود وأخواتُها). رواه الطبرانى أيضاً (الجامع الصغير) قال الألبانى: واسناده صحيح بما قبله

وە تاڵە مووەکانیشـــی سوور بوون،[٥٤] چونکە ڕەنگی کردووە بە ڕەنگی سوور. [٥٥]

واتە: وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا دەبینین پیربوویت. فەرمووی: سـورەتی هودو خوشکەکانی پیریان کردم.

[٥٤]) **عن أبى رِمثةَ التيمي تيم الرباب قال: أتيتُ النبي** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾. **و معي ابن لي. قال فأُرِيتُه. فقلت لما رأيته: (هذا نبي الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾. **و عليه ثوبان (وفي رواية: بُردان /٦٣) أخضـــران، وله شَعر قد علاه الشيب ،و شيبه أحمر).** أخرجه الترمذي (٢٨١٣)وحسنه، وأحمد وإســناده صــحيح وصــححه الحاكم ١٠٧/٢ والذهبى، و ابي داود (٤٠٦٥)بلفظ آخر و النسائي

واتە: أبى ریمثە دەفەرمووێ: چوومە خزمەت پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ و کوڕێکی خۆ شم پێ بوو. دەفەرمووێ: نیشــانم داو ووتم: ئەوە پێغەمبەری خوایە ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾. وە دوو پۆشـاکی خەتداری سـەوزی لەبەردا بوو. قژیشــــی مووی سـپی پێوە دیار بوو. تاڵە سـپی یەکانیشی سوورکردبوو.

[٥٥] **عن عثمان بن مَوهِب قال: (سُئِل أبوهريرة: هل خضب رسول الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **قال: نعم).** رواه الترمذي و صححه الألبانى ووصله البخارى، وابن ماجه عن أُم سلمة وأحمد ٢٩٦/٦ وابن سعد ٤٣٧/١

واتە: پرسیارکرا لە ئەبو هورەیرە کە ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قژی ڕەنگ دەکرد؟ فەرمووی: بەڵێ.

وە عثمانی کوڕی عبداللّٰه ی کوڕی مَوهِب ئەگێڕێتەوە لە ام سـەلەمەوە کە: **(أنها أخرجت شعراً من شعر النبي** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **مخضوباً).** رواه البخارى وعند ابن ماجه (٣٦٢٣) **قال:**

(دخلت على أُم سلمة فأخرجت إلي شعراً من شعر رسولِ اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ مخضوباً بالحناء والكتم).

واتە: چووم لای أم سلمە ئەویش تاڵێك لە مووی پێغەمبەری ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ بۆ دەرهێنام و پیشانی دام بینیم ڕەنگ کرا بوو بە خەنە و ووسمە.

وعن أنس قال: (رأيت شعر رسول اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ مخضوباً). قال الألباني اسناد صحيح على شرط مسلم وتفرد به الترمذي

واتە: قژی پێغەمبەرم ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ بینی ڕەنگ کرا بوو.

وعن عبداللّٰه بن محمد بن عقيل، قال: (رأيت شعر رسول اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ عند أنس بن مالك مخضوباً). قال الألباني: إسناده صحيح ايضاً إلى ابن عقيل وهوحسن الحديث. فالحديث حسن

ڕوونکردنەوە: ئیمامی نەوەوی (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرمووێ: (کەواتە پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ لە هەرکاتێکدا بووبێ ڕەنگی قژی کردووە، وە فەرمودەکەی ابن عمر لە صەحیحەیندا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە زۆربەی کاتیش وازی لێ هێناوەو هەریەکەشیان هەواڵی ئەوەی داوە کە بینیویەتی کە ڕاست گۆیە واللّٰه اعلم).

ئیمامی البانی (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دە فەرمووێ: اسنادی فەرمودەکەی ابن عقیل حەسەنەو اسنادی فەرموودەکەی انس صەحیحە وەك ڕابورد، بەڵام بە ڕووکەش پێچەوانەیە بە فەرموودەی ژمارە(٤٦) بە سەرجەم ڕێگاکانی کە ئاماژەم بۆ کرد لە تەعلیقەکەدا لەسەر فەرمودەکەی دوای ئەو. وە هەندێکی لە ڕێگای حمیدەوە ریوایەت کراوە کە هەمان ڕاوی یە لە ئەنەسەوە گیڕاویەتی یەوە، وە لەفزەکەشی: **(إن رسول اللّٰه ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ لم يخضب قط ،إنما كان البياض في مقدم لحيته في العنفقة قليلاً ، وفي الرأس نبذ يسير لايكاد يرى).** رواه أحمد ٢٦٦/٣ وابن سعد ٤٣١/١ واسناده صحيح كما قال الحافظ في (الفتح - صفة صلاة النبي ﴿صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾).

واته: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هەرگیز ڕەنگی قژی نەکردوە، بەڵکو تاڵە سپی یەکانی لە پێشەوەی ڕیشی دا بوو لە ژێر لێوی دا کەمێك و لەسەری دا چەند تاڵێکی کەم کە بە ئەستەم دیاربوو.

دەسا چۆن ئەمە ڕێك دەخرێت لەگەڵ ئەوەدا کە فەرمووی: **(رأيت شعره مخضوباً)**؟ واتە بینیم قژی ڕەنگ کرد بە سوور؟

بۆ وەڵامیش وەك ابن عقيل خۆی دەیگێڕێتەوە ئەوەیە کە دەفەرموێ: (ئەنەسی کوری مالك هاتە مەدینە لە کاتێکدا عومەری کوڕی عبدالعزیز والی بوو. عومەر ناردی بەشوێنی دا و بە نێردراوەکەی فەرموو: لێی بپرسە ئایا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) قژی ڕەنگ دەکرد؟ چونکە من تاڵێك لە قژیم بینیوە ڕەنگ کراوە. ئەنەسیش فەرمووی: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) تاڵەمووەکانی زۆربەی ڕەش بوو. ئەگەر ئەوتاڵانەی لەسەرو ڕیشی دایە لە سپی ژماردەم بکردایە لەیازدە (١١)تاڵ تێپەڕی نەدەکرد، بەڵکو ئەوەی پێی ڕەنگ کراوە لەو بۆن وعەترە بوو کە قژی پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) پێ بۆن خۆش دەکرا). أخرجه الحاكم ٦٠٧/٢وقال : صحيح الأسناد.و وافقة الذهبى.

البانی (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرمووێ: منیش دەڵێم: لەسەر ئەمەوە فەرمووده‌کە لێك دەدرێتەوە کە ئەو ڕەنگ کردنەی ناوی هاتووە بریتی بووە لە بۆن و عەتر نەك خەنە. بەم شێوەیەش دژواریە ئاشکراکەی نێوان دوو فەرمودەکە نامێنێ؛ والله اعلم.

بەڵام نەفی کردنی ئەنەس رضي الله عنه بۆ ئەوەی کەوا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە خەنە سەری ڕەنگ کردبێ پێچەوانەیە لەگەڵ فەرمودەکەی أم سەلەمە کە لە ماناکەی دا وەردەگیرێ کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە خەنەو ووسمە سەری ڕەنگ کردوە. وە گومانیشی تێدا نی یە کە فەرمووده‌ی (المُثبِت) پێش دەخرێت بەسەر (النافى)دا چونکە زیادە عیلمی تێدایە. وە زیادەش لە کەسی جێ متمانەو سیقەوە وەردەگیرێ وەکو چەسپاوە لە (علم الاصول)دا. لەبەر ئەوە پێویستە ئەو جەمعە بکەین کە پێشتر ئیمامی نەوەوی (ڕەحمەتی خوای لێبێت)

یاخود هەندێ جار ڕیشـــــی ڕەنگ دەکرد بە ڕەنگی زەرد [٥٦] وە فەرموویەتی: مووە کانتان ڕە نگ بکەن، وەکو گاورو جو لە کە مە کەن کە ڕەنگی نا کەن[٥٧] وەسووری بکەن یان زەردی بکەن.[٥٨]

باســــی کردو هەمان شـێوە الحافظ (**واتە:** ابن حجر) باسی کردووە لە (الفتح) داو لە پێش ئەویش الحافظ ابن کثیر لە (البدایة)دا.

[٥٦] **عن ابن عمر: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يلبس النعال السـبتيه، ويصـفر لحيته بالورس و الزعفران، وكان ابن عمر يفعل ذلك).** رواه النسائي وصححه الالبانى في المشكاة

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نەعلی سەبتیەی لە پێ دەکرد [کە لە پێستە دروست دەکرێت]. وە ڕیشـــــی پیرۆزی زەرد دەکرد بە ڕەنگی (وەرەس) [کە ڕووەکێکی زەردە] وە زەعفەران. وە ابن عمریش هەر وای دەکرد.

[٥٧] وە پێغـەمبـەر﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەفـەرمووێـت: **(إن اليهود والنصـارى لايصـبغون فخالفوهم).** رواه البخاري

واتە: گاورو جولەکەکان ڕەنگی مووەکانیان ناکەن ئێوە پێچەوانەیان بکەن.

وقال﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ : (غيرّوا الشـيب ولا تشـبهوا باليهود). اخرجه النسـائي وقال محقق جامع الاصول:صحيح بشواهده

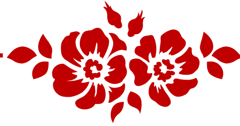
واتە: ڕەنگی مووە سپی یەکانتان بکەن و وەکو جولەکە مەکەن وخۆتان مەشوبهێنن بەوان.

[٥٨] پێغـەمبـەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەرچووە دەرەوە بۆ نـاو کۆمـەڵێـك لـە پیـاوە بـە تەمەنەکانی ئەنصار کە ڕیشیان سپی بوو بوو فەرمووی: **(يامعشـر الأنصارحَمّروا أو صَفّروا، وخالفوا اهل الكتاب).** رواه أحمد وحسنه الحافظ في الفتح

واتە: ئەی کۆمەڵانی ئەنصـار ڕەنگی ڕیشـتان سـوور بکەن یان زەردی بکەن و پێچەوانەی ئەهلی کیتاب بن.

تێبینی/ لە باسی ڕەنگ کردنی مووی سـپی دا لە ئیمامی ئەحمەدەوە - ڕەحمەتی خوای لێ بێت- نقڵ کراوە کە فەرمووویەتی: واجبە. وە فەرمووویەتی: ئەگەرچی یەك جاریش بێت دەبێت بکرێت. فەرموو یەتی: پێم خۆش نی یە هیچ کەسـێك وازی لێ بهێنێ و خۆی بشوبهێنێ بە ئەهلی کیتاب. وە سەبارەت بە رەنگی ڕەش هەر وەکو شافعی یەکان دوو ڕایان لێ دەگێڕنەوە: بڵاوەکەیان ئەوەیە کە دەڵێن مەکروهە، وە وتراویشـە حەرامە. وە زیاتر تەئکید لەسـەر مەنع دەکرێتەوە ئەگەر کەسـێك بۆ هەڵخەڵەتاندن و چاوبەسـت کردن قژی ڕەش بکات. انظر فتح الباري ٤٩/١٠ .

کلی چاوی پێغەمبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فەرمانی کردوە بە کل کردنە چاو،[٥٩] بە تایبەتی لە پێش خەوتن دا.[٦٠]

---

[٥٩] **عن ابن عباس أن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قال:(اكتحلوا بالإ ثمد، فإنه يجلو البصـــــر، وينبت الشــعر) وزعم أن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كانت له مِكحلة يكتحل منها كل ليلة (وفي رواية : قبل أن ينام بالإثمد/٤٩) ثلاثةٌ في هذه و ثلاثة في هذه./** أخرجه الترمذی وابن ماجه في كتاب الطب (٣٤٩٧) و(٣٤٩٩) واخرج قسـماً منة النسـائی . قال الالباني :اسـناده ضـعيف جداً .كما بينته في إ رواء الغليل (٧٦)لكن الشــطرالاول منه له طريق أخرى عن ابن عباس وشواهد. فهو بها صحيح وقد خرجتها في (الصحيحة)(٦٦٥ و٧٢٤) وغيرها ...

واتە: کلی چاوتان بکەن بە بەردی (الإثمِد) [کە بەردی بە ناوبانگی کلە]، چونکە چاوڕۆشـن و ڕووندەکاتەوەو موو دەڕوێنێ.(تائیرەی فەرموودەکە صەحیحە وئەمەی تری ضەعیفە:وە ابن عباس وا گومانی دەبرد کە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ کلدانێکی هەبووەو هەموو شـەوێك پێش خەوتن چاوی پێ کل دەکرد. سێ جار بۆ چاوی ڕاستی و سێ جار بۆ چاوی چەپی).

[٦٠] **عن جابر هو ابن عبدالله قال: قال رسـول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (عليكم با لإ ثمِد عند النوم، فإنه يجلوا البصــــر، وينبت الشـعر).** اخرجه الترمذي وابوداود (٣٨٧٨) وفيه زيادة **(إلبسـوا من ثيابكم البياض فإنها من خير ثيابكم وكفنوا فيها موتاكم).** وابن ماجه(٣٤٩٧ و٣٨٧٨) و اخرجوه من حديث ابن عباس إلا ابن ماجه فقد اخرجه عن جابر أيضا (٣٤٩٦) وفي رواية الترمذي(١٧٥٧) زيادة اكتحاله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ عند النوم

واتە:کلی چاوتانبکەن بە بەردە کل لەکاتی خەوتندا.چونکە چاوڕۆشن دەکات وموودەروێنێ.

پۆشاکی پێغەمبەر صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

خۆشەویسترین پۆشاك بەلایەوە کراس (قەمیص) بووە.[٦١] وە پۆشاکی (قَطری) لەبەر دەکرد کە جلێکی یەمەنی یە.[٦٢]

---

[٦١]) **عن أُم سلمة قالت: (كان أحبَّ الثياب إلى رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ يلْبَسُه القميصُ).** اخرجه أبوداود (٤٠٢٥) والترمذي (١٧٦٢) وقال :حديث حسن غريب . وابن ماجه (٣٥٧٥)وأحمد وأبوالشيخ والحاكم ١٩٢/٢ وقال : صحيح الاسناد . ووافقه الذهبي. وصححه الالبانی (تخريج المشكاة) (٤٣٢٨)تحقيق الثاني

واتە: خۆشەویسترین پۆشاك بەلای پێغەمبەری خواوە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ بریتی بوو لە کراس (قەمیص).

[٦٢] **عن أنس بن مالك: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ (كان شاكياًف/١٢٧) خَرَجَ وهوَ يَتَّكيء على أُسامة بن زيد، عليه ثوب قطري قد تَوَشَّحَ به. فصلى بهم).** اخرجه الترمذي، قال البانی: حديث صحيح رجال ثقات. و رواه ابوالشيخ ص(١١٥)وأعاده الترمذى (١٢٧) من وجه آخرعن أنس وفيه زياده واسناده صحيح واخرجه ابن حبان (٣٤٩) من الوجهين وكذا أحمد (٢٥٧/٣ و ٢٦٢ و٢٨١)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ نەخۆش بوو لە ماڵ هاتە دەرەوەو خۆی دابوو بەسەرشانی ئوسامەی کوڕی زەید دا. وە پۆشاکێکی قیطری لەبەردابوو [کە قەطەری یەو جۆرێکە لە پۆشاکی یەمەنی لە لۆکە دروست دەکرێت و سوورایی و خەتی تێدایە] پۆشاکەکەی خستبووە سەرشانی و پێش نوێژی بۆ کردن.

وە کە پۆشــاکی نوێی لەبەر دەکرد ناوی دەنا بەناوی خۆی ســا ئیتر میزەر یان قەمیص یان کراس دامێن و داوای خێری لە خوای گەورە دەکردو پە نای پێ دەگرت.[٦٣] **وە خۆ شەویسترین جۆر بەلایەوە پۆ شاکی (حِبرَة) بووە کە جلێکی یەمەنی یە لە کەتان یان لۆکە دروست دەکرێت وجوان وخەتدارە.** [٦٤]

---

[٦٣] **عن أبی ســعید الخدری قال: کان رســول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ إذا ســتَجَدَّ ثوباً ســماه باســمه. عمامةً أو قمیصــاً أو رِداءً ،ثم یقول: (اللهم لك الحمدُ أنت کَسَــوتنیه، أســألك خیره وخیر ماصُنع له. وأعوذ بك من شرّه وشرّ ماصنع له).** أخرجه ابوداود(٤٠٢٠) والترمذي (١٧٦٧) وقال : حدیث حســن غریب صــحیح ،وابن حبان وأحمد وابن ســعد وأبو الشــیخ وزاد أبو داود:**(فکان اصــحاب النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ إذا لبس أحدهم ثو باً جدیداً قیل له: تُبلي و یخلف اللّٰه تعالی).** قال الألبانی: إسناده صحیح

وا تە: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئەگەر پۆشــاکێکی نوێی لەبەر بکردایە بە ناوی خۆیەوە ناوی دەنا، ســا مێزەر بووایە یان قەمیص یان کراس دامێن. پاشــان دەیفەرموو: خوایە ســوپاس و ســتایش بۆ تۆیە تۆ پۆشــتەت کردم، داوای خێرو چاکەی ئەم پۆشــاکەت لێدەکەم [کە بریتی یە لە مانەوە لە ژیاندا]. وە ئەو خێرەی بۆی دروستکراوە [کە بریتی یە لە لادانی بەلای ئەو کارەدا کە ڕەزای خوای تێدایە]. وە پەنات پێ دەگرم لە خراپەکەی و خراپەی ئەوەی بۆی دروست کراوە [کە لادانێتی لەوەی بە خۆبەزلزانین و فیزەوە لەبەری بکات].

[٦٤] **عن أنس بن ما لك قال:(کان أحبَّ الثیاب الی رســول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ یَلبَســه الحِبرَةُ).** أخرجه البخاری ومسلم(٢٠٧٩) وابوداود(٤٠٦٠) والترمذی (١٧٨٨)وقال:حدیث حسن صحیح غریب.

واتە: خۆشــەویســترین پۆشــاکێك بەلای پێغەمبەرەوە ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ کە لەبەری بکات بریتی بوو لەپۆشاکی(حیبەرە).

یان خەتدارە بە خەتی سوور،[٦٥] وە دەیفەرموو: پۆشاکی سپی لەبەربکەن.[٦٦]

---

[٦٥] **عن عون بن أبي جحيفة عن أبيه قال : رأيت النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وعليه حُلَّةٌ حمراء، كأني أنظر إلى بريق ساقيه) قال سفيان: أراها حِبَرَةً/** أخرجه البخاري في عدة مواضع من صحيحه، مطولاً ومختصراً، ومسلم (٥٠٣) و الترمذى وابن سعد وابوالشيخ وغيرهم انظر(صحيح أبي داود) (٥٣٣)

واتە: پێغەمبەرم ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بینی[ئەمەش لە بە طحاء ی نزيك مەككەدا بوو] وە پۆشاكێكی سووری لەبەردا بوو وەك ئەوە وایە ئێستا بریقەی قاچەكانی ببینم، سوفیان دەفەرمووێ: پێم وابێ پۆشاكی (حیبەرە) بووە [واتە خەتدار بووە بەخەتی سوور].

[٦٦] **عن ابن عباس قال: قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (عليكم بالبَياضِ من الثياب، ليلبسها أحياؤكم. وكفّنوا فيها موتاكم، فإنها من خِير ثيابكم).** رواه ابوداود (٤٠٦١) وابن ماجه (٣٥٦٦) والترمذي (٩٩٤) وقال :حديث حسن صحيح . و صححه ابن حبان . وهو مخرج في (الجنائز و بدعها) ص ٦٢

واتە: پۆشاكی سپی لەبەر بكەن. با زیندووەكانتان بیپۆشن و مردووەكانتانی تیا كفن بكەن، چونكە لە چاكترینی پۆشاكەكانتانە.

وعن سمرة بن جندب قال: قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (إلبسوا البياض. فإنها أطهر وأطيبُ، وكفنوا فيها موتاكم). اخرجه الترمذي (٢٨١١) وقال : حديث حسن صحيح . والنسائي وابن ماجه (٣٥٦٧) والطيالسي (١٨٠٠) وهوصحيح بما قبله

واتە: پۆشاكی سپی لەبەر بكەن چونكە پاكتر و جوانترە. وە كفنی مردووەكانتانی پێ بكەن.

یان هەندێ جار پۆشاکی (مرط)ی لەبەر دەکرد کە پۆشاکێکی درێژو فراوانە لە مووە، یان پەمووە یان لە کەتان دروســت دەکرێت و دەپێچرێت لە خۆوە.[٦٧] وە لە غەزای (تەبوك)دا جبەیەکی ڕۆمی لەبەر کرد بوو.[٦٨]

---

[٦٧] **عن عائشــة قالت: (خَرَجَ رســولُ اللّٰه ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ ذاتَ غداة وعليه مِرطٌ من شَــعر أســود)** اخرجه مســلم (٢٧٨١)وابو داود (٤٠٣٢)ولفظه: **(عليه مرط مرحل من شــعر اســود).** والترمذي وأحمد وأبو الشيخ

واتە: بەیانی یەکیان پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ لەماڵ دەرچوو پۆشــاکێکی (مرط)ی خەتداری لە بەردا بوو کە لە مووی ڕەش دروست کرا بوو.

[٦٨] **عن المغيرة بن شــعبة: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ لَبِسَ جبةً روميةً ضــيقةَ الكُمَّين)** أُخرجه الترمذي (١٧٦٨) واخرجه الشيخان وبقية الستة. انظر (صحيح أبى داود) (١٤٦و١٤٧)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ [لە غەزای تەبوك دا] جبەیەکی ڕۆمی لەبەرکردبوو کە تەنیشتەکانی تەسك بوون.

خوف و نەعلەکەی پێغەمبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نەجاشی جوتێ خوفی ڕەشی تۆخی بە دیاری بۆناردو ئەویش لە پێی کرد.[٦٩] هەروەها (دِحیە)ش.[٧٠]

(٦٩) **عن عبدالله بن بُرَيدة عن أبيـه:(أن النّجاشي أهـدى النَّبيّ ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خُفَّين أسْوَدَينِ ساذَجينِ فَلَبِسَهما، ثم توضأ ومَسَحَ عليهما).** اخرجه ابوداود (١٥٥)والترمذي(٢٨٢١) وقال : (حديث حسن إنما نعرفه من حديث دلهم) و ابن ماجه و قال الألباني: وفيه ضعف لكن له شاهد ذكرته من أجله في:(صحيح أبى داود)(١٤٤)

واتە: ئەصحەمەی [نەجاشی کە بەلای زۆربەی زانایانەوە ساڵی (٦)ی کۆچی موسڵمان بووەو ساڵی(٩)ی کۆچی وەفاتی کردووە، پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەعمروی کوڕی أمية الضمری دا نامەی بۆ ناردو بانگی کرد بۆ ئیسلام و موسڵمان بوو] جوتێ خوفی ڕەشی سادەی تۆخی بەدیاری نارد بۆ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ، ئەویش لە پێی کردن و پاشان دەست نوێژی شت و مەسحی لەسەرکرد. [ئەمەش بەڵگەیە لەسەر وەرگرتنی دیاری ئەهلی کیتاب و بەڵگەشە لەسەر ئەوەی کە بنچینە لەشتەکاندا پاکێتی یەو هەروەها دروستێتی مەسح کردن دەردەخات].

(٧٠) **عن أبى إسحاق عن الشعبي قال: قال المغيرة بن شعبة: (أهدى دِحية للنبى ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خُفَّين فَلَبِسُهما). وقال جابر بن عامر(وَجُبَّةً فَلَبِسَهُما حتى تَخَرَّقا، لا يدري النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ أذَكيٌّ هما أم لا).** أخرجه الترمذي (١٧٦٦) وقال :حديث حسن غريب،

وە شێوەی نەعلەکەی: دوو (قبال)ی هەبوو، [(قبال) پارچە قەیتانێکە دەچێتە نێوان پەنجە گەورەو ئەوەی پەنای]. (٧١) مووی پێوە نەبووەو لە پێستە دروست کرابوو. (٧٢)

قال الالبانی : هومن طريق ابن اسحاق- وهو الشيبانی : سليمان -صحيح . وعن جابر وهو الجعفي ضعيف.ومن طريقه أخرجة أبوالشيخ ص ١٠٥)

واتە: دیحیە [کە دیحیە کوڕی خەلیفە الکلبی یە هاوەڵێکی بەرێزەو هەندێك جار جبریل لەسەر شێوەی ئەم ئەهاتە خوار] جوتێ خوفی بەدیاری نارد بۆ پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەویش لەپێی کردن (تا ئێرەی فەرموودەکە صەحیحەو ئەمەی دوایی ضەعیفە: جابری کوڕی عامر دەفەرمووێ: وە جبەیەکی بۆ پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ناردو لە بەری کردن تا ڕزین، پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نەیدەزانی کە ئایا پاکن یان نا)، [واتە پێستەی سەربراوە یان مردارەوە بوو. خۆش کراوە یان نا، ئەمەش بەڵگەی ئەوەی تیایە کە بنچینە لە شتە نادیارەکاندا پاکێتی یە].

(٧١) **عن قتادة قال: (قلت لأنس بن مالك: كيف كان نعل رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ؟ قال: لهما قبالان/.** أخرجه الترمذي (١٧٧٣) وأبوداود (١٤٣٣)ومسلم والنسائی والبخاری

واتە: لە ئەنەسی کوڕی مالکم پرسی: شێوەی نەعلەکەی پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ چۆن بوو؟ ئەویش فەرمووی: دوو قەیتانی پێوە بوو [دەچووە بەینی پەنجەکانی].

(٧٢) **عيسى بن طَهمان قال: (أخرج إلينا أنس بن مالك نعلين جَرْداوَين ، لهما قِبالان قال : فحدثني ثابت- بَعدُ- عن أنس. أنهما كانتا نعلي النبي ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾).** وهو عند البخاری في صحيحه أول (الخُمس) من طريق اخرى عن عيسى بن طهمان. اخرجه ابن ماجه (٣٦١٤) وقال الالبانی : ا سناده صحيح على شرط الشيخين. عن ابن عباس بلفظ: **(كان لنعل ر سول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قِبالان مَثنيٌّ شِراكهما).**

وە دەیفەرموو: بە یەك تاكەوە مەڕۆن بەڕێدا.[٧٣] وە لە كاتی لەپێ كردنی دا ڕاست پێش بخەن و بۆ داكەندنیش چەپ.[٧٤]

واتە: عیسای كوڕی طەهمان دەفەرمووێ: ئەنەسی كوڕی مالك دوو نەعلی بۆ دەرهێناین كە مووی پێوە نەبوو دوو قەیتانی هەبوو. دەفەرمووێ: ثابت دوای ئەمە بۆی باس كردم لە ئەنەسەوە كەوا: ئەوە دوو نەعلەكەی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾بوو. [بەم جۆرە نەعلانە دەوترێت: - السَبتیّة -].

[٧٣] **عن أبي هريرة أن رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قال: (لا يَمشينَّ أحدُكم في نعلٍ واحدةٍ، لَينعَلهُما جميعاً. أولِيُحفهما جميعاً).** اخرجه البخاري و مسلم وأبوداود والترمذي (١٧٧٥) وصححه ابن ماجه وغيرهم

واتە: هیچ كام لەئێوە بەیەك تاك نەعلەوە نەڕوات بەڕێدا. یان هەردووكی لەپێ بكات. یان هەردووكی دابكەنێت.

[٧٤] **عن أبي هريرة أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قال: (إذا انتَعَلَ أحدُكم فَلْيَبْدأ بِاليمين. وإذا نَزَعَ فليبدأ بالشِمال. فلتكن أوّلَهما تُنْعَل، وآخرَهما تُنزع).** أخرجه البخاري ومسلم وأبوداود (٤١٣٩) وابن ماجه بنحوه(٣٦١٦)والترمذی (١٧٨٠) وقال: حديث حسن صحيح، و رواه أحمد

واتە: ئەگەر یەكێك لە ئێوە نەعلی لەپێ كرد با بە ڕاست دەست پێ بكات و لە پێشدا لای ڕاست لە پێ بكات. وە ئەگەر دایكەند با بەچەپ دەست پێ بكات، وە با یەكەمیان كە لای ڕاستە لە داكەندنی دا بخرێتە دووەم دانەوە.

شێوەی مستیلەکەی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

مســتیلەکەی لە زیوو دروســت کرابوو، ســەرو نەخشــەکەی حەبەشی بوو لە مووروویەکی سپی و ڕەش پێك هاتبوو.(٧٥)

(٧٥) **عن أنس بن مالك قال: (كان خاتمُ النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ من وَرِقٍ وكان فُصُّة حَبَشِيًّا).** رواه البخاري بلفظ **(اتخذ خاتماً من فضة).** ومسلم (٢٠٩٤) وابن ماجه وأبوداود وغيرهم

واتە: مستیلەکەی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە زیو دروست کرابوو وە سەرو نەخشەکەی [شوێنی نەخش و هەڵکۆڵینەکەی] حەبەشی بوو [واتە کانزاکەی هی وولاتی حەبە شە بوو لە مورووییەکی تێکەڵ لە ســپی و ڕەش دروســت کرابوو، یان مەعدەنی موروەکە حەبەشی بووە].

وعن أنس بن مالك قال: (كان خاتم النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ من فضــة، فصُّــه منه). أخرجه البخاري و أبو داود(٤٢١٧) والترمذي (١٧٤٠) وصــحــحه .وأحمد وابن ســعد وأبن الشــيخ . وهوصحيح

واتە: مستیلەکەی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە زیوو درو ست کرابوو. شوێنە نەخشەکەی هەر لە خۆی (لە زیوو) بوو [ئامرازی (منه) لە فەرموودەکەدا دەگەڕێتەوە بۆ مســتیلەکەو بۆ (تەبعیض)ە **واتە:** شوێنی نەخشەکەی هەندێك بوو لە مستیلەکە. وە لەوە دەچێ مستیلەکە چوارگۆشە بووبێ کە ئەمە نزیکترو ئاسانترە بۆ هەڵکۆڵین لەسەری. منیش دەڵێم (کە بریتی یە لە شــێخی البانی): ئەم فەرموودەیە ڕواڵەتەکەی پێچەوانەی فەرمودەی پێشــووە کە فەرمووی: (شوێنی نەخشەکەی حەبەشی بووە). بۆیە الحاظ وەڵامی ئەوەی داوەتەوە

وە مۆری نامەکانی پێ دەکرد.[٧٦] چونکە لە سەر نەخشەکەی نوسرابوو (محمد رسول الله).[٧٧]

بەوەی ئەگونجێ پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ چەند مستیلەیەکی هەبووبێ وە یەك دانە نەبووبن، یان لەوانەیە ڕەنگەکەی حەبەشی بووبێ. والله أعلم].

[٧٦] **عن ابن عمر: (أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ اتخذ خاتماً من فِضة، فكان يختِم به ولايلبسه).** قال الالبانی :قلت اسناده صحيح علىشرط الشيخين .أخرجه أحمد ٦٨/٢ وأبوالشيخ بأتم منه دون قوله (ولا يلبسه) بل هذا القدر منه شاذ عندي لأن الحديث في الصحيحين وغيرهما من طرق أُخرى عن نافع عن ابن عمر.فالحديث صحيح

واتە: پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ مستیلەیەکی لە زیو دروست کرد. مۆری پێ دەکرد (تا ئێرەی فەرموودەکە صەحیحەو ئەمەی تری شازە: وە لە دەستی نەدەکرد!!!).

[٧٧] **عن انس بن مالك قال: (كان نقش خاتم رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ (محمد)سطر، و(رسول) سطر. و(الله) سطر). وفيطريق أُخرى عنه: أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ (أراد أن ي/٨٥) كتبَ إلى كسرى وقيصر والنجاشي، فقيل له: إنهم لايَقبلون كتاباً إلابخاتم، فصاغ رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ خاتماً حَلقَتُه فضة، ونَقَش فيه محمد رسول الله، (فكأني أنظرإلى بياضه في كفه).** أخرجه الترمذي (١٧٤٧) والبخاری ومسلم(٢٠٩٢) عن أنس قال: **(اتخذ رسول الله﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ خاتماً من فضه ونقش فيه محمد رسول الله).** وأبوداود والنسائی. وهوصحيح. ومن الطريق الاخرى البخاری ومسلم (٢٠٧٢) وأبوداود وأحمد وابن سعد و أبو الشيخ

واتە: نەقشی نوسراوی سەر مستیلەکەی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بریتی بوو لە (محمد) لە دێڕێکداو (رسول) لە دێڕێکداو (الله) لە دێڕێکی تری دا. لە ڕیوایەتەکەی تردا: پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ویستی نامە بنێرێت بۆ کیسراو قەیصەرو نەجاشی. پێ یان فەرموو:

ئەم مستیلەیە لەدەستی دا بوو تا وەفاتی کرد، دوای خۆی لە دەستی ئەبو بەکرو عومەرو عثمان دا بوو(ڕەزای خوایان لێ بێت)، تا ئەوە بوو لە سەردەمی عوثماندا (ڕەزای خوای لێ بێت)، کەوتە ناوبیری (ئەریس)ەوە کە بیرێکە لە باخێکی نزیك مزگەوتی (قوباء).[٧٨]

ئەوان عادەتیان وایە هیچ نامەیەك وەرناگرن بەبێ مۆر. ئەویش ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ مستیلەیەکی سازکرد کە ئەڵقەکەی لە زیو بوو، تیایدا هەڵکۆڵی بوو: (محمد رسول الله). وەکو ئەوە وایە ئێستا سپێتی یەکەی ببینم کە لە لەپی دەستی دا دەدرەوشایەوە.

[٧٨] **عن ابن عمر قال: (اتخذ رسولُ الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ خاتماً من وَرِقٍ، فكان في يده، ثم كان في يدِ أبى بكر ويد عمر، ثم كان في يد عثمان حتى وقع في بئر أريس، نقشه: محمد رسول الله).** أخرجه البخاري (٥٤) والنسائى وابوداود (٤٢١٨) والترمذي (١٧٤١)وليس في حديث الترمذي والنسائي: **(ثم كان في يد أبي بكر...)** بل هو عندهما حديث آخر. ورواه مسلم . الارواء (٨١٨)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ مستیلەیەکی دروست کرد لە زیو لە دەستی دەکرد پاشان لە دوای خۆی لەدەستی أبو بکرو دواتر لە دەستی عومەردا بوو، ئینجا عثمان لە دەستی کرد تا ئەو مستیلەیە کەوتە ناوبیری ئەریس [کەووشەی(ئەریس) ئەگەڕێتەوە بۆ ناوی پیاوێکی جولەکە، بەزمانی ئەهلی شام واتە رزگاربوو - الفلاح] نەقشەکەی بریتی بوو لە (محمد رسول الله).

تێبینی/عن أنس: (أن النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ كان إذا دخل الخلاء نزع خاتمه). رواه الترمذى (١٧٤٦) وابوداود (١٩) وغيرهم، قال الالبانى :وقال ابو داود (حديث منكر) ولقد صدق. وإن صححه المؤلف(أي الترمذي) وغيره كماهومقرر في كتب التخريج . وبينته في الإرواء (٤٨) و ضعيف أبى داود (٤)

بە زۆری لە دەستی ڕاستی دەكرد، [٧٩] هەندێ جاریش لە دەستی چەپی دەنا.[٨٠]

وا تە: پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ كە دەچووە سەر ئاو (بۆ دەست بە ئاو گە یا ندن) مستیلەكەی دادەكەند.

بەڵام ئەم فەرموودەیە وەك بینیت ضەعیفەو بە پێچەوانەشەوە دەقی تر هاتووە: **روى ابن سعد (٤٧٥/١) بسند صحيح أن الحسن البصري سئل عن الرجل يكون في خاتمه اسم من اسماء الله فيدخل به الخلاء ؟ فقال : أو لم يكن في خاتم رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ آية من كتاب الله؟ يعني (محمد رسول الله) .**

واته: پرسیار كرا لە حەسەنی بەصری - ڕەحمەتی خوای لێ بێت- [كە لە گەورە تابعی یەكانە] دەربارەی پیاوێك كە مستیلەیەكی لە دەست دایە ناوێك لە ناوەكانی خوای گەورەی تێدا بێت و پێوەی بچێتە سەرئاو؟ ئەویش فەرمووی: ئایا مستیلەكەی پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ئایەتێكی لە قورئان لەسەر نەنوسرابوو؟ واتە (محمد رسول الله).

[٧٩] **عن علي بن أبي طالب: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ كان يلبس خاتمه في يمينه).** اخرجه ابو داود (٤٢٢٦) والنسائي .قال الالبانی : واسناده صحيح على شرط الشيخين .وهو مخرج في إرواء الغليل (٨٢٠)

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ مستیلەكەی دەكردە دەستی ڕاستی.

[٨٠] **عن جعفر بن محمد عن أبيه قال: (كان الحسنُ والحسين يَتَخَتَّمان في يَسارهما).** أخرجه الترمذي (١٧٤٣) وعن ابن عمر عند أبى داود (٤٢٢٧): **(أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ كان يختم في يساره. وكان فصه في باطن كفه).** وهو شاذ لمخالفته رواية الثقات .وقد صحَّ ذلك عن ابن عمر موقوفاً عليه

واته: حەسەن و حوسەین (ڕەزای خوایان لێ بێت) مستیلەیان دەكردە دە ستی چەپیان. لە ڕیوایەتەكەی تردا [هەر چەند ئەم ریوایەتە - البانی دەفەرمووێ: شازە بەڵكو بە مەوقوفی

بەم شێوەیە: نەخشەكەی دەخستە ناو لەپی دەستی، وە نەهی كردوە لەوەی كەس نەخش بكاتە مستیلەكەی.[٨١]

هاتووە كە ابن عمر خۆی لە دەســتی چەپی كردووە]: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ مستیلەكەی لە دەستی چەپی دەكردو سەرو مۆرەكەی لە ناو لەپی دەستی دەنا.

تێبینی/ دیارە ئەمانیش لەمەدا ئیقتیدایان كردوە بە پێغەمبەرەوە ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ، چونكە هەندێ جار لە دە ستی چەپی كردووە. وە هیچ بەڵگەیەكی صەحیح نی یە لە سەر ئەوەی لە چەپ كردن نەسخی یەكەم بكاتەوەو هەردوو شێوازەكەش دروستە.

[٨١] **عن ابن عمر: (أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ اتخذ خاتماً من فضــة، وجعل فِصَّــه مما يلي كفَّه، ونقش فيه: محمد رسول الله، ونهى أن يَنقش أحدٌ عليه، وهو الذي سقط من مُعَيقيب في بئر أريس).** أخرجه البخاري ومسلم (٢٠٩١)وأبوداود (٤٢١٨) وغيرهم ...

واتە: پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ مســتیلەیەكی دروســت كرد لە زیوو. سـەرونەخشـەكەی لە لەپی دە ستی دەناو تیای دا هەڵكۆڵی بوو:(محمد رسول الله)، وە نەهی كردووە لەوەی كەس نەخشـــــــی تێدا هەڵبكۆڵێت. ئەوە ئەو مســـتیلەیە بوو كە موعەیقیب لێی كەوتە ناو بیری (ئەریسـە)وە [موعەیقیب بەرپرسی مسـتیلەكەی پێغەمبەر﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بوو، هەر زوو موسـڵمان بووەو بەشـداری بەدری كردووەو كۆچیشـــــــی كردوە بەرەو حەبەشـە. ابوبكرو عومەرو عوثمانیش (ڕەزای خوایان لێ بێت) كردبویانە كاربەدەستی (بيت المال)].

وە ســەرەتا مســتیلەیەکی ئاڵتونی هەبوو دوایی لاییردو ئەم دانەیەی کردە دەستی کە لە زیوو دروست کرا بوو.(٨٢)

---

(٨٢) **عن ابن عمر قال: (اتَّخَذَ رسـولُ اللّه ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خاتماًمن ذهب، فكان يَلْبَسـه في يمينه، فاتَّخَذَ الناسُ خواتيمَ من ذهبٍ، فَطَرَحَه ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ و قال: (لاألبســه أبداً) فطرح الناسُ خواتيمهم).** اخرجه البخارى و زاد في رواية : **(ثم اتخذ خاتماً من فضة فاتخذ الناس خواتيم الفضة).** و مسلم (٢٠٩١) وأبوداود (٤٢١٨) وغيرهم

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مســتیلەیەکی لە ئاڵتون دروســت کردو لە دەســتی ڕا ستی دەکرد. خەڵکیش مستیلەی ئاڵتونیان درو ست کردو لە دە ستیان دەکرد. تا پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فڕێی داو فەرمووی: هەرگیز لە دە ستی ناکەم. خەڵکەکەش مستیلەکانیان فڕێ دا. [ئەمەش بەڵگەیە لەســەرحەرامێتی ئاڵتون بۆ پیاوان و نەســخ بوونەوەی ئەوەی یەکەم جار حەڵاڵ بووە. وەبەڵگەیە لە سەر ئەوەی زۆربەی جار لەدە ستی ڕا ستی کردوە].وە دوایی مســتیلەیەکی لە زیوو دروســت کرد، خەڵکەکەش مســتیلەی زیویان لە دەســت نا [کە ئەمەش لە دوای ئەوەی یەکەمەوەیە].

شێوەی شمشێرو زری پۆش و ژێرکڵاوی جەنگ (مغفر)ەکەی

دەسکی شمشێرەکەی لە زیو بوو.[٨٣] پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ لە ڕۆژی(ئوحد)دا دوو زرێی لەبەردا بووە،[٨٤]

---

[٨٣] **عن أنس قال: (كانت قَبيعةُ سيف رسول الله ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ من فِضّةٍ).** اخرجه الترمذي (١٦٩١) وحسّنه، وابو داود (٢٥٨٣) والنسائي،وقال الالبانى: واسناده صحيح . انظر الإرواء (٨٢٢) و(صحيح أبى داود) (٢٣٢٩)

واته: دەسکی شمشێرەکەی پێغەمبەر﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ لە زیوو دروست کرابوو.

[٨٤] **عن الزبير بن العوام قال: كان على النبي ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ يوم أُحُدٍ درعان، فَنَهَضَ إلى الصخرة فلم يَستطع، فأقعَدَ طلحة تحته، و صَعِد النبي ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ حتى استوى على الصخرةِ، قال: سمعت النبي ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ يقول: (أوْجَبَ طلحَةُ).** اخرجه الترمذي (١٦٩٢) و(٣٧٣٩) انظر (صحيح أبى داود) (٢٣٣٢)

واته: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ لە ڕۆژی(ئوحد)دا دوو زرێی لەبەردا بوو [کە(زرێ)جبەیەکە لە ئاسن دروست کراوەو پێشی دەوترێ (الزرد) بە ئەڵقە دروست دەکرێت و لە پۆشاکی جەنگە]، هەستا بۆ سەر بەردێك نەیتوانی بچێتە سەری، بۆیە طەلحەی کوڕی [عبیداللە القرشی کە یەکێکە لە مژدە پێدراوەکانی بەهەشت و یەکێکە لەشەش هاوەڵی شوری. لە ساڵی (٣٦)ی کۆچی لە ڕۆژی شەڕی (الجمل)دا کوژراو تەمەنی (٦٤)ساڵ بوو] دانیشت لە بەردەمی داو پێغەمبەریش ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ﴾ بەسەر پشتی دا سەرکەوت تا چووە سەر بەردەکەو دەفەرمووێ: بیستم دەیفەرموو: بەهەشت واجب بوو بۆ طەلحەو بەهەشتی بۆ خۆی دەستەبەر کرد.

کە بەسـەریەکدا لە بەری کرد بوون.[٨٥] وە ڕۆژی فەتحی مەککە میغفەرێکی لەسەردا بوو لە ژێر قەلنسوەکەیەوە (واتە کڵاوە ئاسنەکەی). [٨٦]

---

[٨٥] **عن الصـائب يزيد: (أن رسـولَ اللّٰه ﷺ كان عليه يوم أحُدٍ دِرعان قد ظاهر بينهما).** أخرجه ابوداود (٢٥٩٠) انظر (صحيح أبي داود) (٢٣٣٢) وهو حديث حسن

واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ لە ڕۆژی(ئوحد)دا دوو زرێی پۆشـی بوو وە بەسـەر یەکدا لە بەری کردبوون [کە ئەمەش بەڵگەیە لە سەر گرنگی دان بە خۆپاراستن لە جەنگدا بۆ زیاتر هەڵپەکردن و کەلێن نەدان بە دوژمن].

[٨٦] **عن أنس بن مالك: أن النبي ﷺ دخل مكة (عام الفتح ١٠٦)وعليه مِغْفَر، فـ(لما نَزَعه) قيل له: هذا ابنُ خَطلٍ متعلق بأستار الكعبةِ . فقال:(اقتلوه).(قال ابن شهاب: وبلغنأن رسول اللّٰه ﷺ لم يكن يومئذ مُحرِماً).** اخرجه البخارى ومسلم (١٣٥٧) و أبوداود وابن ماجه(٢٨٠٥) والترمذي. وهو حديث صحيح

وا تە: پێغەمبەری خوا ﷺ لە سـاڵی فەتحدا هاتە ناو شـاری مەککەوەو میغفەرێکی لەسـەر دا بوو [کە پارچەیەکە کە دروسـت کراوە لە ئاسـن و بە ئەندازەی سـەر دروسـت دەکرێت و دەچنرێت بە شـێوەی ئەڵقەو لە ژێر کڵاوی قەلنسـوەکەوە لەسـەر دەکرێت]. کاتێ دایکەند پێیان فەرموو: ئەوە (ابن خَطل)ە خۆی هەڵواسـیوە بە پەردەکانی کەعبەدا. ئەویش فەرمووی: بیکوژن [چونکە لە ئیسـلام هەڵگەڕابوویەوەو موسـڵمانێکی خزمەتکاری خۆی کوشـتبوو]. ابن شـهاب دە فەرمووێ: وە پێم گەیشـتووە کە ئەو ڕۆژە پێغەمبەر ﷺ ئیحرامی نەبەستبوو.

مێزەرەکەی صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم

پێغەمبەر ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ لە ڕۆژی فەتحی مەککەدا مێزەر(عەمامە)یەکی ڕەشی لە سەردا بوو.[٨٧] هەندێ جاریش لە کاتی ووتاردا مێزەری ڕەشی لە سەر دەکردو لوێچکەی بەناو شانی دا بەر دەدایەوە.[٨٨]

---

[٨٧] **عن جابر قال: (دخل النبي ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ مكةَ يومَ الفتحِ وعليه عِمامةٌ سوداءُ).**
أخرجه مسلم وأبوداود (٤٠٧٦) وا بن ماجه والترمذي (١٧٣٥) وغيرهم
واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ لە ڕۆژی فەتحی مەککەدا کە هاتە ناو شاری مەککەوە مێزەرێکی ڕەشی لەسەر کردبوو.

[٨٨] **عن عمرو بن حريث: (أن النبي ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ خطب الناسَ و عليه عمامةٌ سوداء).**
أخرجه الترمذي و ابن ماجه (٣٥٨٤) و زاد فيه: **(يخطب على المنبر)** وأبو داود (٤٠٧٧) ولفظه: **(رأيت النبي ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ على المنبر وعليه عمامة سوداء قد أرخى طرفها بين كتفيه).**
وأخرجه مسلم (١٣٥٩) والنسائی
واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ لەسەر مینبەر ووتاری دەداو بینیم مێزەرێکی ڕەشی لەسەر کردبوو لوێچەکەی بەناو شانی دا بەردابوویەوە.
وعن ابن عمر قال: (كان النبي ﴿ صَلَّىاللّٰهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ إذا اعتَمَّ سَدَلَ عِمامته بين كتفيه). قال نافع: وكان ابن عمر يفعل ذلك، قال عبيدالله: و رأيت القاسم بن محمد وسالماً يَفعلان ذلك)
اخرجه الترمذي(١٧٣٦) وهو مما تفرد به وقال: حسن غريب،قال الالبانی:(وقدخرجته وذكرت له طرقاً وشواهد يتقوى بهافي الصحيحة) (٧١٦) وهو حديث صحيح

وە لەو بۆن و عەترەی لێ دەدا کە قژی پێ بۆن خۆش دەکرد.[٨٩]

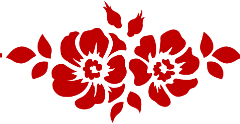
واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ کە مێزەری لە سەر دەکرد لوێچکەی بەناو شانیدا بەر دەدایەوە. نافع دەفەرمووێ :ابن عمریش هەر وای دەکرد. عبیداللّٰە دەفەرمووێ: وە قاسمی کوڕی محمد و سالمیش بەهەمان شێوەیان دەکرد .

[٨٩] **عن ابن عباس: (النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خطب الناس و عليه عِمامةٌ دَسْماءُ).** رواه الترمذي وأصل هذاالحديث عند البخاري عن ابن عباس قال: **(خرج رسول اللّٰه وعليه ملحفة متعطفاً بها على منكبيه وعليه عصابة دسماء).** و زاد فيه فضل الانصار . ورواه أحمد (٢٣٣/١) مُختصراً مثل رواية الترمذي

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ووتاری دەداو مێزەرێکی لە سەردا بوو ڕەنگی عەتری قژی پێوە دیار بوو. لە ریوایەتەکەی تردا: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە ماڵ دەرچوو مل پێچێکی بەسەر شانەوە پێچابوو، وە مێزەرێکی لەسەردابوو شوێنەواری بۆن وعەتری قژی پێوە بوو.

کراس دامێن (إزار) ی پێغەمبەری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کە وەفاتی کرد کراسێکی پوواو و ڕزیو، لەگەڵ کراس دامێنێکی ئەستوری لەبەردا بوو.[٩٠] وە پۆشاکەکەی تا ناوەڕاستی قاچی پیرۆزی دەهات.[٩١]

---

[٩٠] **عن أبى بُرْدَةَ عن أبيه [أبوه هو أبوموسى الأشعرى الصحابى المشهور] قال: (أخرجت إلينا عائشة رضي الله عنها كساءً مُلَبَّداً، وإزاراً غليظاً. فقالت: قُبِض روحُ رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) في هذين).** أخرجه مسلم (٢٠٨٠) وأبوداود (٤٠٣٦) وابن ماجه واخرجه البخاري في اللباس والخمس

واتە: عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێت) پۆشاکێکی پورتوکاوو کراس دامێنێکی(إزار)[کە بریتی یە لەو پۆشاکەی لە ناوقەد بەرەوخوار دادەپۆشێ] ئەستوری بۆ هێنایینە دەرەوەو فەرمووی: کە پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وەفاتی کرد ئەم دووانەی لەبەردا بوو.

[٩١] **عن الاشعث بن سُليم قال: سمعت عمتي تُحَدِّثُ عن عمها قال: (بينا أنا أمشي بالمدينة إذا انسان خلفي يقول: (ارفع إزارك، فإنه أتقى). فإذا هو رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فقلت: يارسول الله إنما هي بُردَةٌ مَلحاءُ، قال: (أما لك فيَّ أُسوةٌ). فنظرت فإذا إزاره إلى نصفِ ساقيه).**أخرجه أحمد والبيهقى (الجامع الصغير) قال الالبانى : واخرجه أبو الشيخ ص(١٠٨) مختصراً من الوجه المذكور، وعمة الاشعث لاتُعرف، لكن للحديث شاهد يتقوى به من حديث الشريد بن سويد خرجته في (الصحيحة) (١٤٤١)

واتە: ئەشعەثی کوڕی سولەیم دەفەرمووێ: لە پورمم بیست [کە ناوی نەزانراوە] ئەویش لە مامی یەوە دەگێڕایەوە کەناوی عبیدی کوڕی خالد المحاربی یە کە فەرموویەتی:

وە دەیفەرموو: پۆشاك مافي نی یە لە خوار قولەپێوە.(٩٢)

جارێکیان لە ناوشـــاری مەدینەدا دەڕۆیشـــتم بەڕێدا یەکێك لە دوامەوە فەرمووی: کراس دامێنەکەت بەرز بکەرەوەو هەڵی بکە چونکە ئەوە پاك ترە لە پیســـی. کە ئاوڕم دایەوە بینیم پێغەمبەری خوایە ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ منیش ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ خۆ ئەمە پۆ شاکێکە خەتی ڕەش و سپی تێدایە. فەرمووی: ئایا من سەرمە شق و پێ شەنگ نیم بۆت. کە تەماشام کرد خۆی کراس دامێنەکەی تا ناوەڕاستی قاچەکانی بوو.

(٩٢) **عن حذيفة بن اليمان قال: (أخذ رسول الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ بعضلة ساقي أوساقهِ ، فقال :(هذا موضع الإزار ، فإن أبيت فأ سفلُ ، فإن أبيت فلا حق للإزار في الكعبين).** اخرجه الترمذي (١٧٨٤) وابن ماجه (٣٥٧٢) والنسائى والطيالسي . قال الالبانى و اسناده صحيح لغيره (الصحيحة) (٢٣٦٦)

واتە: حوزەیفە دە فەرموو یَت: پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ ئێســقانی خوار ئەژنۆی قاچی من یان قاچی خۆی گرت و فەرمووی: ئەمە شــوێنی کراس دامێنە. ئەگەر نا خوارتر، ئەگەر نا ئەوا پۆشاك مافی نی یە قولە پێیەکان داپپۆشی.

دانیشتن و شان دادانی صلى الله عليه وسلم

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هەندێ جار لە مزگەوتدا بە پشتدا ڕادەکشاو قاچی دەخستە سەر یەك.(٩٣) وە هەندێ جار کە لە مەجلیس یان مزگەوتدا دادەنیشت پشت و هەردوو قاچەکانی بە دەستی کۆدەکردەوە بە شێوەی (إحتباء).(٩٤)

---

(٩٣) **عن عباد بن تميم عن عمه: (أنه رأى النبي (صلى الله عليه وسلم) مستلقياً في المسجد، واضعاً إحدى رِجليه على الاخرى)**. أخرجه البخاري ومسلم (٢١٠٠) وأبوداود و النسائي وغيرهم

واتە: عبادی کوڕی تەمیم لە مامی یەوە دەگێڕێتەوە [کە ناوی عبداللّٰه ی کوڕی زەیدی کوڕی عاصمی کوڕی محمدی هاوەڵی بەناوبانگە. دەڵێن ئەو کەسەیە کە موسەیلەمەی درۆزنی کوشت] کە پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) بینیوە لەمزگەوتدا ڕاکشاوەو قاچێکی خستۆتە سەر قاچەکەی تری.

(٩٤) **عن أبي سعيد الخدري قال: (كان رسولُ اللّٰه (صلى الله عليه وسلم) إذا جلس في المسجد (في نسخة: في المجلس) احتَبى بيديه)**. اخرجه البيهقي وأبو داود (٤٨٤٦) قال الألباني واسناده ضعيف جداً لكن له شواهد كثيرة تدل على أن له أصلاً أصيلاً بعضها في مسلم وقد خرجتها والحديث في (الصحيحة) (٨٢٧)

واتە: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر لە مزگەوت یان مەجلیسدا دابنیشتایە بە هەردوو دەستی پشت و هەردوو قاچەکانی کۆدەکردەوە [کە ئەم شێوە دانیشتنە جێی پاڵ دانەوە دەگرێتەوە بە دیوارێکەوە].

هەندێ جاریش شانی دادەدایە سەر پشتی یەك لەلای چەپی یەوە.[٩٥] وە بە ڕاکشاوی یەوە هەرگیز خواردنی نەخواردوە.[٩٦]

---

[٩٥] **عن جابر بن سمرة قال: (رأيتُ رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ متكئاً على وسادة على يساره).** أخرجه الترمذي (٢٧٧١) وأبوداود (٣١٤٣) وحسنه الترمذي وهو على شرط مسلم . واخرجه غيرهم . وهو عند مسلم (١٦٩٢) وفيه قصة..

واتە: پێغەمبەری خوام ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بینی شانی دا دابوو لەسەر پشتی یەك لەلای چەپی یەوە.

وعن عبد الرحمن بن أبي بكرة عن [أبيه وهو أبو بكرة نُفَيع بن الحارث صحابي مشهور بكنيته نزل من الطائف من بكرة تعلق بها فكناه النبي ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بأبي بكرة وكان مثل النصل من العبادة] قال: قال رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾:(ألا أُحَدّثكم (في نسخة:أُخبركم) بأكبر الكبائر)؟ قالوا: بلى يارسول الله، قال: (الإشراك بالله ، وعقوق الوالدين) قال: وجلس رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وكان متكئاً قال: (و شهادةُ الزّور أو قولُ الزور). قال: فما زال رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يقولها حتى قلنا: ليته سكت).أخرجه البخاري ومسلم و الترمذي (١٩٠٢)

واتە: ئایا هەواڵتان بدەمێ گەورەترینی گوناهە گەورەکان کامانەن؟ وتیان: بەڵام ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾، فەرمووی: هاوبەش بڕیاردان بۆ خوا، وە ئازاردانی دایك و باوك. دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ڕاکشابوو هەستا دانیشت و فەمووی: وە شایەتی درۆ یان قسەی درۆ. ئەفەرموێ: بەردەوام پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەم دووانەی دوو بارە دەکردەوە هەتا ووتمان: خۆزگە بێدەنگ دەبوو.

[٩٦] **عن أبي جحيفة قال: قال رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (أما أنا فلا آكل متكئاً، (لا آكل متكئاً/١٢٥).** أخرجه البخاري وابوداود(٣٧٦٩) والترمذي(١٨٣١) وقال: حديث حسن صحيح. انظر الإرواء (١٩٦٦). **واتە:** من هەرگیز بەڕاکشانەوە خواردن ناخۆم.

شێوازی خواردنی صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بە هەرسێ پەنجەی (گەورەو شایەتمان و ناوەڕاست) خواردنی دەخواردو دوایی پێش ئەوەی دەستی بسڕێت دەیلێسانەوە.[٩٧] هەندێ جار ئەوەندە برسی دەبوو نەیدەتوانی دابنیشێ بە تەواوی و بەپاڵدانەوە بەشتێکەوە خواردنی دەخوارد.[٩٨]

---

[٩٧] **عن ابن كعب بن مالك عن أبيه قال: (كان رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يأكل بأصابعه الثلاث وَيلَعقُهن)**.أخرجه الترمذي وأحمد ومسلم (٢٠٣٢) ولفظه عن كعب: **(رأيت النبي ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يلعق أصابعه الثلاث من الطعام)**. وفي رواية لمسلم: **(ويلعق يده قبل أن يمسحها)**. وأبوداود (٣٨٤٨)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بە هەرسێ پەنجەی (گەورەو شایەتمان و ناوەڕاست) خواردنی دەخواردو پێش ئەوەی دەستی بسڕێت دەیلێسانەوە.

[٩٨] **أنس بن مالك يقول: (أُتى رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بتمر، فرأيته يأكل وهو مُقْعٍ من الجوع)**. اخرجه مسلم (٢٠٤٤) وأبوداود (٣٧٧١) والنسائي و الترمذي

واتە: خورمایان هێنا بۆ پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بينيم لە برسا ندا نەیدەتوانی دانیشێ و پشتی دابووەو دەیخوارد. [(الاقعاء): واتە پشت دانەوە، مەبەست پێی لێرەدا ئەوەیە کە لە سەر سمتی دابنیشێ و هەردوو قاچی بەلاوازی یەوە بنێتە سەر زەوی. بڕوانە (النهایە)].

وە هەرگیز خێزان وکەس وکاری پێغەمبەر(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دوو ڕۆژ لەسەر یەك تێریان نەخواردوە لە نانی گەنم و جۆ تا وەفاتی کرد.[٩٩] وە زۆربەی نانیان نانی جۆ بووەو زۆر ئێوارەش بەبێ شێو سەریان دەنایەوە.[١٠٠]

---

[٩٩] **عائشة أنها قالت: (ما شبع آلُ محمدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) من خُبزِ الشعير يومين مَتتابعين حتى قُبِضَ رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ))** أخرجه الترمذي (٢٣٥٨) ومسلم (٢٩٧٠) وابن ماجه و قال الترمذی :حسن صحیح . ورواه البخاری بلفظ: **(.... من طعام البر ثلاث ليال تباعاً....)**

واته: خێزان و کەس و کاری محمد (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دوو ڕۆژ لەسەر یەك تێریان نەخوارد لە نانی جۆ هەتا وەفاتی کرد. لەڕیوایەتەکەی تردا: لە نانی گەنم سێ ڕۆژ لەسەر یەك تێریان نەخوارد.

أبا أمامة الباهلي يقول: (ماكان يَفْضُلَ عن أهل بيت رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خبز الشعير).أخرجه الترمذي (٢٣٦٠) وقال : حديث حسن صحيح . ورواه أحمد وابن سعد ١/٤٠١ .

واته: هەرگیز نانی جۆ لە خانەوادەو کەس و کاری پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زیاد نەدەبوو وە نەدەمایەوە.

[١٠٠] **عن ابن عباس قال: (كان رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يبيتُ الليالى المتتابعةَ طاوياً هو وأهلُه لايجدون عَشاءً، وكان أكثر خبزهم خبز الشعير).** اخرجه الترمذي(٢٣٦١) وقال : حسن صحيح ،وابن ماجه وابن سعد ١/٤٠٠ وهو مخرج في الصحيحة (٢١١٩)

واته: جاری وا دەبوو چەندان شەو ڕادەبوورد بەسەر پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) و خێزانەکانی داو شێویان نەبووە تا بیخۆن، وە زۆربەی نانیشیان نانی جۆ بوو.

أبوحازم عن سهل بن سعد أنه قيل له: (أكَلَ رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النَقيَّ يعنى الحُوّارى؟ فقال سهل: مارأى رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النّقىَّ حتى لَقي الله عزوجل،

وە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لەسەر مێز نانی نەخواردوە، بەڵکو لەسەر زەوی دادەنیشت و لەبەردەمی دا هەرگیز زەڵاتەو ووردە شتی لەم بابەتە نەبووە کە ئارەزووی مرۆڤ زیاد دەکات بۆ خواردن.[١٠١]

فقيل له: هل كانت لكم مناخل على عَهدِ رسول اللّه ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ؟ قال : ماكانت لنا مناخل. قيل: كيف كنتم تصنعون بالشعير؟ قال: كنا ننفخه فيطير منه ماطار (ثم نُثرّيه) ثم نَعْجِنُه). أخرجه الترمذي (٢٣٦٥)و قال: حديث حسن صحيح. و فا ته البخاري وابن ماجه(٣٣٧٥)و أحمد وابن سعد

واته: پرسیاریان لە سەهلی کوڕی سەعد کرد: ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ نانی ئاردی ووردو سپی خواردووە ؟ سەهلیش فەرمووی: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ تا گەیشت بە خوای پەروەردگارو وەفاتی کرد بەچاوی خۆی ئاردی ووردی نەبینی. وتیان: ئایا لەسەردەمی پێغەمبەری خوادا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هێڵەکتان هەبوو؟ فەرمووی: نەخێر هێڵەکمان نەبوو. ووتیان: ئەی چیتان دەکرد لە جۆ. فەرمووی: دوای کوتین و هاڕینی فوومان لێ دەکرد ئەوەی لێی ڕۆی دەڕۆیشت پاشان ئاومان دەکرد بەسەری داو دەمان شێلاو دەمانکرد بە هەویر.

[١٠١] **عن انس بن مالك قال: (ماأكل نبيُّ اللّه ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ على خِوانٍ ولا في سُكُرُّجَةٍ ، ولا خُبِزَ له مُرَقَّقٌ).قال: فقلت لقتادة: فعلام كانوا يأكلون ؟ قال:على هذه السُّفَرِ).** أخرجه الترمذي (٣٣٦٤) وقال:حديث حسن صحيح، والبخارى وابن ماجه والنسائي

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هەرگیز لەسەر مێزو تەپڵەك نانی نەخواردوەو لە (سُكُرُّجَە)شدا نەیخواردوە [کە دەفرێکی بچوکە شتێکی کەمی تێ دەکرێت بۆ زیادە ئارەزووی خواردن کردنەوەو(إشتهاء) وەکو زەڵاتەو ترشیات و..] وە ئاردی سپی و وردی بۆ نەکراوە بەنان. دەفەرموێت: لە قەتادەم پرسی: ئەی لە سەرچی نانیان دەخوارد؟ فەرمووی: لەسەر ئەم سفرەی خواردنانە[سفرەش ئەوەیە کە دادەخرێت لە زەوی دا ئیتر لە پێستە دروست بکرێت یان پۆشاك و پەڕۆ].

گۆشتی مریشکی خواردووە.[١٠٢] فەرموویەتی: زەیت لە دارێکی پیرۆزە. [١٠٣] وە لە مزگەوتدا خواردنی خواردووە. [١٠٤]

---

[١٠٢] **عن زَهْدَمِ الجَرمي قال: كنا عند أبى موسى الأشـعري فأتي بلحم دجاج، فَتَنَحى رجلٌ من القوم، فقال: مالَكَ؟ فقال: إني رأيتها تأكل شـيئاً فحلفتُ أن لا آكلَها، قال: (أدنُ فإني رأيت رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يأكل لَحم الدجاج). وفي رواية عنه قال: (كنا عند أبى موسى الاشعرى، قال: فَقُدّمَ طعامه، وقُدّم في طعامه لحمُ دجاج، وفي القوم رجل من بني تيْمِ الله، أحمرُ كأنَّه مولى. قال: فلم يَدنُ.فقال له أبوموسى:(ادنُ فإني قد رأيت رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ أكل منه)، فقال: إني رأيته يأكل شيئاً فقذِرته، فحلفت أن لا أطعَمه أبداً).**
أخرجه البخارى ومسلم والترمذي (١٨٢٧) وقال : حديث حسن صحيح

واتە: ئێمە لە خزمەت أبو موسادا بووین خواردنیان بۆ هێناو گۆشتی مریشکی تیابوو. لە ناو مەجلیسەکەدا کابرایەکی سوورکاری تێدا بووکە لە نەوەی (تَیمِ الله)بوو لە خزمەتکار دەچوو کشـایە دوواوە (یان نەهاتە پێشـەوە). أبو موسـا پێی فەرموو: نزیك بەرەوە من بینیومە پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە گۆشـتی مریشـکی خواردووە. ئەویش ووتی: من بینیم کە شتێکی پیسی خواردو قێزم لێ کردەوە، بۆیە سوێندم خواردووە کە هەرگیز نەیخۆم.

[١٠٣] **عن أبى أسـيدٍ قال: قال رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾:(كلوا الزيتَ. وادَّهنوا به، فإنه من شـجرةٍ مباركة).** أخرجه الترمذي (١٨٥٣) واسـتغربه لكن حسـنه الالبانى كما في الصـحيحة (٣٧٩) وله طريق أُخرى فيه

واتە: زەیتی زەیتون بخۆن و سەرو ڕیشی خۆتانی پێ چەور بکەن چونکە لە دارێکی پیرۆزە.

[١٠٤] **عن عبد الله بن الحارث قال: (أكلنا مع رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ شِواء في المسجد).**
أخرجه ابن ماجه في موضـعين (٣٣١١) وفيه ابن لهيعة و (٣٣٠٠) واسـناده صـحيح لكن ليس فيه ذكر (الشواء) وحسنه البوصيرى فقصر.وصححه ابن حبان (٢٢٣) وأحمد

وە ئەم شـتانەی بەلاوە خۆش بووەو حەزی لێ کردووە: سرکە (خەل).[١٠٥] وە کولەکە.[١٠٦]

واتە: جارێکیان لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ لە مزگەوتدا گۆشـتی برژاومان خوارد.

[١٠٥] **عن جابر بن عبدالله قال : قال رسـول الله ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾:(نِعْمَ الإدامُ الخَلّ)**. أخرجه الترمذي (١٨٤٠)ومسلم وأبوداود (٣٨٢٠) والنسائي

واتە: خۆشترین پێخۆر سرکەیە.

[١٠٦] **عن حكيم بن جابر عن أبيه قال : دخلت على النبي ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ فرأيت عنده دُبّاء يُقَطَّعُ، فقلت: ما هذا؟ قال: (نُكثر به طعامَنا)**. أخرجه ابن ماجه (٣٣٠٤)والترمذي (١٨٥٠) وصحح اسناده الالبانى واخرجه أبو الشيخ والطبرانى

واتە: چوومە ماڵەوە بۆ خزمەت پێغەمبەر ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ لەلایدا کولەکەم بینی لەت دەکرا، وتم: ئەمە چی یە؟ فەرمووی: خواردنەکەمان زۆری لەمەیە. یان: خواردنەکەمانی پێ زۆر دەکەین.

أبو عيسـى دەفەرموێ: ئەو جابرە جابری کوڕی طارقەو دەڵێن: إبن أبی طارق یەکێکە لە هاوەڵانی پێغەمبەر ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ وە جگە لەم فەرمودە یە هیچی ترمان نەزانیوە کە گێڕابێتی یەوە.

وعن أنس بن مالك قال: (كان النبي ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ يعجبه الدُّبّاءُ، فأُتي بطعام، أو دُعِي له، فجعلتُ أتَتَبَّعُهُ، فأضـعه بين يديه، لما أعلم أنه يحبه). اخرجه الترمذي بألفاظ متقاربة (١٨٥٠)و(١٨٥١) وأبو داود ومسلم (٢٠٤١) والبخارى

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ حەزی لەکولەکە بوو. جارێکیان خواردنیان بۆ هێنا، یان دەعوەتیان کردبوو بۆی، منیش بە دوای کولەکەکانی ناو شلەکەدا دەگەڕام و دەم خستە بەردەمی لەبەر ئەوەی ئەمزانی حەزی لێ دەکات.

حەڵواو هەنگوین.[١٠٧] وە حەزی لە گۆشـتی سـەر ئێسـقانی قۆڵی مەڕومالاَت بوو، وە هەر لەمەشدا بوو ژەهرخوارد کرا.[١٠٨]

وفي طريق ثانية (١٦٣): (إن خياطاً دعا رسـول اللّٰه ﷺ لطعام صـنعَه، قال أنس: فذهبت مع رسـول اللّٰه ﷺ إلى ذلك الطعام، فَقَرَّبَ الى رسـول اللّٰه ﷺ خبزاً من شـعير، ومَرَقاً (وفي طريق ثالثة: ثريداً عليه دباء/٣٣٤) فيه دُبّاء وقديد، قال أنس: فرأيت النبي ﷺ يتتبع الدُّباء حوالي القصعة، (وكان يحب الدباء) فلم أزَلْ أُحِبُّ الدُّبّاء من يومئذ).

واتە: بەرگ درووێەك دەعوەتی پێغەمبەری کرد ﷺ بۆ خواردنێك کە دروسـتی کردبوو. ئەنەس دەفەرمووێ: منیش لەگەڵی چووم بۆ ئەو خواردنە. ئەوانیش نانی جۆو شـلەی تریتیان خسـتە بەردەمی پێغەمبەری خوا ﷺ کەکولەکەی بەسـەرەوە بوو. یان کولەکەو (قەدید)ی تێدا بوو [کە قەدید گۆشـتێکی سـوێرکراوی وشـك کراوەیە]. أنس دەفەرموو ێت: پێغەمبەرم ﷺ بینی بە دوای کولەکەکاندا دەگەڕا لە چواردەوری (قَصـعة) کەدا [(قصـعة) دەفرێکەو بەشی خواردنی (دە) کەس دەگرێت بەڵام (الصـحفة)پێنج کـەس لێی دەخوا] وەحـەزی لـەکولـەکـەبوو، منیش لـەو ڕۆژەوە حـەزم لەکولەکەیە.

[١٠٧] **عن عائشة قالت: (كان النبي ﷺ يحب الحلواء والعسل).** اخرجه البخارى ومسلم (١٤٧٤) وأبوداود والترمذي (١٨٣٣) وغيرهم

واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ حەزی لەحەڵواو هەنگوین بوو.

[١٠٨] **عن ابن مسعود قال: (كان النبي ﷺ يعجبه الذراع، قال: وَسُمَّ في الذراع، وكان يُرى أن اليهود سَـمّوه).** أخرجه أبوداود (٣٧٨١) وابوالشـيخ ص(٢٠٢) وهو مخرج في الصحيحة (٢٠٥٥)

وە حەزی لە تێوڵە (ترید).[١٠٩] و گۆشت کردووە.[١١٠]

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ حەزی لە گۆشتی سەر قۆڵ دەکرد. دەفەرمووێ: هەر بە گۆشتی قۆڵەوە بوو ژەهرخوار کراو (ابن مسعود) پێی وابوو کە وا جولەکە ژەهر خواردیان کرد [ئەویش لە غەزوەی خەیبەردا ڕوی داو زەینەبی کچی حارث بە گوێی جولەکەی کردو بۆی داناو پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ (لەلایەن جبریلەوە) هەواڵی پێ درا بە مەو دەستی هەڵگرت. زەینەبیش موسڵمان بوو ئەویش تۆڵەی لێ نەکردەوە. پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ پێی فەرموو: چی پاڵی پێوە نای وابکەی؟ ئەویش ووتی: وتم ئەگەر پێغەمبەر بێت زیانت پێ ناگەیەنێ و ئەگەر پێغەمبەریش نەبیت ئەوا ڕزگارمان دەبێت لە دەستت. بۆ ڕێگاکانی ئەم بەسەرهاتە بڕوانە لمستدرك ٢١٩/٣ وفتح الباری ٤٩٧/٧.

[١٠٩] **عن أبي موسى الأشعري عن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قال: (فَضْلُ عائشة على النساءِ، كفضلِ الثَّريد على سائر الطعام).** اخرجه البخارى ومسلم (٢٤٣١) والنسائي والترمذي (١٨٣٥)

واتە: فەزڵی عائیشە بە سەر ئافرەتانی تردا وەکو فەزڵی ترید و تێوڵە وایە بە سەر خۆردنی تردا [تێوڵەو ترید: بریتی یە لە تێکەڵاوی یەك لە نان لەگەڵ شلەو زۆربەی کات گۆشتی تێدایە].

[١١٠] **عن جابر بن عبدالله قال :أتانا النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ في منزلنا، فذبحنا له شاة فقال: (كأنهم علموا أنّا نحب اللحم).وفي الحديث قصة** .../ قال الالباني: اسناده صحيح رجاله كلهم ثقات واخرجه الدارمي وأحمد (٣٩٧/٣و٣٩٨) عنه مطولاً جداً . ثم رواه أحمد ٣٠٣/٣ من طريق أُخرى نحوه مختصراً وهى طريق المؤلف (الترمذى) رحمه الله . ولفظه: **(أتيت النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ أستعينه في دَين كان على أبي. قال: فقال: آتيكم .قال: فقلت للمرأة: لا تكلمي رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ولاتسأليه . قال: فأتانا فذبحنا له داجناً كان لنا .فقال:(ياجابر !كأنكم عرفتم حبنا للحم).قال: فلماخرج قالت له المرأة: صل علي وعلى زوجي،**

وە هەندێ جار دەست نوێژی دەگرت دوای خواردنی.[١١١]

أو صل علينا. قال: (اللهم صل عليهم) .قال: فقلت لها: أليس قد نهيتك .قالت : ترى ر سول الله كان يدخل علينا ولا يدعو لنا !!).

واتە: پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ﴾ هات بۆ ماڵمان و مەڕێکمان بۆ سەربڕی، ئەویش فەرمووی: وەکو ئەوەی زانیبێتیان کە حەزمان لە گۆشتە. لەڕیوایەتەکەی تردا: هاتمە خزمەت پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ﴾ تا یارمەتیم بدات بۆ دانەوەی قەرزێك کە لەسەر باوکم بوو. دەفەرمووێ: ئەویش فەرمووی: دێمە ماڵتان، دەفەرمووێ: بە خێزانەکەم ووت: قسە لەگەڵ پێغەمبەردا مەکەو داوای هیچی لێ نەکەیت، دەفەرمووێ: پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ﴾ هات و دابەستەیەکمان هەبوو بۆمان سەربڕی. ئەویش فەرمووی: ئەی جابر ئەڵێی زانیتان حەزمان لە گۆشتە. دەفەرمووێ: کاتێك ڕۆشت ژنەکەم پێی فەرموو: ئەی پێغەمبەری خوا دوعا بکە بۆ من و مێردەکەم، یان دوعامان بۆ بکە، ئەویش فەرمووی: خوایە بەزەییت پێیاندا بێتەوە. دەفەرمووێ: دوایی منیش پێم ووت: ئەرێ ئافرەت نەم ووت داوای هیچی لێ نەکەیت، ئەویش ووتی: ئایا تۆ وا دەبینی و پێت وایە پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ﴾ بێتە ماڵمان و دوعامان بۆ ناکات!!

[١١١] عن جابر قال: (خرج رسول الله ﴿ صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ﴾ وأنا معه، فدخل على أمرأةٍ من الأنصار، فذبحت له شاة، فأكل منها، وأتته بِقِناع من رُطبٍ فأكل منه ،ثم توضأ للظهر و صلى ،ثم انصرف، فأتته بعلالة من عُلالةِ الشاة، فأكل، ثم صلى العصر، ولم يتوضأ).
أخرجه أصحاب السنن. الترمذی (٨٠) وقال الألبانی: اسناده صحیح

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ﴾ لە ماڵ دەرچوو منیش لە خزمەتی دا بووم، چووە ماڵی ئافرەتێك لە ئافرەتانی ئەنصار، ئەویش مەڕێکی بۆ سەر بڕی و لێی خوارد، وە سینی یەکی پڕ لە خورمای نەرم و تەڕی بۆ هێناو لەویشی خوارد، پاشان دەست نوێژی هەڵگرت بۆ

وە حەزی لە خورما. [١١٢]

نوێژی نیوەڕۆو نوێژی کرد، پاشـان گەڕایەوەو ئەو ئافرەتە هەندێك لە پاشـماوەی گۆشـتی مەڕەکەی بۆ هێنایەوە، ئەویش لێی خواردو پا شان نوێژی عەسری کردو دە ست نوێژیشـی نەگرتەوە.

وعن أبی هريرة رضي الله عنه: **(أنه رأى رسـول الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **توضـأ من ثَورِ أَقَطٍ، ثم رآه أكل من كَتِفِ شاةٍ، ثم صلى ولم يتوضـأ.** أخرجه ابن ماجه (٤٩٣) ولفظه: **(أكل** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **كتف شاة فمضمض وغسل يديه و صلى).** وإبن خزيمة في صحيحه (٤٢) وابن حبان (٢١٧) وقال الالبانی :اسـناد حديث الباب صـحيح على شرط مسـلم، والترمذي (٧٩) مرفوعاً بلفظ: **(الوضـوء مما مست النار ولو من ثور أقط). قال: فقال له ابن عباس: يا اباهريرة ! أنتوضـأ من الدهن ؟! أنتو ضأ من الحميم ؟! قال: فقال ابو هريرة : ياابن أخي إذا سمعت حديثاً عن رسول الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **فلا تضرب له مثلاً) .**

واته: لە ئەبو هورەیرەوە: کەوا پێغەمبەری خوای﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بینیوە دەسـت نوێژی شـتوە دوای خواردنی پارچە کەشـکێك، پاشـان بینیوویەتی لە شـانی مەڕێکی خواردوەو نوێژی کردوەو دەست نوێژی نەشتووەتەوە.

[١١٢] **عن أُم المنذر قالت: دخل عليٌّ رسولُ اللّٰه** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **و معه عليٌّ. ولنا دوالٍ معلقة، قا لت: فجعل رسـولُ اللّٰه** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **يأ كل ، وعليٌّ معه يأ كل ، فقال رسـول اللّٰه** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **لعلي:(مه ياعلي فإ نك نا قهٌ). قالت: فجلس علي والنبي** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **يأكل، قالت: فجعلت لهم سِلقاً و شعِيراً ،فقال النبي** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **لعلي:(من هذا فأصب، فإن هذا أوفق لك).** أخرجه ابوداود (٣٨٥٥) وابن ما جه والنسـائى والحاكم (٤٠٧/٤) و قال : صـحيح الاسـناد و وافقه الذهبي .والترمذى و قال حديث جيد غريب .والحديث حسـن انظر(الصحيحة) (٥٩)

وە پا شماوەی کۆتایی خواردنەکەی دەکرد.[١١٣] ئەگەر خواردن نەبوایە بەڕۆژوو دەبوو.[١١٤]

واتە: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) هات بۆ ماڵمان و عەلی لەگەڵدا بوو. هێشوویەك لە خورمای هەڵواسراو مان هەبوو، پێغەمبەر(صلی الله علیه وسلم) دەستی کرد بەخواردنی و عەلیش لەگەڵی دەی خوارد، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بە عەلی فەرمووی: بەسە تۆ مەخۆ ئەی عەلی دەمێك نی یە نەخۆش بوویت. دەفەرموێ: ئەوە بوو عەلی دانیشت و پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لێی دەخوارد. دە فەرمووێ: منیش چووم خواردنێکم بۆ لێنان کەپێك هاتبوو لە سڵق و جۆ. پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە عەلی فەرمووی: ئا لەمە بخۆ، ئەمە باشترە بۆ تۆ.

(١١٣) **عن أنس أن رسول الله (صلی الله علیه وسلم): (كان يعجبه الثُّفْلُ). قال عبدالله: يعني ما بقي من الطعام).** أخرجه أحمد والحاكم (الجامع الصغير) وابن سعد (٣٩٣/١) وابو الشيخ والحاكم (١١٥/٤-١١٦) وبيض له هو و الذهبي ،واسناده صحيح على شرط الشيخين وزاد ابن سعد : (يعني الثريد) .

واتە: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) حەزی لە پاشماوەی کۆتایی خواردن دەکرد (واتە لە تریتدا).

(١١٤) **عن عائشة أم المؤ منين رضي الله عنها قالت: كان النبي (صلی الله علیه وسلم) يأتيني فيقول: (أعندك غداء ؟) فأقول: لا، فيقول(إنى صائم) قالت: فأتاني يوماً، فقلت: يارسولَ الله ! إنه أُهدِيَت لنا هديةٌ، قال(وماهي ؟)قلت: حَيسٌ. قال: (أماإني أصبحت صائماً). قالت :ثم أكَلَ** /اخرجه الترمذي (٧٣٤) وقال حديث حسن .وهومخرج في الإرواء الغليل (٩٦٥) ،وفي مسلم (١٩٥٠،١٩٥١) وغيره : **(لقد كان النبي (صلی الله علیه وسلم) يد خل البيت ويقول: (هل عندكم طعام)؟ يقولون: ماعندنا. فيقول: (اللهم إني صائم) .**

وە دوای نان خواردن دەستی دەسڕی. [١١٥]

واتە: عائیشە دەفەرموویێت: پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ عادەتی وابوو دەهاتە ماڵەوە بۆ لام و دەیفەرموو: خوارد نت لا یە؟ [وا تە خواردنی به یانی؟] منیش دەمووت: نەخێر. ئەویش دەیفەرموو. دەی کەوا تە ئەمڕۆ بە ڕۆژووم. دەفەرموویێت: ڕۆژێك هات بۆ ماڵم و عەرزم کرد: ئەی پێغەمبەری خوا دیاری یەکیان بۆ ناردوین. فەرمووی: کامەیە و چی یە؟ ووتم(حەیس)ە [کە بریتی یە لە خورما لەگەڵ ڕۆن و کەشك یان ئارد تێکەڵ دەکرێت]. ئەویش فەرمووی: من ئەم بەیانی یە بەڕۆژووبووم. دەفەرموو یت: پاشان لێی خوارد. [ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە دروستە ڕۆژووی سوننەت بشکێنرێت].

[١١٥] **عن ابن عباس: أن رسول الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ خَرج من الخلاء، فَقُرِّبَ إليه الطعامُ، فقالوا: ألا نأتيك بِوَضوءٍ ؟ قال:(إنما أمِرتُ بالوضوء إذا قمتُ إلى الصلاة)**. وفي رواية /١٨٧ **:فقال(أأُصلي فأتوضأ؟)**. رواه ابو داود (٣٧٦٠) والنسائي والترمذي فيه(١٨٤٨) ومسلم بنحوه. و قال الترمذي: حديث حسن صحيح

وا تە: پێغەمبەری خوا﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لەسەر ئاو ها تە دەرەوەو خواردنێکی لێ نزیك کرایەوەو پێیان فەرموو: ئایا ئاوی دەست نوێژت بۆ ئامادە نەکەین؟ ئەویش فەرمووی: فەرمانم پێ کراوە کە لەکاتی هەستانم بۆ نوێژ دەست نوێژ بشۆم. لە ڕیوایەتەکەی تردا: ئایا نوێژ دەکەم تا پێویست بکات دەستنوێژ بشۆم ؟!.

وە دەست سڕینی لەم فەرمودەیەدا دیارە: **عن كعب: (رأيت النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ يلعق أصابعة الثلاث من الطعام) و في رواية لمسلم: (و يلعق يده قبل أن يمسحها).**

وا تە: پێغەمبەری خوام﴿صلى الله عليه وسلم﴾ بینی هەرسێ پەنجەی (لە ڕیوا یە تە کەی تردا: دەستی) دەلێسایەوە پێش ئەوەی بیسڕێت.

بەڵام فەرمودەکەی سەلمان کە باسی دەست نوێژ گرتن یان دەست شتن دەکات کە بەرەکەتە لە پێش وپاشی نان خواردنەوە؛ فەرمودەیەکی ضەعیفە (سلسلة الضعيفة ١٦٨).

وە دەیفەرموو: لە سەرەتاوە (بسم اللّه) بکەن ئەگەر بیرتان چوو بڵێن (بسم اللّه أوَّلَهُ وآخِرَهُ). (١١٦) وە کە سفرەیان لە بەردەمی دا لادەبرد سوپاس و ستایشی خوای گەورەی دەکرد.(١١٧)

---

(١١٦) **عن عائشة قالت: قال رسولُ اللّه ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾: (إذا أكل أحدُكم فَنَسِيَ أن يذكراللّه تعالى على طعامه فليقل: (بسم اللّه أوله وآخرَهُ).** اخرجه ابوداود (٣٧٦٧) والنسائي والترمذي (١٨٥٩) وقال : حديث حسن صحيح .انظر ارواء الغليل (١٩٦٥) والكلم الطيب (١٨٢).

واتە: ئەگەر یەکێك لە ئێوە خواردنی خواردو بیری چوو ناوی خوای گەورە بهێنێ لە سەرەتایەوە ئەوا کەی بیری هاتەوە با بڵێ: بە ناوی خوا لە سەرەتا و کۆتایی یەکەی دا.

وعن عُمر بن أبى سَلِمة أنه: دخل على رسول اللّه ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ وعنده طعام فقال: (ادنُ يابُنَيَّ! فَسَمّ اللّه تعالى، وكل بِيَمينك، وكُل مما يَليكَ). اخرجه البخارى ومسلم (٢٠٢٢) والترمذى (١٨٥٨) وغيرهم

واتە: عومەری کوڕی ئەبی سەلەمە چووە ماڵەوە بۆ لای پێغەمبەر ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ لە کاتێکدا خواردنی لە بەردەمدا بوو فەرمووی: کوڕی خۆم نزیك بەرەوەو ناوی خوا بهێنەو بەدەستی ڕاست و لە بەردەمی خۆتەوە بخۆ.

(١١٧) **عن أبى أُمامة قال: كان رسول اللّه ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ إذا رفعت المائدة من بين يديه يقول: (الحمدللّه حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه،غير مُوَدَّعٍ** (وفي رواية البخارى: **غير مكفي ولا مودع)، ولام ستغنى عنه ربنا).** اخرجه ابوداود (٣٨٤٩) والبخاري والنسائي والترمذي (٣٤٥٢) وصححه

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ ئەگەر سفرەیان لەبەردەستی دا هەڵبگرتایەو لایان بردایە دەیفەرموو: سوپاس و ستایش بۆ خوای گەورە سوپاسێکی زۆری پاکی پیرۆزبێت،

پەرداخی خواردنەوەکەشی لە دارێکی ئە ستوور لە داری (النُّضار) درو ست کرا بوو بە ئاسن لێوارەکانی تەنرابوو.[١١٨]

کە پێویســتمان بەکەسی تر نی یەو بەســمانەو واز لەو ســوپاس کردنەی خوای گەورەش ناهێنین و بەبێ بچڕان سەرقاڵین پێوەی ئەی پەروەردگارمان.

بەڵام ئەو فەرموودەیەی کە فەرموویەتی: **(الحمدللّٰه الذی أطعمنا و سقانا، وجعلنا مسلمین)** فەرموودەیەکی ضەعیفە (بڕوانە تخریج الکلم الطیب ١٨٨) .

[١١٨] عن ثابت قال: (أخرج إلينا أنسُ بنُ مالك قَدَحَ خشــبٍ غليظاً مُضَــبَّباً بحديد، فقال: يا ثا بت! هذا قَدَحُ رســول اللّٰه ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾). أخرجه الترمذي (١٨١٧) وأحمد ومســلم والنســائي واخرجه البخارى في (كتاب الاشربة) عن عاصــم الأحول قال: **(رأيت قدح النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ عند أنس بن مالك وكان قد تصـدع ،فسـلسـله بفضـة.قال: وهو قدح جيد عريض من نضار. والنضار . خشب معروف).**

واتە: ئەنەسی کوڕی مالك پەرداخێکی لە دار دروســت کراوی ئەســتوری بۆ دەرهێنایین کە بە قەیدی ئاســن دەورە درابوو تەنرابوو [تا لە شــکان و لەت بوون بیپارێزێت]. فەرمووی: ئەی ثا بت ئە مە پەرداخی پێغەمبەری خوا یە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾. لە ڕیوا یە تە کەی بو خاری دا دەفەرمووێ: عا صمی ئەحوەل دەفەرمووێ: پەرداخەکەی پێغەمبەرم ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ بینی لەلای ئە نەسی کوڕی ما لك بوو درزی تێ بوو بوو دەســکە کەی لە زیوو دروســتکرا بوو. ئەفەرموێ: پەرداخێکی چاکی ئەســتوور بوو لە داری (نوضــار) کەدارێکی ناسراوە دروســت کرابوو.

خوارد نەوە یان تیا یدا دەدا یە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾.[١١٩] وە لە میوەشــدا ترۆزی بە خورمای تەڕەوە دەخوارد.[١٢٠] وە کاڵەك بە خورمای نەرم و پێگەیشتوو.[١٢١]

---

[١١٩] **عن أنس قال: (لقد سَقَيْتُ رسولَ اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بهذا القَدَح الشــرابَ كله : الماءَ والنَّبيذَ و العسلَ واللبنَ).** اخرجه مسلم (٢٠٠٨) وأبو الشيخ (٢٢٢) وزاد في رِواية: **(فلولا أني رأيت أصــابعه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ في هذه الحلقة لجعلت عليها الذهب والفضــة).** واســناده صحيح واخرجه الحاكم (١٠٥/٤) وصححه على شرط مسلم ووافقه الذهبى

واتە: بەم پەرداخە خواردنەوەم داوە بە پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە ئاو ونەبیذ [کە بریتی یە لە ئاو و چەند دەنکە خورمایەکی تێ دەکرێت تاشـیرین دەبێ. سـەرەتای شـەو خورماکەیان بۆ تێ دەکردو بەیانی لێی دەخواردەوە] وە هەنگوین و شــیر. لەڕیوایەتەکەی أبو الشــيخ دا ئەمەشی لەگەڵدایە: ئەگەر پەنجەکانی پێغەمبەرم ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نەبینیایە لەناو ئەم دەسکەدا ئەوا ئاڵتون و زیوم دەدا بەسەری دا.

[١٢٠] **عن عبداللّٰه بن جعفر قال: (كان النبي ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يأكل القِثّاء بالُّرطَب).** اخرجه الترمذي (١٨٤٥) والبخاري و مسلم وأبوداود (٣٨٣٥) وابن ماجه ، انظر (الصحيحة) (٥٥٦)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ترۆزی بە خورمای نەرم و تەڕەوە دەخوارد.

[١٢١] **عن عائشــة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا (أن النبيّ ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يأ كل البِطِّيخَ بالُّرطَب).** اخرجه الترمذي (١٨٤٤) وأبوداود (٣٨٣٦) واالنســائي مختصرــاً ورواه جَمع آخر. قال الألبانى : إســناد بعضهم صحيح على شرط الشيخين وحسنه المؤلف (أي الترمذي)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ کاڵەکی بە خورمای تەڕو نەرمەوە دەخوارد.

وە کە یەکەم نۆبەرەی میوەی دەبینی دەپاڕایەوەو دەیدا بە بچوکترین منداڵ لەو شوێنەدا.[١٢٢]

وعن أنس بن مالك قال: (رأيت رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يجمع بين الخِربِزِ والرُّطَب).
أخرجه أحمد و النسائي (الجامع الصغير) (٥٨) قال الالباني : اسناده صحيح

وا تە: پێغەمبەری خوام ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بینی کە کاڵەکی بەخورمای تەڕەوە دەخوارد [الخربز: لە فارسـیەوە وەرگیراوە بریتی یە لە کاڵەك. مە بەسـتیش پێی جۆرە ڕە نگ زەردەکەیەتی. چونکە ساردی یەکی تێدایە خورماکە هاوسەنگی دەکاتەوە..].

[١٢٢] **عن أبي هريرة قال: كان الناسُ اذا رأوا أول الثَّمر جاؤوا به رسولَ الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فإذا أخذه رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قال: (اللهم بارك لنا في ثمارنا, وبارك لنا في مدينتنا, وبارك لنا في صـاعنا وي مُدنا, اللهم ان ابراهيم عبدك وخليلك ونبيك, واني عبدك ونبيك, وانه دعاك لمكة, واني ادعوك للمدينة بمثل مادعاك به لمكة, ومثله معه) قال: ثم يدعو اصـغر وليد يراه, فيعطيه ذلك الثمر).** اخرجه مسـلم (١٣٧٣) والترمذي (١٤٥١) وابن ماجه (٣٩٢٩)

واتـە: خـەڵکی کـە یـەکـەم نۆبـەرەی میوەیـان دەبینی دەیـان هێنـا بۆ پێغـەمبـەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئـەویش کـە وەری دەگرت دەیفـەرموو: خوایـە بـەرەکـەت بخـەرە نـاو میوەکانمان و شارەکەمان، وە بەرەکەت بخەرە ناو صاع[کەدەفرێکە چوار مشت دەگرێت] و (مُد) مشـتمانەوە. خوایە ابراهیم پێغەمبەر عليه السلام کەبەندەو خۆشـەویسـت و پێغەمبەری خۆتەو منیش بەندەو پێغەمبەرتم ، خوایە ئەو پاڕایەوە لێت بۆ شـاری مەککە [ئەویش ئەوە بـوو فـەرمـووی: ﴿ رَّبَّنَآ إِنِّيٓ أَسۡكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيۡرِ ذِي زَرۡعٍ عِندَ بَيۡتِكَ ٱلۡمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجۡعَلۡ أَفۡـِٔدَةٗ مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهۡوِيٓ إِلَيۡهِمۡ وَٱرۡزُقۡهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَشۡكُرُونَ ٣٧ ﴾ إبراهيم: ٣٧

واتە: پەروەردگار من (هاجەرو اسماعیل)م لە نەواکانم لەم دۆڵە بێ کشت وکاڵەدا لەلای ماڵە حەرام کراوەکەی تۆدا جێگیر کردووە. پەروەردگار با نوێژ ئەنجام بدەن و دڵی هەندێ لە

وە هەرگیز عەیبی لە خواردن نەگرتووە.(١٢٣)

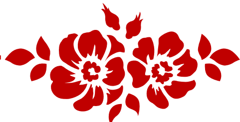
خەڵکی (کە موسوڵمانانە) ڕابکێشــی بە لایاندا تابێن بۆ لایان و چوار دەوریان قەرەباڵغ ببێت و لە میوەهات رزقیان بدە تا سوپاسی تۆ بکەن]. سا خوایە منیش لێت دەپاڕێمەوە بۆ شاری مەدینە بە وێنەی ئەوەی کە ئیبراهیم پێغەمبەر عليه السلام پێی پاڕایەوە بۆ شــاری مەککە. وە هاووێنەی ئەویش لەگەڵی. دەفەرموێ: پاشــان بچوکترین منداڵی بانگ دەکرد کە لەو ناوەدا بەرچاو بکەوتایەو ئەو میوەیەی دەدایە [بۆیە ئەو میوەیە دەدرێ بە منداڵ چونکە زۆری پێ خۆشــە. یان لەبەر ئەوەیە کە میوەکە نۆبەرەو ســاوایەو دەدرێ بە مەخلوقێك کە هاووێنەی ئەو بێت کە منداڵە. والله اعلم].

(١٢٣) **(ماعاب طعاما قط, إن أعجبه أكله, وإن لم يعجبه لم يأكله)** البخاري ٣/ ١٣٠٦ رقم (٣٣٧٠) ومسلم ٣ / ١٦٣٢ رقم (٢٠٦٤) .

واتە: هەرگیز پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ عەیبی لە خواردن نەگرتووە، ئەگەر حەزی لێ بکردایە دەیخواردو ئەگەر حەزی لێ نەبوایە نەیدەخوارد.

خواردنەوەی پێغەمبەری خۆشەویست صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حەزی لە خواردنەوەیەك بووە شیرین و سارد بێت.[١٢٤] وە فەرموویەتی: جگە لە شیر هیچ شتێك جێگەی خواردن و خواردنەوە ناگرێتەوە.[١٢٥]

---

[١٢٤] **عن عائشة رضي الله عنها قالت :(كان أحب الشـــراب إلى رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ الحُلْو البارد).** أخرجه الترمذي (١٨٩٧) و له شـاهد من حديث ابن عباس انظر الصـحيحة (٣٠٠٦) وهو حديث صحيح

واتە: خۆشـترین خواردنەوە یەك بەلای پێغەمبەری خواوە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەوە بووە کە شیرین و سارد بێت.

[١٢٥] **عن ابن عباس رضي الله عنه قال: (دخلت مع رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ انا وخالد بن الوليد على ميمونة فجاءتنا بإناء من لَبَنٍ , فشـــرب رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وانا على يمينه, وخالد عن شـماله فقال لي: (الشـــــربة لك, فان شـئت آثرت بها خالداً).فقلت: ما كنت لأوثر على سؤرك احداً, ثم قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾:(من أطعمه الله طعاماً فليقل: (اللهم بارك لنا فيه وأطعمنا خيرا منه)ومن سقاه الله عزوجلّ لبنا فليقل: (اللهم بارك لنا فيه وزدنا منه)، ثم قال: قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (ليس شي يُجزيء مكان الطعام والشـــراب غير اللبن).** رواه ابن ماجه (٣٤٢٦) مختصرا والترمذي (٣٤٥١) باسناده ومتنه وقال حديث حسن (أي لغيره) انظر الصحيحة (٢٣٢٠)

واتە: عبداللّەی کوڕی عەباس دەفەرموێ: من و پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەگەڵ خالدی کوڕی وەلید چوینە ماڵی مەیمونە ئەویش کاسـێك شـیری بۆ هێناین. پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لێ خواردەوەو منیش کە لەلای ڕاستی دا بووم و خالد کەلای چەپی دا بوو

هەندێك كات و لە ناچاری دا بە پێوەو زۆربەی كاتیش بە دانیشتنیشەوە ئاوی خواردوەتەوە.(١٢٦)

پێ فەرمووم: سەرەی تۆیە بیخۆیتەوە یان ئەگەر ئارەزوو دەكەیت پێش خۆت بیدە بە خالد. منیش ووتم: هەرگیز پاشماوەكەی جە نابت نادەم بەكەس لە پێش خۆمەوە ، پاشان پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: هەركەسێك خوای گەورە خواردنی دایە با بڵێ:(**اللهم بارك لنا فيه و أطعمنا خيرا منه) واتە:** خوایە بەرەكەت بخەیتە ناو ئەم خواردنەوەو لەمە چاكترمان بەیتێ ، وە هەركەسێك خوای گەورە شیری پێ بەخشی با بڵێ **(اللهم بارك لنا فيه وزدنا منه) واتە:** خوایە بەرەكەت بخەیتە ناو ئەم شیرەوەو لە مەمان بۆ زیاد بكە. پاشان فەرمووی: هیچ شتێك جێگای خواردن و خواردنەوە ناگرێتەوە جگە لە شیر.

(١٢٦) **عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده [عمرو بن شعيب بن محمد بن عبدالله بن عمرو بن العاص , وأراد بجده جد ابيه وهو عبدالله] قال: (رأيت رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ يشرب قائما وقاعدا)** أخرجه الترمذي (١٨٨٤) وقال :حسن صحيح وله شواهد كثيرة . وحسنه الالباني

واتە: پێغەمبەری خوام بینیوە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾بە پێوەو بەدانیشتنەوە خواردنەوەی خواردۆتەوە. **تێبینی/** لە فەرموودەی صەحیحدا هاتووە كە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ نەهی كردوە بەڵكو زەجرەی ئەوەی كردووە كە بەپێوە بخورێتەوەو فەرمانی كردووە كە هەر كەسێك بە پێوە خواردی یەوە بێ بیرشێنێتەوە، بۆ یە زانا كان لە جەمع كردنی ئەم فەرموودانەدا جیاوازن. ئیمامی الطحاوي لە (المشكل) (٣/١٨و٢١) پێی وایە ئەم نەهی یە بۆ تەحریمە، ئیمامی نەوەوی پێی وایە بۆ تەنزیهە. بەڵام ئیمامی ئەلبانیش هەمان ڕای یەكەمی هەیە (الصحيحه) ١٧٥-١٧٧.

وە لەکاتی خواردنەوەی دا سێ جار لە دەرەوەی کاسەکەدا هەناسەی دەدا. (١٢٧)

وعن ابن عباس(رضي الله عنهما) قال:(سقيت النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ من زمزم. فشـــرب وهو قائم). اخرجه البخاري ومسلم (٢٠٢٧) والترمذي والنسائي وابن ماجه

واته: لە ئاوی زەمزەمم دا بە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ و ئەویش هەر بە پێوە خواردی یەوە.

وعن النّزّال بن سَبْرَةَ قال :(أُتي عليّ رضي الله عنه بكوز من ماء وهو في الرحبة, فاخذ منه كفا فغسل يديه ومضمض واستنشق , ومسح وجهه وذراعيه ورأسه , ثم شرب منه وهو قائم , ثم قال: هذا وضوء من لم يحدث , هكذا رايت رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فعل). اخرجه البخاري واحمد وابوداود (٣٧١٨) وغيرهم

واته: لە شەربەیەکدا ئاویان هێنا بۆ عەلی (ڕەزای خوای لێ بێت) لەکاتێکدا ئەو لە (ڕەحبە) واته (فراوان دا) بوو [کە شوێنێکە لە کوفە یان مەبەستی لە مزگەوتدا بووە کە شوێنێکی فراوانە] ئەویش پڕ مستێکی لێ دەرهێناو هەردوو دەستی پێ شت و ئاوی لە دەم و لووتی وەردا، وە دەستی تەڕی بەدەم و چاوو قۆڵ و سەری دا هێناو ئینجا هەر بە پێوە لێی خواردەوە پاشان فەرمووی: ئەمە دەست نوێژی کەسێکە کە دەست نوێژی نەشکابێ [کە دەست نوێژ بەمانا زمانەوانی یەکەی و مەبەست پێی پاك کردنەوەیە] من پێغەمبەری خوام ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بینیوە ئاوهای کرد.

(١٢٧) **عن انس بن مالك رضي الله عنه: (وفي طريق اخرى/ ٢١٤: كان أنس يتنفس في الإناء ثلاثا وزعم انس): (أن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يتنفس في الاناء ثلاثاً اذا شرب, ويقول: هو أمرأ و وأروى).** اخرجه مسلم (٢٠٢٨) الترمذي (١٨٨٥) وقال: حسن غريب ،وابوداود والنسائي انظر(الصحيحة) (٣٨٧)

واته: ئەنەسی کوڕی مالك (ڕەزای خوای لێ بێت) لە کاتی خواردنەوەدا سێ جار لە دەرەوەی جامەکەدا هەناسەی دەداو دەیفەرموو: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ سێ جار هەناسەی

دەدا کاتێ خواردنەوەی دەخواردەوەو دەیفەرموو: ئەوە ئاسان و سوکترە بۆ گەدەو تینوێتی دەشکێنێ.

وە لە فەرموودەیەکی تردا هاتووە کە **(کان إذا شَرِبَ تنفس ثلا ثا ويقول: هو أهنأ وأمرأ وأبرأ).** صحيح جامع الصغير مجلد(٤) رقم الحديث (٤٦٢٠)

(أهنأ وامرأ) واتە: خۆشترو ئاسانترە لەسەر گەدە. وە **(أبرأ)** واتە: سەلامەت ترە لە نەخۆشی و ناڕەحەتی.

شێوازی قسەو گوفتاری پێغەمبەر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ووتەکانی ڕوون و بڕگە بڕگە بووەوەو هەر کەسێك بیبیستایە لەبەری دەکرد.[١٢٨] وە سێ بارەی دەکردەوە تا خەڵکەکە تێی بگات.[١٢٩]

---

[١٢٨] **عن عائشة** رَضِيَ اللهُ عَنْهَا **قالت: (ماكان رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يَسرُدُ كَسردِكم هذا, ولكنه كان يتكلم بكلام بينٍ فَصل, يحفظه من جَلَسَ اليه).** اخرجه البخاري و مسلم و أبوداود مختصرا و الترمذي (٣٦٤٣) وقال: (حديث حسن صحيح) واسناده حسن

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەکو ئێستای ئێوە قسەی بە پەلە نەدەکرد. بەڵکو قسەو ووتەکانی ڕوون وئاشکرا بووەو بەینی دەخستە نێوان رستەکانەوە، بە شێوەیەك ئەوەی لەگەڵی دانیشتایە لە بەری دەکرد.

وە **(كان يحدث حديثاً لو عَدّهُ العادُّ لأحصاه).** متفق عليه

واتە: ووتەکانی بە جۆرێك بوو ئەگەر کەسێك بیویستایە بیژمێرێ دەی ژمارد.

[١٢٩] **عن أنس بن مالك قال: (كان رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يعيد الكلمة ثلاثاً , لِتُعقل عنه).** اخرجه البخاري (رقم - ٦٥ – مختصره) بلفظ : **(حتى تفهم عنه)** والترمذي (٣٦٤٤) وقال: حديث حسن صحيح . بلفظه و متنه

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ هەندێ ووشەی سێ بارە دەکردەوە هەتا خەڵکی لێی تێ بگات [واتە ئەو ووشە قورسانەی کە پێویستی بە چەند بارەکردنەوە هەیە].

وە هەموو قسەو ووتەکانی ڕاستی بووە.[١٣٠] زۆربەی کاتیش بێدەنگ بووە،[١٣١] بەڵام لەکاتی ووتارداندا دەنگی هەڵدەبڕی.[١٣٢] وە لەنێوان قسـەکانی دا داوای لێ خۆش بوون(اسـتغفار)ی دەکرد لە خوای گەورە بەجۆری دەیانبیسـت لە مەجلیسدا (١٠٠) جار دووبارەی دەکردەوە.[١٣٣]

---

[١٣٠] پێغەمبەری خوا (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) بە عبداللّهی کوری عمروی فەرمووو: **(اكتُب فو الذي نفسـي بيده , ماخرج مني إلا الحق).** حديث حسن رواه ابوداود انظر مختصـر الشمائل. زینوو

واته: فەرموودەکانم بنوسە. سوێند بەو خوایەی نەفسـی منی بەدەستە جگە لە هەق لە زوبانی منەوە دەرناچێت.

[١٣١] **(كان رسول اللّه (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) طويل الصمت).** رواه احمد باسناد حسن

واته: پێغەمبەری خوا (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) زۆر جار بێ دەنگ بووە.

وە فەرموویەتی: **(مَنْ صَمَتَ نجا).** صحيح جامع الصغير مجلد (٥) رقم (٦٢٤٣)

[١٣٢] **كان ر سول اللّه (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) اذا خطب احمرّت عيناه, وعلا صوته, وا شتد غضبه, حتى كأنّه مُنذر جيش يقول: صبّحكم ومسّاكم).** رواه مسلم

واتە: پێغەمبەری خوا (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) کە ووتاری دەدا هەر دوو چاوەکانی سـوور هەڵدەگەڕان و دەنگی بەرز دەکردەوەو ڕق و توڕەیی دەجۆشـا، بە جۆرێ دەتووت ئاگاداری خەڵکی دەکاتەوە لە هاتنی سوپایەك و دەڵێ: بەیانی یان ئێوارە دەدەن بەسەرتاندا.

[١٣٣] لە ابن عمرەوە فەرموویەتی: پێغەمبەری خوا (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) پێش ئەوەی هەستێ لە مەجليسـێكدا دەیان ژمارد سـەد جار دەیفەرموو:**(ربّ اغفر لي وتب عليّ انك أنت التوّاب الغفور)** . رواه الترمذي وغيره . انظر صحيح الترمذي ٣ / ١٥٣ و صحيح ابن ماجه٢/٣٢١ ولفظه للترمذي .

پێكەنینى پێغەمبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

پێغەمبەرى خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ زۆردەم بە خە ندە بووەو هەرگیز قا قاى نەكردووە لە كاتى پێكەنیندا، [١٣٤] بەڵام هە ندێ جارى وا هەبووە ددانە كانى دواوەى دەركەوتووە لە كاتى پێكەنیندا.[١٣٥]

---

[١٣٤] **عن عبدالله ابن الحارث بن جزء رضي الله عنه انه قال: (ما رأيت أحداً اكثر تبسماً من رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾)** ومن طريق اخرى عنه قال : **(ماكان ضَحِكُ رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ إلا تبسما /٢٢٨).** اخرجه الترمذي (٣٦٤٥) وحسنه في بعض النسخ واحمد ٤/١٩٠ و ١٩١ و صححه الالباني

واتە: هیچ كەسێكم نەبینیوە ئەوەندەى پێغەمبەرى خوا﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ زۆردەم بەخەندە بوو بێ، لە ڕیوایەتەكەى تردا: پێكەنینى پێغەمبەرى خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هەر زەردەخەنەكردن بووە.

وعن جرير بن عبدالله رضي الله عنه قال: (ماحجبني رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ منذ اسلمت , ولا رآني إلا ضحك) وفي رواية : (الا تبسّم/ ٢٣١) . اخرجه البخاري و مسلم (٢٤٧٥) و غيرهم

واتە: لەو ڕۆژەوەى موسولْمان بووم پێغەمبەرى خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ خۆى لێ حەشار نەداوم و هەرگیز نەیبینیوم ئیلا زەردەخەنەى كردووە.

[١٣٥] لەوانە: **عن أبي ذر رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: (اني لأعلم اول رجل يدخل الجنة , وآخر رجل يخرج من النار: يؤتي بالرجل يوم القيامة فيقال:اعرضوا عليه صغار ذنوبه,ويخبّـأ عنه كبارُها, فيقال له:علمتَ يوم كذا.كذا و كذا , وهو مقر لاينكر وهو مشفق من كبارها, فيقال: اعطوه مكان كل سيئةٍ حسنةً , فيقول:إن لي ذنوباً لا أراها ههنا)**

قال ابو ذر: (فلقد رأيت رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ضـحك حتى بدت نواجذه) . اخرجه مسلم (١٩٠) والترمذي (٢٥٩٩) وقال : حديث حسن صحيح. وصححه الالباني

واته: من دەزانم یەکەم کەس کە دەچێتە بەهەشــت و کۆتا کەس کە لە ئاگر دەهێنرێتە دەرەوە کێیە، لە ڕۆژی دوایی دا پیاوێك دێنن پێی دەوترێ: گوناهە بچووکەکانی خۆی بخەنە ڕووی و نیشانی بدەن و گوناهە گەورەکانی بشارنەوە. پێی دەڵێن: لە فڵانە ڕۆژدا ئاواو ئاوات کرد، ئەویش دانی پیادەنێ و ئینکاری ناکات و ئەشترسێ لە گوناهە گەورەکانی کە کردویەتی و بخوێنرێتەوە بەڵام ناخوێنرێتەوە. پێی دەوترێ: لە جێی هەموو خراپە یەك چاکە یەکی بدەنێ. ئەویش دەڵێ: من کۆمەڵە گوناهێکم هەبووە و لێرەدا ئەمڕۆ نایبینم !! [واتە ئەو ئەوجا دان دەنێ بەوەدا کە گوناهی تریشـــــی هەیە]. ئەبو ذەر دەفەرمووێت: ئا لێرەدا پێغەمبەری خوام ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بینی پێکەنی بە جۆرێ ددانەکانی دواوەی دەرکەوتن.

وعن عبدالله بن مسـعود رضي الله عنه قال: قال رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾: (إني لأعرف آخر أهل النار خروجاً، رجل يخرج منها زحفا فيقال له: انطلق فادخل الجنة, قال: فيذهب ليدخل الجنة فيجد الناس قد أخذوا المنازل , فيرجع فيقول : يارب قد أخذ الناس المنازل! فيقال له: اتذكر الزمان الذي كنت فيه؟ فيقول له: نعم ، قال: فيقال له: تمن , قال: فيتمنى , فيقال له: فان لك الذي تمنيت وعشرة أضعاف الدنيا, قال: فيقول: اتسخر بي وانت الملك !) قال: فقد رأيت رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ضـحك حتى بدت نواجذه). اخرجه البخاري ومسلم (١٨٦) والترمذي وابن ماجة

واته: من دەزانم کۆتا کەس کێیە کە لە دۆزەخ دێتە دەر. پیاوێکە بە چنەکڕێ دێتە دەرەوەو پێی دەوترێ: بچۆرە ناو بەهەشــت ، ئەویش دەچێت تەماشـا دەکات خەڵکەکە هەر کەس و چۆتـە شــوێن و مـەنزڵگـای خۆی. دەگـەڕێتـەوەو دەڵێ: پـەروەردگـار خـەڵکی شــوێن و مەنزڵگاکانیان گرتووە ! پێی دەوترێت: ئایا ئەو زەمانەت بیرە کە تیایدا دەژیایت لە دونیادا؟ دەڵێ: بەڵێ، دەفەرمووێ: پێی دەوترێت: دەسا ئاوات بخوازە، ئەویش ئاوات دەخوازێ،

پاشان پێی دەوترێ: دەسا ئەوەی تۆ ئاواتت بۆ خواست و (دە) ئەوەندەی دنیات دەدرێتێ، فەرمووی: ئەویش دەڵێ: ئایا پەروەردگار گاڵتەو شۆخیم پێ دەكەیت كە تۆ پادشاو خاوەنی ڕۆژی دواییت! دەفەرموێ: پێغەمبەری خوام ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ بینی پێكەنی هەتا ددانەكانی دواوەی دەركەوتن.

علي بن ربيعة قال: شهدت عليا رضي الله عنه أُتيَ بدابة ليركبها, فلما وضع رِجلَه في الرِّكاب قال: بسم الله, فلما استوى على ظهرها قال: الحمد الله, ثم قال [سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين, وا نا الى ربنا لمنقلبون]. ثم قال: الحمد لله (ثلا ثا), و الله اكبر (ثلا ثا), سبحانك اني ظلمت نفسي, فاغفرلي, فانه لا يغفر الذنوب الا انت) . ثم ضحك, فقلت له: من أي شي ضحكت يا امير المؤمنين ؟ قال: رأيت رسول الله ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ صنع كما صنعت, ثم ضحك ،فقلت: من أي شي ضحكت يار سول الله ؟ قال: (إنّ ربك ليعجب من عبده إذا قال: رب اغفرلي ذنوبي، يعلم انه لايغفر الذنوب احد غيره). اخرجه ابوداود (٢٦٠٢) و الترمذي (٣٤٤٣) وصححه الترمذي وابن حبان و الحاكم و النووي و غيرهم . انظر تعليق الالباني على الكلم الطيب (١٢٢)

واتە: عەلی كوری ڕەبیعە دەفەرموێ: جارێكیان لە خزمەت (عەلی)دا بووم (ڕەزای خوای لێبێت) وولاغێكیان بۆ هێنا تا سواری بێت، كاتێ قاچی خستە سەری فەرمووی: (بسم الله) و كاتێ لە سەرپشتی دانیشت فەرمووی: (الحمدلله)، پاشان فەرمووی: (پاكی و بێگەردی بۆ ئەو خوایە یە كە ئەمەی بۆ ژێر بارو زەلیل خستوین و ئێمە توانامان نەبوو بەسەری دا، وە ئێمە هەر بۆلای پەروەردگارمان دەگەڕێینەوە) (سورەتی الزخرف / ١٣) پاشان سێ جارفەرمووی: (الحمدلله) وە سێ جار فەرمووی: (الله اكبر)، ئینجا فەرمووی:پاكی و بێگەردی بۆ تۆ خوایە، من ستەمم لە نەفسی خۆم كردووەو لێم خۆش بە بەڕاستی جگە لە تۆ كەس لە گوناه خۆش نابێت،پاشان پێكەنی. پێم ووت: ئەی پێشەوای ئیمانداران بەچی شتێك پێكەنیت ؟ فەرمووی: پێغەمبەری خوام ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ بینی بە هەمان شێوەی كردوو پێكەنی منیش عەرزم كرد: ئەی پێغەمبەری خوا بە چی پێكەنیت ؟ فەرمووی: خوای

پەروەردگارت تەعەجوبی لێ دێت کاتێك عەبدێکی دەڵێت: پەروەردگار لە گوناهەکانم خۆش بە، کە ئەزانی هیچ زاتێ لەگوناه خۆش نابێ جگە لەو.

سوعبەتی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم

پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بە ئەنەسی دەفەرموو: خاوەنی دوو گوێیەکە.[١٣٦] سوبعەتی لەگەڵ منداڵیشدا دەکرد.[١٣٧]

---

[١٣٦] **عن انس بن مالك : أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قال له: (ياذا الأُذنَين). قال أبو أسامة : يعني يمازحه.**/ اخرجه الترمذي (١٩٩٣) و قال: حديث صحيح غريب . وابوداود و أحمد وغيرهم والطبراني (٦٦٢) من طريق اخرى عن انس به وسنده صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بە ئەنەسی فەرمووە: (ئەی خاوەنی دوو گوێیەکە)، ابو ئوسامە دەفەرمووێ: واتە سوعبەتی لەگەڵ کردووە.

[١٣٧] **عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: إن كان رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ليخالطنا حتى يقول لأخ لي صغير: (يا أبا عُمَير، ما فعل النُّغَير).** رواه البخاري و مسلم (٢١٥٠) و ابن ماجه والترمذي وغيرهم

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ تێکەڵاوی دەکردین بەجۆرێ برایەکی بچوکم هەبوو [لەدایکەوە کە کوڕی ابو طەلحەیە دایکی ناوی أم سليمی کچی ملحانەو أبو عمیر بە منداڵی لەسەردەمی پێغەمبەردا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ وەفاتی کرد] سوبعەتی لەگەڵ دەکردو پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ پێی دەفەرموو: ئەی باوکی عومەیر نوغەیرەکە (کە باڵندەیەکە) چی کرد.

ابو عیسى دەفەرموێ: تێگەیشتنی فەرموودەکە و سوودەکانی ئەوەیە کە پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ سوعبەتی دەکرد، وە ئەوەشی لێ وەردەگیرێ کە کونیەی بۆ منداڵ داناوەو پێی فەرمووە: (ئەی باوکی عومەیر). وە هیچی تێدا نی یە کە باڵندە بدرێتە منداڵ تا یاری پێ بکات. وە بۆیە پێغەمەبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمووی: (ئەی باوکی عومەیر نوغەیرەکە

بەڵام سوبعەتەکانی دوور بووە لە درۆ.[١٣٨] وە سوعبەتی لەگەڵ خەڵکی دا کردووە.[١٣٩]

چی کرد؟)چونکە باڵندەیەکی هەبوو یاری پێ دەکردو مردار بۆیەوە، ئیتر ئەو منداڵە خەم باربوو بۆی، پێغەمبەریش ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بۆ دڵدانەوەی سوعبەتی لەگەڵ کرد.

[١٣٨] **عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قالوا: يارسول الله ! إنّك تُداعبنا . قال: (نعم , غير أني لا أقولُ الا حقاً).** رواه الترمذي (١٩٩١) وتفرد به و قال : حديث حسن صحيح . و انظر الصحيحة (١٧٢٦)

واتە: وتیان ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ تۆش سوبعە تمان لەگەڵ دەکەیت، ئەویش فەرمووی: بەڵێ بەڵام ئەوە هەیە کە من جگە لە ڕاستی هیچی تر ناڵێم.

[١٣٩] **لەو سوعبەتانە: عن انس بن مالك: ان رجلا استحمل رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فقال: (اني حاملك على ولد ناقة!) فقال: يارسول الله ما أصنع بولد الناقة؟ فقال ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (وهل تلد الإبلُ الا النوق؟).** اخرجه الترمذي (١٩٩٢) وقال : حديث حسن صحيح غريب , وابوداود واسناده صحيح على شرط الشيخين ورواه احمد ٣ / ٢٦٧

واتە: پیاوێك داوای لە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ کرد کە ولاغێکی بداتێ تا سواری بێت. ئەویش فەرمووی: من سواری بەچکە وشترت دەکەم، فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا جا من چی بکەم لە بەچکەی ووشتر ؟ پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فەرمووی: ئایا هەموو ووشترێك هەر بەچکەی نابێت ؟.

وعنه: (ان رجلا من اهل البادية كان اسمه زاهرا, وكان يهدي الى النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ هدية من البادية, فيجهزه النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ اذا اراد ان يخرج , فقال النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (ان زاهراً باديتُنا , ونحن حاضروه) . وكان ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يحبه وكان رجلاً دميماً , فأتاه النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يوماً وهو يبيع متاعه , فاحتضنه من خلفه وهو

لايبصــره , فقال: من هذا ؟ أرسلني، فالتفت , فعرف النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾, فجعل لا يألو ماألصــق ظهره بصــدر النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ حين عرفه , فجعل النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ يقول: (من يشترى هذا العبد ؟) فقال : يا رسول الله ! اذا والله تجدني كا سدا , فقال النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾: (لكن عند الله لست بكاسد) او قال: (انت عند الله غالٍ). اخرجه الترمذي و قال الالباني : اســناده صــحيح على شرط الشــيخين وكذا قال ابن كثير واخرجه ابن حبان (٢٢٧٦) والبغوي و احمد و صححه الحافظ وله شاهد من حديث زاهر نفسه اخرجه الطبراني في (المعجم الكبير) برقم (٥٣١٠)

واته: پیاوێك هەبوو لە خەڵكی گوندەكانی نزیك شــاری مەدینەو ناوی (زاهیر) بوو، دیاری لە گوندەوە دەهێنا بۆ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾، وە كاتێ بیویستایە لە شار دەرچێ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دیاری بۆ ئامادە دەكردو پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دەیفەرموو: زاهیر لە نزیك مەدینە دەژی و دێ نشــینی ئێمەیەو لامان دەمێنیتەوەو ئێمەش شــارنشــینی ئەوین و لە ناو مەدینەداین بۆ ئەو [ئەمە جوانترین مامەڵەكردنە لەگەڵی] وە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ خۆشی دەویست لە كاتێكدا ئەو پیاوێكی بە ڕواڵەت و دیمەن ناشرین بوو، ڕۆژێكیان پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ پێی گەیشت لە كاتێكدا ئەو كاڵاو شمەكی دەفرۆشت و لەدواوە باوەشی پێداكردو ئەو نەیبینی، بۆیە فەرمووی: ئەوە كێیە؟ بەرم بدە، كە ئاوڕی دایەوە زانی پێغەمبەرە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾، بۆیە گوێی نەدایەو حەزی دەكرد كە پشــتی بە ســنگی پێغەمبەرەوە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ بێت. پێغەمبەریش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دەیفەرموو: كێ ئەم بەندەیەم لێ دەكڕێ ؟ فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ســوێند بە خوا من كەســاس و هەرزان دەكەوم. پێغەمبەریش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: بەڵام تۆ لای خوا گەورە هەرزان نیت تۆ لای خوای گەورە بە نرخ و گرانبەهایت.

عن الحســن قال : اتت عجوز الى النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ فقالت: يارســول الله: ادع الله ان يدخلني الجنة. فقال: (يا أمَّ فلان ! ان الجنة لا تدخلها عجوز) . قال : فولت تبكي فقال: (أخبروها انها لا تدخلها وهي عجوز، ان الله تعالى يقول [انا انشأناهن انشاءا فجعلناهن

أبكاراً. عربا اترابا]. رواه الترمذي وحسنه الالباني في (غاية المرام في تخرج احاديث الحلال والحرام) رقم (٣٧٥) لشاهد له خرجته ثمة . انظر المقدمة منه ص (١١)

واته: پیرێژنێك هاتە خزمەت پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا: لە خوای گەورە بۆم بپارێرەوە کە بمخاتە بەهەشــت. ئەویش فەمووی: ئەی دایکی فڵان! بەڕاســتی بەهەشــت پیرێژنی تێ ناچێت. دەفەرموێ: ئەویش بە گریانەوە پشــتی هەڵکردو ڕۆیشــت. پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمووی: هەواڵی بدەنێ کە ئەو بەپیری ناچێتە بەهەشتەوە. خوای گەورە دەفەرمووێت: ئێمە سەر لە نوێ دروست و ئامادەمان کردونەتەوە بە عازەبی و خۆشــەویســتن لەلای مێردەکانیان و هاوتەمەنن لەگەڵیاندا (ســورەتی الواقعة ئایەتی٣٥-٣٧).

شیعر و وتنی صلى الله عليه وسلم

هەندێك جار لە هۆنراوەکانی عبداللّٰهی کوڕی ڕەواحەی دەفەرموو، (١٤٠)

---

(١٤٠) **عن عائشة رضي الله عنها قالت: قيل لها: هل كان رسول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يتمثل بشـــيء من الشــعر؟ قالت: (كان يتمثل بشــعر ابن رواحة, ويتمثل بقوله: ويأتيك بالاخبار من لم تزود).** اخرجه الترمذي (٢٨٥٢) وقال : حديث حسن صحيح انظر الصحيحة (٢٠٥٧)

واتە: لە عائیشــەوە دەفەرمووێ کەوا پرســیاری لێکرا: ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ هیچ شــیعرێکی دەوتەوە ؟ فەرمووی: هەندێ جار شــیعری ابن رواحەی دەوتەوە [کەناوی عبداللّٰه ی کوری رەواحەی ئەنصاری خەزرەجی یە یەکێکە لە نەقیبەکان و بەشداری عەقەبەو بەدرو ئوحودو خەندەق و ئەوانی تری کردووە جگە لە فەتح وجەنگەکانی دواتر، چونکە لە ڕۆژی (مؤتە) دا بە ئەمیری شەهید کرا. شیعری زۆرە لەوانە :

وفينا رســول اللّٰه يتـلو كتـابه — اذا انشق معروف من الفجر ساطع
أرانـا الهـدى بعـد العمى فقلوبنا — به موقـنـات ان مـــا قـــال واقـع
يبيت يـجـافي جنبه عن فراشه — اذا استقـلـت بالكافرين المضاجع]

هەروەهاشیعری ئەویشی دەوت [کە مەبەست پێی طرفەی کوڕی العبد] کە دەفەرمووێت:

ســتبدي لك الايام ما كنت جاهلا — ويأتيك بالاخبـــار مـن لـم تـزود

واتە: ئەو ڕۆژانە ڕوون دەبێتەوە کە تۆ نەشارەزا بویت و هەواڵی ئەوەش دێت کە تۆ تێشوت نەداوەتێ.

یان لەوانەی لوبەید.[١٤١] وە هەندێك جار خۆشی شیعری فەرمووە،[١٤٢]

---

[١٤١] **عن أبي هريرة** رضي الله عنه **قال: قال ر سول الله** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾**: (ان ا صدق كلمة قالها شاعرٌ, (وفي رواية: اشــعر كلمة تكلمت بها العرب / ٢٤٧) كلمة لبيد: الا كل ماخلا الله باطل, وكاد امية بن أبي الصلت أن يسلم).** رواه البخاري و مسلم (٢٢٥٦) والترمذي وابن ماجه و الرواية الاخرى فيها شريك بن عبدالله القاضي وهو سيئ الحفظ وهي رواية لاحمد ايضا : ولم يصح ان تمام البيت (وكل نعيم لا محالة زائل) لان فيه من لم يسم . راجع (فتح الباري)

واتە: ڕاست ترین ووتە کە شاعیر وتبێتی (یان شیعرترین وجوانترین ووتە کە لەناو عەرەبدا وترابێ). ووتەکەی لوبەیدە [کە ناوی لوبەیدی کوری ابي ربيعه العامری یەو بە وەفد لەگەڵ قەومەکەی دا هاتنە خزمەت پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ و لە نەفامی و ئیسـلامیشــدا کەسـێکی بەڕێز بووەو چۆتە کوفە، لە تەمەنی (١٤٠)سـاڵی داو لە سـاڵی (٤١ کۆچی) وەفاتی کردووەو لە کەسـە زوبان پاراو و شـاعیرەکانی عەرەبە و کاتێ موسـڵمان بوو وازی لە شـیعر ووتن هێناو فەرمووی: (یکفینی القرآن) قورئانم بەسـە] کە فەرمووی: هەموو شـتێك جگە لەیادی خوای پەروەردگار بەتاڵە، بە جۆرێ خەریك بوو (ئومەییەی کوڕی أبی الصــلت) بە هۆی ئەمەوە موسڵمان ببێت.

[١٤٢] **عن جُندُب بن سـفيان البجلي قال: أصــاب حجر اصــبع رســولِ الله** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ **فَدَميَت فقال: (هل أنت إلا إ صبع دَميتِ وفي سبيل الله ما لقيتِ).** اخرجه البخارى ومسلم (١٧٩٦) وغيرهم.

واتە: بەردێك بەر پەنجەی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ کەوت و خوێنی لێ هێنا، ئەویش فەرمووی: ئایا تۆ هەر پەنجەیەك نیت وخوێنت لــێ دێت ولە پێناوی خوای گەورەدا ئاوات لێهات یان لە پێناوی خوای گەورەدا چیت بەسەر هاتووە.

وەك لە ڕۆژی (حونەین)دا فەرمووی یەتی.[١٤٣] وە هانی شاعیرەکانیشی دەدا بۆ ووتنی شیعری جوان.[١٤٤]

---

(١٤٣) عن البراء بن عازب قال: قال له رجل: أفررتم عن رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يا أبا عُمارة ؟ فقال: لا والله , ما ولىّ رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ولكن ولىّ سرعانُ الناس , تلقتهم هوازن بالنبل , ورسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ على بغلتهِ , وابو سوفيان بن الحارث بن عبد المطلب آخذِ بلجامها و رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يقول: (انا النبيُّ لا كذب أنا ابن عبد المطلب). اخرجه مسلم (١٧٧٦) والبخاري (١٦٨٨) وابن ماجه واحمد الترمذي

واتە: لە بەرائی کوڕی عازەبەوە دەفەرمووێت: پیاوێك لێی پرسی: ئایا ئەی باوکی عومارە ئێوە لە دەوری پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ هەڵهاتن و ڕاتان کرد؟ فەرمووی: نە سوێند بە خوا پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ پشتی هەڵنەکرد، بەڵکو ئەوانەی لە پێشەوە دەرچوون وئەوانەی کەترسان هەڵهاتن، هەوازن [کە بە تیر ئەندازو دەست راستی بە ناوبانگ بوون وبە دەگمەن نیشانەیان هەڵە دەکرد] شوێنیان کەوتن بەتیرو پێغەمبەری خواش ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بەسەر ووڵاغەکەیەوە بوو ئەبو سوفیانی کوڕی حارثی کوڕی عبد المطلب [کە ئامۆزاو برای شیری پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بوو] جڵەوەکەی گرتبوو پێغەمبەریش ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەیفەرموو: من پێغەمبەرم و درۆنیم. من لە نەوەو کوڕانی عبدالمطلبم.

(١٤٤) عن انس: أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دخل مكة في عُمرة القضاء , وابن رواحة يَمشي بين يديه وهو يقول:

خَلّوا بني الكفار عَن سبيله — اليومَ نَضربْكُم على تنزيله
ضَرْباً يُزيلُ الهام عن مقيلهِ — و يُذهِلُ الخليل عن خليله

فقال له عمر : يا ابن رواحة ! بين يَدَيْ رسولِ الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾, وفي حرم الله تقول الشعر ؟ فقال ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾: (خل عنه يا عمر ! فلهي أسرعُ فيهم من نضح النَّبل).

اخرجه الترمذي (٢٨٥١) و قال : حديث حسـن صـحيح غريب و النسـائي وابن حبان في صحيحه (٢٠٢٠) واسنادهم صحيح على شرط مسلم

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە عومرەی قەزائدا [کە دوای سـوڵحی حودەیبیە بوو] چووە ناو شاری مەککەوە، عبداللّٰەی کوڕی ڕەواحەش لە بەردەمی یەوە دەڕۆیشت وبە شـیعر ووتنەوە دەیفەرموو: ئەی نەوەکانی کوفر لاچن لەسـەر ڕێگاو بەردەمی یەوە، ئەمڕۆ ئێمە بەپێی قورئان و وەحی خوایی لێتان دەدەین، لێدانێك کە تەپڵی سـەر لە جێگەکەی بپەڕێنێ و خۆشەویست لە خۆشەویست جیا بکاتەوە.

عومەر فەرمووی: ئەی کوڕەکەی ڕەواحە! ئەوە لەبەردەمی پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ و لە ناو حەرەمی خوای گەورەدا شیعر دەڵێییت؟!

پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمووی: وازی لێ بێنە عومەر! ئەو شـیعرەی ئەم زۆر لە هاویشتنی تیر خێراترە بۆ سەر دڵی ئەوان.

وعن عمرو بن الشّـــريد عن ابيه قال : كنت رديف النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ , فأنشـدته مائة قافية من قول امية بن ابي الصلت الثقفي , كلّما أنشدته بيتاً قال لي النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾: (هِـيهِ) حتى أنشـدته مائة . يعني بيتا. فقال النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾: (إن كاد ليُسـلم).

اخرجه مسلم (٢٢٥٥) وابن ماجه و احمد

واته: من لە پشـتی پێغەمبەرەوە ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ سـواری وڵاغێك بوو بووین و سـەد بەیت شـیعرم لە شـیعرەکانی ئومەیەی کوڕی ابی الصـلت بۆ ووت، هەر جارێك بەیتێکم بۆ دەووت پێی دەفەرمووم: زیاترم بۆ بڵێ، تا سەد بەیتی تەواوم ووت، پێغەمبەریش ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمووی: خەریك بوو موسوڵمان ببێت.

وعن عائشة قالت: كان رسول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يضع لحسان بن ثابت منبرا في المسجد يقوم عليه قائما , يفاخر عن رسـول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾. او قال: ينافح عن رسـول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ويقول :(ان اللّٰه تعالى يؤيد حسان بروح القدس ما ينافح او يفاخر عن

وە لە ڕۆژی خەندەقیش دا شیعری دەوت لەگەڵ هاوەڵەکانیدا تا کەمێك ماندویەتیان بڕەوێتەوە.[١٤٥]

رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾**.** اخرجه الترمذي (٢٨٤٩) وابوداود (٥٠١٥) و احمد وغيره وصححه الترمذي والحاكم والذهبي وهو مخرج في الصحيحة (١٦٥٧)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مینبەرێکی لە ناو مزگەوتدا دادەنا بۆ حەسانی کوڕی ثابت (ڕەزای خوای لێ بێت) تا شانازی دەربڕێ بە پێغەمبەرەوە ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ و وەسفی بکات.

وە دەیفەرموو: خوای گەورە پشتگیری حەسان دەکات بە جبریل کەوا چۆن شانازی و وەسفی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەکات.

(١٤٥) لە بەرا ئەوە دە فەرموێ: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە ڕۆژی خەندەقدا گڵی دەگواستەوە، بەجۆرێ سەر سکی پیرۆزی تۆزاوی بوو بوو. دەیفەرموو:

واللّٰه لـو لا اللّٰه مـاهـتـديـنـا　　ولاتصـــدقنـا , ولا صـــليـنـا

فـــانزلن سكـــينة عليــــنا　　وثـبـت الأقـدام إن لاقـيـنـا

والمشــــــركون قد بَغَوا علينا　　اذا ارادوا فتــــنـــة أبيــــنا

وە دەنگی بەرز دەکردەوەو دەیفەرموو: (أبينا أبينا). متفق عليه

واتە: سوێند بەخوا ئەگەر خوای گەورە ویستی نەبوایە هیدایەت نەدەدراین و خێرو چاکەو نوێژیشمان نەدەکرد. ساخوایە سەکینەت و دڵ ئارامیمان بەسەردا ببارێنەو قاچەکانمان ڕاوەستاوو چەسپاو بکە کاتێ دەگەین بە دوژمن. چونکە موشریکەکان ستەم و ناڕەوایمان بەسەردا دەکەن و ئەگەر مەبەستیان ئەوەبێ توشی گومرایی و شیرك و فیتنەمان بکەن بەهیچ جۆرێ مل نادەین.

وە كاتێ شيعری شەرعيان دەوت بێ دەنگ دەبوو.(١٤٦)

وە لە ئەنەسەوە دەفەرمووێ: موهاجير و ئەنصارەكان خەريكی هەڵكەندنی خەندەق بوون و گڵيان دەگواستەوە و دەيانوت:

نحن الذين بايعوا محمداً   على الجهاد ما بقينا أبداً

واتە: ئێمە ئەوانەين بەيعەتمان داوە بە محمد ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾، لەسەر جيهادكردن هەتا هەتايە تا بمێنين. پێغەمبەری خواش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ وەڵامی دەدانەوە و دەيفەرموو:

اللهم لا عيش إلا عيشُ الاخرة   فاغفر للانصار و المهاجرة

(متفق عليه).

واتە: خوايە هيچ ژيانێك نی يە جگە لە ژيانی ڕۆژی دوايی. سا خوايە لە ئەنصارو موهاجيرەكان خۆش ببە.

(١٤٦) **عن جابر بن سمرة قال: (جالست النبي﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ أكثر من مائةَ مرة, وكان أصحابُه يتناشدون الشعر, ويتذاكرون اشياء من امر الجاهلية وهو ساكت, وربما تبسَّم معهم).** اخرجه الترمذي (٢٨٥٤) وقال : حديث حسن صحيح . واحمد وصححه الالباني

واتە: جابری كوڕی سەمرە دەفەرمووێت: لەخزمەت پێغەمبەردا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ زياد لە سەد جار دانيشتوم. وە هاوەڵەكانی شيعريان دەوت و باسی سەردەمی نەفامێتيان دەكرد كە هەندێ شتی ئەو كاتەيان باس دەكردو ئەويش بێ دەنگ بوو، ياخود لەوە دەچێ زەردەخەنەشی كردبێ لەگەڵيان.

فەرموودەکەی امّ زرع

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەیفەرموو: من بۆ تۆ (ئەی عائیشـــە) وەك ئەبو زەرع وام. (١٤٧)

(١٤٧) عن عائشة قالت : جَلَست احدى عشرة امرأة فتعاهدن وتعاقدنَ أن لايكتمن من أخبار ازواجهن شيئا .

(فقالت الاولى): زوجى لحمُ جَمَلٍ غُثّ . على رأس جبلٍ وعر، لا ســهل فيرتقى , ولاســمين فينتقل.

(قالت الثانية): زوجى لا اثير خبره , اني اخاف أن لا أذَرَه , إن أذكره أذكر عُجرَه و بُجرَه .

(قالت الثالثة): زوجى العَشَنّق , ان أنطِق أطلّق , وان اسكُت اعلّق .

(قالت الرابعة): زوجي كَلَيل (تهامة) , لا حرَّ ولا قرَّ , ولا مخافة ولا سآمة .

(قالت الخامسة) : زوجي ان دخل فهد , وان خرج أسد , ولا يسأل عما عهد .

(قالت الســادســة): زوجي ان اكل لفَّ , وان شرب اشــتفَّ , وان اضــطجع التَفَّ . ولا يُولجُ الكفَّ لِيَعلم البثَّ .

(قالت الســابعة): زوجي عَياياءُ , (او غياياءُ) طباقاء , كلُّ داءٍ له داء , شـجَّك , او فلَّك أو جمع كلاً لك .

(قالت الثامنة): زوجي المسُّ , مسُّ أرنب , والريح ريحُ زَرنَب .

(قالت التاسعة): زوجي رفيع العماد , طويل النجاد , عظيم الرماد , قريب البيت من الناد .

(قالت العاشرة): زوجي مالك , وما مالك ؟ مالك خير من ذلك , له ابل كثيرات المبارك , قليلات المسارح , إذا سمعن صوتَ المزهر ايقن انهن هوالك .

(قالت الحادية عشــــرة): زوجي أبو زرع , وما أبو زرع ؟ أناس من حليّ اذنيّ . وملأ من شَحم عَضدَي , وَبَّجَحني فبجحتْ إلي نفسي , وجدني في أهل غنيمة بشق , فجعلني في اهل صهيل واطيط و دائس ومنق , فعنده اقول فلا اقبح , وارقد فأتصبح , فاتقمح ,

أم أبي زرع , فما أم ابي زرع ؟ : عكومها رداح , وبيتها فساح ,

ابن ابي زرع , فما ابن ابي زرع ؟ : مضجعه كمسلّ شطبةٍ , وتشبعه ذراع الجَفرة ,

بنت أبي زرع , فما بنت أبي زرع ؟ طوع أبيها , وطوع أمها . وملء كسائها , وغيظ جارتها .

جارية أبي زرع , فما جارية أبي زرع ؟ لاتبثّ حديثنا تبثيثا , ولا تنقث ميرتنا تنقيثا , ولا تملأ بيتنا تعشــيشـــا , قالت: خرج أبو زرع و الأوطاب تُمخَض , فلقي امرأة معها ولدان لها كالفهدين يلعبان من تحت خصرها برمانتين , فطلقني ونكحها , فنكحت بعده رجلا سرّياً , ركب شريا , واخذ خطيا , و أراح (أو راح) علي نعما ثريا , واعطاني من كل رائحة زوجا , وقال : كلي أمُ زرع ! وميري اهلك . فلو جمعت كل شي اعطانيه مابلغ أصغر آنية أبي زرع .

قالت عائشــة رضي الله عنها : فقال لي رســول الله (صلى الله عليه وسلم): (كنتُ لك كأبي زرع لأم زرع).

اخرجه البخاري ومسلم (٢٤٤٨) والنسائي وفيه زيادة : **(إلا أنه طلقها, و أنا لا أطلَق), فقالت عائشة : يارسول الله بل أنت خير من أبي زرع)** انظر القسطلاني على البخاري ١٠٢/٨

واتە: یانزە ژن دانیشــتن پێکەوەو پەیمانیان دا بەیەکتر کە کەســیان هەواڵی مێردەکانیان نەشارنەوە لە یەکتری و باسی بکەن:

(یەکەمیان ووتی): مێردەکەی من وەکو گۆشتی ووشتر پیرو بێ تامە، وەك لەسەر شاخێکی بەرزبێ لێم دوورە پەرێزە، نە ئاسانە خۆ بەیتە پاڵی[ئەوەندە ڕەزیل و چروکە] وە نەقەڵەوە خەڵکی بیبەنەوە ماڵەوە بۆ نان خواردن [لەبەر بێ ڕێزی یەکەی].

(دووەم ووتی): مێردەکەی من باسی هەواڵەکەیتان بۆ ناکەم، من ئەترســم کە باسی بکەم و تەڵاقم بدات، یان ئەترسم دەست بکەم بە وەسفی و تەواوی نەکەم ئەمەندە خراپەی زۆرە.

ئەگەر باسی بکەم ئەبێ باسی سەرتاپا خراپەی بکەم و ئەترسم بەهۆیەوە لەیەك جیا ببینەوەو ماڵ و منداڵم لە کیس بچێت و لێ تێك بچێت.

(سێیەم ووتی): مێردەکەی من زۆر درێژو نابووتو ڕەوشت خراپە، ئەگەر باسی عەیبەکانیتان بۆ بکەم ئەوە ندە خراپە تەڵاقم دەدات و ئەگەر باسی نەکەم و بێ دەنگ بم ئەوا بە هەڵواسراوی دەمێنمەوە، نە وەك ژنی خەڵکی سوود پێ گەیەنراوم، وە نە تەڵاق دراوو سەربەستم تا شوو بکەمەوە.

(چوارەم ووتی): مێردەکەم وەکو شەوی مەککە و چواردەوری وایە لە نەرم و مامناوەندی و چاکی دا، گەرم و وەڕسکەر نی یە، ژیان بەسەر بردن لەگەڵی هەمووی خۆشی و لەزەتە، ناتترسێنی و نارەحەتت ناکات.

(پێنجەم ووتی): مێردەکەی من کە دێتەوە ماڵەوە وەکو پڵنگ وایە لە پەلاماری دا [بۆ جیماع کردن]. وە کە دەردەچێتە دەرەوە لەگەڵ خەڵکی دا وەك شێر وایە. وە پرسیاری حاڵی خواردن و خواردنەوەی ماڵەوەی ناکات کەدەیزانێ [واتە لە ماڵەوە بەڕێزە و نەرمە، لە دەرەوەش ئازاو بەهێزەو سەخی یەو پرسیاری ئەو ماڵەی ناکات کە دیار نامێنێ].

(شەشەم ووتی): مێردەکەم کە نان دەخوات هەموو جۆرێك تێکەڵ دەکات و زۆر خۆرەو کە ئاویش دەخواتەوە لووشی دەدات و چۆڕ بڕی دەکات. کە ڕادەکشێ خۆی دەپێچێ لە کراسەکەیەوەو لەسوچێکدا خۆی گرمۆڵە دەکات [واتە توخنی ئەم ناکەوێت وخۆی تێ ناگەیەنێ]. وە دەست ناکات بەناو ژێر پێخەفو پۆشاکمدا تا بزانیت خەم و خەفەتم چی یە.

(حەوتەم ووتی): مێردەکەم بێ دەسەڵات و دەستەوسانە، هەڵناسێ بەجێ بەجێکردنی پێویستیەکانم و گەمژەیە و ئاگای لە حاڵم نیە، هەموو عەیبێکی هەیە، یان سەرت دەشکێنێ یان قۆڵ و بازات دەشکێنێ ،یان هەردووکی دەکات.

(هەشتەم ووتی): مێردەکەم کەدەستم بۆ دەبات وەك کەروێشك وایە [نەرم و شل و ناسکە] وە بۆنیشی وەك بۆنی(زەرنەب) خۆشە [کەڕووەکێکی بۆن خۆشە، واتە نەرم و نیان و بەڕەوشتە و بۆنی لاشەو جل و بەرگی خۆشە. یان مەبەست وەسفی چاکە کردنێتی].

(نۆیەم ووتی): مێردەکەم شان و شەوکەت و ناوبانگی بەرزەو قایشـــی شمشێر هەڵگرەکەی درێژەو خاوەنی شـمشـێرو ئازایەتی یە، وە خۆڵەمێشـــــی زۆرەو هەردەم میوانی هەیەو خواردن لە ماڵی دا دەدرێ بە میوان ئەوەندە سەخی یە، وە ماڵەکەی نزیکە لە نادی و شوێنی کۆبونەوەی پیاو ماقوڵان لەبەر میوانداری کردنی خەڵکی.

(دەیەم ووتی): مێردەکەم ناوی مالیکە، چ مالیکێك؟ لەوە چاکترە کە بۆتان باس دەکەم لە بەر لێبوردن و ڕێزی. وشـترێکی زۆری هەیە لە تەویلەدا، کە میوان دێت کەم دەبنەوە یان لەلایەکی ماڵەکەدا دایدەنێ بۆ ئەوەی ئامادەبێ بۆ میوان. ئەو ووشـترانەی کە گوێیان لە دەنگی ئاسن دەبێت دڵنیا دەبن کە سەردەبڕێن بۆ میوان [ئەوەندە سەخی و نان بدەیە].

(یانزەیەم ووتی): مێردەکەی من ئەبو زەرعە[لەبەر زۆری کشـتوکاڵ وزەرعاتەکانی یان پێ دەچێ بۆ گـەشـبینی زۆر منداڵ وتبێتی] چ ئـەبو زەرعێـك ؟ هـەردوو گوێم دەلـەرێتـەوە ئەوەندەی ئاڵتون پێوەکردوە ، گۆشتی ئێسقانەکانی پڕکردووم و قەڵەوی کردووم و دڵخۆشی کردووم و هەردەم دڵ خۆشم ، منی لەناو ماڵێکی کەم دەستی کەم مەڕو ماڵات و کەم بژێوی دا دۆزیەوەو مارەی کردم. خستمیە ناو ماڵێکی پڕ لە دەنگی ئەسپ و دەنگی وو شترو پڕ لە مانگای گێرەکەرو پڕ لە دانەوێڵەی پاك و خۆش. لەلایدا قســەدەکەم و قســەی ناشرینم دەرحەق ناکات [لەبەر جوان ڕەفتاری و چاك گوفتاری]. وەدەنووم و بەیانیم بە سەردا دێت و بەخەبەرم ناهێنێتەوەو لەخەوم ڕاناپەڕێنێ بۆ خزمەتی خۆی. بە دڵی خۆم تێر ئاو دەنۆشـم [کە ئەمانە لای غەیری ئەو کەمە].

وە دایکی ئەبی زەرع ، چ ژنێکە دایکی ئەبی زرع؟ (وا تە دایکی مێردەکەی) مەنجەڵ و قابلەمەکانی گەورەو قورسە و مالەکەی فراوان و دەوڵەمەندە.

وە کوڕەکەی ئەبی زرع ، چ کوڕێکە کوڕەکەی ئەبی زەرع؟ شوێنی ڕاکشان و پاڵ کەوتنەکەی جێ لەتەگەڵای دارخورمایە [ئەوەندە کەم گۆشـت و ناو قەد باریك و ڕۆح سـوکە] وە قۆڵی بزنێکی مێینەش تێری دەکات [ئەوەندە بەڕێز و بە قەناعەتە].

وە کچەکەی ابی زرع ، چ کچێکە کچەکەی ابی زرع ؟ گوێڕایەڵی باوك و دایکێتی. لاشەی پڕو زۆر گۆشتە پڕ بە کرا سەکەی، ڕق هە ستێنێ دراو سێکەیەتی [ئەمەندە جوان و سەلارە کچە دراوسێ بەخیلی پێ دەبات].

خزمەتکارەکەی ئەبی زرع. چ کچێکە ئەو خزمەتکارە ؟ قسـەی ماڵمان بڵاو ناکاتەوە و نایباتە دەرەوە. وە خواردنی ماڵمان نادزێ بۆ دەرەوە [ئەوەندە ئەمین و دەسـت پاکە]. ماڵەکەمان پیس و پرژو بڵاو ناکاتەوە وەك لانەی باڵندە، بەڵکو پاکی دەکاتەوەو گسکی دەدات.

ئینجا دەڵێت: ڕۆژێکیان ئەبوو زەرع دەرچوو بۆ سـەفەر لە کاتێکدا کاسـەکان جمەی دەهات لە شـیرو حاڵمان باش بوو. گەشـت بە ئافرەتێك دوو کوڕی پێ بوو وەك دوو پڵنگ لەژێر پۆشـاکەکەیەوە یاری یان دەکرد بە هەردوو مەمکی دایکیان (کە بە هەنار وەسـفی دەکات) ئەوکاتە منی تەڵاق داو ئەوی مارە کرد. منیش دوای ئەو شـووم کرد بە پیاوێکی بەناوبانگ و پیاو ماقوڵ، سـواری ئەسـپێکی چاك ئەبوو لە ڕۆیشـتندا سـوار چاك بوو. ڕمێکی (خەطی) هەڵدەگرت [کە (خەطی) دێیەکە لە کەناری ڕووباری عومان ڕمی لێ دروسـت ئەکرێ]. وە لە دوانیوەڕۆ یە کدا مەڕو مالات و سـا مانێکی زۆری پێدام. وە لە هەموو ئاژەڵێکی دامێ [کە بگەڕێتەوە لەدوای نیوەڕۆ]دوو دوو لە نێرو مێ، وە پێمی ووت: بخۆ ئەی ئوم زەرع! وە لێی بدە بە نزیکەکان و کەس و کارت. خۆ ئەگەر هەموو ئەو شـتانەی پێی داوم کۆی بکەمەوە بیخەمە سەر یەك بەڵامەوە ناگاتە بچوکترین دەفری ئەبی زەرع [دیارە ئەبی زەرعی پێ چاکتر بووە].

عائیشە (ڕەزای خوای گەورەی لێبێت) دەفەرموویت: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ پێی فـەرمووم: (من بۆ تۆ وەکو ئـەبی زەرع وام کـە چۆن بوو بۆ ئوم زەرع). [واتـە لـە چاکـەو بەخشیندا نەك لە جیا بونەوەدا].

وە لە ڕیواتەکەی نەسـائی دا ئەم زیادەی لەسـەرە: (بەڵام ئەو تەڵاقی داو من تەڵاقت نادەم)، عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ بەڵکو تۆ زۆر لە ئەبی زەرع باشتری.

خەوتنی صلى الله عليه وسلم

پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ کە دەنوست دەستی ڕاستی دەخستە ژێر ڕوومەتی ڕاستی و دەپاڕایەوە،[١٤٨] وە پێش خەوتن ناوی خوای گەورەی دەهێناو سوپاسی دەکرد،[١٤٩]

---

[١٤٨] **عن البراء بن عازب : أن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ كان إذا أخذ مضجعه وضع كفَّه اليمنى تحت خَدّهِ الأيمن وقال: (ربّ قني عذابك يوم تَبعثُ (وفي رواية : تَجمَعُ) عبادك).** اخرجه الترمذي (٣٣٩٦) وقال : حديث حسن غريب من هذا الوجه . و صححه الالباني (الصحيحه) (٢٧٠٣)

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ کاتێ دەچووە سەرجێگای نووستن لەپی دەستی ڕاستی دەخستە ژێر ڕوومەتی ڕاستی و دەیفەرموو: پەروەردگار لە سزای خۆت بمپارێزە لەو ڕۆژەدا کە بەندەکانت زیندوو کۆدەکەیتەوە.

[١٤٩] **عن حذيفه قال: كان النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ إذا أوى إلى فراشه قال: (اللهم باسمك أموت و أحيا).** اخرجه البخاري وابوداود و الترمذي (٣٤١٣)

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ کە دەچووە ناو جێگەی نوستنی دەیفەرموو: خوایە بەناوی تۆوە دەمرم و دەژیم.

وعن أنس بن مالك : أن رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ كان اذا أوى الى فراشه قال: (الحمد لله الذي اطعمنا وسقانا , وكفانا و آوانا , فكم ممن لا كافيَ له ولا مُؤوي). اخرجه مسلم

وابو داود (٥٠٥٣) والترمذي (٣٣٩٣) والنسائي

وە سورەتی (الإخلاص)و (الفلق)و (الناس)ی دەخوێند.[١٥٠] بە شەو لەسەر لای ڕاست دەخەوت و پێش نوێژی بەیانیان قۆڵی ڕاستی دادەچەقاند و سەری دەخستە سەر لەپی دەستی ڕاستی.[١٥١]

واتە: كاتێ پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دەچووە ناو پێخەفی نوستنی دەیفەرموو: سوپاس و ستایش بۆ ئەو خوایەی كە خواردن و خواردنەوەی داینێ و بێ نیازی كردین و لانەی داینێ، چەندان كەس هەن كە خوا بەبەس نازانن و بێ جێ و بێ لانەن.

[١٥٠] **عن عائشة قالت: كان رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ إذا أوى الى فراشه كلَّ ليةٍ جمع كفيه فنفث فيهما، وقرأ فيهما (قل هو الله احد) و (قل اعوذ برب الفلق) و (قل اعوذ برب الناس) ثم مسح بهما ما استطاع من جسده , يبدأ بهما رأسَهُ و وجهَه , وما أقبل من جسِده , يصنع ذلك ثلاث مرات).** اخرجه البخاري ومسلم وابو داود (٥٠٥٦) والترمذي (٣٣٩٩)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ هەموو شەوێك كە دەچووە سەر جێگای نو ستنی هەردوو لەپی دەستی دەدا لەیەك و فوی پێدا دەكردن و سورەتی (الاخلاص) و (الفلق) و (الناس)ی پێدا دەخوێندن و پاشان دەستی دەهێنا بەسەر ئەو شوێنەی لەشی كە بیتوانیایەو لە سەرو دەم و چاوو پێشەوەی لاشەیەوە دەستی پێدەكردو، ئەمەشی سێ بارە دەكردەوە.

[١٥١] **عن ابي قتادة: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ كان إذا عرَّس بليلٍ اضطجعَ على شِقّهِ الأيمن , و إذا عرّس قبيل الصبح نصب ذراعه , ووضع رأسه على كفه).** اخرجه سلم (٣١٣) وغيره

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ ئەگەر بەشەو دابەزیایە ئەوا لەسەر لای ڕاستی ڕادەكشاو دەنوست. وە ئەگەر لە پێش بەیانی دا دابەزیایە قۆڵی دادە چەقاند سەری پیرۆزی دەخستە سەر لەپی دە ستی [ئەمەش لەبەر نوێژی بەیانی بۆ ئەوەی لەكیسی نەچێت كە ئەمە فێركردنێكیشە بۆ ئێمە].

ســەرەتای شــەو دەنوســت و كۆتایی یەكەی بە خوا پەرســتی زیندوو دەكردووە.[١٥٢]

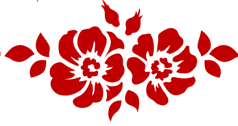
---

[١٥٢] **(كان ينام أول الليل , ويُحيي آخره).** متفق عليه

واتە: سەرەتای شەو دەنوست و كۆتایی یەكەی بە خواپەرستی زیندوو دەكردەوە.

شێوازی پەرستش و نوێژی پێغەمبەر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

کە گوێی لە خوێندنی کەڵەشێر دەبوو هەڵدەستا بۆ شەو نوێژ،[١٥٣] هەندێ جار بە نەعلەوە نوێژی کردووە.[١٥٤] لە کاتی زۆر خەفەت و ناڕەحەتی دا نوێژی دەکرد.[١٥٥] وە فەرموویەتی: وەك من نوێژ بکەن [١٥٦] پەنجەی شایەتمانی لە تەحیاتدا دەجوڵاندو فەرموویەتی: لەسەر شەیطان توندترە لە ئاسن.[١٥٧]

---

[١٥٣] **(كان يقوم إذا سمع الصارخ) (يعني الديك)**. متفق عليه

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ئەگەر گوێی لە خوێندنی کەڵەشێر بووایە لەخەو هەڵدەستا بۆ شەو نوێژ.

[١٥٤] **(كان يصلي في نعليه)**. متفق عليه

واتە: پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ بە جووتە نەعلەکەیەوە نوێژی دەکرد.

[١٥٥] **(كان اذا حزبه امر صلى)**. حديث حسن رواه احمد وابوداود

واتە: پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ئەگەر ناڕەحەتی و خەفەت زۆری بۆ بهێنایە نوێژی دەکرد.

[١٥٦] فەرموویەتی: **(صلوا كما رأيتموني أُصليّ)**. رواه البخاري

واتە: نوێژەکانتان بەو جۆرە بکەن کە من دەبینن دەیکەم.

[١٥٧] **(كان إذا جلس في الصلاة وضع يديه على ركبتيه, و رفع أصبعه اليمنى التي تلي الابهام فدعا بها)**. رواه مسلم في صفة الجلوس في الصلاة ٥ / ٨٠

ئەوندە شەو نوێژی دەکرد قاچە پیرۆزەکانی ئاوساو قڵیشان. (١٥٨)

واتە: پێغەمبەر ﴿ صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّم ﴾ کە لە نوێژدا دادەنیشت بۆ تەحیات هەردوو دەستی دەخستە سەر هەردوو چۆکی و پەنجەی شایەتمانی تەنیشت پەنجە گەورەی دەستی ڕاستی بەرز دەکردەوەو پێی دەپاڕایەوە.

(كان يحرك اصبعه اليمنى يدعو بها). صحيح رواه النسائي

واتە: پەنجەی شایەتمانی دەستی ڕاستی دەجوڵاندەوەو پێی دەپاڕایەوە.

وە دەیفەرموو: **(لهي أشدّ على الشيطان من الحديد) (يعني السبابة)**.حديث حسن رواه احمد

واتە: ئەو پەنجەیە توندترە لەسەر شەیطان لە ئاسن [چونکە نیشانەیە بۆ یەکتاپەرستی].

ئیمامی مالك واحمد بن حنبل و هەندێك لە شافعیەکان (ڕەحمەتی خوایان لێ بێت) کاریان بە سوننەتی پەنجەی شایە تمان جوڵاندن کردووە لە نوێژدا. وەکو لە (شرح المهذب)ی النووی ٤٥٤/٣ هاتووەو موحەقیقی (جامع الاصول) ٥ / ٤٠٤ باسی ئەمەی کردوە.

(١٥٨) **عن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه قال: صلى رسول الله ﴿ صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّم ﴾ حتى انتفخت قدماه، فقيل له: أتتكلف هذا وقد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر؟ قال (أفلا أكون عبداً شكوراً).** أخرجه البخاري ومسلم والترمذي (٤١٢) وقال: حديث حسن صحيح، وابن سعد وابن خزيمة

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّم ﴾ ئەوەندە شەونوێژی دەکرد تا هەردوو قاچی پیرۆزی ئاو سابوون عەرزیان کرد: ئایا ئەم ئەرکە لە سەر خۆت دادەنێیت و لە کاتێکدا خوای گەورە لە گوناهی پێشو پاشت خۆش بووە؟ فەرمووی: ئایا عەبدێکی شوکرانە بژێری خوای گەورە نەبم [بەتایبەتی لەسەر ئەو لەگوناه خۆش بوونەی پێش و پاشم].

وە سەرەتایی شەو دەنوست و ناوەڕاستی شەوو پارشێو هەڵدەستا تا دەچوو بۆ نوێژی بەیانی،(١٥٩)

وفي حديث ابي هريرة : (كان رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يصـلي حتى ترم (وفي رواية : تنتفخ /٢٦٠) قدماه). قال الالباني : ا سناده حسن صحيح . اخرجه الترمذي وابن خزيمه في صحيحه (١١٨٤) واسناد رواية الاخرى حسن , والنسائي مختصرا بلفظ **(كان يصلي حتى تزلع -يعني تشقق - قدماه)**. وسنده صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەوندە شـەو نوێژی دەكرد تا هەردوو قاچی پیرۆزی ئاوسان، لە ڕیوایەتەكەی تردا: قڵیشان.

(١٥٩) **عن الا سود بن يزيد قال : سألت عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عن صلاة ر سول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بالليل ؟ فقالت: (كان ينام اول الليل ثم يقوم , فاذا كان من السَّحر أوتر ثم أتى فرا شه , فاذا كان له حاجةٌ ألَمَّ بأهله , فاذا سـمع الاذان وَثَبَ , فاذا كان جنبا أفاض عليه الماء وإلا توضـأ وخرج إلى الصلاة).** اخرجه مسلم (١٢٩) والبخاري (٥٩٧ - مختصره) وسائر الستة انما رووه مختصرا جدا بلفظ **(كان ينام وهو جنب ولا يمس ماء)** .

واتە: ئەسـوەدی كوڕی یەزید دەفەرموێ: پرسـیارم لە عائیشــە كرد دەربارەی شــەو نوێژی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەویش فەرمووی: عادەتی وابوو سەرەتای شەو دەنوست پاشان هەڵدەسـتاو شــەونوێژی دەكرد، كاتێ دەگەیشــتە كاتی پارشـێو پێش فەجر نوێژی ویتری دەكرد [هەندێ جار سـێ ڕكات بەیەك تەحیات و سـڵاودانەوە یان یەك ڕكات بەجیا] پاشـان دە ها تە ناو جێگا كەی و ئە گەر پێویسـتـی یەكی (جیماع) كردنی هەبوا یە دە ها تە لای خێزانەكەی. كاتێ بانگی [یەكەمی] بەیانی دەبیســت ڕادەپەڕی و ئەگەر لەشی گران بوایە ئاوی بەخۆدا دەكرد، ئەگەر نا دەست نوێژی دەگرت و لەماڵ دەردەچوو بۆ نوێژ.

وە کە لەشــەودا هەڵدەســتا (دە) ئایەتی کۆتایی ســورەتی (آل عمران)ی دەخوێند.(١٦٠)

---

(١٦٠) **عن ابن عباس :انه بات عند ميمونة وهي خالته قال: (فاضطجعتُ في عَرض الوسادة, واضطجع رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ في طولها , فنام رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾, حتى إذا انتصف الليل أو قبله بقليل أو بعده بقليل , فاستيقظ رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فجعل يمسح النوم عن وجهه , وقرا العشر الايات الخواتيم من سورة (آل عمران), ثم قام الى شِنّ معلّق فتوضأ منها , فأحسن الوضوء , ثم قام يصلي , (قال عبدالله بن عباس): فقمت الى جنبه فوضع رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يده اليمنى على رأسي ثم أخذ بأُذني اليمنى ففتلها فصلى ركعتين, ثم ركعتين, ثم ركعتين, ثم ركعتين, ثم ركعتين، ثم ركعتين (قال معن: ست مرات), ثم أوتر, ثم اضطجع (وفي رواية : نام حتى نفخ, وكان إذا نام نَفَخَ / ٢٥٥) حتى جاءه المؤذن فقام فصلى ركعتين خفيفتين ثم خرج فصلى الصبح) وفي الرواية الاخرى: (فأتاه بلال فآذنه بالصلاة , فقام وصلى ولم يتوضأ).** اخرجه البخاري ومسلم والترمذي (٢٣٢) قسما منه وغيره وهو مخرج في الصحيحة (١٢٣٧) وفي رواية احمد: (بحذائه) و سنده صحيح

واته: له عبداللّٰهی کوڕی عەباسەوە دەگێڕێتەوە کەوا ئەو شەو لەلای مەیمونەی پوری [خوشکی دایکی لەباوکەوە] ماوەتەوە، دەفەرمووێ: شەو من لەسەر باری پانی دۆشەکەکەدا نوستم و پێغەمبەریش ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەسەر درێژی یەکەی ڕاکشاو خەوی پیاکەوت، تا کە نیوە شەو بوو یان پێش نیوە شەو بە تۆزێك یان دوای نیوەشەو بەکەمێك پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەخەبەر هات و دەستی دەهێنا بەدەم و چاوی داو خەوەکەی دەسڕی و (دە) ئایەتی کۆتایی سورەتی(آل عمران)ی خوێندەوە ، پاشان هەستا بۆ جەوەنەیەك ئاوی هەڵواسراو[هەڵیان دەواسی تا ئاوەکەی سارد بێت] کە ئاوی تیا بوو دەست نوێژی لێ گرت بە جوانی و پاشان دەستی کرد بەنوێژ. عبداللّٰه دەفەرموێ: منیش بەتەنیشتیەوە وەستام.

وە سیانزە ڕکات شەونوێژی دەکرد.[١٦١] بەڵام ئەگەر نەیتوانیایە بەشەو هەستێ ئەوا ڕۆژەکەی دوانزە ڕکاتی دەکرد.[١٦٢]

ئەویش دەستی ڕاستی خستە سەر سەرم و گوێچکەی ڕاستی گرتم و ڕایکێشاو دوو ڕکاتی کرد پاشان دوو ڕکاتی تر پاشان دوو پاشان دوو پاشان دوو ڕکاتی تر(مەعن دەفەرموێ: شەش جار) پاشان ویتری کرد دوایی ڕاکشا یان خەوت هەتا پرخەی لێدەهات. چونکە عادەتی وابوو کەدەنوست پرخەی دەکرد، تا کاتێ کە بانگ بێژهات هەستاو دووڕکات نوێژی کورتی کرد [ئەمە نوێژی سوننەتی پێش نوێژی بەیانی یە سوننەتە کورت بکرێتەوە و چاك وایە لە ماڵەوە بکرێت] پاشان دەرچوو نوێژی بەیانی کرد. لەڕیواتەکەی تردا: بیلال هات و بانگی نوێژی دا و ئەویش هەستاو نوێژی کرد و دەست نوێژیشی نەگرتەوە.

[١٦١] **عن ابن عباس قال: (كان النبي ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يصلي من الليل ثلاث عشرة ركعة):** اخرجه البخاري ومسلم والترمذي (٤٤٢) و قال : حديث حسن صحيح

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەشەودا سیانزە ڕکاتی شەو نوێژ دەکرد.[واتە بەو دوو ڕکاتەی کە لە سەرەتایەوە دەیکرد، ئەمەش جیاوازی نی یە لەگەڵ ئەوەدا کە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە یانزە ڕکات زیاتری نەکردووە. چونکە مەبەست بەو دووڕکاتە زیادەیە دوو ڕکاتی سوننەتی فەجرە، یان ئەو دوو ڕکاتەیەکە پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بە دانیشتنەوە دەیکرد دوای ویتر. / بڕوانە (صحيح ابي داود) رقم (١٢٠٥) و (١٢٣٠) و (١٢٣١)].

[١٦٢] **عن عائشة: (أن النبي ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان إذا لم يصل بالليل منعه من ذلك النوم, أو غَلَبَتْهُ عيناه صلى من النهار ثنتَي عشرة ركعة).** اخرجه مسلم (١٤٠)والترمذي والنسائي

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەگەر خەو زۆری بۆ بهێنایەو شەو نوێژی نەکردایە یان خەو چاوەکانی قورس بکردایە ئەوا بۆ بەیانی دوانزە ڕکاتی دەکرد.

هەندێ جار لە شەودا نۆ ڕکاتی دەکرد.(١٦٣) لەڕەمەزانیشدا یانزە ڕکاتی دەکرد.(١٦٤)

---

(١٦٣) وعنها ايضاً قالت:(كان رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يصلي من الليل تسع ركعات).
اخرجه البخاري ومسلم والترمذي (٤٤٢) وابو داود بزيادة في متنه انظر الصحيحة (١١٢١)
واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بەشەو نۆ ڕکاتی دەکرد.

(١٦٤) عن ابي سلمة بن عبدالرحمن أنه سأل عائشة رضي الله عنها : كيف كانت صلاة رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ في رمضان؟ فقالت: ماكان رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ليزيد في رمضان ولا في غيره على احدى عشرة ركعة، يصلي أربعاً لاتسال عن حسنهن وطولهن , ثم يصلي أربعاً لاتسأل عن حسنهن وطولهن, ثم يصلي ثلاثا, قالت عائشة رضي الله عنها : قلت: يارسول الله: اتنام قبل أن توتر؟ فقال: (ياعائشة إنّ عَينَيَّ تنامان ولاينام قلبي). اخرجه البخاري ومسلم والترمذي(٤٣٩) وصححه الترمذي و غيره
واته: لە ئەبی سەلەمەوە دەگێڕێتەوە پرسیاری لە عائیشە کرد: کە ئایا شەو نوێژی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ چۆن بووە؟ فەرمووی: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ نە لە ڕەمەزان و نە لە غەیری ڕەمەزاندا لە یانزە ڕکات زیاتری نەدەکرد، سەرەتا چوار ڕکاتی دەکرد مەپرسە چەند جوان و درێژبوو، پاشان چوار ڕکاتی تر مەپرسە لە جوانی و درێژیان ، پاشان سێ ڕکاتی دەکرد ، عائیشە فەرمووی: وتم ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئایا پێش ئەوەی نوێژە ویترەکەت بکەیت دەنویت؟ فەرمووی: عائیشە من هەردوو چاوەکانم دەخەون و بەڵام دڵم نانوێت.

عن عائشة رضي الله عنها : (أن رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ كان يصلي من الليل إحدى عشرة ركعة, يوتر منها بواحدة, فإذا فرغ منها اضطجع على شِقّهِ الأيمن) رواه البخاري ومسلم والترمذي (٤٢٠) . انظر (صحيح ابي داود) (١٢٠٦) . وقال الالباني : ذكر الا ضطجاع في هذه الرواية شاذ وهو بعد سنة الفجر

هەندێك جار نوێژەکەی درێژ دەکردەوەو قورئانی زۆر تێدا دەخوێندەوە.[١٦٥]

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەشـــەودا یانزە رکاتی دەکردو بە یەك ڕکات ویتر کۆتایی پێ دەهێناو کەلێ دەبوویەوە لەسـەر لای ڕاسـتی ڕادەکشا. [بەڵام باسی ڕاکشـانەکە لێرەدا ئەلبانی دەفەرمووێ شازە، بەڵکو ئەو راکشانە لە دوای ئەنجام دانی سوننەتی بەیانی یەوەیە].

[١٦٥] **عن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه :أنه صلى مع النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ من الليل , قال: فلما دخل في الصلاة قال : (الله اكبر ذو الملكوت والجبروت والكبرياء والعظمة) قال : ثم قرأ البقرة . ثم ركع، فكان نحواً من قيامه . وكان يقول:(سبحان ربيّ العظيم . سبحان ربيّ العظيم) ثم رفع رأسـه , فكان قيامه نحواً من ركوعه, وكان يقول: (لربيّ الحمد. لربيّ الحمد) ثم سـجد: فكان سجوده نحوا من قيامه, وكان يقول : (سبحان ربي الاعلى . سبحان ربي الاعلى). ثم رفع رأ سه , فكان بين السجدتين نحوا من السجود وكان يقول : (ربّ اغفرلي، ربّ اغفرلي) . حتى قرأ (البقرة) و (آل عمران) و (النسـاء)و (المائدة) أو (الانعام). (شـعبه) الذي شـك في المائدة و الانعام).** رواه ابوداود (صـحيح ابي داود) (٨١٨) والنسـائي وغيرهم كالبخاري. و مسلم بسياق اخر

واتە: لە حوزەیفەوە کەوا شـەوێك لەگەڵ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ شـەو نوێژی کردەوە دەفەرمووێت: کاتێ نوێژی دابەسـت فەرمووی: (خوا گەورەیەو خاوەنی موڵك و شـكۆ و گەورەیی یە) پاشان سورەتی البقرەی خوێند، پاشان چووە چەمینەوە و نزیکەی بە ئەندازەی بەپێوە وەسـتانەکەی و قورئان خوێندنەکەی پێی چوو، دەیفەرموو: (پاکی و بێ گەردی بۆ پەروەردگاری گەورە) پاشـان سـەری بەرز کردەوەو بە ئەندازەی چەمینەکەی پێی چوو دەیفەرموو: (ستایش بۆ پەروەردگارمە) پاشـان سـەجدەی بردو بەئەندازەی هەستانەوە لە چەمینەوەی پێی چوو دەیفەرموو: (پاکی و بێگەردی بۆ پەروەردگاری بەرزمە) پاشان سەری بەرزکردەوەو نێوان دوو سەجدەکەی بەئەندازەی سەجدەکەی پێی چوو دەیفەرموو:

وە هەندێ جار بە یەك ئایەت شەوێك شەو نوێژی كردووە.[١٦٦]

(پەروەردگار لێم خۆش ببە)، بە جۆرێك لەو نوێژەدا ســورەتی (البقره) و (آل عمران) و (النساء) و (المائده) یان (الانعام)ی خوێند (شوعبە گومانی هەیە كە ئایا المائده یان الانعام كامیانی خوێند).

وعن عبدالله [أي ابن مسعود] قال : (صلّيتُ ليلةً مع رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾. فلم يزل قائماً حتى هممت بأمر ســوء , قيل له: وما هممت به؟ قال: (هممت أن أقعد و أدع النبيَّ ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾!). اخرجه البخاري ومسلم واحمد ١ / ٣٨٥ وابن ماجه

واتە: شــەوێكیان لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ شــەو نوێژم كرد. بەردەوام ئەوەندە بە پێوە مایەوە هەتا شتێكی خراپ هات بە خەیاڵمدا. ووتیان: چی هات بە خەیاڵتدا ؟ فەرمووی: خەریك بوو دانیشتم و واز لە پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بهێنم.

وعن عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : (أن النبي ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يصلي جالسا , فيقرأُ وهو جالس . فاذا بقي من قرآءته قدرُ مايكون ثلاثين أو أربعين آية قام فقرأ وهو قائم، ثم ركع وســجد , ثم صنع في الركعة الثانية مثل ذلك). اخرجه البخاري ومسلم والترمذي (٣٧٤) وابوداود (٩٥٥)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەدانیشــتنەوە نوێژی دەكردو هەر بەدانیشــتنەوە قورئانی دەخوێندەوە هەتا ئەوەی(سی) یان(چل) ئایەتی دەما ئەوجا هەڵدەســتا و بە پێ وە دەیخوێند پاشان چەمینەوەو سەجدەی دەبردو لە ڕكاتی دووەمیشدا وای دەكرد.

[١٦٦] **عن عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قالت: (قام رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بآيةٍ من القران ليلة).** اخرجه الترمذي وقال الالباني : اسناده صحيح . رجاله ثقات على شرط مسلم . وللحديث شاهد من حديث أبي ذر مفصلا مخرجا صححه الحاكم والذهبي

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ شــەوێكیان بەیەك ئایەت شــەو نوێژی كرد [واتە: دوای سورەتی الفاتحه هەر ئەو ئایەتەی دووبارە دەكردەوە].

بەڵام لە کۆتایی تەمەنی دا زۆرجار بە دانیشـــتنەوە نوێژی دەکرد.[١٦٧] **وە نوێژی سوننەتی زۆری دەکرد.**[١٦٨]

---

[١٦٧] **عن عائشـــة** رضي الله عنها **: (أن النبي** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾ **لم يَمُت حتى كان أكثرَ صــلا تهِ وهو جالس).** اخرجه الترمذي وقال الالباني: اسـناده صـحيح. رجاله كلهم ثقات رجال الشـيخين غير عثمان بن ابي سـليمان فان البخاري انما اخرج له تعليقا واحتج به مسـلم وأخرج حديثه هذا (١١٦) بلفظ(...كثير من صلاته وهو جالس)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾ پێش وەفات کردنی زۆربەی نوێژەکانی بەدانیشتنەوە دەکرد.

[١٦٨] **وعن ابن عمر (رضي الله عنهما) قال: (حفظت من رســول الله ثماني ركعات ,ركعتين قبل الظهر . وركعتين بعدها . وركعتين بعد المغرب , وركعتين بعد العشــاء . قال ابن عمر : و حدثتني حفصـــة بركعتي الغداة . ولم أكن أراهما من النبي** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾**)**. اخرجه الشيخان والترمذي (٤٣٣) وقال : حسن صحيح . وغيرهم

واتە: هەشـــت ڕکات نوێژی ســـوننەتم لە پێغەمبەرەوە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾ لەبەر کردووە کە کردوونی: دوو ڕکات پێش نیوەڕۆ. دووان لە دوایەوە. دووڕکات پاش مەغریب. دووان لە دوای عیشا. ابن عمر دەفەرمووێت: وە حەفصەش هەواڵی دامێ بە دوو ڕکات پێش بەیانی. بەڵام من خۆم نەمبینیوە لە پێغەمبەرەوە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾ کە کردبێتی [چونکە لە ماڵەوە دەیکرد].

عا صم بن ضمرة يقول : سألنا علياً (كرم الله وجهه) عن صلاة ر سول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾ **من النهار ؟فقال : إنكم لاتطيقون ذلك, قال: فقلنا: من أطاق ذلك منا صــلى. فقال: (كان اذا كانت الشــمس من ههنا كهيئتها من ههنا عند العصرـ صـلى ركعتين, واذا كانت الشــمس من ههنا كهيئتها من ههنا عند الظهر صلى أربعا , ويصلي قبل الظهر أربعا, (وذكر أن رسول الله** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ﴾ **كان يصليها عند الزوال ويمد فيها / ٢٩٨) وبعدها ركعتين , وقبل العصـر**

اربعا , يفصـل بين كل ركعتين بالتسـليم على الملائكة المقربين ,والنبيين، ومن تبعهم من المؤمنين و المسـلمين). اخرجه الترمذي (٤٢٤) و (٤٢٩) و (٥٩٨) وقال: حديث حسـن،واحمد والنسائي وابن ماجه .انظر الصحيحه (٢٤٠) و (٢٧٠٥)

واته: عاصمی کوڕی ضەمرە دەفەرموێ: پرسیارمان لە عەلی کرد دەرباری نوێژە سوننەتەکانی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە ڕۆژدا؟ فەرمووی: ئێوە ناتوانن ئەوە بکەن. دەفەرموێ: ووتمان کێ لە ئێمە توانی دەیکات. فەرمووی: کاتێ خۆر لێرەوە وەکو ئەو کاتەی لێ دەهات کە لەعەسردا لێی دێت دوو ڕکاتی دەکرد [دوو ڕکاتی الضـحی]. وە کاتێ خۆر لەملاوە وەکو ئەو کاتەی لێ دەهات کەلە نیوەڕۆدا لێی دێت چوار ڕکاتی دەکرد. وە لەپێش نیوەڕۆدا چواری دەکرد (وە باسی ئەوەی کرد کە پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە کاتی لادانی خۆر لە ناوەڕاستی ئاسـمان دا دەیکردن و درێژی دەکردنەوە)، وە دوای نیوەڕۆش دوو ڕکات ، پێش عەسریش چوار ڕکاتی دەکرد نێوانی دەخسـتنە بەینی بە سـڵاودانەوە لە فریشـتە نزیکەکان و پێغەمبەران و شوێن کەوتوانیان لە ئیمانداران و موسوڵمانان.

نوێژی چێشت هەنگاوی (الضحى) صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ چوار ڕکات[١٦٩]

[١٦٩] **مُعاذة قالت: قلت لعائشة رضي الله عنها: أكان النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يُصلي الضحى؟ قالت: (نعم, أربع ركعات, و يَزيد ماشاء الله عزوجل).** اخرجه مسلم (٧١٩) واحمد وغيرهم

واته: ووتم بە عائیشــە: ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نوێژی چێشــت هەنگاوی دەکرد؟ فەرمووی: بەڵێ: چوار ڕکاتی دەکرد و چەند خوای گەورە وویســتی بوایە زیاتری دەکرد.[لایەنە کەمەکەی دوو ڕکات و ئەو پەڕی یەکەی هەشت ڕکاتە].

وعن أبي أيوب الأنصــاري رضي الله عنه: أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يُدمنُ أربع ركعاتٍ عند زوال الشمس, فقلت: يارسول الله! انك تُدمنُ هذه الأربعَ ركعات عند زوال الشمس؟ فقال: (إن أبواب السماء تُفتح عند زوال الشمس فلا تُرتَجُ حتى يُصلىّ الظهر: فأحبُّ ان يصعد لي في تلك الســاعة خير). قلت: أ في كُلّهنّ قراءةٌ؟ قال: (نعم). قلت: هل فيهن تسـليمٌ فاصـلٌ؟ قال: (لا). اخرجه ابوداود (١٢٧٠) وابن ماجه والترمذي. وله طريق اخرى. انظر (صحيح ابي دواد) (١١٥٣)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەردەوام بوو لە سەر ئەنجام دانی چوار ڕکات نوێژی کاتی لادانی خۆر لە ناوەڕاســتی ئاســمان (الضــحى). ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا! تۆ بەردەوامی لەسـەر ئەنجام دانی ئەم چوار ڕکاتە لەکاتی لادانی خۆر لە ناوەڕاستی ئاسمان؟ فەرمووی: دەرگاکانی ئاســمان لە کاتی (زەوال) [لادانی خۆر لە ناوەڕاســتی ئاســمانـدا] دەکرێتەوە و داناخرێت هەتا نوێژی نیوەڕۆ دەکرێت، بۆیە پێم خۆشــە لەو کاتەدا خێرو چاکەیەکم هەبێت وســەرکەوێت. ووتم ئایا لە هەموو ڕکاتێکی دا قورئان دەخوێندرێ؟ فەرمووی: بەڵێ. ووتم: ئایا لە نێوانیاندا سەلام دەدرێتەوەو بەینی تێ دەخرێت؟ فەرمووی: نەخێر.

یان زیاترو شەش[170]یان تا هە شت ڕکاتی نوێژی چێشت هەنگاوی دەکرد.[171] پێی خۆش بووە نوێژە سوننەتەکانی لە ماڵەوە ئەنجام بدات.[172]

---

(١٧٠) **عن انس بن مالك: (ان النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ كان يصلي الضحى ست ركعات).** اخرجه الترمذي وتفرد به في الشمائل (الجامع الصغير) وهو صحيح لغيره ،الارواء (٤٦٣)
واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ شەش ڕكات نوێژی چێشت هەنگاوی دەكرد.

(١٧١) **عن عبدالرحمن بن أبي ليلى قال: ما أخبرني أحد أنه رأى النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ يصلي الضحى إلا أُم هانيء رضي الله عنها فانها حدَّثت:(أن رسول اللّه ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾دخل بيتها يوم فتح مكة فاغتسل, فَسَبَّح ثمان ركعات, ما رأيته ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ صلى صلاة قط اخفَّ منها غير أنه كان يُتمُّ الركوع والسجود).** اخرجه البخاري ومسلم (٣٣٦) والترمذي (٤٧٤) وغيرهم .
وا تە: هیچ كەســێك هەواڵی پێ نەداوم كە پێغەمبەری خوای ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ بینیبێ نوێژی چێشـــت هـەنگـاوی كردبێـت جگـە لـە أُم هـانئ. ئـەو فـەرمووی: پێغـەمبـەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ لە ڕۆژی فەتحی مەككەدا هاتە ماڵەكەی و خۆی شت و هەشت ڕكاتی كرد. هیچ نوێژێكم نـەدیوە هـەرگیز كە لـەوە كورتری كردبێتـەوە جگـە لـەوەی كـە بـەتـەواوی چەمینەوە و سەجدەكانی دەبرد.

(١٧٢) **عن عبداللّه بن سعد [او سعيد] قال: سألتُ ر سول اللّه ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ عن الصلاة في بيتي ،والصلاة في المسجد ؟ قال: (قد ترى ما اقرب بيتي من المسجد, فلان اصليّ في بيتي أ حبُّ إليَّ من ان أصــليَّ في المســجد, الا ان تكون صــلاةً مكتو بةً).** اخر جه ابن ماجه(١٣٧٨). قال الألباني: واسناده صحيح لولا ان فيه العلاء بن الحارث وكان اختلط لكن له شاهد قوي من حديث زيد بن ثابت. وهو في (صحيح ابي دواد) (٩٥٩).
واتە: پرســیارم كرد لە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دەرباری نوێژكردنم لە ماڵەوەو لە مزگەوتدا[كە ئایا كامیان باشترە]؟فەرمووی:خۆت دەبینی چەندێك ماڵم نزیكە لە

مزگەوتەوە. خۆ ئەگەر نوێژە سـوننەتەکانم لە ماڵەوە بکەم پێم خۆشـترە لەوەی لە مزگەوت دا بیکەم. مەگەر لە نوێژی فەرزەکاندا بێت[کەدیارە فەرزەکان لەمزگەوتدا چاکترە و خێری زیاترە].

زوهدو دونیا نەویستنی صلى الله عليه وسلم

پێغەمبەری خۆشەویست ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لەسەر حەسیرێك ڕادەكشا جێگەكەی لە لەشی پیرۆزی دا دەردەچوو.[١٧٣]

---

[١٧٣] لە عەلقەمەوە لە ابن مسعودەوە فەرموویەتی: (ا **ضطجع رسول الله على حصير, فأثر الحصير بجلده, فجعلت امسحه واقول: بأبي أنت وامي, ألاآذنتنا فنبسط لك شيئا يقيل منه تنام عليه؟ قال: (مالي وللدينا, ماأنا والدنيا إلا كراكب استظل تحت شجرة ثم راح وتركها**). رواه الترمذي وقال : حسن صحيح . وصحيح جامع الصغير مجلد (٥) رقم (٥٥٤٤)

واتە: ابن مسعود فەرموو یەتی: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لەسەر حەسیرێك ڕاكشابوو جێگەی حە سیرەكە لە لاشەی دا دەرچوو بوو، منیش دە ستم دەهێنا بە لەشی داو دەمووت: باوك و دایكم بەفیدات بن ئەگەر ڕێگەمان بدەیت هەتا شتێكمان بۆ ڕاخستیتایە تا ناڕەحەتی نەكردیتایە و لە سەری بخەوتیتایە؟ فەرمووی: من چیمە بە دونیاوە، نموونەی من و دونیا وەكو سوارێكی ڕێبوار وایە كە لە ژێر سێبەری دارێكدا كەمێك دەحەوێتەوەو پا شان دەڕواو بەجێی دەهێڵێ.

وە لە عومەری كوڕی خە طابەوە لە فەرموودەی باسی سوێندە كەی پێغەمبەری خوادا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ هاتووە كە لە خێزا نە كانی خوارد كە یەك ما نگ ناچێتە لا یان ولێیان دووركەوتەوەو كەناری گرت لە بەرزایی یەكدا، كاتێك عومەر چوو بۆ لای، تەماشای كرد ئەو جێگا یە هیچی تێدا نیە جگە لە كەمێك گەڵای (سلم) كە پێستەی پێ خۆش دەكرێ و جەوەندەیەك ئاوی هەڵواسراو و كەمێك جۆ. وە خۆشی لەسەر حەسیرێك ڕاكشاوە كە جێگای حەسیرەكە لە لاشەی دا دیارە، بۆیە چاوەكانی عومەر پڕ بوون لە فرمێسك،

وە لە ماڵی دونیا هیچی لەلای خۆی گل نەدەدایەوە.[١٧٤]

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: (مالك ؟) واتە: چیتە، دەفەرمووێ: ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا تۆ پاکترین دروستکراوەکانی خوایت و [ئەمەیە حاڵت] وە کیسراو قەیسەریش لەو رابواردنەدان کە دەبینرێ، بۆیە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ڕووی سوور هەڵگەڕاو دانیشت و فەرمووی: ئایا گومانت هەیە لە مندا ئەی کوڕەکەی خەتاب؟ پاشان فەرمووی: ئەوانە کۆمەڵ و گەلێکن خۆشی و ڕابواردنیان بۆ پێش خراوە بۆ ژیانی دونیایان). متفق عليه

وە لە ڕیوایەتی موسلیمدا فەرمووی:**(أما ترضى أن تكون لهم الدنيا و لنا الآخرة).**

واتە: ئایا ڕازی نیت کە دونیا بۆ ئەوان بێت و قیامەتیش بۆ ئێمە. ووتم: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: دە سوپاس و ستایشی خوای گەورە بکە [لە سەر هەموو وەزعێك].

[١٧٤] وە دەفەرمووێت: ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ : **(لو أن لي مثل أُحُد ذهباً, ماسرَّني أن تأتي عليَّ ثلاث ليال, وعندي منه شيء, الا شيء أرصده لديني).** رواه البخاري

واتە: ئەگەر بەوێنەی چیای ئوحد ئاڵتونم هەبێت دڵ خۆشم ناکات سێ شەو بە سەرمدا تێ بپەڕێت و شتێکم لێی لا مابێت، مەگەر شتێك کە تەرخانی بکەم بۆ دینەکەم [واتە: بیکەمە خێر، ئەو کاتە دڵخۆشم دەکات].

ژیان و بژێوی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم

خوای پەروەردگار بێ نیازی کردبوو لە غەیری خۆی،[١٧٥] جار بووە مانگ دەڕۆیشت و بگرە دوو مانگ دەگەڕایەوە و ئاگر نەدەکرایەوە لە ماڵی دا، وە زۆربەی خواردنیان ئاوو خورما بووە.[١٧٦]

---

[١٧٥] خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَوَجَدَكَ عَآئِلٗا فَأَغۡنَىٰ ٨﴾ الضحى: ٨

واتە: تۆ هەژارو بێ دەسەڵات بوویت خوای گەورە دەوڵەمەندو بێ نیازی کردیت لە غەیری خۆی.

[١٧٦] عائیشە رضي الله عنها دەفەرمووێت: **(إن كنا آل محمد, لَيَمُرُّ بنا الهلال, مانوقد نارا, انما هما الأسودان: التمر والماء, إلا أنه كان حولنا أهل دور من الأنصار, يبعثون إلى رسول الله بلبن منائحهم, فيشرب ويسقينا من ذلك اللبن).** متفق عليه

وفي رواية: (كان يمر الهلال والهلال والهلال, ثلاثة أهلة وما يوقد في بيت رسول الله عليه السلام نار, قيل : ماكان يعيشكم يا خالة ؟ قالت: الأسودان التمر والماء). رواه البخاري رقم (٣٣٧٩)

واتە: ئێمە کەس وکارو خێزانی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ مانگی یەك شەوە دەگەڕایەوە بەسەرماندا ئاگرمان نەدەکردەوە بۆ خواردن لێنان، بەڵکو هەر دوو شتە ڕەشەکەمان شك دەبرد: خورماو ئاو. جگە لەوەی لە چواردەورمان چەند ماڵێکی ئەنصاری هەبوون لەشیری مەڕو ووشترەکانیان دەنارد بۆ پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ، ئەویش لێی دەخواردەوەو بەشی ئێمەشی لێدەدا.

جاریش هەبووە خورما شیان دە ست نەدەکەوت.(١٧٧) زرێکەشی دابوو بە ڕەهن لە بری قەرزێك.(١٧٨) جار بووە بە برسـێتی چە ندان ڕۆژیان لێ بووە تەوە و زۆربەی نانیان نانی جۆ بووە.(١٧٩)

---

(١٧٧) عومەری کوڕی خەطاب دەفەرموویێت: **(لقد رأيت رسـول الله (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) يلتوي من الجوع, ما يجد مايملأ من الدقل بطنه)**. رواه مسلم ٤ / ٢٢٨٤ , ٢٢٨٥ رقم (٢٩٧٧ , ٢٩٧٨) و غيره

واتە: ئەمبینی پێغەمبەری خوا (صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) لە برساندا سکی هەڵدەگوشی و ئەوەندەی خورمای (الدقل) [واتە ووشکو خراپ] شك نەدەبرد سکی پێ تێر بکات.

(١٧٨) وە لە ئە نەسـەوە کەوا جارێکیان نانی جۆو ڕۆنێکی بۆن گۆڕاوو کۆن بووی بۆ برد، وەزرێیەکەشی دانابوو بەڕەهن لەلای جولەکەیەك و نانێکی جۆی بۆ خێزانەکەی دروسـت کرد. وە دەفەرمووێ: ڕۆژێکیان لێم بیست دەیفەرموو: **(ماأمسـى عند آل محمد صاع تمر , ولا صاع حب)**. رواه البخاري

واتە: ماڵ و خێزانی پێغەمبەر(صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم) ئێوارەیەکیان بەسەردا نەهاتووە کە صاعێك [دەفرێکە دوو یان چوار مشت دەگرێت] لە خورما یان دانەوێلە هەبێت.

(١٧٩) **(كان يبيت الليالي المتتابعة طاويا واهله , ولايجدون عشاء، وكان أكثر خبرهم الشعير)**. حديث حسن رواه احمد وغيره

واتە: چەندان شـەوی لەسـەریەك بەسـەر خۆی و خێزانەکانی دا دەڕۆیشـت و ڕۆژیان لێ دەبویەوە و خواردنی ئێوارەیان شك نەدەبرد. زۆربەی نانەکەشیان نانی جۆ بوو.

وە لەو ڕۆژەوە کە هاتنە شاری مەدینە سێ ڕۆژ لەسەریەك تێریان لە نانی گەنم نەخوارد هەتا وەفاتی کرد.(١٨٠) وە دەپاڕایەوە کە خوای گەورە ئەوەندەیان پێ ببەخشێ کە تەنها جێی برسێتی بگرێت.(١٨١)وە هەرگیز بە چاوی خۆی لە ماڵی خۆیدا نانی گەنمی سپی و مەڕی برژاوی نەبینی هەتا گەیشت بە خوای پەروەردگارو وەفاتی کرد.(١٨٢)

---

(١٨٠) وە لە عائیشەوە (ڕەزای خوای لێبێت) فەرموویەتی: **(ماشبع آل محمد** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **منذ قدموا المدينة - ثلاث أيام تباعا - من خُبز بُرّ, حتى مضـــى لسبيله) - أي مات** - متفق عليه

واتە: خانەوادەو خێزانەکانی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لەو کاتەی هاتنە شـاری مەدینە - سێ ڕۆژ لە سەر یەك - تێریان نەخوارد لە نانی گەنم، هەتا گەیشت بە خوای گەورەو وەفاتی کرد.

(١٨١) پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەیفەرموو: **(اللهم اجعل رزق آل محمد قوتاً)**. متفق عليه

واتە: خوایە رزق و ڕۆزی خانەوادەو خێزانی محمد ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئەوەندە بێت کە جێی برسێتی بگرێت.

(١٨٢) لە ئەنەسەوە فەرموویەتی **(ما أعلم رسول الله** ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ **رأى رغيفاً مُرققاً, حتى لحق الله, ولاشاة سميطا بعينه قط)**. رواه البخاري

واتە: نازانم و شـك نابەم کەوا پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ نانی گەنمی سـپی ناسـکی بینیبێ تا گەیشت بە خوای گەورە و هەرگیز مەڕێکی برژاوی بەچاوی خۆی نەبینی.

وە جاری وابووە لە برساندا لە ماڵ دەرچووەتە دەرەوە.[١٨٣]

---

[١٨٣] شەوێكیان پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە ماڵ دەردەچێتە دەرەوە، لە پڕ دەگات بە ئەبێ بەكر كە دانیشـــتووە لەگەڵ عومەردا (ڕەزای خوا یان لێبێت) كە ئەوانیش لە ماڵ دەرچوون.

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دەفەرمووێت: چی شتێك ئێوەی لەم كاتەدا دەركردووە ؟

ابوبكر و عومەر: برسێتی ئەی پێغەمبەری خوا ! !

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: منیش سوێند بەو خوایەی نەفســـی منی بەدە ستە ئەو شتەی ئێوەی دەركردووە هەر ئەوە منیشی لە ماڵ دەركردووە.

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمانیان پێدەكات كە هەڵسن و لەگەڵی دا هەڵدە ستن و دەچن بۆ ماڵی یەكێك لە پیاوە ئەنصاری یەكان كەناوی (ابو الهيثم مالك ی كوڕی التيهان)ە ، بەڵام لە ماڵ نەبوو. خیزانەكەی [لەگەڵ پێغەمبەردا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دەدوێ و دەفەرمووێ:] مرحبا وأهلاً. بەخێر هاتن.

پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: ئەوە فلان كەس لە كوێیە ؟ [واتە ابو الهيثم].

خێزانەكەی: چووە ئاومان بۆ بێنێ؟[واتە ئاوی خواردنەوە].

لە پڕ أبو الهيثم دێتەوەو تە ماشـــای پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ و دوو هاوەڵەكەی دەكات و دەچێت بۆلای پێغەمبەر و باوك و دایكی خۆی دەكات بە فیدای.

ابو الهيثم: سوپاس بۆ خوای گەورە هیچ كەسێك لە من میوانی بەڕێزتری نی یە !

ابو الهيثم دەڕوات و شوڵێك خورما دێنێ كە خورمای و شك (بســـر)و تەڕ (تمر) و شل ونەرم (رُطب)ی پێوەیە. [كە جۆرەكانی خورمایە لەكاتی پێگەیشتنی دا].

ابو الهيثم: فەرموو لەمە بخۆن. .

پاشان چەقۆیەك هەڵدەگرێ و دەڕوات تا مەڕێك سەر ببڕێ بۆیان.

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەمویٚ: نەکەی (الحلوب) سەربڕی [واتە ئاگادار بە مەڕی شیردار سەرنەبڕی] ئینجا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و دوو هاوەڵەکەی لەو خورما و گۆشتە دەخۆن و ئاوی سازگاری دەکەن بەسەردا هەتا تێر دەخۆن. پاشان (بە ئەبوبەکر و عومەر) دەفەرمووێت: **(والذي نفسي بيده لتسألن عن هذا النعيم يوم القيامة, أخرجكم من بيوتكم الجوع, ثم لم ترجعوا حتى أصابكم هذا النعيم !)**. الحديث رواه مسلم ومالك والترمذي

واتە: سوێند بەو خوایەی نەفسی منی دەستە لە ڕۆژی دوایی دا دەربارەی ئەم نیعمەتە پرسیارتان لێدەکرێت. برسێتی لە ماڵ دەری کردن. پاشان نەگەڕانەوە هەتا تووشی ئەم نیعمەتەی کردن.

لە سوودەکانی ئەم فەرموودەیە:

١- پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) و هاوڕێکانی برسێتی زۆری بۆ دەهێنان و لەماڵ دەری دەکردن تا خواردنێك بدۆزنەوە.

٢- هیچی تێدا نی یە ئەگەر پیاوێك بچێت بۆ ماڵی یەکێك لە هاوڕێکانی بۆ نان خواردن.

٣- ئاگادار بوون لە فەزڵی نیعمەت و سوپاس کردنی خوای بەدیهێنەر لەسەری.

٤- هاوەڵە بەرێزەکان یارمەتی خێزانەکانیان دەدا لە کاروباری ماڵ بەڕێوەبردندا.

(ئایا پارێزەران و کاوێژکارانی درووشمی مافی ئافرەتان ئاوا دەکەن)؟؟!!

ڕۆژووگرتنی ﷺ

پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ ڕۆژوی سـونەتی زۆردەگرت و هەندێ جار زۆر بەی مانگەکەی دەگرت، بەڵام جگە لە ڕەمەزان هیچ مانگێکی سـەرا پا نەگرتووە.[١٨٤] لەو مانگانەش کە دەیگرتن و زۆر تیایدا بە ڕۆژوو دەبوو وەك: مانگی شەعبان.[١٨٥]

---

[١٨٤] **عن عبدالله بن شقيق قال: سألت عائشة رضي الله عنها عن صيام رسول الله ﴿ﷺ﴾ ؟ قالت :(كان يصـوم حتى نقول: قد صـام, و يُفطر حتى نقول: قد أفطر. قالت: و ما صـام رسـول الله ﴿ﷺ﴾ شـهراً كاملاً منذ قدم المدينة إلا رمضـان).** أخرجه البخاري ومسلم والترمذي (٧٦٨) وابوداود (صحيح ابي داود)(٢١٠٣) والنسائي

واتە: پرسـیارم لە عائیشـە کرد دەربارەی ڕۆژوو گرتنی پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾ ؟ ئەویش فەرمووی: جاری وابووە ئەوەندە بە رۆژوو دەبوو هە تا دە مانوت هەموو مانگەکەی گرت، جـاری واش بـووە نـەیـدەگـرت هـەتـا دەمـانـووت هـیـچـی لـێ نـەگـرت. فـەرمـووی: وە پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ لەو ڕۆژەوەی ها تە ناو شـاری مەدینە هیچ مانگێکی سەراپا نەگرت جگە لەڕەمەزان.

[١٨٥] **عن أُمِّ سلمة قالت :(مارأيت النبي ﴿ﷺ﴾ يصوم شهرين متتابعين الا شعبان ورمضـان).** اخرجه الترمذي (٧٣٦) واسـناده صـحيح كما قال، وابوداود (صـحيح ابي داود) (٢٢٠١و ٢١٠٤) النسائي

واتە: پێغەمبەری خوام ﴿ﷺ﴾ نەبینیوە کە دوو مانگی لەسـەر یەك گرتبێ جگە لە شەعبان و ڕەمەزان.

وە سێ ڕۆژی لە سەرەتای هەموو مانگێكدا دەگرت.[١٨٦] وە دوو شەممە و پێنج شەممان.[١٨٧]

وعن عائشة قالت: (لم أر رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يصوم في شهر أكثر من صيامه لله في شعبان, كان يصوم شعبان إلا قليلا, بل كان يصومه كله). اخرجه مسلم و النسائي واحمد وسنده صحيح والترمذي (٧٣٧)

واته: پێغەمبەرم ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ نەبینیوە هیچ مانگێك بە ئەندازەی مانگی(شەعبان) بەڕۆژوو بووبێ تیایدا بۆ خوای گەورە ، بەجۆرێ هەموو مانگی شەعبانی دەگرت كەمێكی نەبێت. یان پێدەچێ هەمووشی گرتبێ.

[١٨٦] **عن عبدالله [ابن مسعود]قال: (كان رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يصوم من غرّةِ كل شهرٍ ثلاثة أيام , وقلَّما كان يفطر يوم الجمعة).** اخرجه الترمذي (٧٤٢) وحسنه وابوداود (٤٢٥٠) والنسائي واحمد وصححه ابن خزيمه وهو مخرج في صحيح ابي داود (٢١١٦)

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە سەرەتای هەموو مانگێكدا سێ ڕۆژ بەڕۆژوو دەبوو. وە كەم ڕووی داوە ڕۆژی جومعە بەڕۆژوو نەبووبێ.

[واتە بە تەنها نا، بەڵكو ڕۆژێكی پێشەوەشی لێ گرتووە لەگەڵی دا].

[١٨٧] **عن عائشة قالت: (كان النبيّ ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يَتَحرّى صومَ الإثنين والخميس).** اخرجه الترمذي (٧٤٥) وحسنه وابن ماجه (٧٣٩) والنسائي واسناده صحيح (الارواء) ١٠٥/٤و١٠٦

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ڕۆژانی دووشەممەو پێنج شەممەی دەگرت و بە دوایاندا دەگەڕا تا بە ڕۆژوو بێت تیایاندا.

وعن أبي هريرة: أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ قال: (تُعرَضُ الأعمال يوم الإثنين والخميس , فَأُحِبُّ أن يُعرَضَ عَمَلي وأنا صائمٌ) . اخرجه الترمذي (٧٤٧)وقال :حديث حسن غريب . قال

مانگێك (شەممە و یەك شەممە و دوو شەممە) و مانگەکەی تر (سێشەممە و چوار شەممە و پێنج شەممە)ی دەگرت. [١٨٨] **سێ ڕۆژیشی لە هەموو مانگێك دەگرت.** [١٨٩]

الالباني : بل هو ضعيف الاسناد صحيح المتن . فان له شاهدا اخرجته مع الحديث في الارواء (٩٤٨-٩٤٩)

واته: ڕۆژانی دووشەممە و پێنج شەممان کردەوەکان بەرزدەکرێتەوەو نیشانی خوای پەروەردگار دەردیێ، لەبەر ئەوە حەز دەکەم بە ڕۆژوبم کە کردەوەکانم بەرز دەکرێتەوە.

[١٨٨] **عن عائشة قالت: (كان النبيُّ ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يصومُ من الشهر السبت والاحد والاثنين, ومن الشهر الآخر الثلاثاءَ والاربعاءَ والخميس).** اخرجه احمد وابن ماجه نحوه قال الالباني : واسناده صحيح وهو مخرج في (المشكاة) (٢٠٥٩)

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە مانگێك شەممەو یەك شەممەو دووشەممەو لە مانگەکەی تر سێ شەممەو چوار شەممە پێنج شەممەی دەگرت.

[ڕواڵەتی ئەم فەرموودەیە پێچەوانەی فەرمودەی(**لاتصوموا يوم السبت الا فيما افترض عليكم..**). الا رواء (٩٤٢) وانظر (صحيح الترغيب والترهيب) (١٠٤٠)

واته: ڕۆژی شەممە بەڕۆژوو مەبن مەگەر لەوەدا کە فەرزکراوە لە سەرتان، [بەڵام زاناکان دەفەرموون: فەرموودەی دووەم(قەولی)یە لەبەرئەوە پێش دەخرێت بە سەر فەرموودەیەی یەکەمداکە (عەمەلی یە)،پاشانیش فەرمودەی دووەم قەدەغەکردنە بەهەمان شێوە پێش دەخرێت بەسەر یەکەمدا].

[١٨٩] **معاذة قالت: قلت لعائشةَ: أكان رسولُ اللّٰه ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يصوم ثلاثةَ أيام من كلّ شهر؟ قالت :نعم، قلت: من أيّهِ كان يصوم؟ قالت: (كان لايبالي من أيّهِ صام).** اخرجه الترمذي قال الالباني : اسناده صحيح على شرط مسلم . وقد اخرجه هو وابن خزيمة في

وە ڕۆژی (عاشورا)یش کە دەکاتە(١٠)مانگی موحەڕڕەم. [١٩٠]

صحيحيهما وابوداود. وهو مخرج في (صحيحه) (٢١١٧)

واتە: بە عائیشـــەم ووت: ئایا پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە هەموو مانگێك ســێ ڕۆژ بـەرۆژوو دەبوو؟ فـەرمووی: بـەڵێ. وتم: لـەچـەنـدی دا بـەڕۆژو دەبوو؟ فـەرمووی: گوێی نەدەدایە لە هەرکوێیەکی بوایە دەیگرت.

[١٩٠] **عن عائشة قالت: (كان عاشـوراء يوماً تصـومه قريش في الجاهلية, وكان رسـول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يصومه, وفلما قَدِمَ المدينة صامه, وامر بصيامه, فلما افتُرِضَ رمضانُ كان رمضــانُ هو الفريضــة. وترك عاشــوراء. فمن شــاء صــامه, ومن شــاء تركه).** اخرجه الترمذي(٧٥٣). وقال: حديث صـحيح. والبخاري ومسـلم وهو في(مختصـــــر البخاري) رقم (٩٨٠)

واتـە: ڕۆژی عـاشــورا ڕۆژێـك بوو قورەیش لـە نـەفـامی دا تـیـایـدا بـە ڕۆژوو دەبوون و پێغەمبەریش ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەیگرت، کاتێ هاتە ناو شاری مەدینە گرتی و فەرمانیشـــی کرد بە ڕۆژوو بوون تیایدا، بەڵام کاتێ ڕەمەزان فەرزکرا [لەســاڵی دووی کۆچی دا] رەمەزان بووە فەرزەکەو وازیان لە عاشورا هێنا. جا هەرکەس بیویستایە دەیگرت و هەرکەس ویستی نەبوایە بەڕۆژونەدەبوو تیایدا.

هۆی عاشوراکەش ئەمەبوو :

عن ابن عباس انه﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لما قدم المدينة وجد اليهود تصـوم عاشـوراء. فسـألهم عن ذلك فقالوا: هذا يوم نجى اللّٰه فيه موسى و أغرق فيه فرعون و قومه فصــامه شــكراً فنحن نصومه, فقال ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾: (نحن أحق بموسى منكم) . فصامه و أمر صيامه). اخرجه الشيخان

واتە: کاتێ پێغەمبەر﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ هاتە مەدینە بینی جولەکەکان ڕۆژووی عاشــورا دەگرن. پرسیاری لێکردن لەم بارەوە ئەوانیش ووتیان: ئەمە ڕۆژێکە خوای گەورە تیایدا

وە حەزی لە بەردوام بوون بووە لەســەر کاری خێرو چاکەو ئەوەی پێ خۆش بووە.[١٩١]

موســا پێغەمبەری عَلَيْهِ السَّلَامُ ڕزگار کرد و فیرعەون و گەلەکەی خنکاند. لەبەر ئەوە (موسى) لە سوپاسی خوای گەورەدا تیایدا بەڕۆژوو دەبوو ئێمەش دەیگرین.
پێغەمبەر﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فەرمووی: ئێمە لە پێشترین بۆ مو سا لە ئێوە. بۆیە بەڕۆژوو بوو فەرمانیشی کرد کە موسوڵمانان بەڕۆژووبن تیایدا.

[١٩١] **عن عائشــة قالت: دخل عليّ رســول اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وعندى امرأةٌ . فقال: (من هذه؟) قلت : فلانةٌ لاتنام الليل , فقال رســول اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ (عليكم من الاعمال ماتطيقون . فواللّٰه لايمل اللّٰه حتى تملوا) وكان احب ذلك الى رســول اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ الذي يدوم عليه صاحبه**). اخرجه البخاري ومسلم (٢٢١) وهو في مختصـر البخاري رقم (٣٣) (وصحيح ابي داود) (١٢٣٨) والترمذي

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ گەڕاوە بۆ ماڵ بۆلام و منیش ئافرەتێکم لەلادابوو [ناوی حەولائی کچی توبتی کوڕی حبیب لە هۆزی خدیجە بوو] فەرمووی: ئەمە کێ یە ؟ ووتم فڵانە ئافرەتە بەشــەو نانوێت و هەر شــەو نوێژدەکات. پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فەرمووی: ئەوەندە کاروکردەوە بکەن کە تواناتان هەیە. ســوێند بەخوا خوای گەورە وەرس نابێت تا ئێوە وەرس دەبن. وە خۆشەویسترین کار بەلای پێغەمبەرەوە ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەو کردەوە بووە کە خاوەنەکەی بەردەوام دەبێ لەسەری.

وعن أبي صالح قال :سالت عائشة.و أمّ سلمة:أي العمل كان أحبَّ الى رسول اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قالتا :ماديم عليه و إن قل). اخرجه الترمذي (٢٨٦٠) وقال:حديث حسن غريب

واته: پرســیارم کرد لەعائیشــە و أم ســەلەمە: کە ئایا کام کردەوە بەلای پێغەمبەری خواوە ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خۆشــەویســت بووە؟ فەرموویان: ئەوەی کە خاوەنەکەی بەردەوام بێت لەسەری، ئەگەر چی کەمیش بێت.

قورئان خوێندنی صلی الله علیه وسلم

پێغەمبەری خوشەویست ﴿صلی الله علیه وسلم﴾ لە کاتی قورئان خوێندندا ئایەتەکانی درێژ دەکردەوە. [١٩٢] وە لەسەر هەموو ئایەتێك دەوەستا. [١٩٣]

---

[١٩٢] **عن قتاده قال: (قلت لأنس بن مالك: كيف كانت قراءةُ رسـول اللّه ﴿صلی الله علیه وسلم﴾ ؟ قال: مَدّاً).** اخرجه البخاري وابوداود (١٤٦٥) (صحيح ابي داود) (١٣١٨) وابن ماجه والنسائي

واتە: قەتادە دەفەرموێ: بە ئەنەسی کوری مالیکم ووت: قورئان خوێندنەوەی پێغەمبەری خوا ﴿صلی الله علیه وسلم﴾ چۆن بووە؟ فەرمووی: ئەو پیتانەی شـایسـتەی درێژکردنەوە بونایە درێژی دەرکردنەوە. / انظر القسطلاني على البخاري ٧/ ٥٣٥ .

[١٩٣] **عن أمّ سـلمة قالت :(كان النبي ﴿صلی الله علیه وسلم﴾ يقطع قراءته يقول: [الحمد للّه رب العالمين] ثم يقف. ثم يقول: [الرحمن الرحيم] ثم يقف . وكان يقرأ [مالك يوم الدين]).** اخرجه الترمذي (٢٩٢٨) وابوداود (١٤٦٦) و (٤٠٠١) . وقال الالباني : واسـتغربه الترمذي فهو ضـعيف وقد بينت علته في ضـعيف ابي داود (٢٦٠) لكن الحديث له طرق كثيرة كما بينت في صفةالصلاة والارواء (٣٤٢) وغيرهما

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿صلی الله علیه وسلم﴾ قورئان خوێندنەکەی پچڕ پچڕ بوو (ئایەت ئایەت)، دەیفەرموو: (الحمد للّه رب العالمين) پاشـان دەوەسـتا. ئینجا دەیفەرموو: (الرحمن الرحيم) پاشـان دەوەسـتا. وە دەیفەرموو (مالك يوم الدين) [وە بە(مَلِك)یش هاتووە الترمذي هێناویەتی لە (كتاب القراءات). هەردوو شێوازەکەی لێوە ڕیوایەت کراوە بە متواتری].

وە هەندێ جار دەنگی نزم و کزو هەندێك جاری تر دەنگی هەڵدەبڕی.[١٩٤] یان بە مامناوەندی دەیخوێند،[١٩٥]

---

[١٩٤] **عن عبدالله بن ابي قيس قال: (سـألت عائشـة رضي الله عنها عن قرآءة النبي (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) أكان يُسِـــرُّ بالقرآءة أم يجهر؟ قالت:كل ذلك قد كان يفعل, قد كان ربما اسر، وربما جهر. فقلت: الحمد لله الذي جعل في الامر سَـعَة).** اخرجه مسـلم والنسـائي وابن ماجه والترمذي (٢٩٢٥) وصححه. وهو مخرج في صحيح ابي داود (١٢٩١)

واته: پرسـیام کرد لە عائیشـە دەربارەی قورئان خوێندنەوەی پێغەمبەر(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) کە ئایا دەنگی نزم دەکردەوە یان هەڵی دەبڕی؟ فەرمووی: هەردوو شـێوەکەی کردووە، جاری وابووە بە کزی خوێندویەتی یەوەو جاری واش بووە دەنگی هەڵبڕیوە. منیش ووتم: سوپاس وستایش بۆ ئەو خوایەی کە مەسەلەکەی فراوان کردووە ومەجالی داوە.

وعن أم هانيء قالت: (كنت أسمع قراءة النبيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) بالليل وانا على عريشـــي). اخرجه النسائي و ابن ماجه فيه وقال الالباني: اسناده حسن صحيح . اخرجه احمد ايضا٦ /٢٤٣ ويشهد له حديث ابن عباس الآتي

واته: بەشـــەو من گوێم لە قورئان خوێندنی پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) دەبوو لە کاتێکدا من لەســەر جێگاکەم بووم[ئەمەش لەمەککەدا بوو پێش هیجرەت، لەو کاتەدا کە پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) شەو نوێژی دەکرد لەلای کەعبەدا].

[١٩٥] **عن ابن عباس رضي الله عنه قال: (كانت قراءةُ النبي (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) ربما يسـمعه من في الحُجرَة، وهو في البيت).** اخرجه ابوداود (١٣٢٧) وقال الالباني: واسناده حسن صحيح كما هو مبين في صحيح ابي داود(١١٩٨)

واته: قورئان خوێندنەوەی پێغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ) بە جۆرێك بوو ئەگەر خۆی لەماڵەوە بیخوێندایە لەوانەیە ئەوکەسـەی کە لە حوجرەکەدا بوایە بیبیســتایە[ئەمەش بەڵگەیە لەسەر مامناوەندی کردنی دەنگ هەڵبڕینی لە قورئان خوێندندا].

لەگەڵ ئایەتەکانیشدا ڕۆحی ئاوێتەو تێکەڵاو دەبوو وە دڵی دەدایە[١٩٦]

وعن معاوية بن قُرةَّ قال : سـمعت عبدالله بنُ مُغَفَّل يقول :(رأيت النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ على ناقته يوم الفتح وهو يقرأ: [﴿ إِنَّا فَتَحۡنَا لَكَ فَتۡحٗا مُّبِينٗا ١ لِّيَغۡفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنۢبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﴾ الفتح] قال: فقرأ و رجّع قال: وقال معاوية بن قرة: لولا ان يجتمع الناس علي لأخذت لكم في ذلك الصوت. أو قال: اللَّحن). اخرجه البخاري ومسلم وابوداود (صحيح ابي داود ١٣٩١)

واته: گوێم لێ بوو عبدالله ی کوری مُغَفّل دەیفەرموو: پێغەمبەری خوام ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە ڕۆژی فەتحی مەککەدا بینی بەسەر وشترەکەیەوە بوو ئایەتی: [﴿ إِنَّا فَتَحۡنَا لَكَ فَتۡحٗا مُّبِينٗا ١ لِّيَغۡفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنۢبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﴾] ی دەخوێند[ئەم ئایەتە مەبەست پێی فەتحی مەککە ،یان خەیبەرە. وە زۆربەی زانایان لەسەر ئەوەن کە سوڵحی حودەیبییەیە] فەرمووی: [واتە عبدالله ی کوڕی مغفل]: دەیخوێندەوەو دەنگی خۆشی دووبارە پێ دەکردەوە. [شوعبە لە معاویەوە دەگێڕێتەوە] دەفەرمووێ: معاویەی کوڕی قرە فەرمووی: ئەگەر لەبەر ئەوە نەبێ خەڵکی لێم کۆدەبنەوە لەو دەنگ و ئاوازەم بۆ دەوتن.

[١٩٦] عوف بن مالك يقول : (كنت مع رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ليلةً فا ستاك ثم تو ضأ ثم قام يصلى, فقمت معه , فبدأ فاستفتح البقرة . فلا يمر باية رحمة الا وقف فسأل. ولا يمُرُّ بآية عذاب إلا وقف فتعوّذ. ثم ركع . فكمث راكعاً بقدر قيامه . ويقول في ركوعه : (سبحان ذي الجبروت والملكوت والكبرياء والعظمة) ثم سجد بقدر ركوعه ,ويقول في سجوده : (سبحان ذي الجبروت والملكوت والكبرياء والعظمة) ثم قرأ (آل عمران) ثم سورة سورة , يفعل مثل ذلك). اخرجه ابوداود(صحيح ابي داود) (٨١٧) والنسائي فيه. قال الالباني : اسناده صحيح

واته: شەوێکیان لەگەڵ پێغەمبەردا بووم ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ، سیواکی کردو دەست نوێژی شت و نوێژی دابەست ، منیش لەگەڵی وەستام. دەستی کرد بە خوێندنی سورەتی(البقرة).

وە لە کەمتر لە سێ ڕۆژدا هەموو قورئانی نەدەخوێندەوە.[١٩٧] وە فەرموویەتی: دەنگتان خۆش بکەن بە قورئان خوێندن.[١٩٨]

بگە شتایە بە هەر ئایەتێکی ڕەحمەت دەوەستاو دەپاڕایەوە، وە بگە شتایە بە هەر ئایەتێکی سزا دەوەستاو پەنای دەگرت. پاشان چەمیەوە و ئەوەندەی وەستانەکەی پێی چوو دەیفەرموو (**سبحان ذي الجبروت والملكوت والكبرياء والعظمة**) پاشان سەجدەی برد بە ئەندازەی چەمینەوەکەی وهەمان شتی فەرموو، پاشان سورەتی (آل عمران)ی خوێندەوە. پاشان سورەت سورەت هەمان شتی دووبارە دەکردەوە.

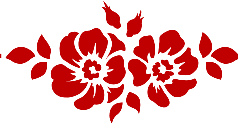
[١٩٧] **(كان لايقرأ القرآنَ في أقل من ثلاثة أيام).** صحيح . رواه ابن سعد

واتە: پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ هەموو قورئانی لە سێ ڕۆژدا تەواو نەدەکرد بە خوێندنەوە.

[١٩٨] پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەفەرمووێ: **(زينوا القرآن بأصواتكم , فإن الصوت الحَسن , يزيد القرآن حُسنا).** صحيح رواه ابوداود

واتە: قورئان برازێنێتەوە بە دەنگتان. چونکە دەنگی خۆش زیاتر قورئان جوانترو خۆشتر دەکات.

گریانی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

پێغەمبەری خۆشەویست ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە ترسی خوای گەورە لە نوێژدا زۆر دەگریا.(١٩٩) وە کاتێ گوێی لە قورئان دەگرت.(٢٠٠)

---

(١٩٩) **عبدالله بن الشّخّير قال: (أتيتُ رسولَ الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ وهو يصلي , ولجوفه أزيزٌ كأزير المِرجِلِ من البكاء).** اخرجه ابوداود (٩٠٤) واسناده صحيح.وصححه جمع انظر (صحيح ابو داود) (٨٣٩)

واتە: چوومە خزمەت پێغەمبەری خۆشەویست ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ نوێژی دەکرد، وە دەگریا ئەتوت گیزەی مەنجەڵە سینگی دەکوڵا [ئەمەش بەڵگەی ئەو پەڕی ترسە لە خوای گەورە].

(٢٠٠) **عن عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال :قال لي رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: (اقرأ عليَّ) فقلت: يارسول الله اقرأ عليك وَعليك انزل؟ قال: (إني أُحبُّ ان أسمعه من غيري) فقرأت سورة (النساء) حتى بلغت [وجئنا بك على هؤلاء شهيدا] (و في رواية فقال: حسبك الآن) قال : فرأيت عيني رسول الله تهملان).** اخرجه الترمذي (٣٠٢٨) والشيخان وابو داود والنسائي

واتە: عبداللّٰهی کوڕی مەسعود دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: قورئانم بەسەردا بخوێنە. ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ قورئان بەسەر تۆدا بخوێنم و لەکاتێکدا بۆسەر تۆش دابەزیووە؟ فەرمووی: من حەزدەکەم لە غەیری خۆمەوە بیبیستم. منیش سورەتی (النساء)م بۆ خوێندەوە تا گەیشتمە ئەو شوێنەی کە دەفەرمووێ: (ئاخۆ حاڵی ئەو کافرانە چی بێت کە لە ڕۆژی دوایی دا لە هەموو نەتەوەیەك شایەتێك دێنین و تۆش دێنین کە شایەت بیت لەسەر ئەوان) [ئایەتی ٤٠] (فەرمووی: ئیتر بەسە). کە تەماشام کرد دەبینم هەردوو چاوەکانی فرمێسکی لێدەتکێ.

وە لە کاتی نوێژی خۆرگیراندا.[٢٠١]

---

[٢٠١] **عن عبدالله بن عمرو قال: انكَسَفت الشمسُ يوماً على عهد رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ (زاد البخاري: يوم مات ابراهيم فقال الناس: كسفت الشمس لموت ابراهيم) فقام رسول الله يصلي حتى لم يكد يركع. ثم ركع, فلم يكد يرفع راسه, ثم رفع رأسه, فلم يكد أن يسجد, ثم سجد، فلم يكد ان يرفع را سه, فجعل ينفخ ويبكي ويقول: (ربّ ألم تعدني ان لاتعذّبهم و أنا فيهم ؟ رب الم تعدني أن لا تعذبهم وهم يستغفرون , ونحن نستغفرك) ؟ فلما صلى ركعتين انجلت الشمس , فقام فحمد الله تعالى واثنى عليه ثم قال: (إن الشمسَ و القمرَ آيتان من آيات الله لاينكسفان لموت احد ولا لحياته, فاذا انكسفا فافزعوا الى ذكر الله) و في رواية البخاري(فإذا رأيتموها فصلوا وادعوا).** اخرجه الترمذي والنسائي وابوداود (١١٩٤) صحيح ابي داود (١٠٩٧) و إرواء الغليل (٢٦٢) و سنده صحيح عند بعضهم وفيه ركوعان في كل ركعة

واتە: لەسەردەمی پێغەمبەردا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ئەو ڕۆژەی (ابراهیم)ی کوڕی وەفاتی کرد خۆرگیرا [کە لە ساڵی(١٠)کۆچی بوو] خەڵکی ووتیان: خۆر لە بەر مردنی ابراهیم گیرا. پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هەستاو دەستی کرد بە نوێژ کردن ئەتووت ناچەمێتەوە [ئەمەندە درێژی کردەوە] پاشان چەمیەوە ئەتوت سەربەرز ناکاتەوە. پاشان سەری بەرزکردەوە ئەتوت سەجدە نابات. پاشان سەجدەی برد ئەتوت سەربەرز ناکاتەوە. پاشان سەری بەرزکردەوە ئەتوت سەجدە ناباتەوە. پاشان سەجدەی بردەوە. پاشان دەگریا و دەیفەرموو: پەروەدگار ئایا بەڵێنت نەداومێ تا من لە ناو یاندا بم سزا یان نەدەیت؟ پەروەردگار ئایا بەڵێنت نەداومێ هەتا داوای لێخوشبون بکەن سزایان نەدەی؟ ئەوەتا داوای لێخۆشبونت لێدەکەین. کاتێ دوو ڕکاتی تەواو کرد خۆر بەربوو بوو. هەستاو سوپاس و ستایشی خوای گەورەی کردوو فەرمووی: خۆر و مانگ دوو بەڵگەو نیشانەن لە نیشانەکانی خوای گەورە. لە بەر مردن و ژیانی کەس ناگیرێن. ئەگەر گیران یادی خوا بکەن یان (نوێژ بکەن و بپاڕێنەوە). [بۆیە بە نوێژ دەوترێت زیکرو یادی خوا چونکە زیکری خوای زۆر تێدایە]

وە لە کاتی مردنی کچەزاکەی دا. [٢٠٢]

[شـێخی البانی دە فەرمووێت: بەڵام شـێوازی نوێژی خۆر گیران لە هەر ڕکاتێکدا دوو چەمینەوەی تیایەو ئەمەی ئێرەکە باس لەیەك چەمینەوە دەکات شازە].

[٢٠٢] **عن ابن عباس قال: أخذ رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ابنةً له تقضـــى فاحتَضَـنها بين يديه . فماتت وهي بين يديه, وصاحت أُم أيمن. فقال يعني ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (أتبكين عند رسول الله) ؟! فقالت: الســتُ اراك تبكي؟ قال: (إني لســت أبكي, إنما هي رحمة)** زاد في روا ية الصـحيحين: **(جعلها الله في قلوب عباده، فا نما يرحم الله من عباده الرحماء، ان المؤمن بكل خير على كل حال. ان نفسه تنزع من بين جنبيه وهو يَحْمَدُ الله عزو جل).**
اخرجه النسائي ٤ / ١١ والترمذي، قال الالباني: وا سناد الترمذي صحيح . و صححه ابن حبان (٧٤٦) وهو مخرج في الصحيحة (١٦٣٢)

وا تە: کچێکی پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەسـەرە مەرگ دابوو[لە ڕیوا یەتی النسـائی دا هاتووە کە کچێکی بچوك بوو کچی زینەبی کچی بووە کە مێردە کەی ناوی عاصی کوڕی ڕەبیعە بوو، واتە کچەزای خۆی بووە، غەیری ئەمەش وتراوە.]. پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە باوەشی گرت و خسـتی یە نیوان هەردوو دەسـتی و لە نێوان هەردوو دەسـتی دا بوو وە فاتی کرد. ام أیمن هاواری کردو گریا. پێغەمبەر﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فەرمووی: ئەوە لەلای پێغەمبەری خوادا دەگریت ؟! فەرمووی: ئا یا نابینم تۆش دەگریت ؟ فەرمووی: من ناگریم بەڵکو ئە مە ڕەحمەتێکە خوای گەورە خسـتویە تی یە دڵی بە ندەکانی یەوەو خوای گەورە ڕەحم بە بە ندە بەڕەحمە کان دەکات. ئیما ندار هەموو شـتێکی هەر خێرە لەسـەر هەموو حاڵێك، وە کاتێ نەفس و ڕوحیشـــــــی لەنێوان لاشـەی دەردەهێنرێت هەر سـوپاسی خوا دە کات. [بۆ مردنی ابراهیمیش دەیفەرموو: چاو فرمێسـك دەڕێژێ و دڵ خەمبار دەبێ و شـتێك ناڵێین کە خوای پەروەردگار ڕازی نەبێ پێی و ئێمەش بە کۆچ کردن و جیابوونەوەی تۆ ئەی ئیبراهیم خەفتبارین].

وە لە کاتی وەفاتی هاوەڵێکی خۆشەویستی خۆی دا دەگریا.(٢٠٣) وە لە کاتی مردنی کچەکەی دا.(٢٠٤)

---

(٢٠٣) **عن عائشة رضي الله عنها :(أن رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قَبَّلَ عثمان بن مظعون وهو ميت , وهو يبكي أو قال : عيناه تُهرقان)**. اخرجه الترمذي (٩٨٩) وقال : حديث حسن صحيح وقال الالباني : وهو كما قال فان له شواهد تقويه . وابوداود (٣١٦٣) وابن ماجه

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە کاتی وەفاتی عوسمانی کوڕی مەظعوندا بە مردووی ماچی کردو هەردوو چاوی پڕبوو لە فرمێسك [ئەمەش بەڵگە یە کە لەسەر دروستێتی ماچ کردنی مردووی صالح، وەك چۆن ابوبكر پێغەمبەری﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بە مردووی ماچ کردوو فەرمووی: (**طبت حيا و ميتا بأبي أنت و أُمي**) بە زیندوویی و بە مردوویی هەر پاك بوویت باوك و دایكم بە فیدات بن. پاشان ئەو ئایەتەی خوێندەوە ﴿ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ۝ ﴾ الزمر: ٣٠]

(٢٠٤) **عن انس بن مالك قال: (شهدنا ابنة لرسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ورسول الله جالس على القبر , فرأيت عينيه تدمعان ،فقال: (أفيكم رجل لم يُقارِفِ الليلة ؟ قال ابو طلحة: انا، قال: (انزل) فنزل في قبرها).**اخرجه البخاري وغيره انظر احكام الجنائز . ص (١٤٩)

واته: ئامادەیی بەخاك سپاردنی کچێکی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بووین [ئەویش ام کلثوم ی خێزانی عوسمانی کوڕی عەفانە] پێغەمبەریش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەسەر گۆڕەکەی لە لایەکەوە دانیشتبوو بینیم هەردوو چاوی فرمێسکی لێ دەتکا. فەرمووی: پیاوێکتان تیایە کە ئەمشەو جیماعی نەکردبێ لەگەڵ خێزانیدا؟ ابو طلحە فەرمووی: من، فەرمووی: تۆ دابەزەرە ناو گۆڕەکەوە، ئەویش دابەزی یە گۆڕەکەی.[ابو طلحە:ناوی زەیدی کوڕی سەهلی ئەنصاری خەزرەجی نەجاری یە،بەشداری عەقەبەو هەموو ڕووداوەکانی تر بووە. پێغەمبەریش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەیفەرموو: دەنگی ابو طلحە لە سوپادا لەسەد پیاو چاکترە.لەڕۆژی حونەین دا بیست پیاوی کوشت، باخێکی هەبوو ناوی بەیرەحا و بوو کردی بەخێر. مامی ئەنەس و مێردی ام سلیم ی دایکێتی. دەڵێن لە دەریادا لە کاتی غەزادا وەفاتی کردووە/ انظر تهذيب الأسماء للنووي .

پێخەفی نوستنی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

پێخەفی نوســتنی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ و دۆشــەكەكەی لە چەرم دروســت كرابوو ناوەكەی پووشی دارخورما بوو.[٢٠٥] یان لەقوماشــێكی زبر دروست كرابوو.[٢٠٦]

---

[٢٠٥] **عن عائشــة** رَضِيَ اللهُ عَنْهَا **قالت: (انما كان فراشُ رســول الله ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ الذي ينام عليه من أدَمَ حشــوُه ليف)**. اخرجه مســلم (٢٠٨٢) والترمذي (١٧٦١) وابوداود(٤١٤٧) وابن ماجه بنحوه وكذا البخاري

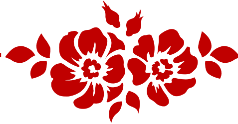
واتە: پێخەفی نوســتنی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ كە لەســەری دەنوست لە پێســتە دروست كرابوو ناوەكەی پووشی دارخورمای تێدابوو.

[٢٠٦] وەلە (الجامع الصـغير) دا هاتووە: **(كان فراشــه مِسْحاً)**. اخرجه الترمذي في الشـمائل عن حفصة ولم يذكر غيره

واتە: پێخەفەكەی (مســح) بوو [كە پۆشـاكێكی زبرە تایبەتە بۆ داخســتن و پێخەف، لە موو دروست دەكرێت].

خۆبەکەم زانین و تەواضعی صلى الله عليه وسلم

دەیفەرموو لە پلەی خۆم زیاد بەرزم مەکەنەوە.[٢٠٧] لەگەڵ ئافرەتیشدا دادەنیشت هەتا پێویستی یەکانی بۆ جێ بەجێ بکات.[٢٠٨]

---

[٢٠٧] **عن عمر بن الخطاب قال : قال رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾:(لا تُطروني كما أطْرَت النصـارى ابن مريم . إنما أنا عبد . فقولوا : عبدالله ورسـوله).** اخرجه البخاري والدارمي ٢ / ٣٢٠ واحمد والنسائي والبغوي

واتە: زۆر مەدحم مەکەن [یان زیادە ڕۆیی مەکەن لە مەدح کردنم دا] هەروەك چۆن گاورەکان زیادەڕۆیان کرد لە عیسـای کوڕی مریم دا (کە دەڵێن کوڕی خوایە- پەنا بە خوا-) ، بەڵکو من بەندەم. بڵێن بەندەو نێردراوی خوایە.[هەرچەندە مەدح کردن درو ستە بەڵام نەهی لێدەکرێ لەبەر(سد الذريعة) تا پێچەوانەی شەرعی تێدا ڕوونەدات].

[٢٠٨] **عن انس بن مالك رضي الله عنه: أن إمرأة (من الانصار كما في البخاري، وفي رواية: ومعها صبي لها) جاءت الى النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فقالت له : إن لي إليك حاجة . فقال : (إجلسـي في أيِّ طريق المدينة شـئتِ أجلسْ اليك)** وفي رواية مسـلم زيادة: **فخلا معها في بعض الطريق حتى فرغت من حاجتها).** اخرجه البخاري معلقا مختصرا ووصله واما مسلم فوصله (٧٦) وابو داود وابو الشيخ واحمد

واتە: ئافرەتێکی ئەنصاری مناڵێکیشـی پێ بوو هاتە خزمەت پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ و عەرزی کرد: کارو پێویسـتییەکم پێتە. ئەویش فەرمووی: لەهەر ڕێگایەکی مەدینەدا حەز دەکەیت دانیشە لەگەڵت دادەنیشم. پاشان لەگەڵی دانیشت هەتا پێویستییەکەی تەواوکرد [مەبەست لە دوور خستنەوەکە ئەوە بووە هەتا کەسی تر شکاتی حاڵی نەبیستێ].

کە دەعوەت دەکرا دەچوو ئەگەر بانگ هێشـتیش بکرایە بۆ ڕۆنی کۆنیش.(٢٠٩) هەندێك جار کراسێکی لەبەر دەکرد چوار درهەمی نەدەکرد.(٢١٠)

---

(٢٠٩) **عن انس بن مالك رضي الله عنه قال : (كان النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يدعى الى خبز الشعير والاهالة السَّـنِخه فيجيب , ولقد كان له دِرْعُ عند يهودي فما وجد ما يَفُكّها حتى مات).** اخرجه الترمذي (١٢١٥) والبخاري (١٠٤٦) وغيرهم

واته: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ دەعوەت دەکرا بۆ نانی جۆ و ڕۆنی توندی بۆن گۆڕاو لە کۆنی دا وەڵامی دەدایەوەو دەچوو. وەزرێیەکی ئاسـنی هەبوو [ناوی ذات الفضـول بوو] لای کابرایەکی جولەکە دابنابوو بە ڕەهن [کابراکە ناوی ابو الشـحم اليهودی بوو لە بنی ظفر کە هۆزو تیرەیەکی بچووکن لە ئەوس و هاوپەیمانیان بوو، لە جیاتی(٣٠) صـاع لە جۆ (وەك بوخاری وابن ماجه و طەبەرانی وغیری ئەو ڕیوایەتیان کردوە) وابن حبان ڕیوایەتی کردوە کە کاتەکەشی بۆ ماوەی سـاڵێك بووە] بەڵام پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ نەیتوانی بیداتەوەو پێش تەواو بوونی کاتەکەی وەفاتی کرد. [وە ابو بکر وەری گرتەوە چونکە هەموو قەرزەکانی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئەو دایەوە]. [ئەمەش بەڵگەیە لەسـەر: دروسـتێتی مامەڵەکردن لەگەڵ بێ بڕوادا لەگەڵ ئەوەشـدا دەشـزانرێ کاسـپی و مامەڵەیان پیسـە، وە دروسـتە سـیلاح ڕەهن بکرێ بدرێ و بفرۆشرێ بە کافری موسـالیم و بێ وەی، وە ڕەهن کردن دروستە تا کاتێکی دیاری کراو لە ئامادەیی دا].

(٢١٠) **وعنه رضي الله عنه قال: (حَجّ رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ على رَحلِ رَثّ, وعليه قطيفةٌ لا تُساوي أربعة دراهم . فقال: (اللهم اجعله حَجاً لا رياءَ فيه ولا سُـمعة).** وفي رواية: **(كنا نرى ثمَنَها أربعة دراهم, فلما اسـتوت به راحلته قال :(لبيك بحجةٍ لاسُـمعه فيها ولا رياء/ ٣٣٣).** اخرجه الترمذي وابن ماجه واسـناده ضـعيف . لكن رواه الضـياء في (المختارة) من طريق اخرى عن انس . وله شاهد عن ابن عباس . كل ذلك مخرج في الصحيحة (٢٦١٧)

وه حەزی نەدەکرد کەس لەبەری هەستێت.[٢١١] ئەگەر قۆڵی مەڕێکی بۆ بهێنرایە بەدیاری وەری دەگرت.[٢١٢]

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەسەر کۆپانێکی کۆن بەسەر پشتی ووشترێکەوە بەسـواری حەجی دەکردو پۆشـاکێکی لەبەردا بوو چوار درهەمی نەدەکردو دەیفەرموو: خوایە حەجێکی پاکی بێ ڕیا بێت و تەنها لەبەر خاتری تۆ بێت.

[٢١١] **وعنه ايضا** رضي الله عنه **قال:(لم يكن شخصٌ احب اليهم من رسول الله** ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ **، قال : و كانوا إذا رأوه لم يقوموا لما يعلمون من كراهته لذلك)**. اخرجه الترمذي (٢٧٥٥) و قال : حديث حسن صحيح وهو على شرط مسلم ،والبخاري (٩٤٦) وغيره

واتە: هیچ کەسـێك نەبووە ئەوەندەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەلای هاوەڵانەوە خۆشەویست بووبێت و لەگەڵ ئەوەشـدا کاتێك دەیان بینی لەبەری هەڵنەدەسـتان چونکە دەیانزانی پێی ناخۆشـە. [بە جۆرێ خۆشـیان دەویسـت وازیان لە وڵات هیناو جەنگیان لەگەڵ باوك و کوڕو عەشیرەتیاندا دەکرد لەگەڵی، بە جۆرێ أبی عوبەیدە باوکی خۆی کوشت و موصعەب براکەی و عومەر خاڵی خۆی کوشت].

[٢١٢] **وعنه ايضـا** رضي الله عنه **قال : قال رسـول الله: (لو اُهدي إليّ كُراعٌ لقَبلتُ، و لو دُعيتُ عليه لأجبت)**. اخرجه الترمذي (١٣٣٨) وقال: حديث حسـن صـحيح . واخرجه البخاري واحمد من حديث ابي هريرة، واحمد ايضا ٣ / ٢٠٩ عن انس

واتە: ئەگەر قۆڵی بزن یان مەڕێکم بە دیاری بۆ بنێرن وەری دەگرم و ئەگەر دەعوەتیشم بکەن بۆی دەچم.

وە بە پیادەیی دەچوو بۆ سەردانی کردن.[٢١٣] وە نەهی کردووە لە زۆر ڕابواردن و فەرمانی کردوە هەندێ جار بە پێ خاوسی بڕۆن بەڕێدا.[٢١٤] دەستی بەسەری مندالاندا دەهێناو ناوی دەنان و سەردانی دەکردن و سلاوی لێدەکردن ودوعای خێری بۆ دەکردن،[٢١٥]

---

[٢١٣] **عن جابر رضي الله عنه قال :(جاءني رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ليس براكبٍ بغلٍ ولابرذون).**
اخرجه الترمذي (٣٨٥٠) وقال : حسن صحيح، والبخاري وابوداود
واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هات بۆ لام وسەردانی کردم بە پیادەیی، بە جۆرێ نەسواری هێستر بوو نەماین(کە لە ئەسپ گەورەترە) [لەبەرئەوەی پیادەیی پاداشتی زۆرترە].
واخرجه البخاري عن جابر: (أتاني رسول الله يعودني وابوبكر وهما ماشيان) .
واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ و ئەبوبەکر سەردانیان کردم من نەخۆش بووم بە پیادەیش هاتن.

[٢١٤] **(كان ينهانا عن كثير من إلارفاه) (كان رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يأمرنا ان نحتفي أحياناَ).** رواه ابوداود . وصححه الالباني في المشكاة
واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ نەهی لێ کردوین کە زۆر لە ڕابواردندا بژین، وە فەرمانی پێ کردوین کە هەندێ جار بە پێ خاوسی بێین و بچین [ئەمیش بۆ دەرخستنی تەواضع ونەهێشتنی کیبرە]

[٢١٥] **يوسف بن عبد الله بن سلام قال:(سمّاني رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يوسف, وأقعدني في حجره, ومسح على رأسي).** اخرجه الترمذي، قال الالباني : اسناده صحيح رجاله كلهم ثقات , واخرجه احمد٤ / ٣٥ و ٦ / ٦ وعزاه في الاصل للطبراني فقط !وذكر انه زاد في آخره: **(ودعا له بالبركة) .**

لە ماڵیشەوە وەکو کەسێکی ئاسایی وابووەو جلی خۆی دەشت و دەدوریەوەو مەڕی دەدۆشی و خزمەتی خۆی و کەس و کاری دەکرد.(٢١٦)

واتە: یوسف ی کوڕی عبداللّٰه ی کوڕی سەلام [کە هاوەڵێکی بچوکەو کوڕی ئەو عبداللّٰهی کوڕی سەلامەیە کە مژدەی بەهەشتی پێدراوە] دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ناوی نام (یوسف)و لە باوەشی دا دایینام و دەستی هێنا بەسەرم دا، لەڕیوایەتی طەبرانی دا دەفەرموێ: وەپاڕایەوە بۆی بەبەرەکەت.

وە لەفەرموودەی تردا هاتووە کە: **(کان یزور الانصار, ویسلم علی صبیانهم, و یمسح رؤسهم)**. صحیح رواه النسائي

واتە: پێغەمبەر ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ سەردانی ئەنصارەکانی دەکرد و سڵاوی لە مناڵەکانیان دەکرد و دەستی دەهێنا بەسەریاندا.

وعن انس:(ان رسول اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مَرَّ علی صبیان یلعبون فسلَّم علیهم). رواه مسلم

واتە: پێغەمبەر﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بەلای کۆمەڵێك لە منداڵاندا تێپەڕی یاریان دەکرد سڵاوی لێکردن.

(٢١٦) **عن عَمِرَةَ قالت: قیل لعائشة: ماذا کان یفعل رسول اللّٰه ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ في بیته؟ قالت (کان بشرا من البشر, یفلي ثوبه, و یحلُبُ شاته, ویَخدِمِ نفسه)**. اخرجه الترمذي (٢٤٩١) وعنده: (یکون في مهنة اهله) والبخاري وتمامه عندهما **(فاذا حضرت الصلاة قام فصلی)**. مختصر البخاري (٣٧٣) انظر الصحیحة (٦٧١)

واتە: لە عائیشەیان پرسی: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەماڵەوە چی دەکرد؟ فەرمووی: هەروەکو هەموو مرۆڤێکی تر مرۆڤ بوو. کراسی خۆی دەدوریەوەو مەڕی خۆی دەدۆشی و خزمەتی خۆی دەکرد. (لە ڕیوایەتەکەی تردا: خزمەتی کەس و کاری دەکرد) کە کاتی نوێژ دەهات هەڵدەستا نوێژەکەی دەکرد.

بەڵام کەکاتی نوێژ دەهات دەردەچوو بۆ نوێژەکەی.[٢١٧] وە سەردانی هەژارو نەخۆشی دەکرد و بەشداری جەنازەیان دەبوو. [٢١٨] زیکرو یادی خوای گەورەی زۆر دەکرد و قسەی بێ هەدەری نەدەکردو خۆی بە گەورە نەدەزانی و لەگەڵ بێوەژن و هەژارو کەنیزەکدا دەڕۆیشت بە ڕێگادا.[٢١٩]

---

[٢١٧] وە لە ئەســوەدی کوڕی یەزیدی النخعی یەوە (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) فەرموویەتی: پرســیارم کرد لە عائیشــە کە ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ چی کردوە لە ماڵەوە؟ فەرمووی: **(يكون في مهنة اهله , فاذا حضــرت الصلاة يتوضأ. ويخرج الى الصلاة)**. رواه البخاري

واتە: خەریکی خزمەت کردن و کاروباری خێزان و کەس و کاری دەبوو، تا کاتی نوێژ دەهات ئەوجا دەست نوێژی دەشت و دەچوو بەرەو نوێژەکە.

وعن عائشــة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قالت: (كان رســول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يخصــف نعله, ويخيط ثوبه, ويعمل في بيته كما يعمل احدكم في بيته, وقالت: كان بشرا من البشــر يُفليّ ثوبه ويحلب شاته ويخدم نفسه). رواه الترمذي وصححه الالباني .

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نەعل و جلی خۆی دەدوریەوە لە ماڵەوە کاری دەکرد هەروەکو چۆن یەکێك لە ئێوە لە ماڵەوە ئیش دەکات.........

[٢١٨] **(كان يأتي ضـعفاء المسـلمين ويزورهم ويعود مرضـاهم , ويشـهد جنائزهم)**. صـحيح رواه ابو يعلي

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئەچوو بۆ لای موسڵمانە هەژارو لاوازەکان و سەردانی دەکردن و نەخۆشەکانی بەسەردەکردەوە و ئامادە دەبوو لەبەڕێ کردنی مردووەکانیان دا.

[٢١٩] **(كان يكثر الذكر, و يُقلُّ اللغو, ويطل الصلاة, ويقصـر الخطبة, وكان لايأنف ولايستكبر أن يمشـي مع الأرملة والمسكين, والعبد, حتى يقضي له حاجته)**. صحيح رواه النسائي

وە لۆمەو سەرزەنشتی خزمەتکاری نەدەکرد.[٢٢٠] باڵی سۆزی ڕادەخست بۆ ئیمانداران،[٢٢١] کەسیان لێ دوورنەدەخستەوە تابچێتە خزمەتی[٢٢٢]

واتە: زۆر یادی خوای دەکردو قسەی بێ هەدەری نەدەکردو نوێژی درێژ دەکردەوەو وتارەکانی کورت بوون و خۆی بە گەورە نەدەزانی و بێزی نەدەکردەوە لەوەی لەگەڵ بێوەژن و هەژار و بەندەدا بڕۆیشتایە. هەتا پێویستی یەکەی بۆ جێبەجێ دەکرد.

وعن انس بن مالك رضي الله عنه قال: (إن كان الأمة لتأخذ بيد رسول الله ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ فتنطلق به حيث شاءت) رواه البخاري

واتە: جاری وابووە ئافرەتێکی کە نیزەکی بچوك دەستی پێغەمبەری خوای ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ دەگرت و دەیبرد بۆ هەر شوێنێك بیویستایە.

[٢٢٠] **وعن انس قال : (خدمت رسول الله ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ وانا ابن ثمان سنين , فما لامني على شيء قط أُتي فيه, فإن لامني لائم من أهله قال: (دعوه , فانه لو قضي شيء كان).** رواه البيهقي وصححه الالباني

واتە: ئەنەس دەفەرمووێ: من هەشت ساڵان بووم کە خزمەتی پێغەمبەرم ﴿صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم﴾ دەکرد [بۆماوەی (دە) ساڵ] هەرگیز لۆمە و سەرزەنشتی نەکردووم لەسەر شتێك کە کردبێتم و زەرەرێك دابێتم. خۆ ئەگەر یەکێك لەکەسو کارەکەی لۆمەی بکردمایە. دەیفەرموو: وازی لێ بهێنن ، هەر شتێك بڕیاری خوایی لەسەر درابێت ڕوودەدات.

[٢٢١] خوای گەورە دەفەرمووێت: ﴿وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ٨٨﴾ الحجر:٨٨

واتە: باڵی سۆز دابنێ بۆ ئیمانداران.

[٢٢٢] **(كان لا يدافع عنه الناس ولايضربوا عنه).** صحيح رواه الطبراني

واتە: هەرگیز خەڵکیان لێدوور نەدەخستەوە و پاڵیان بە خەڵکەکەوە نەدەناو بە لێدان لە خەڵکیان نەدەدا تا دەوری چۆڵ بکەن.

وە لە سەفەردا خێرا نەدەڕۆیشت تا لاوازەکان بەکەس و کاریان بگەنەوە.[٢٢٣] داوای هەرچی لێکرابێ نەیفەرمووە (نەخێر)، گەر هەبووبێ داو یەتی یان بێدەنگ بووە.[٢٢٤] سوبعەتی لەگەڵ ئافرەتانیشدا دەکرد.[٢٢٥] بە تایبەتی لەگەڵ خێزانەکانیدا سوبعەت و یاری دەکرد.[٢٢٦]

---

[٢٢٣] **(كان يتخلف في المسير , فيزجى الضعيف , ويردف , و يدعو لهم).** صحيح رواه ابوداود

واتە: لەکاتی ڕۆیشتندا بە کاروانی بەرەو سەفەرێك دوا دەکەوت و کە سە لاوازەکانی پێش خۆی دەدا تابگەنەوە بەکەس و کارەکانیانداو بە سەر وولاغەوە کەسی تری لەپشتی خۆیەوە سەردەخست و دەپاڕایەوە بۆیان.

[٢٢٤] **(كان لايسأل شيئا الا اعطاه, او سكت).** صحيح رواه الحاكم

واتە: دوای هیچ شتێکی لێنەکراوە ئیلا بەخشیویەتی یان گەر نەیبووبێ بێدەنگ بووە.

[٢٢٥]**(كان يُلاعب زينب بنت أم سلمة ويقول: (يازوينب, يازوينب مرارا).** صحيح رواه الضياء

واتە: سوبعەتی لەگەڵ زەینەبی کچی ام سلمەدا دەکردو چەند جارێك دەیفەرموو: ئەی (زوەینیب) وا تە: زەینەبۆچکە[د یارە ئافرە تانیش زۆر پێیان خۆشە بە ناوێکی بچوك و گەنجانەوە بانگیان بکرێت !!].

[٢٢٦] ڕۆژێکیان لەسەرەتای ژن هێنانی یەوە(لە سەفەرێکدا) پێش کەوتنی لەگەڵ عائیشەدا کرد (ڕەزای خوای لێ بێت)، بەوەی بە هاوەڵەکانی فەرموو ئێوە پێش بکەون، پاشان بە عائیشەی فەرموو با پێشبڕکێ بکەین تا بزانین کاممان زووتر دەگەینەوە بە کاروانەکەدا، عائیشەش فەرمووی: ناتوانم، بەڵام پێغەمبەری خوا فەرمووی: دەتوانیت، ئەوە بوو عائیشە

پێشـــی پێغەمبەری ﴿صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ﴾ دایەوە، پاشان دوای ئەوەی عائیشە قەڵەو بوو پێش کەوتنی لە گەڵدا کردەوە و ئەمجارە پێغەمبەر﴿صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ﴾ پێشـــــی دایەوە. بۆیە فەرمووی:(یاعائشــه هذه بتلك). **واتە:** ئەی عائیشـــە ئەم جارە بەو جارە (واتە: حەق بە حەق!!). اخرجه ابوداود (٢٢١٤) واحمد ٦ / ٣٩ ، ٢٦٤

ابن القيم فەرموویەتی: پێغەمبەری خوا ﴿صَلَّىٰاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ﴾ بە هەڵپە دەرچووە لە گەڵی دا بەرەو دەرگاکە بەشێوەی یاری کردن و سوبعەت. /زاد المعاد ١ /١٥٢.

وە هەندێك جاریش بانگی کردووە: (یا عائش) ئەی عائیشـۆچکە. / البخاري ٣ / ١٣٧٤ و ٢٢٩١ ومسلم ٤ / ١٨٩٦ واحمد.

هەندێك لە ئاكار و ڕەوشتە بەرزەكانی صلى الله عليه وسلم

لەکاتی قسەکردندا ڕووی دەکردە خراپترینی خەڵکیش تا دڵیان ڕابکێشێ.[٢٢٧]

---

[٢٢٧] **عن عمرو بن العاص قال :(كان رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يقبل بوجهه وحديثه على اشرّ القوم , يتـألّفهم بـذلـك, فكـان يقبـل بوجهـه وحـديثـه علي, حتى ظننت اني خير القوم(فقلت: يارسول اللّٰه! أنا خير أو أبوبكر؟ قال(أبوبكر)) فقلت:يارسول اللّٰه! أنا خير أو عمر؟ فقال: (عمر) فقلت: يارسول اللّٰه! انا خير او عثمان؟ قال: (عثمان)، فلما سألت رسول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فصـــدّقني , فلوَددتُ اني لم اكن ســـالته).** اخرجه الترمذي (٣٨٨٠) مختصرا ومسلم (٢٣٨٥) والبخاري بنحوه : قال الالباني : مااخرجه هؤلاء غير هذا , فانه ليس فيه منه (الا ان ابابكر خير الرجال). ولذلك اورده الهيثمي في (المجمع) من رواية الطبراني وحسن اسناده وهو كما قال ان كان ابن أسحاق قد صرح فيها بالتحديث , فانه قد عنعنه هنا . لذلك خرجته في الضعيفة (١٤٦١)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ڕووی قسەی دەکردە خراپترین کە سیش وبەمە دڵی ڕادەکێشـان ، وە ڕووی قســەی دەکردە من، بەجۆری وا گومانم دەبرد کەمن چاکترین کەسی ئەو مەجلیســەم، ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا، من چاکترم یان ابوبکر؟ فەرمووی: ابوبکر. ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەی من چاکترم یان عومەر؟ فەرمووی: عومەر. ووتم : ئەی پێغەمبەری خوا! من چاکترم یان عوسمان؟ فەرمووی: عوسمان. کاتێ بینیم پرسیارم کردو پێغەمبەری خواش ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بەڕاستی وەڵامی دامەوە. ئاواتم ئەخواست کە پرسیارم لێنەکردایە.

سەرزەنشتی کەسی نەدەکرد لەسەر شتی دنیایی وجوانترین ڕەوشتی هەبووە، دەستی لە لۆکە و ئاوریشم نەرمترو بۆنی ئارەقەی لەشی پیرۆزی لە عەتر و میسك خۆشتر بووە. (٢٢٨) کردەوە ناشرین و دەم پیس نەبووەو لە بازاڕو شوێنی قەرە باڵغدا دەنگی بەرز نەدەکردەوەو بە خرا پە وەڵامی خرا پەی نەدەدایەوە، بەڵکو لێی دەبوورا.(٢٢٩)

---

(٢٢٨) **عن انس بن مالك رضي الله عنه قال :(خَدَمتُ رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ عشـرَ سنين , فما قال لي أُفّ قَطّ. وما قال لي لشـيء صنعته: لم صنعته، ولا شيء تركته: لم تركته. وكان رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ من احسن الناس خلقا . ولا مَسَسْتُ خزاً . و لا حَريراً ولا شيئاً ألين من كَفّ ر سول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ، ولا شممتُ مِسكاً قط ولاعطراً كان أطيب من عرق النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾)** . اخرجه الترمذي (٢٠١٦) وقال: حديث حسن صحيح . والبخاري ومسلم .
واته: (دە) ساڵ خزمەتی پێغەمبەری خوام ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ کرد. هەرگیز پێی نەوتووم ئۆف. وە هەر شتێکم بکردایە نەیفەرمووە: بۆچی وات کرد. وە هەرشتێکم واز لێ بهاوردا یە. نەیدەفەرموو: بۆچی وازت لێهێناو نەتکرد، وە لە هەموو کەسێك ڕەوشت جوانتر بووە. دەستم نەداوە لە هیچ خِز [کە پۆشاکێکە لە لۆکە و ئاوریشم درووست دەکرێت] و ئاوریشمێك نەرمتر بووبێت لە دەستی پێغەمبەر ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ، وە بۆنی هیچ میسك و گوڵاویکم نەکردووە لە بۆنی ئارەقەی پێغەمبەر﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ خۆشتر بووبێت.

(٢٢٩) **عن عائشـة أنها قالت: (لم يكن رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فاحشـاً ولامتفحِشـاً, ولا صخّاباً في الأسواق، ولا يَجزئ بالسيئة, ولكن يعفو ويصفح).** اخرجه الترمذي(٢٠١٧)وقال: حديث حسن صحيح والطيالسي واحمد وسنده صحيح . وللشطر الاول منه شواهد عند ابي الشيخ ص ٣٧

لە کەسی نەداوە، نە لە خزمەتکار و نە لە خێزانەکانی، مەگەر لەکاتی جیهاد کردندا لە پێناوی خوای گەورەدا لە خەڵکی دابێ. وە هەرگیز لەسەر خۆی تۆڵەی لەکەس نەدەسەندەوە، بەڵام ئەگەر بیبینیایە سنورێکی خوای گەورە پێشێل دەکرێ، ئەو کاتە لە هەموو کەس زیاتر تورە دەبووە.[٢٣٠] ئەگەر سەرپشك بکرایە بۆ کردنی دوو کار ئەوا ئاسانەکەیانی هەڵدەبژارد بەمەرجێ تاوان و گوناه نەبوایە.[٢٣١]

واتە: هەرگیز پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ قسەو (کردار و سیفات و ئاکار) ناشرین و خۆ ناشرین کارنەبووە، وە لە بازاڕدا دەنگ بەرزو دەنگ ناخۆش نەبووەو خراپەی بە خراپە وەڵام نەداوەتەوە بەڵکو لێی دەبورا.

[٢٣٠] **عن عائشة** رضي الله عنها **قالت: (ما ضَرَبَ رسول الله ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ بيده شيئا قط إلا أن يجاهد في سبيل الله, ولا ضَرَبَ خادماً و لا إمرأة).** رواه مسلم (٧٩) والدارمي واحمد وغيرهم

واتە: هەرگیز پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ بەدەستی خۆی لە هیچ شتێکی نەداوە، مەگەر لەکاتی جیهاد دا لەڕێگای خوای گەورە ، وە هەرگیز نە لە خزمەت کارو نە لە خێزان و ئافرەتی نەداوە.

[٢٣١] **وعنها قالت: (ما رأيتُ رسول الله ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ مُنتصراً من مظلمةٍ ظلمها قَطٌّ مالم ينتهك من محارم الله شي. فاذا انتهك من محارم الله شي كان من اشدهم في ذلك غضبا, وما خُيِّر بين امرين الا اختار ايسرهما, مالم يكن مأثما).** اخرجه الترمذي والبخاري ومسلم وابوداود (٤٧٨٥) واحمد وابو الشيخ

واتە: هەرگیز پێغەمبەری خوام ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ نەبینیوە کە ستەمی لێکرابێ و تورە بووبێ و تۆڵەی سەندبێ و لەسەرخۆی کردبێتەوە مادامێك سنوری حەرامکراوەکانی خوای گەورە

وە لەگەڵ تاوانبارو خراپەکاراندا نەرم بووە تا موسـڵمان بن.[٢٣٢] وە زۆر ڕقی لە درۆکردن بووە. [٢٣٣]

پێشێل نەکرابێ. بەڵام کاتێ حەرام کراوەکانی خوای گەورە پێشێل دەکرا لە هەمووکەسیان زیاتر تورە دەبوو تۆڵەی لێ دەسەند. وە هەرگیز سەرپشك نەکراوە لە نێوان دوو کاردا ئیلا ئاسانەکەیانی هەڵدەبژارد مادام تاوان نەبووبێ.

[٢٣٢] **وعنها رضي الله عنها قالت:(ا ستأذن رجلٌ على ر سول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ وأنا عنده , فقال: (بئس ابن العشيرة (او) أخو العشيرة) . ثم أذن له , فلما دخل الآن له القول, فلما خرج قلت: يارسول الله قلت ماقلت ثم ألنت له القول : فقال:(ياعائشة إن من شر الناس من تركها لناس أو ودعه الناس اتقاء فُحشه).** اخرجه الترمذي (١٩٩٧) وقال : حديث حسن صحيح . والبخاري ومسلم (٢٥٩١) وابو داود واحمد

واتە: کابرایەك ئیزنی هاتنە ژوورەوەی لە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ خواست و منیش لە خزمەتی دا بووم، فەرمووی: ئەمە خراپترین نەوەیە یان برای عەشرەتەکەیە [بە بێ شك لای بوخاری فەرمووی: بە ابن العشیرە هاتووە]. پاشان ئیزنی پێدا. کاتێ هاتە ژوورەوە پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ بە نەرمی قسەی لەگەڵ کرد [چونکە سەرۆك هۆز بوو تا موسڵمانان ببێت و گەلەکەشی موسولمان بن] [دوای ئەوەی ڕۆشت] ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ پێشتر ئاوات فەرموو پاشان نەرم بوویت لەگەڵی!!. فەرمووی: ئەی عائیشە لە خراپترینی خەڵکی ئەو کەسەیە کە خەڵکی خۆی لێ بەدوور دەگرن و خۆی لێ دەپارێزن لەبەر سەلامەت و ئەمین بوون لە خراپەی.

[٢٣٣] **(كان أبغضُ الخُلُق إليه الكَذب)** . صحيح جامع الصغير مجلد(٤) رقم (٤٤٩٤)

واتە: رقاوی ترین و بوغزاوی ترین ڕەوشت بەلایەوە بریتی بووە لە درۆکردن.

(وكان إذا اطلع على احد من اهل بيته كذب كذبة , لم يزل مُعرضاً عنه حتى يحدث توبة).
صحيح رواه احمد

جوانترین ڕەنگ بەلایەوە ڕەنگی سەوز بووە.[٢٣٤] وە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ مامۆستای مرۆڤایەتی بووە.[٢٣٥] لەگەڵ خەڵکدا زۆر نەرم بووە.[٢٣٦]

واتە: ئەگەر درۆیەکی ببیستایە لە یەکێك لە خێزانەکەیدا ئەوا ڕووی وەرئەگێڕا لێیان وتوڕە ئەبوو هەتا پەشیمان دەبوونەوەو تەوبەیان دەکرد.

[٢٣٤] **(كان أحبُّ الألوان اليه الخُضرة).** صحيح جامع الصغير مجلد(٤) رقم (٤٤٩٩)

واتە: جوانترین و خۆشەویست ترین ڕەنگ بەلایەوە سەوزایی بووە.

[٢٣٥] دەفەرمووێ: **(إن الله لم يبعثني مُعنّتاً ولا مُتعنّتاً , ولكن بعثني مُعلماً ومُيسراً).** رواه مسلم

واتە: خوای گەورە ڕەوانەی نەکردووم تا تانەو تەشەردەرو دەم شڕبم. بەڵکو ناردوومی تا مامۆستا و کارئاسان کاربم.

[٢٣٦] **عن معاوية بن الحكم السلميّ قال: بينا أنا أُصلي مع رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ إذا عطس رجل من القوم. فقلت: يرحمك الله، فرماني القوم بأبصارهم, فقلت: وا ثكل أُميّاه , ما شانكم تنظرون اليّ؟، فجعلوا يضربون بأيديهم على أفخاذهم. فلما رأيتهم يصمتونني. لكني سكت. فلما صلى رسول الله ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فبأبي هو وأمي. مارايت معلّما قبله ولابعده احسن تعليما منه، فوالله ماكهرني ولاضربني ولاشتمني. قال: (ان هذه الصلاة لايصلح فيها شيء من كلام الناس, انما هو التسبيح والتكبير وقراءة القرآن).** مسلم ١ / ٣٨١ رقم ٣٣ / ٥٣٧

واتە: معاویەی کوڕی حەکەمی سەلەمی دەفەرمووێت: جارێکیان من لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نوێژم دەکرد بە جەماعەت. یەکێك لەو خەڵکەی لە دوایەوە نوێژیان

دەکرد پژمی و منیش ووتم (یرحمك الله) خەڵکەکەش بەچاو تەماشایان دەکردم. منیش ووتم: لە بار دایکم بچم. یان دایکم سـنگم بۆ بکوتێ ئەوە چیتانە ئاوەها تەماشـام دەکەن!! ئەوانیش دە ستیان دەکێشا بە سەر ڕانیاندا. بۆیە کە بینیم ئەیانەوێ بێدەنگم بکەن بێدەنگ بووم. کاتێ پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە نوێژ بوو یەوە ، باوك دایکم بە فیدای بن هەرگیز نە لەپێش ئەوەوەو نە لەدوای ئەو مامۆستای وەك ئەو چاك فێرکارم نەبینیوە، سوێند بەخوا نارەحەتی نەکردم و لێی نەدام و قسەو جوێنی پێ نەدام و فەرمووی: ئەم نوێژە ناشێ قسەی خەڵکی تێدا بکرێت، بەڵکو بریتی یە لە بەپاك و گەورە ڕاگرتنی خوای گەورە و قورئان خوێندن.

وە لە ئەنەس ەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) دەفەرمووێت: (جارێکیان ئێمە لە مزگەوت دا بووین لە خزمەت پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾، کابرا یەکی دەشـتەکی هات و دەسـتی کرد بە میزکردن لە مزگەوتەکەدا. خەڵکەکە هەسـتان و لێی هاتنە قسـەو هاوارو دەیانووت: (مە، مە) وازبێنە وازبێنە نەکەیت. پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمووی: **(لاتزرموه ، دعوه)** واتە: پێی مەبڕن ووازی لێبهێنن. ئەوانیش وازی لێدەهێنن تا میزەکەی تەواو دەکات. پاشـان پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئەو کابرایە بانگ دەکات و پێی دەفەرمووێت: **(إنّ المساجد لا تصلح لشيـء من هذا البول القذر، إنما هي لذكرالله، و الصلاة، و قرآءة القرآن).** واتە: ئەم مزگەوتانە ناشێ شتی پیســی وەکو میزو پیسایی تێ بکرێت بەڵکو دروست کراوە بۆ زیکری خواو نوێژکردن و قورئان خوێندن.

فەرموو: **(إنما بعثتم مبشّـرين، و لم تبعثوا معسـرين، صُبّوا عليه دلواً من الماء).** واتە: ئێوە نێردراون تا مژدەدەر بن و نەنێردراون کارگرانکەر بن، دۆڵچەیەك ئاو بکەن بەسـەر شـوێنی میزەکەی دا. کابرای دەشـتەکی کە ئەمەی بینی ووتی: **(اللهم ارحمني و محمداً، و لا ترحم معنا أحداً).** واتە: خوایە ڕەحم بە من و محمد بکەو ڕەحم بەکەسی تر نەکەیت لەگەڵمان!!. پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمووی: **(لقد تحجّرت وا سعاً).** واتە: بە را ستی شتێکی بەرفراوانت تەسك کردووە [کە ڕەحمی خوای گەورەیە]. متفق عليه

تەنانەت ئەگەر خراپەشی لەگەڵ بکردایە زۆر بە نەرمی وەڵامی دەدایەوە.[٢٣٧]
وە بەرامبەر نەفامێتی خەڵکیش زۆر بە ئارام و دەروون فراوان بووە.[٢٣٨]

وە خوای گەورە دەفەرمووێت: [﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّوا۟ مِنْ حَوْلِكَ ۖ﴾ آل عمران: ١٥٩]

واتە: بەهۆی ڕەحمی خوای گەورەوە نەرم بویت بۆیان، خۆ ئەگەر تووڕەو ڕەق و دڵ ئەستوور بویتایە ئەوا لە چوار دەورت بڵاوەیان لێ دەکردو دەڕۆیشتن..

[٢٣٧] لە عائیشەوە دەفەرمووێ: جولەکەکان دەهاتن بۆلای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەیانووت: **(السام عليك)**، واتە: مردنت لەسەر بێت!! ئەویش دەیفەرموو: **(وعليكم)** واتە: لە سەر ئێوە بێت. عائیشەش فەرمووی: **(السام عليكم، ولعنكم الله وغضب عليكم)**. واتە: مردنتان لێبێت و نەفرین و غەزەبی خوایتان لەسەر. پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: **(مهلاً يا عائشة: عليك بالرفق, و إياك والعُنف والفُحش)**. واتە: ئەی عائیشە هێواش بە نەرم بەو نەکەیت ڕەق وتوندو دەم شڕبیت. عائیشە فەرمووی: ئەی نەت بیست وتیان چی ؟ فەرمووی: **(أولم تسمعى ما قلت: رددتُ عليهم، فيستجاب لي ولا يستجاب لهم فيَّ)** واتە: ئەی تۆ نەتبیست من ووتم چی؟ ڕەدی قسەکەیانم دایەوەو نزاکەی من گیرا دەبێت و ئەوەی ئەوان لە سەر من گیرا نابێ./ رواه البخاری. وفي روايه لمسلم **(لا تكوني فاحشة ، فإن الله لايحب الفُحشَ والتفحش)**. واتە: دەم شڕ مەبە خوای گەورە دەم پیس و خۆ دەم پیس کارێتی و ڕەوشت ناشیرینی خۆش ناوێ.

[٢٣٨] **عن انس بن مالك رضي الله عنه قال :(كنت أمشــي مع النبي (صلى الله عليه وسلم) وعليه بُردٌ نجراني غليظ الحاشية فادركه أعرابى فجبَذه بردائه جبذة شديدة . حتى نظرتُ إلى صفحة عاتق رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قد أثرتْ بها حاشية البُرد من شدة جبذته، قال : يامحمد ، مُر**

لي من مال الله الذى عندك ، فالتفت رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ثم ضـحك ثم أمر له بعطاء). متفق عليه

واتـە: ئـەنـەس دەفـەرموێ: من جـارێكيـان لـەگـەڵ پێغـەمبـەری خوادا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دەڕۆیشـتم بەڕێدا، ئەویش كراسـێكی نەجرانی لێوار ئەسـتوری لە بەردابوو، كابرایەكی دەشـتەكی پێگەیشـت و زۆر بە توندی كراسـەكەی ڕاتەكاند ، بە جۆرێ تەماشـای لاملی پێغەمبەری خوام كرد﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ شـوێنەوارو جێگای كراسـەكەی تێدا دەرچوو بوو ئەوەندە توند ڕایكێشـا. وتی: ئەی محمد لەو ماڵەی خوا داوێتی پێت شـتێكم بدەرێ، پێغەمبەری خواش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ئاوڕی لێ دایەوەو پێكەنی ، پاشان فەرمانی كرد كە پێی ببەخشن.

وە لە عبداللّٰه ی كوری مەسـعودەوە دەفەرموێ: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ شـتێكی بەش دەكرد. كابرایەك ووتی: **(ماأريد بهذا وجه الله !!)** واتە: لەم دابەش كردنەیدا مەبەستی خوا نەبوو !! ابن مسـعودیش قسـەكە دەگێڕێتەوە بۆ پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وە ئەویش تووڕە دەبێت و ڕەنگی دەم وچاوی تێك دەچێت و دەفەرمووێت: **(رحم الله موسى، قد أوذي بما هو أشد من هذا فصبر).** متفق عليه

واتە: ڕەحمەتی خوا لە موسا بێت لەمە زیاتر ئەزێت درا بەڵام ئارامی گرت.

وە عائیشـە (ڕەزای خوای لێ بێت) پرسـیاری لێكرد. ئایا هیچ ڕۆژێكت بەسـەردا هاتووە لە ڕۆژی ئوحد ناڕەحەت تر بووبێ ؟ فەرمووی: (من لە بەرامبەر گەلەكەی تۆوە زۆرم توش هات و لە نارەحەت ترینیان ڕۆژی عەقەبە بوو كاتێ بانگەوازی (ابن عبد ياليل بن عبد كلال)م كرد و وەڵامی داوا كاری یەكەمی نەدایەوە منیش بە خەفەتەوە ڕۆیشـتم تا گەشـتمە (قرن الثعالب) [كە شـاخێكە لە نێوان طائیف و مەككەدا] سـەرم بەرزكردەوە دەبینم هەورێك سێبەری بۆ كردووم تەماشام كرد جبريل ی تیا بوو فەرمووی: خوای گەورە ووتەی گەلەكەتی بیسـت كە چییان پێ ووتی و ڕەدیان چی بوو بۆت و مەلائیكەتی شـاخی ناردووە بۆلات تا بزانن فەرمانت بەچی یە، پاشان مەلائیكەتی شاخەكان سڵاوی كردو فەرمووی: ئەی محمد

وە هەرگیز لە کاتی پێکەنینی دا مەلاشووی دەرنەکەوتووە و قاقای نەکردووە.[٢٣٩] ناوی ناشیرین و ناشیاوی خەڵکی دەگۆڕی.[٢٤٠] لە کاتی ڕۆیشتندا هاوەڵەکان لەبەردەمی یەوە دەڕۆیشتن و پشتەوەیان جێ دەهێشت بۆ مەلائیکەت.[٢٤١]

خوای گەورە ووتەی گەلەکەتی بیست منیش مەلائیکەتی لێپرسراوی شاخەکانم و خوای پەروەردگارت ناردوومی بۆ لات تا بزانم فەرمانت چی یە بە من، ئەگەر ئەتەوێت ئەو دووشاخەی (الأخشبين)ی مەککەیان لێدەدەم بەیەکدا. پێغەمبەری خوا(صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم) فەرمووی: (**بل أرجو أن يُخرج الله من أصلابهم مَن يعبد الله وحده لايشرك به شيئا**). متفق عليه

واتە: بەڵکو من ئومێد دەکەم کە خوای گەورە لە نەوەو پشتی ئەمانەوە کەسانێك بخاتەوە کە بە تەنها خوای گەورە بپەرستن و هیچ هاوەڵێکی بۆ پەیدا نەکەن.

[٢٣٩] **عن عائشة قالت: (مارأيتْ رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم) مستجمعاً قط ضاحكاً حتى أرى منه لهواته، إنما ضحكه التبسم)** رواه البخاري .

واتە: هەرگیز پێغەمبەری خوام (صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم) نەبینیوە پڕ بە دەمی پێکەنیبێت و ئەو پەڕی قوڕگ و مەلاشوی دەرکەوتبێ. بەڵکو پێکەنینەکەی تەنها زەردەخەنە کردن بوو.

[٢٤٠] **(كان يغيرّ الاسم القبيح).** صحيح رواه الترمذي

واتە: پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم) ناوی خراپ و ناشیرینی دەگۆڕی.

[٢٤١] **(كان اذا مشى مشى أصحابه أمامه، وتركوا ظهره للملائكة)**.صحيح رواه ابن ماجه

واتە: کاتێ پێغەمبەر(صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم) بڕۆشتایە بەڕێدا هاوەڵەکانی لە پشتیەوە دەڕۆیشتن و دوایەوەیان جێدەهێشت بۆ مەلائیکەت.

هەرگیز تەوقەی لەگەڵ ئافرەتاندا نەدەکرد.[٢٤٢] کە دەچوو بۆ سەردانی کەسێك ڕووەو دەرگاکە نەدەوەستا بەڵکو لەلایەکی یەوە ڕادەوەستا.[٢٤٣] وە دەستی ڕاستی زۆر بەکاردەهێنا.[٢٤٤] کاتێ هەواڵێکی خۆشیان بۆ بهێنایە سەجدەی شوکری دەبرد بۆ خوای گەورە.[٢٤٥]

---

[٢٤٢] **(كان لا يصافح النساء في البيعة)** حسن رواه احمد.

واته: هەرگیز تەوقەی لەگەڵ ئافرەتاندا نەدەکرد نە لەکاتی بەیعەت و [نە لە غەیری بەیعەتیش دا].

وقالت عائشة: (ولا والله مامَسَّت يده ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ يد امرأة قط في المبايعة. ما بايعهن إلا بقوله: قد بايعتك على ذلك). صحيح رواه البخاري

[٢٤٣] **(كان إذا أتى باب قوم لم يستقبل الباب من تلقاء وجهه، ولكن من ركنه الأيمن أو الأيسر، ويقول: السلام عليكم، السلام عليكم).** صحيح رواه احمد

واته: ئەگەر بچوایەتە بەردەمی هەر ماڵێك ڕووەو دەرگاکە نەدەوەستا بەڵکو لەلای ڕاست یان چەپەوە دەوەستا و دەیفەرموو: سڵاوتان لێ بێ، سڵاوتان لێ بێ.

[٢٤٤] **(كان يجعل يمينه لأكله وشربه و وضوئه و ثيابه و أخذه وعطائه ،وشماله لما سوى ذلك).** صحيح رواه أحمد

واته: لای ڕاستی بەکاردەهێنا لە بۆ خواردن و خواردنەوەو دەست نوێژو پۆشاك لەبەرکردن و وەرگرتن و بەخشین ولای چەپی بۆ شتەکانی تر.

[٢٤٥] **(كان إذا جاءه أمر يُسَرُّ به ، خَرّ ساجداً ، شكراً لله تعالى)**. صحيح رواه ابو داود

واته: کاتێ هەواڵێکی خۆشیان بۆ بهێنایە سەجدەی دەبرد لە شوکرانە بژێری خوای گەورەدا.

وە لە کاتی پژمین دا بەدەستی یان کراسەکەی دەم و چاوی دادەپۆشی و دەنگی پێ نزم دەکردەوە.[٢٤٦] وە حەزی لەپاك و خاوێنی و پۆشاکی جوان بووە.[٢٤٧]

---

[٢٤٦] **(وكان ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ إذا عطس غطّى وجهه بيده أو ثوبه، وغَضَّ بها صوته).** رواه الترمذي وقال: حديث حسن صحيح

واتە: کاتێ دەپژمی بەدەستی یان پۆشاکەکەی دەم و چاوی دادەپۆشی و دەنگی خۆی پێ نزم دەکردەوە.

[٢٤٧] لە جابرەوە (ڕەزای خوای گەورەی لێ بێت) دە فەرمووێ: لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دەرچووین بۆ غەزای (بني انمار)، دەفەرمووێ: لە کاتێکدا من لە ژێر دارێکدا بووم ئەوەندەم زانی پێغەمبەری خوام ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ بینی، منیش ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا جەنابت تەشریف بێنە ژێر ئەم سێبەرەو. ئەویش هات و سڵاوی کرد و لە وڵاغەکەی دابەزی. منیش چووم هەندێ ترۆزی ناسك و ووردم هێناو خستمە بەردەستی. ئەویش فەرمووی: ئەمەتان لە کوێ بوو؟ ووتم: لە مەدینەوە لەگەڵ خۆمان هێنامان.

لەو کاتەدا شوانێکی جابر دەرچوو دوو پۆشاکی کۆنی لەبەردا بوو ڕزیبون. پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ تەماشای کردو فەرمووی: **(أما له ثوبان غيرهذين).** واتە: ئایا پۆشاکی تری جگە لەمەی نی یە. منیش وتم: بەڵێ دوو پۆشاکی تری هەیە هەڵی گرتووە من خۆم پێم داوە. ئەویش فەرمووی: **(فادعه فليلبسها)** واتە: بانگی بکە و پێی بڵێ با لەبەریان بکات. شوانەکە هات و دوو پۆشاکەکەی تری لەبەرکردو و ڕۆیشت. پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ فەرمووی: **(ماله ؟ ضرب الله عنقه أليس هذا خيراً ؟)**

واتە: چیەتی – خوا با لەگەردنی – ئایا ئەمە باشتر نی یە ؟ شوانەکەش گوێی لە قسەکەی بوو بە گەش بیناوی یەوە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ئایا لەپێناوی خوادا [خوا بدات لە

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ زۆر بەبەزەیی بووە، بە تایبەت لەگەڵ کەس و کار نەوەکانی دا.[٢٤٨] بە جۆرێ ماچی کچەزاکانی خۆی دەکرد.[٢٤٩]

گەردنم] ؟ فەرمووی: (**في سـبيل الله**) واتە: بەڵێ لە پێناوی خوای گەورەدا. ئەوە بوو ئەو پیاوە لە پێناوی خوادا دەکوژرێ. / رواه الامام مالك والحاكم وقال محقق جامع الاصـول: اسناده حسن

(٢٤٨) خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ١٠٧﴾ الأنبياء: ١٠٧

وە خۆشی ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دەفەرموویێت: **(إنما أنا رحمة مُهداة)**. رواه الحا كم وصـححه ووافقه الذهبی

واتە: من ڕەحمەتێکی ڕێنموونی کارم.

وە ئە نەسی کوڕی ما لك دە فەرمووێ: **(مارأ يت أ حداً كان أرحم بالعيال من رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾)**. رواه مسلم

واتە: کەسـێکم نەدیوە لە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ زیاتر بەبەزەیی بووبێت لەگەڵ خێزان وکەس و کاری دا.

(٢٤٩) لە أبو هورەیرەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ماچی حە سەنی کوڕی عەلی کرد لەو کاتەدا ئەقرەعی کوڕی حابـســـی تەمیمی لەگەڵدا بوو، ئەقرەع ووتی: من(دە) منداڵم هەیە [تا ئێســتا] هیچیانم ماچ نەکردوە، پێغەمبەری خواش ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ تەماشای کردو پاشان فەرمووی: **(من لايرحم لا يُرحم)**. متفق عليه

واتە: هەر کەسێك ڕەحم بەخەڵکی نەکات خوای گەورەش ڕەحمی پێ ناکات.

وە عائیشـە دەفەرمووێ : **(جاء أعرابی إلی رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ فقال : إنكم تُقبِّلون الصبيان، ولا نُقبِّلهم. فقال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: (أو أملكُ لك أن نزع الله الرحمة من**

نەك هەر لەگەڵ مرۆڤدا بەڵكو زۆر بە بەزەیی بووە لەگەڵ گیانلەبەرانیشدا.(٢٥٠)

قلبك). متفق عليه

واتە: كابرا یەكی دەشـتەكی هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر(صَلّى اللّٰه عليه وسلّم) ووتی: ئێوە منالەكانتان ماچ دەكەن بەڵام ئێمە هەرگیز ماچیان ناكەین، جا پێغەمبەری خواش (صَلّى اللّٰه عليه وسلّم) فەرمووی: من چی دەسـەڵاتێكم هەیە كە خوای گەورە بەزەیی لە دڵتا دەرهێناوە.

(٢٥٠) **عن سـهيل بن الحنظلية قال: (مَرّ رسـول اللّه (صَلّى اللّٰه عليه وسلّم) ببعير قد لحق ظهره ببطنه فقال: (اتقوا اللّه في هذه البهائم المعجمة فاركبوها صـالحة ، وكلوها صـالحة).**
اخرجه ابوداود وحسن اسناده الارناؤوط

واتە: پێغەمبەری خوا (صَلّى اللّٰه عليه وسلّم) دای بەلای حوشـترێكدا كە لە لاوازی دا سـكی نووسابوو بە پشتی یەوە فەرمووی: لە خوا بترسن لەم ئاژەڵە بێ زمانانەداو بەچاكی سواری ببن و بە چاكی بیخۆن.

وە لە ابن عەباسـەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) دەفەرموێ: پێغەمبەری خوا(صَلّى اللّٰه عليه وسلّم) دای بەلای كابرایەكدا قاچی خسـتبووە سـەر لاملی مەڕێك و خەریكی تیژكردنی چەقۆكەی بوو مەڕەكەش لەژێر پێی دا تەماشـای دەكرد، پێغەمبەری خوا (صَلّى اللّٰه عليه وسلّم) فەرمووی: **(أتريد أن تميتها موتتين ؟! هلاّ حددت شـفرتك قبل أن تضـجعها)** ٠ رواه الحاكم وقال: صحيح على شرط الشيخين و وافقه الذهبى

واتە: ئایا ئەتەوێ دووجار بیكوژی؟ ئایا نەدەبوو پێش ئەوەی بیدەی بە زەوی دا چەقۆكەت تیژ بكردایە.

بە جۆرێك جامی ئاوی لار دەكردەوە بۆ پشیلە تا لێی بخواتەوەو بە پاشماوەكەشی دەست نوێژی دەشت.[٢٥١] وە پێغەمبەری خۆشەویست ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ داد پەروەر بووە لە كارو بارەكانی داو خوای گەورە بە مە فەرمانی پێ كردووە.[٢٥٢]

وە لە عبداللّٰه وە لەباوكی یەوە دەفەرموێ: ئێمە لە سەفەرێكدا لە خزمەت پێغەمبەری خوادا بوو ین ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ڕۆی بۆ كارێكی خۆی، ئێمەش (حوممەرە) یەكمان بینی [باڵندەیەكە لە چۆلەكە دەچێت] دوو بەچكەی لە گەڵدا بوو ئێمەش دوو بێ چوەكەیمان برد. حوممەرەكە هات و دەستی كرد بەجریواندن و لەشەقەی باڵدان و خۆسەغڵەت كردن.

كاتێ پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ هاتەوە فەرمووی: **(من فجع هذه بولدها؟ رُدواّ ولدها اليها)** واتە: كێ بەچكەكەی لێ بردووە، بۆی بگەڕێننەوە. وە شارە مێرووولەیەكی بینی ئێمە سوتاندبوومان فەرمووی: **(من أحرق هذه ؟)** واتە: كێ ئەمەی سوتاند؟ وتمان: ئێمە، فەرمووی: **(لا ينبغی أنْ يُعذّب بالنار الا رب النار)**. واه أحمد وغيره وصحح أسناده الارناؤوط

واتە: بۆ هیچ كەسێك نی یە سزای كەس بدات بە ئاگر جگە لە پەروەردگاری ئاگر.

[٢٥١] **(كان ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ يُصغي للهرة الإناء ، فتشـرب ثم يتوضأ بفضلها)**. صحيح رواه الطبرانی

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ جامی لاردەكردەوە بۆ پشیلەو ئەویش لێی دەخواردەوە، دوایی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بە پاشماوەكەی دەست نوێژی دەشت.

[٢٥٢] خوای گەورە دەفەرموێ :﴿وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ﴾ الشورى: ١٥

واتە: ئەی پێغەمبەری خوا بڵێ.....وە فەرمانم پێكراوە لە نێوانتاندا دادپەروەربم.

وە زۆر دڵ سەخاوەت و بەخشندە بووەو هەرگیز بەخیل نەبووە.[٢٥٣]

له عائیشەوە دەفەرمویْ: قورەیش مەسەلەی ئەو ئافرەتە مەخزومیەی زۆر بە گرنگ تەماشا دەکرد کە دزی کردبوو وە سەرقاڵی کردبوون ؟ وتیان: کێ هەیە ئەتوانێت بچێت قسە لەگەڵ پێغەمبەری خوادا(صلى الله عليه وسلم) بکات تا دە ستی ئەو ئافرەتە نەبڕێت؟ وتیان: جا جگە لە ئوسامەی کوڕی زەید کێ هەیە جورئەتی ئەوە بکات کە خۆشەویستی پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم) ، ئوسامەش چوو قسەی لەگەڵ کرد[بۆ ئەوەی حوکمەکەی لەسەر نەچەسپێت] پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: **(أ تشفعُ في حَدِّ من حدود الله ؟)** ئایا تکا دەکەیت لە حەددێك لە حەدەکانی خوادا؟ پاشان هەستاو ووتاری دا ئینجا فەرمووی: **(إنما هلك الذين قبلكم: أنهم كانوا اذا سرق فيهم الشريف تركوه، و إذا سرق فيهم الضعيف أقاموا عليه الحد، وأيم الله لو أن فاطمة بنت محمد سرقت لقطعتُ يدها).**

واتە: ئومەتانی پێش ئێوە بە هۆی ئەوەوە لە ناوچوون ئەگەر لە ناویاندا کەسێکی ناودارو بە دەسەڵات دزی بکردایە وازیان لێ دەهێناو ئەگەر کەسێکی لاواز و بێ دەسەڵات دزی بکردایە حەددیان لە سەر دەچەسپان، سا سوێند بە خوای گەورە ئەگەر فاطمەی کچی محمد دزی بکات دەستی دەبڕم. پاشان فەرمان درا بەسەر ئەو ئافرەتەدا کە دزی یەکەی کردبوو دەستی بڕدرا. عائیشە دەفەرمویْ: دوای ئەوە ئەو ئافرەتە بەچاکی تەوبەی کردو پاش ئەوە دەهات و منیش پێویستی یەکانیم بەرز دەکردەوە بۆ لای پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) . متفق عليه

[٢٥٣] عن أنس: **(أن رجلاً سأل النبي (صلى الله عليه وسلم) فأعطاه غنماً بين جبلين، فأتى قومه فقال: أي قوم أسلموا، فأن محمداً يعطي عطاء مايخاف الفاقة, فإن كان الرجل ليجيء الى رسول الله مايريد إلا الدنيا، فما يمسي حتى يكون دينه أحبَّ اليه وأعزَّ عليه من الدنيا وما فيها)**. رواه مسلم

واتە: پیاوێك هات و داوای لە پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ کرد ئەویش کۆمەڵە ڕانە مەڕێکی پێدا کە لە نێوان دوو شـاخ دا بوو، ئەویش گەڕاوە بۆ لای گەلەکەی و ووتی: ئەی گەلینە موسڵمان بىن، بە ڕاستی محمد بەخشینێك دەبەخشێ لە هەژاری ناترسێ، جا پیاوی وا هەبوو دەهات بۆ خزمەت پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ مەبەسـتی تەنها دونیا بوو، ئەوەندەی نەدەبرد هەتا وای لێ دەهات دینەکەی بەلاوە خۆشەویستتروبە بەهاو سەنگین تر بوو لە دونیا و چی تێدایە.

وە لە ابن شـهابەوە دەفەرمووێ: (پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ غەزای فەتحی کرد (فەتحی مەککە) پاشـان بەخۆی و موسـڵمانانەوە دەرچوون و لە حونەیندا بەجەنگ هاتن وخوای گـەورە دینـەکـەی و موسـڵمانـانی سـەرخسـت، ئـەو ڕۆژەش پێغـەمبـەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ سەدحوشتری بەخشـی بە صەفوانی کوڕی ئومەیە، پاشان سەدی تری دایە، پاشان سەدی تری دایە. ابن شهاب دەفەرمووێت: سعیدی کوڕی موسەییەب بۆی باس کردم کـەوا صـەفوان فـەرموویـەتی: سـوێنـد بـەخوا پێغـەمبـەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ئەوەندەی دامێ کە دایمێ. وە ئەو ڕق لێ بووەوەترین کەس بوو لە لای من، بەڵام ئەوەندەی پێ بەخشیم تا وای لێ هات ئێستا خۆشەویسترین کەسە لە لای من). رواه مسلم

وەکاتێ پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە غەزای حونەین گەڕایەوە ئەعرابیەکان شوێنی کەوتن و داوایان لێ دەکرد تا پێیان ببەخشـێ تا گەیاندیانە لای دارێك و عەباکەی کەوتە خوارەوە لە کاتێکدا بەسەر حوشترەکەیەوە بوو فەرمووی: **(رُدّوا عليّ ردائی، أتخشون عليَّ البخل ؟ فوالله لوكان لي عدد هذه العضـاةِ نِعماً لقسـمتُه بينكم، ثم لا تجدوني بخيلاً ولا جباناً ولا كذاباً)** رواه البخاري

واتە: پۆشـاکەکەم بۆ بگێڕنەوە، ئایا ئەترسـن لێم کە بەخیل بم؟ سـوێند بە خوا ئەگەر بە ئەندازەی ئەم زیخ وچەوانە ووشترم لە بەردەستابێت بەشم دەکرد بەسەرتانداو پاشان نەبەخیل و نەترسنۆك و نەدرۆزن نەدەبووم.

خوای گەورە زۆرێك لە موعجیزاتی پێ بەخشبوو.[٢٥٤]

(بايع الرسول ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ جابر بن عبدالله في جَمل له كان قد كَــلَّ في السفر، فباعه إياه بكذا درهماً، ولما جاء يتقاضاه الثمن أعطاه الثمن والجمل معاً). متفق عليه

واتە: لە سـەفەرێکدا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ حوشـترێکی لە جابری کوڕی عبدالله کڕی تا سـواری ببێت، ئەویش پێی فرۆشـت بە ئەوەندە درهەم (بە قەرز)، جا کاتێ جابر هات تـا نرخـەکـەی لێ وەرگرێـت، پـێغـە مبـەری خوا﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ نرخـەکـەشی دایـەو حوشترەکەشی بۆ گەڕاندەوە.

[٢٥٤] گـەورە ترین موعـجیزەی پـێغـە مبـەری خوا﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ کـە خوای گـەورە پێی بەخشیوە قورئانە، هەروەها زۆر موعجیزەی تری هەبووە وەکو: لەتبوونی مانگ و شەوڕەوی و بڵندبوو نەوەی (الإسرآء والمعراج) و بینینی هەموو ئەو شــتا نە لەو کا تە کە مەدا، وە بەرەکەت کەوتنە خواردنەوە بە ویســتی خوای گەورە وەکو لە خەندەق دا (١٤٠٠) هاوەڵ لە یەك چیتریان خوارد، وە (١٣٠) کەس لەیەك جگەریان خوارد لە شـوێنێکی تردا، وە خواردن لە بەردەمیا تەسبیحاتی دەکردو هاوەڵان دەیان بیست، و لە تەبوکدا ئاو لە نێوان پەنچەکانیەوە دەهاتە دەر کاتێ دەســتی خســتە ناو جامە ئاوەکەوە بەجۆرێ (٣٠) هەزار کەس لەگەڵ (١٠) هەزار وشتر لێیان خواردەوە و شتیان لێ پڕکرد. وە لە حودەیبیەدا تیرێکی خستە ناو بیرێکی وشـك بوو (بسم الله)ی کرد ئاوەکە پڕبوو تا (١٤٠٠) صـەحابە لێیان خواردەوە بۆ ماوەی (١٥) ڕۆژ و هـەر مـایـەوە، وە بـەردێـك هـەبوو ســڵاوی لێـدەکرد لـەکـاتی پێغـەمبـەرایـەتی دا، گیانلەبەرانیش شکاتی حاڵیان دەهێنایە لای و دارو درەخت بە تا سەوە بوون بۆی و سێبەرو پەردەیان بۆ دەکرد، وە قەدە دارخورمایەك هەبوو لەلای دا و تاری دەدا، دوای ئەوەی چووە ســەر مینبەر ئەو بنە دارە وەك منداڵ دەگریا تا باوەشی پیا کردو ئینجا بێ دەنگ بوو. وە تورەکە خورمایەکی دا بە أبو هورەیرەو فەرمووی: مەیکەرەوە و دەستی پیا بکەو لێی بخۆ،

ئەم پێغەمبەرە خۆشەویستە ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ خوای گەورە بەهۆیەوە چاوانی کوێرو گوێیانی کەڕو دڵانی داخراوی پێکردەوە.[٢٥٥]

ئەوە بوو تا سەردەمی دوای کوژرانی عثمان (ڕەزای خوای گەورەی لێ بێت) تیایدا مابوو بێ خراپ بوون هە تا تووره کە کە پووا بوو هەڵتەقی. وە چە ندان موعجیزەی تر کە لێرەدا جێگەی نابێتەوە، بۆ زیاتر شارەزابون بگەرێرەوە بۆ کتێبی (موعجیزاتی ئەحمەدی) دانراوی: مامۆستا سەعیدی نۆرسی و کتێبەکانی (سیرە).

[٢٥٥] لە عەطائی کوڕی یەسارەوە دەفەموویت: گەیشتم بە عبداللّٰەی کوڕی عمروی کوڕی عاص (ڕەزای خوای لێ بێت) ووتم: هەواڵم بدەرێ دەربارەی سیفەتی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە تەوراتا چۆن هاتووە، ئەویش فەرمووی: (بەڵێ سوێند بەخوا ئەو وەسف کراوە لە تەوراتدا بە هەندێ لەو وەسفانەی کە لە قورئاندا هاتووە: [﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَٰكَ شَٰهِدٗا وَمُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا ٤٥ ﴾ الأحزاب: ٤٥] **وحرزاً للأميين، أنت عبدى ورسولى سميتك المتوكل، ليس بفظ ولا غليظ، ولاسخاب في الاسواق، ولا يدفع السيئة بالسيئة، ولكن يعفو ويصفح، ولن يقبضه اللّٰه حتى يقيم به الملة العوجاء، بأن يقولوا: (لااله الا اللّٰه,ويفتح به أعينا عُمياً، وأذاناَ صماَّ, وقلوباً غُلفاَ).** رواه البخاري واحمد . تفسير ابن كثير ٤٣٤/٣

واتە: (ئەی پێغەمبەری خوا ئێمە تۆمان ڕەوانە کردووە بەشاهێدی و مژدەدەری و ئاگادار کەرەوەیی)، وە بەوەی ببێتە پارێزەری نەخوێندەواران، تۆ بەندەو نێردراوی منی ، ناوم ناوی (المتوكل) پشت بەخوا بەستوو. هەرگیز ڕووگرژ و زبرو ڕەق نی یەو لە بازاڕدا دەنگ بەرز ناکاتەوەو خراپە بەخراپە وەڵام ناداتەوە بەڵکو دەبورێ و دەبەخشێ. وە خوای گەورە گیانی ناکێشێت هەتا میللەتی لاری پێ ڕاست دەکاتەوە بەوەی بڵێن: (لا اله الا اللّٰه)، وە خوای گەورە بەهۆی ئەمەوە چاوانی کوێر و گوێ یانی کەڕو دڵای داخراو دەکاتەوە.

وە نێردرابوو تا ڕەوشــتە جوانەکان بچەســپێنیت و تەواوی بکات.[٢٥٦] لەگەڵ ئەوەی کە ئازاری کەسی نەداوە کەچی دوعای دەکرد کە قسەی بە هەرکە سێك ووتووە خوای گەورە بۆ ئەو کەسە بکاتە پاداشت و نزیك بوونەوە لە خۆی.[٢٥٧] بە کورتی ڕەوشــتی قورئانی بووە.[٢٥٨] ئەمەندە ئازا بووە لەکاتی غەزاکاندا لە پێشی هاوەڵەکانەوە دەجەنگا.[٢٥٩]

---

[٢٥٦] پێغەمبەری خوا ﴿ ﷺ ﴾ دەفەرموویت: **(انما بُعثت لأُتمّم مكارم (وفي رواية: صالح) الأخلاق).** صحيح بشواهده. اخرجه البخاري في (الادب المفرد) ص٤٢ وأحمد ٣٨١/٢ والحاكم ٦١٣/٢

واتە: من نێردراوم تا ڕەوشتە بەرزو چاکەکان تەواو بکەم.

[٢٥٧] لە ئەبوهورەیرەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) کەوا بیســتو یەتی لە پێغەمبەری خواوە ﴿ ﷺ ﴾ کە فەرموویەتی: **(اللهم فأيما مؤمن سـببتُه فأجعل ذلك له قربةً إليك يوم القيامة).**البخاري مع الفتح ١٧١/١١ ومسلم ولفظه **(... فأجعلها لها زكاةً ورحمة).**

واتە: خوایە هەر کەســێك قســەم پێ ووتووەو ئەزێتم داوە ئەوا بۆی بکەرە پاك بوونەوەو ڕەحمەت و نزیك بوونەوەیەك لە خۆت لە ڕۆژی دوایی دا.

[٢٥٨] کاتێك پرســیاریان کرد لە عائیشــە (ڕەزای خوای لێبێت) دەربارەی ڕەوشــتی پێغەمبەری خوا﴿ ﷺ ﴾ ئەویش فەرمووی: **(كان خلقه القرأن)** اخرجه مسلم (٢٥/٦ – نووي)

واتە: ڕەوشــتی پێغەمبەر﴿ ﷺ ﴾ قورئانی بووە [واتە تەرجومەیەکی کرداری بووە بۆ قورئان].

[٢٥٩] بەراء دەفەرموویت: **(كنا والله إذا احمرّ البأس نتقي به وإن الشــجاع منا الذي يُحاذي به).** رواه البخاري ومسلم

وە راستەوخۆ لە کارە سەختەکاندا لەگەڵ هاوەڵەکانیدا بووە، زۆر ڕۆح سووك بووە بە جۆرێك هەرگیز باوێشکی نەداوە.[٢٦٠]

واتە: سوێند بەخوا کاتێ کە جەنگ گەرم دەبوو ئێمە خۆمان دەدا یە پاڵ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾، وە ئازاترین کەس لە ئێمە ئەو کەسە بوو کە بە تەنیشتیەوە دەجەنگا.

وە لەعەلی یەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) دەفەرمووێ: (**لقد رأيتني يوم بدر, ونحن نلوذ بالنبي عليه السلام, وهو أقربنا إلى العدو, وكان من أ شدّ الناس يومئذً بأ ساً**). حسن سنده محقق شرح السنة

واتە: لە رۆژی بەدر دا ئێمە خۆمان دەدایە پاڵ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ وە ئەو نزیکترین کەس بوو لە دوژمنەوە. ئەو ڕۆژە ئەو لە هەموو کەس زیاتر سەخت تر بوو لەسەریان.

[٢٦٠] جابر (ڕەزای خوای لێبێت) دە فەرمووێ: ئێمە [ڕۆژی خەندەق] چاڵمان هەڵدەکەند، بەردێکی گەورە هاتە ڕێمان و هاتینە خزمەت پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ و عەرزیان کرد: بەردێکی گەورە هاتۆتە ڕێمان. ئەویش فەرمووی: (**أنا نازل**) من دادەبەزم بۆی، ئەوە بوو دابەزی بۆی لە کاتێکدا لە برساندا بەردێکی بەستبوو بەسکی یەوە، وە پیکەکەی هەڵگرت و پیاکێشانێك لێی دا کردی بە تەپوتۆز و خۆڵی وردو نەرم). أصل القصة في البخاري و مسلم . (نەك وەك سەرکردەکانی ئەمرۆ کە تەنها بەردی بناغەکە دادەنێن و ئیتر تەواو.....!!)

عن يزيد بن الأصم قال: (ما تثاءَبَ النبيُّ ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ قطٌ). رواه البخاري في فتح الباري ص(٦١٣)

واتە: هەرگیز پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ باوێشکی نەداوە. [چونکە باوێشك نیشانەی تەمبەڵی و لەش قورسی یەو لە شەیطانەوەیە].

وە داوای هەرچی یەکی لێ بکرایە نەیدەوت نی یەو نەخێر. (٢٦١) زۆر سەخی دەروون بووە. بە تایبەتی لە مانگی ڕەمەزان دا. (٢٦٢) وە بۆ خۆی هیچی هەڵنەدەگرت بۆ سبەینێ. (٢٦٣)

---

(٢٦١) **جابر بن عبدالله يقول:(ما سئل رسول الله (صلى الله عليه وسلم) شيئاً قط فقال: لا).** اخرجه البخاري ومسلم والدارمي والبغوي (٣٦٨٦) وصححه ابن سعد وابو الشيخ والترمذي

واته: هەرگیز پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) داوای هیچ شتێکی لێ نەکراوە لەشتی دنیایی و فەرموویێتی: نەخێر نی یەو ناتدەمێ.[بەڵکو یان پێی بەخشیوە گەر هەبوبێ یان ووتەیەکی جوانی بۆ ئەکرد یان دەپاڕایەوە بۆی].

(٢٦٢) **عن ابن عباس رضي الله عنه: (كان رسول الله (صلى الله عليه وسلم) أجودَ الناس بالخير, وكان أجود ما يكون في شهر رمضان حتى ينسلخ, فيأتيه جبريل فيعرض عليه القرآن, فإذا لقيَهُ جبريل كان رسول الله (صلى الله عليه وسلم) أجود بالخير من الريح المرسلة).** أخرجه البخاري ومسلم والنسائي واحمد ٢٣١/١ و٢٨٨ وابن سعد و أبو الشيخ و البغوي

واته: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە هەموو کەس سەخاوەتمەندتر بوو. لە هەموو کاتیش زیاتر لە مانگی رەمەزاندا زۆر سەخی بوو تا تەواو ئەبوو، وە جیبریل ئەهات بۆلای و قورئانی بۆ دەخوێندەوەو کاتێك جیبریل پێی دەگەیشت ئیتر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەوەندە لە خێرکردندا سەخی بوو زیاتر لە شنە بایەکی هەڵکردوو.

(٢٦٣) **عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال:(كان النبي (صلى الله عليه وسلم) لا يدخر شيئاً للغد).** اخرجه الترمذي (٢٣٦٣) قال الالباني: واستغربه الترمذي ولكن اسناده صحيح على شرط مسلم وصححه ابن حبان (٢١٣٩ و ٢٥٥٠) والبغوي

واته: پێغەمبەری خوا [(صلى الله عليه وسلم) ئەوەندە تەوەکولی بەخوای پەروەردگار بە هێزبووو] هیچی پاشەکەوت نەدەکرد بۆ خۆیی بۆ سبەینێ.

بەڵام خواردنی ساڵێکی پاشکەوت دەکرد بۆ کەس و کارەکەی.[٢٦٤] وە دیاری وەردەگرت و پاداشتی دەدایەوە لەسەری. [٢٦٥] وە شەرمی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ زیاتر بووە لەشەرمی ئەو کچە عازەبەی کە دەچێتە پشت پەردەکەیەوە. وە ئەگەر شتێکی پێ ناخۆش بوایە بەڕووی دا دەردەکەوت.[٢٦٦] وە کە دڵخۆش دەبوو ڕووی وەك لەتە مانگ دەدرەوشایەوە.[٢٦٧]

---

[٢٦٤] **في الصحيحين: (أنه ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يدخر لأهله قوت سنتهم).**

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خواردنی ساڵێکی هەڵدەگرت و پاشەکەوتی دەکرد بۆ کەس و کارو خێزانەکانی [چونکە ئەوان وەك ئەو نەبوون].

[٢٦٥] **عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : (أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ كان يَقبَلُ الهَديّة, و يثيبُ عليها).** أخرجه الترمذي وقال: حديث حسن صحيح ،الارواء (١٦٠٢) واحمد والبخاري وابو داود (٣٥٣٦)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ دیاری وەردەگرت و پاداشتی خاوەنەکەشی ئەدایەوە بە چاکە [ئەمەش نیشانەی بەوەفایی یە].

[٢٦٦] **عن ابي سعيد الخدري قال:(كان ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ أشَدّ حياءً من العذراء في خِدرِها, وكان إذا كره شيئاً عُرِف في وجهه).** اخرجه البخاري و مسلم و وابن ماجه (٤١٨٠) واحمد وغيرهم وابو الشيخ (٣٩ و٤٠) و له عنده شاهد من حديث انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ زۆر شەرمی زیاتر بووە لە شەرمی ئەو ئافرەتە گەنجەی کە دەچێتە پشت پەردەوە. وە ئەگەر شتێکی پێ ناخۆش بوایە دەم و چاوی تێك دەچوو [ئیتر بەوەدا دەیانزانی ئەو شتەی پێ ناخۆشە].

[٢٦٧] **(كان إذا سُرَّ استنار وجهَهُ كأنه قطعة قمر).** صحيح جامع الصغير . مجلد (٤) رقم (٤٦١٥)

لە هەموو کەس ئازاترو سەخی تر بووە. (٢٦٨)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ ﴾ کە دڵخۆش بووایە ڕووی گەش و دراوەشاوە دەبوو دەتوت لەتە مانگە.

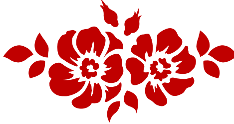
(٢٦٨) **(كان أحسن الناس و أجود الناس وأشجعَ الناس).** صحيح جامع الصغير مجلد (٤) (٤٥١١)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ ﴾ لە هەموو کەس چاکترو سەخی ترو لە هەموو کەس ئازاتر بووە.

(كان رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ ﴾ أحسن الناس وجهاً, وكان أجود, وكان أشجع الناس. ولقد فزع أهل المدينة ذات ليلة, فأنطلق ناسٌ من قبل الصوت, فتلقاهم الناس رسول الله ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ ﴾ راجعاَ, وقد سبقهم إلى الصوت, وفي رواية: **وقد استبرأ الخبر وهو على فرس عُري لأبي طلحة, في عنقه السيف وهو يقول: (لن تراعوا), قال: وجدناه بحراً, أو أنه لبحر, قال: وكان فرساً يُبَطَّأ).** متفق عليه

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ ﴾ ڕووی لە هەموو کەس جوانترو لە هەموو کەس سەخی ترو ئازاتر بووە. شەوێکیان دەنگێکی گەورە هات خەڵکی مەدینە ترسان. خەڵکەکە ڕووەو دەنگە کە چوون. کاتێکیان زانی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ ﴾ بەرەو ڕوو یان دەگەڕایەوەو پێش ئەمان چوو بوو هەواڵەکەی زانی بوو. بەسەر ئەسپێکی پشت ڕووتی بێ کۆپانەوە بوو کەهی ابو طەلحە بوو. شمشێرەکەشی لە مل کردبوو دەیفەرموو: مەترسن ترستان لەسەر نی یە. دەفەرمووی: ئەسپەکەی دەتوت دەریایە ئەوەندە خێرا بوو لە کاتێکدا پێشتر ئەو ئەسپە زۆر خاوو تەمبەڵ بوو.

كەڵەشاخ گرتنی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پێغەمبەری خوا(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كەڵەشـاخی گرتووە و(أبو طيبە) بۆی كردو ئەویش لە بری دا دوو(صـاع) خواردنی دایە (كە هەر صـاعێك نزیكەی چوار مشت دەگرێت) وە دەیفەرموو: چاكترین دەرمانە. [٢٦٩]

[٢٦٩] **عن حُمَيدٍ قال:سـئل أنس بن مالك عن كسـب الحَجّام؟ فقال: إحتجم رسـول اللّٰه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حجمه (أبو طَيبة), فأمرله بصـاعين من الطعام, وكلم اهله , فوضـعوا عنه من خَراجه, وقال: (إن أفضـل ما تداويتم به الحجامة, أو: إن من أمثل ما تداويتم به الحجامة)** .أخرجه الترمذي (١٢٧٨) وقال: حديث حسن صحيح ،والبخاري (١٠٦٥) ومسلم (٦٢) وابو داود وغيرهم

واتە: پرسیار كرا لە ئەنە سی كوڕی مالك دەربارەی كرێی كەڵە شاخ گر؟ (ئەو كە سەی كارەكە دەكات بۆ خەڵكی) فەرمووی: پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كەڵەشـاخی گرتووە و ابو طەیبە [كەناوی نافع بووەو بەندەی نەوەی حارثە یان ابي مسعود الانصاری بووە] بۆی كرد. ئەویش فەرمانی كرد دوو صاع [كە هەر یەكێكیان چوار مشـت دەگرێت] خواردنی بدەنێ و قسـەی لەگەڵ كەس و كارەكەی دا كردو فەرمووی: چاكترین شـتێك كە دەرمانی خۆتانی پێ بكەن كەڵەشـاخ گرتنە [ئەمەش خیطابە بۆ ئەهلی حیجازو دانیشـتوی وولاتە گەرمەكان. وە كەڵەشاخیش دەگۆڕێ بە گۆڕانی كات و شوێن و میزاج].

وعن علي :(أن النبي (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إحتجم, وأمرني فأعطيت الحَجّام أجره). أخرجه ابن ماجه (٢١٦٣) وأحمد ٩٠/١ و ١٣٤ و ١٣٥ وسنده ضعيف ولكن ينجيز بما قبله وما بعده

وە لەسەر هەردوو لاملی وە لە نێوان هەردوو شانی دا گرتوویەتی. (٢٧٠)

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ کەڵەشاخی گرت و فەرمانی پێ کردم منیش کرێی کەڵەشاخ گرەکەم دا.

وعن ابن عمر: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ دعا حَجّاماً فحجمه , وسأله: (كم خرا جك؟) فقال: ثلاثة آصُعٍ. فوضع عنه صاعاَ, وأعطاه أجره) . أخرجه أحمد ٣٥٣/٣ وابن سعد وصححه الالباني

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ کەڵەشاخ گرێکی بانگ کردو کەڵەشاخی بۆ گرت و پرسیاری لێ کرد: کرێ یەکەت چەندە؟ ووتی: سێ صاع. ئەویش صاعێکی لێ شکاندو کرێ یەکەی دایە.

(٢٧٠) **عن ابن عباس أظنه قال:(إن النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ إحتجم على الأخدَعَين وبين الكتِفَين. وأعطى الحَجّام أجره, ولو كان حراماَ لم يُعطه).** أخرجه ابو داود (٣٤٢٣) والبخاري ومسلم بلفظ:**(حجم النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ عبدٌ لبني بيا ضة فأعطاه النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ أجره, وكلم سيده, فخفف عنه من ضريبته ولو كان سحتاَ لم يعطه النبي ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾).**

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ کەڵەشاخی گرت لەسەر هەردوو دەماری ئەملاولای ملی. وە لە نێوان هەردوو شانی داو کرێی کەڵەشاخ گرەکەی دا، خۆ ئەگەر حەرام بوایە نەیدەدایە. لە ریوایەتەکەی تردا: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ عەبدێکی بەنی بیاضە کەڵەشاخی بۆ گرت وئەویش کرێ یەکەی دایە و قسەی لەگەڵ خاوەنەکەی دا کردو ئەویش لە کرێیەکەی داشکاندو ئەگەر حەرام بوایە پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ نەیدەدایە.

یان لەسەر سەرەوەی پشتی و ناوشانی. وە لە (١٧و١٩و٢١)ی مانگدا دەیگرت (واتە مانگی کۆچی).(٢٧١) وە لە سەر پشتی قاچیدا کردویەتی لەبەر ئازارێك کە تیایدابوو.(٢٧٢)

---

(٢٧١) **عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال:(كان رسول اللّٰه ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ يحتجم في الاخدعين والكاهل, وكان يحتجم لسبع عشرة، وتسعة عشرة، واحدى وعشرين).** أخرجه الترمذي(٢٠٥٥)وابن ماجه(٣٤٨٦)وقال الترمذي:حديث حسن غريب ،وصححه الحاكم على شرط الشيخين و وافقه الذهبي وصححه الالباني وله شواهد انظر(الصحيحة)(٩٠٧)

واتە: پێغەمبەری خوا﴿صلى الله عليه وسلم﴾ کەڵەشاخی لەسەر هەردوو ڕەگی ئەملاولای ملی و ناوشانی دەگرت و لە کاتێکدا دەیکرد کە حەڤدە یان نۆزدە یان بیست و یەك شەو لە مانگەکە ڕۆشتبێ.

(٢٧٢) **وعنه: (ان رسول الله ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ إحجتم وهو مُحرِمٌ بـــ(ملل)على ظهر القدم).** أخرجه الترمذي وقال الالباني:إسناده صحيح علشـرط الشيخين,وأخرجه أحمد١٦٤/٣وعنه أبوداود(١٨٣٧)والنسائي دونقوله: **(بملل)وزاد (من وجع كان به).**

واتە: پێغەمبەری خوا﴿صلى الله عليه وسلم﴾ کەڵەشاخی گرت لە کاتێکدا لە ئیحرامدا بوو لە (مەلەل) [کە شوێنێکە لە نێوان مەککەو مەدینەو حەڤدە میل دوورە لە مەدینەوە]یان لەسەر پشتی قاچی دا گرتی [لەبەر ئازارێك کە تیایدا بوو].

تەمەنی پڕ خێری پێغەمبەر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

سیانزە (١٣) ساڵ لە شاری مەککە مایەوە وەحی بۆ دەهات و دە(١٠) ساڵیش لە مەدینەو لە تەمەنی شەست و سێ (٦٣) ساڵیدا وەفاتی کرد. [٢٧٣]

---

(٢٧٣) **عن ابن عباس قال: (مَكَثَ النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ بمكة ثلاث عشرة سنة يوحى اليه. وبالمدينة عشـــــراً، وتوفي وهو ابن ثلاثٍ وستين).** أخرجه الترمذي (٣٦٢٥) وقال: حديث حسن صحيح. وغيره كالبخاري مختصراً ومسلم

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە شاری مەککەدا (سیانزە) ساڵ مایەوە کە وەحی بۆ دەهات و لە مەدینەشدا (دە)ساڵ و کاتێ وەفاتی کرد تەمەنی (٦٣) ساڵ بوو.

عن عائشة: (أن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ماتَ وهو ابن ثلاث و ستين سنة) . اخرجه الترمذي (٣٦٥٤) وقال: حسن صحيح، والبخاري ومسلم وأحمد

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لەتەمەنی (٦٣) ساڵیدا بوو وەفاتی کرد.

بەڵام ئەم فەرمودەیەی کە دەفەرمووێت: أبن عباس فەرموویەتی: **(توفي رسـول اللّٰه وهو ابن خمس وستين).** أخرجه الترمذي (٣٦٥٢) ومسلم

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە تەمەنی (٦٥) ساڵیدا وەفاتی کرد !!.

دەربارەی ئەم فەرموودەیە محمدی کوڕی اسماعیل دەفەرمووێ: ڕیوایەتی شەست و سێ زۆر ترە. ئیمامی نەوەوی(رەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرمووێ: ئەویان راست ترەو مەشهورترە. عروەش ئینکاری ڕیوایەتەکەی ابن عەباس دەکاو دەفەرمووێ: ئەو (واتە عبداللّٰهی کوڕی عەباس) نەگەیشتووە بە سەرەتای پێغەمبەرایەتی.

هەروەها أبو بەکرو عومەریش (ڕەزای خوایان لیّ بێت)(٦٣) ساڵ ژیان. [٢٧٤]

ئیمامی ئەلبانی(ڕەحمەتی خوای لیّ بێت) دەفەرمووێ: (بەڵکو ئینکاری یەکە لەسـەر ئەو کەسـەیە کە لە ابن عەباسـەوە دەیگێڕێتەوە چونکە لە ابن عەباسـەوە بە صـەحیحی هاتووە هەروەك ڕیوایەتی زۆرەکەو پێشتر هێنرایەوەو ئەوە شە کە ڕشتی پیّ دەبە ستریّ هەروەك الحافظ ابن حجر دەفەرمووێ: وە هەر فەرمودەیەکی تر کە پێچەوانەی ئەوەی یەکەمە یان شازە یان تەئویل دەکریّ. ..).

[٢٧٤] **عن جرير عن معاوية انه سـمعه يخطب قال: (مات رسـول الله(صلى الله عليه وسلم) وهو ابن ثلاث وسـتين, وأبو بكر وعمر, وأنا ابن ثلاث وسـتين).** أخرجه مسـلم و الترمذي (٣٦٥٥) وقال حديث حسن صحيح، وأحمد ٩٦/٤و٩٧ و ١٠٠

واتە: جەریر دەفەرمویّ: لە مەعاویەوە دەگێڕێتەوە کەوا لێی بیست دەیفەرموو: پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) لەتەمەنی شـەسـت و سـێ سـاڵیدا وەفاتی کردووە، هەروەها أبو بکرو عومەریش. وە هەروەها منیش تەمەنم شەست و سێیە [ئیمامی نەوەوی دەفەرمووێ: واتە تەوەقع دەکەم کە وەکو ئەوان لەم تەمەنەمدا کە شەست و سێیە وەفات بکەم].

قەسـطەلانی دەفەرمووێ: (معاویە (ڕەزای خوای لیّ بێت) پێش پێغەمبەرایەتی بە پێنج ساڵ لە دایك بووەو دوای ئەو ساڵەی کە (ئەمەی فەرموو) مردنی دواکەوت و نزیکەی هەشتا ساڵ ژیا).

وەفات كردن و بەخاك سپاردنی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ئەو ڕۆژەی كە تیایدا وەفاتی كرد پەردەی ژوورەكەی لاداو كۆتا تەماشا تەماشای هاوەڵەكانی كرد كە أبوبەكری صدیق (ڕەزای خوای لێ بێت) پێش نوێژی بۆ دەكردن.[٢٧٥] وە لە كاتی سەرەمەرگی دا دەستی دەخستە ناو ئاوەوەو دەهێنا بەڕوویداو دەپاڕایەوە.[٢٧٦]

---

[٢٧٥] **عن أنس بن مالك قال: (آخرُ نظرةٍ نظرتُها إلى رسول الله ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾, كَشف الستارة, يوم الاثنين, فنظرت الى وجهه كأنه ورقة مصحف, والناس خلف أبي بكر, فكاد الناس ان يضطربوا, فأشار إلى الناس ان اثبتوا, وأبوبكر يؤمهم, وألقى السَّجف. وتوفي رسول الله ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ من آخر ذلك اليوم).** اخرجه البخاري ومسلم والنسائي وابن سعد (٢١٦/٢) وأحمد (١١٠/٣) وسنده ثلاثي. انظر مختصر البخاري (٣٧٤)

واتە: كۆ تا بینێنێكم بۆ پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە رۆژی دووشەممەدا بوو، پەردەی ژوورەكەی لادا، تەماشای ڕووی جوانیم كرد دەتوت پەڕەی قورئانە. خەڵكەكەش لە دوای ئەبو بەكرەوە نوێژیان دەكرد خەریك بوو ڕیزەكان تێك بدەن. بۆیە ئاماژەی بۆ كردن كە لە شوێنی خۆتان بچەسپێن و ئەبو بەكریش بەرنوێژی دەكرد بۆیان، ئیتر پەردەكەی دادایەوەو لە كۆتایی ئەو رۆژەدا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ وەفاتی كرد.

[٢٧٦] **(جعل النبي ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ عند موته يُدخل يَديه في الماء فيمسح بهما وجهه ويقول: (لا اله الا الله إن للموت لسكرات).** البخاري مع الفتح ١٤٤/٨ وفي الحديث السواك

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لەسەرمەرگدا هەردوو دەستی دەخستە ناو ئاوەوەو

وە زۆر ناڕەحەت بوو.[٢٧٧] لەبەر سینگ و بەرۆکی عائیشەدا بوو کە وەفاتی کرد.[٢٧٨]

دەیهێنا بە ڕوی داو دەیفەرموو: هیچ پەرستراوێك نی یە بەحەق جگە لە (اللّٰه). بەڕاستی مردن ناڕەحەتی خۆی هەیە.

وە دەیفەرموو: **(اللهم اغفرلي وارحمني وألحقني بالرفيق الأعلى)**. البخاري ١٠/٧ ومسلم ١٨٩٣

واتە: خوایە لێم خۆش بەو ڕەحمم پێ بکەو بمگەیەنە بە هاوڕێیایی پلە بەرز[کە بریتین لە پێغەمبەران و ڕاست گۆیان و شەهیدان و پیاوچاکان].

[٢٧٧] **وعن عائشة قالت: (لاأغبطُ أحداً بهون موتٍ, بعد الذي رأيتُ من شِدّة موت رسول اللّٰه ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾)**. أخرجه الترمذي (١٠١٨) وقال الالباني: وأستغربه الترمذي لأن فيه عبدالرحمن بن ابي بكر المليكي. لكن الحديث صحيح بما له من الشواهد. (الاحكام الجنائز) ص ١٣٧ و ١٣٨

واتە: هەرگیز ئاوات بە ئاسان مردنی کەس ناخوازم کە بە ئاسانی و بێ نارەحەتی بمرێت. دوای ئەوەی کە بینیم پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ چەند نارەحەت بوو کە وەفاتی کرد.

[٢٧٨] **عن عائشة قالت: (كنت مسندة النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ إلى صدري, أو قالت: الى حجري, فدعا بطست ليبول فيه, ثم بال فمات)**. قال الالباني: اسناده صحيح على شرط مسلم. اخرجه الترمذي والنسائي وابن سعد ٢٦٠/٢ ٢٦١ وفي رواية للبخاري: **(قبضه اللّٰه و إن رأسه لبين سحري ونحري)**.

واتە: عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەر﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ خۆی دابوو بە سنگمەوە، یان بە بەرۆکمەوە. وە بوو بووم بە کۆڵەکە بۆی جا داوای تەشتێکی کرد تا میزی تیا بکات پاشان میزی کردو وەفاتی کرد. لە ڕیوایەتەکەی بوخاری دا: کە خوایی گەورە گیانی کێشا، پێغەمبەری خو﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ سەری پیرۆزی بە بەرۆك و سنگمەوە بوو.

ئەوەندە نارەحەت دەبوو فاطمەی کچی دەیفەرموو: (وأكرباه) یان (وا كرب أبتاه) واتە: ئای باوکم چەند نارەحەتە. ئەویش دەیفەرموو: ئیتر لەمڕۆ بەدواوە باوکت نارەحەتی توش نابێ و باوکت شتێکی پێ گەیووە (کە مردنە) کەس ڕزگاری نابێ لێی.[٢٧٩] وە ئەبوبەکر دواى وەفات کردنی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ ناو چاوی ماچ کردو هەردوو قۆڵی گرتو فەرمووی: وانبياه، وا صفياه، وا خليلاه.[٢٨٠]

---

(٢٧٩) **عن أنس بن مالك قال: لما وجد رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ من كرب الموت ما وجد، قالت فاطمة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وا كرباه ! فقال النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾:(لا كرب على أبيك بعد اليوم. إنه قد حضر من أبيك ما ليس بتارك منه أحداً, والموافاة يوم القيامة)** اخرجه البخاري وأبن ماجه (١٦٢٩) وهو حسن. وأحمد ١٤١/٣ وسنده حسن وصححه الالباني (الصحيحة) (١٧٣)

واتە: کاتێ پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لەسەرەمەرگدا نارەحەتی زۆری بۆ هێنا. فاطمەی کچی فەرمووی: ئای باوکم چەند نارەحەتە. پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ فەرمووی: ئیتر لەم ڕۆوە باوکت نارەحەتی لەسەر نی یە، مردنێك هاتۆتە سەر باوکت هیچ کەسێك دەربازی نابێ لەدەستی [کەواتە موسیبەتەکە گشتی یە] وە وەفاو بە یەکتر گەیشتنەوەش لە ڕۆژی دوایی دایە.

(٢٨٠) **وعن عائشة:(أن أبا بكر دخل على النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بعد وفاته فوضع فمه بين عينيه, ووضع يده على ساعديه وقال: وا نبياه ! وا صفياه ! وا خليلاه).** أخرجه الترمذي وأحمد ٣١/٦ مختصراً كما هنا و ٢١٦/٦ مطولاً وكذا ابن سعد ٢٦٧/٢ وحسن اسناده الالباني

واتە: دوای وەفاتی پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ أبابكر هاتە سەری و دەمی خستە سەر ناوچەوانی و ماچی کردو هەردوو دەستی خستە سەر هەردوو باسکی و فەرمووی: وای پێغەمبەرەکەم، وای بێ تاوان و هەڵبژاردەکەم، وای هاوڕێ خۆشەویستەکەم.

وە بەر لە وەفات کردنی خوای گەورە شوێنی خۆی نیشانداوە لە بەهەشتداو سەرپشکی کردبوو کە ئایا ژیانی دونیای دەوێ یان گەڕانەوە بۆ لای خۆی و پاداشتی نەبڕاوە، ئەویش دووەمی هەڵبژارد.(٢٨١)

وعن ابن عباس و عائشة: (أن أ بابكر قبّل النبي (صلى الله عليه وسلم) بعد ما مات). أخرجه الترمذي (٩٨٩) وقالت: حسن صحيح, وابن ماجه وغيرهم وقال الالباني: إسناده صحيح على شرط مسلم. وزاد النسائي: **(بين عينيه).**

واتە: ئەبوبەکر ماچی ناوچەوانی پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) کرد دوای وەفات کردنی.

(٢٨١) ڕۆژێکیان پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: **(ان اللّه خَيرّ عبداً بين الدنيا, وبين ما عند اللّه, فأختار ذلك العبد ما عند اللّه). فبكى ابو بكر.** /رواه البخاري

واتە: خوای گەورە بەندەیەکی سەرپشك کرد لەنێوان ژیانی دونیاو لەگەڵ ئەوەی کە لەلای خوای گەورە هەیە لە گەڕانەوەی دا تا کامیانی دەوێ بیداتێ. ئەو بەندەیەش ئەوەی هەڵبژارد کە لەلای خوایە لەخۆشی و نیعمەت و پاداشت بۆی ئەبوبەکر [زانی مەبەستی خۆیەتی] دەستی کرد بە گریان.

و عن عائشة قالت: (كان رسول اللّه (صلى الله عليه وسلم) يقول وهو صحيح: (إنه لم يقبض نبيّ حتى يرى مقعده من الجنة, ثم يخير بين الدنيا والآخرة) . قالت عائشة: فلما نزل به- ورأ سه على فخذي - غ شـي عليه, ثم أفاق فأ شخص بـصره الى ا لسقف, ثم قال: (اللهم الرفيق الاعلى). قلت: إذاً لا يختارنا. قالت: وعرفت انه الحديث الذي كان يُحدثنا به وهو صحيح). متفق عليه

واتە: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کاتێ لەش ساغ بوو دەیفەرموو: هیچ پێغەمبەرێك ڕۆحی نەکێشراوە هەتا شوێنەکەی خۆی پیشان نەدرابێ لە بەهەشتدا. پاشان سەرپشك دەکرێت لەنێوان دونیاو قیامەتدا. عائیشە فەرمووی: کاتێك سەرەمەرگی هات - وە سەری

وە هەر وەك چۆن ژیانی ڕەحمەت بوو وەفات كردنیشی هەر ڕەحمەت بوو. [(٢٨٢)] **سا ئیتر دوای وەفات كردنی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ ئەو ڕۆژە بەلای هاوەڵانەوە زۆر ناخۆش بوو. بە جۆرێك شاری مەدینەیان لەلا تاریك بوو. دوای ناشتن و بە خاك سپاردنی ڕقیان لەدڵی خۆیان دەبووەوە.** [(٢٨٣)]

لەسـەر ڕانم بوو بوورایەوە، پاشـان هۆشـی هاتەوەو چاوی بەرەو سـەقفەكە بەرز كردەوەو ئینجا فەرمووی: خوایە بمگەیەنە بەهاورێیانی پلە بەرز [لە پێغەمبەران و ڕاسـت گۆیان و شـەهیدان و پیاو چاكان] دە فەرمووێ: منیش لە دەروونی خۆ مدا وتم: كەوا تە ئێمە هەڵنابژێرێت. دەفەرمووێ: وە بۆم ڕوون بۆیەوەو زانیم ئەوە راسـتێتی ئەو فەرموودەیەیە كە لەكاتێكدا لەش ساغ بوو بۆی باس دەكردین.

[(٢٨٢)] **قال ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: (إن الله عز وجل إذا أراد رحمة أمةٍ من عباده قبض نبيها قبلها, فجعله لها فَرَطاً وسَلَفاً بين يديها, وإذا أراد هلكة أمة, عذبها و نبيُّها حيّ. فأهلكها وهو ينظر , فأقرّ عينه بهلكتها حين كذبوه , وعصوا أمره).** رواه سلم

وا تە: خوای گەورە ئەگەر ویسـتی ڕەحمەتی هەبێت بە گەلێك لە بەندەكانی گیانی پێغەمبەرەكەیان لە پێشیانەوە دەكێشێ و دەیكاتە پێشەكی یەك لە بەردەمیانەوە، وە ئەگەر ویستی بەهیلاك بردنی گەلێكی هەبێت سزایان دەدات لە كاتێكدا پێغەمبەرەكەیان زیندوەو كاتێ بەدرۆیان خستەوەو سەرپێچیان كرد بە هیلاكیان دەبێت و ئەویش تەما شا دەكات و چاوی پێغەمبەرەكە شادو ڕۆشن دەكاتەوە بە لە ناوبردنیان.

[(٢٨٣)] **عن أنس قال: (لمّا كان اليوم الذي دخل فيه رسـول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ المدينة, أضـاء منها كلُّ شيء, فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شيء, وما نَفَضـنا أيدينا من الترابِ وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبَنا).** أخرجه الترمذي (٣٦٢٢). وقال : حديث صحيح غريب: وابن ماجه وصححه ابن حبان (٢١٦٢) والحاكم ٥٧/٣ على شرط مسلم و وافقه الذهبي

وە لە ڕۆژی دووشــەممەی ســاڵی (١١)ی کۆچی دا وەفاتی کرد دوای ئەوەی پەیامەکەی ڕاگەیاندو خوای گەورە دینەکەی خۆی پێ تەواو کرد. [٢٨٤] **وە لەکاتی ناشــتنی دا جیاوازی کەوتە نێوان هاوەڵانەوە کە ئاخۆ لە کوێدا بینێژن، تا ئەوە بوو ئەبو بەکر(ڕەزای خوای لێ بێت) چارەســەری گرفتەکەی کردو فەرمانی کرد لە شوێنی وەفات کردنی دا بینێژن.** [٢٨٥]

واتە: ئەو ڕۆژەی کە پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ هاتە ناو شــاری مەدینەوە هەموو شــتێك شــار لەبەر چاومان ڕووناك بوویەوە، بەڵام ئەو ڕۆژەی کە وەفاتی کرد تیایدا هەموو شتەکان تاریك بوون و هێشتا خۆڵی دەستمان نەتەکاندبوو خەریکی بەخاك سپاردن و دفن کردني بووين ڕقمان لەدڵی خۆمان دەبوویەوە. [کە ئەمەش گوزارشــت دەکات لەنارەحەتی یەکی زۆر کە بە ماڵئاوایی کردنی بەڕێزترین پێغەمبەر﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ توشــیان بوو، بۆیە ڕقیان لە خۆیان بوەتەوە لەخەفەت باری و بێ تاقەتی دا، چونکە هاوەڵە خۆشەویستەکەیان کۆچی کردو ئیتر وەحی نایەت و کۆتایی پێ هات].

[٢٨٤] **عن عائشــة قالت: (توفي رســول الله ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ يوم الاثنين).** أخرجه البخاري مختصر البخاري (٦٩٢) والطيالسي وأحمد ٦/٤٥ و ١١٨ و ١٣٢

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ لە ڕۆژی دووشەممەدا وەفاتی کرد.

[٢٨٥] **عن عائشــة قالت: لما قُبض رســول الله ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ اختلفوا في دفنه, فقال أبو بكر: سمعت من رسول الله ﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ شيئاً ما نسيته, قال: (ما قبض الله نبياً إلا في الموضـع الذي يحب ان يدفن فيه). أدفنوه في موضـع فراشـه.** /أخرجه الترمذي (١٠١٨) قال الالباني: وأستغربه الترمذي لأن فيه عبدالرحمن بن ابي بكر المليكي. لكن الحديث صحيح بما له من الشواهد كما هو مبين في (احكام الجنائز) ص (١٣٧ و ١٣٨)

واتە: کاتێ پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّىاللهُعَلَيهِوَسَلَّم ﴾ وەفاتی کرد ناکۆکی کەوتە نێوانیانەوە لەسەر

وە شەوی چوارشەممە لە کۆتایی شەودا بە خاکیان سپارد. واتە دووشەو بەم شێوە مایەوەو وەستان لە بەخاك سپاردنی، ئەویش لەبەر دیاری کردنی جێنشینێك لەدوای پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ کە ئەویش ئەبو بەکری صدیق بوو (ڕەزای خوای لێ بێت).[٢٨٦]

ناشتنی. تا ئەبوبەکر فەرمووی: من شتێکم بیستووە لە پێغەمبەرەوە ﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ و بیرم نەچۆتەوە، فەرموویەتی: خوای گەورە گیانی هیچ پێغەمبەرێکی نەکێشاوە ئیلا لەو شوێنەدا نێژراوە کە خۆی حەزی کردووە لێی بنێژرێ. دەی سا لەو شوێنەدا کە جێگەی نوستنی بووە بینێژن.

[٢٨٦] **عن جعفر[الصادق] بن محمد عن أبيه [وهو محمد الباقر بن علي بن زين العابدين بن الحسين وهو من التابعين فالحديث مرسل] قال: قُبض رسول الله ﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ يوم الاثنين, فمكث ذلك اليوم, وليلة الثلاثاء, و دُفِنَ من الليل. (قال (سفيان): و قال غيره: يُسمَعُ صوت المَساحي من آخر الليل).** أخرجه الترمذي . وقال الالباني: اسناده صحيح رجاله كلهم ثقات رجال مسلم لكنه مرسل... وقد روي معناه عن علي رضي الله عنه أخرجه ابن سعد ٢٧٣/٢ وله شاهد عن عائشة قالت: **(توفي النبي﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ يوم الاثنين ودفن ليلة الاربعاء).** اخرجه أحمد ١١٠/٦ ورجاله ثقات، ثم روى ٢٧٤/٦ بسند جيد عنه ا:**(ما علمنا بدفنه ﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ حتى سمعنا صوت المساحي من جوف الليل. ليلة الاربعاء)**

واتە: پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ ڕۆژی دووشەممە وەفاتی کرد، ئەو ڕۆژەو شەوی سێشەممەش مایەوە، تا شەوی چوار شەممە لە شەودا نێژرا. سوفیانی کوری عویەینە دەفەرموێ: وە جگە لە (محمد الباقر) یش فەرمویانە: لە کۆتایی شەودا دەنگی بێڵ و خاکەناز دەبیسترا، لەڕیوایەتەکەی (ئیمامی أحمد) دا عائیشە دەفەرمووێ: ئێمە بەناشتنی پێغەمبەرمان ﴿ صَلَّى اللّٰه عليه وسَلّم ﴾ نەزانی هەتا گوێمان لە دەنگی خاکەناز بوو لە ناوەڕاستی شەوی چوارشەممەدا.

وە لە پێش وەفات کردنی دا چەند جاریك بووراییەوەو کە هۆشی دەهاتەوە دەیفەرموو: با بیلال بانگ بدات و ئەبو بەکر بەرنوێژی بکات، دوای وەفات کردنیشی هاوەڵەکان زۆر بێ تاقەت بوون کاتێ هەواڵی وەفات کردنیان بیست، بەجۆرێ عومەر (ڕەزای خوای لێ بێت) هەڕەشەی دەکرد لەو کەسەی کە بڵێ پێغەمبەر(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) مردووە، پاشان ئەبوبکر(ڕەزای خوای لێ بێت) هات و تێی گەیاندن کە وەفاتی کردووەو فێری کردن کەبەچ شێوازێك نوێژی لە سەربکەن و لە کوێدا بینێژن و کێ بیشوات. پاشان بەیعەتیاندا بە ئەبوبەکر (ڕەزای خوای لێ بێت) وە کرا بە خەلیفە. [٢٨٧]

---

[٢٨٧] عن سالم بن عُبيد - وكانت له صحبة - قال: (أغمي على رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) في مَرَضه فأفاق, فقال: (حضرت الصلاة؟). فقالوا: نعم. فقال: (مُرّوا بلالاً فليؤذّن. ومروا أبا بكر أن يُصلي للناس)أو قال: (بالناس). قال : ثم أغمي عليه فأفاق فقال: (حضرت الصلاة؟). فقالوا: نعم. فقال: (مروا بلالاً فليؤذن. ومروا أبا بكر فليصل بالناس). فقالت عائشة: إن أبي رجل أسيف إذا قام ذلك المقام بكى فلا يستطيع فلو أمرت غيره, قال : ثم أغمي عليه فأفاق , فقال: (مروا بلالاً فليؤذن, ومروا أبا بكر فليصل بالناس, فأنكن صواحب أو صواحبات يوسف)قال: فأمر بلالاً فأذّن, وأمر أبابكر فصلى بالناس, ثم إنّ رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) وجد خفّة, فقال: (أنظروا لي من أتَّكيءُ عليه) فجأت بريدة و رجل آخر فأتكأ عليهما, فلما رآه أبو بكر ذهب لينكص , فأوْمأ اليه أن يثبت مكانه, حتى قضى أبوبكر صلاته , ثم إن رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) قُبِضَ, فقال عمر: والله لا أسمع أحداً يذكر ان رسول الله [(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) قبض الا ضربته بسيفي هذا, قال: وكان الناس أميّين لم يكن فيهم نبي قبله, فأمسك الناس, فقالوا: يا سالم إنطلق الى صاحب رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فادْعُه, فأتيت أبابكر وهو في المسجد, فأتيته أبكي دهشاً, فلما رآني قال [لي]: أقُبض رسول الله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) ؟ قلت: إن عُمر يقول : لا أسمع أحداً يذكر أن

رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قبض الا ضربته بسـيفي هذا! فقال لي:انطلق، فأنطلقت معه, فجاء والناس قد دخلوا على رســول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فقال: يا أيها الناس أفرجوا لي فأفرجوا له, فجاء حتى أكب عليه ومسه,فقال﴿ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾ الزمر:٣٠. ثم قالوا: يا صاحب رسول الله أقُبض رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ؟ قال: نعم، فعلموا أن قد صدق . قالوا: يا صاحب رسول الله. أيصلّى على رسول الله؟ قال: نعم, قالوا: وكيف؟ قال: يدخل قوم فيكبرون ويصلون ويدعون, ثم يخرجون, ثم يدخل قوم فيكبرون ويصلون ويدعون, ثم يخرجون, حتى يد خل الناس, قالوا: يا صــا حب رســول الله! أ يدفن رســول الله [﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ؟ قال: نعم, قالوا: أين؟ قال: في المكان الذي قبض الله فيه روحه. فان الله لم يقبض روحه الا في مكان طيب. فعلموا أن قد صـدق. ثم أمرهم أن يغسـله بنو أبيه, واجتمع المهاجرون يتشــاورون, فقالوا:إنطلق بنا الى إِخواننا من الانصــار ندخلهم معنا في هذا الامر, فقالت الانصار: منا أمير, ومنكم أمير. [وفي رواية : فقال عمر: يا معشر الانصار! ألســتم تعلمون أن رســول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قد أمر أبابكر أن يؤم الناس, فأيكم تطيب نفسـه أن تقدم على أبي بكر؟ فقالت الانصـار: نعوذ بالله أن نتقدم على أبي بكر]. فقال عمر بن الخطاب: من له مثل هذه الثلاثة: [ثانيَ إثنينِ إذ هما في الغار إذ يقول لصـاحبه لاتحزن ان الله معنا]. من هما؟ قال: ثم بســط يده فبايعه, وبايعه الناس بيعةً حســنةً جميلة).

أخرجه ابن ماجه (١٢٣٤) والترمذي . قال الالباني: اسناده (أي ابن ماجه) والترمذي واحد. وهو صحيح كما قال البوصيري في الزوائد لكن ليس عنده قوله: (والله لا أسمع أحداً...) إلخ. وروى بعضه النسائي والطبراني في الكبير (٦٣٦٧) بتمامه. وبعضه في (الصحيح) من حديث عائشة وسهل بن سعد فانظرها إن شئت في (مختصر البخاري) (٣٦٦ - ٣٧٦)

واتە: سـالمی کوڕی عوبەید دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ لە کاتی نەخۆشی یەکەی دا بوورایەوەو هۆشــی هاتەوەو فەرمووی: ئایا کاتی نوێژ هاتووە؟ ووتیان: بەڵێ. فەرمووی: دەسا بە بیلال بڵێن با بانگ بدات وبە ئەبوبەکر بڵێن با پێش نوێژی بۆ خەڵکەکە

بکات، دەفەرمووێ: پاشان بوورایەوەو هۆشی هاتەوەو فەرموویەوە: ئایا کاتی نوێژ هاتووە؟ وتیان: بەڵێ. فەرمووی: دەســا بە بیلال بڵێن با بانگ بدات و ئەبوبەکر پێش نوێژی بۆ خەڵکەکە بکات. عائیشــە فەرمووی: باوکم پیاوێکی دڵ نەرم وگریاناوی و خەفەتبارە و خەفەت زاڵە بەسەری دا، ئەگەر بچێتە ئەو پێش نوێژەوە دەست دەکات بە گریان و ناتوانێ. ئەگەر جەنابت فەرمان بکەیت کەسێکی تر بچێتە ئەو شــوێنە. دەفەرمووێ: پاشــان بووراپەوەو هۆشــی هاتەوە. فەرمووی: بە بیلال بڵێن با بانگ بدات و بێ ئەبوبەکر نوێژ بۆ خەڵکەکە بکات ئێوەی ئافرەتان [ئەی عائیشــە] لە هاوشــێوەی هاوڕێیەکانی یوســف دەچن [لەوەدا کە دەرونتان پێچەوانەی ئەوەیە کە بەزوبان دەیڵێن، واتە: مەبەستت شتێکی ترە کە ناهێڵی باوکت پێش بکەوێت] دەفەرمووێ: فەرمان کرا بیلال بانگی داو ئەبوبەکر بەر نوێژی بۆ کردن، پاشــان پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ هەســتی بە لەش ســووك بوونێك کرد فەرمووی: بزانن کێ هەیە یارمەتیم بدات و خۆم بدەم بەسەر شانی دا. تا ئەوە بوو بەریدەی [قبطی یان حەبەشی کە خزمەتکاری عائیشە بوو] هات و پیاوێکی تریش [لە ڕیوایەتەکەی بوخاری و مسلم دا هاتووە: کە هاتە دەرەوە خۆی دابوو بەسەر شانی عەباس و پیاوێکی تردا ئەویش عەلی کوڕی ئەبی طالبە، وە وتراوە عەباس و فەضلی کوڕی بووە. دیارە بۆ کۆکردنەوەی هەموو ئەم ڕیوایەتانە ئەوەیە کە: چەند جارێك هاتووەتە دەرەوە]. ئەویش خۆی دا بەسەر شانیانداو کاتێ ئەبوبەکر پێغەمبەری ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ بینی ویستی لە پێش نوێژی یەکەی بێتە دواوە تا پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ پێش بکەوێت، بەڵام ئاماژەو ئیشارەتی بۆ کرد کە لە شوێنی خۆتدا بمێنەرەوە تا ئەوە بوو ئەبوبەکر نوێژەکەی تەواو کرد، پاشان پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەفاتی کردو ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ خوای گەورە گیانی کێشــا. [هاوەڵان زۆر بێ تاقەت بوون بەجۆرێ] عومەر دەیفەرموو: ســوێند بەخوا هەر کەسێك لێی ببیســتم بڵێ پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەفاتی کردووە ئابەم شمشێرە تێی دەسرەوێنم. دەفەرمووێ: وە خەڵکەکەش نەخوێندەوار بوون وە پێش ئەویش پێغەمبەری تریان لە ناودا نەبووە بۆیە بێ دەنگ بوون. خەڵکەکە پێیان وتم: ئەی سالم برۆ

بۆ لای هاوڕێکەی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ (واتە ئەبوبەکر) وە بانگی بکە. منیش ویستم بچم بۆ لای کە بینیم لەناو مزگەوتەکەدایە، بۆیە بە حەپەساوی و گریانەوە چووم بۆ لای، کاتێ منی بینی فەرمووی: ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەفاتی کردووە ؟ منیش وتم: عومەر دەفەرمووێ: لە هەر کەسێك ببیستم و بڵێ پێغەمبەر﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەفاتی کردووە بەم شمشێرەم لێی دەدەم. ئەویش فەرمووی: بڕۆ با بچین. کاتێ چووین بینیمان خەڵکەکە چووبوونە ژوورەوە بۆلای پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾، ئەبو بەکر فەرمووی: ڕێگاکە بەردەن. ئەوانیش ڕێگایان بۆ چۆڵ کرد. چوو تا گەشتە سەری و ماچی کردو فەرمووی: تۆ دەمریت و ئەوانیش [واتەپێغەمبەرانی پێش تۆ]مردوون.

[لەڕیوایەتەکەی بوخاری دا هاتووە: لەعائیشەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) فەرموویەتی: کاتێك پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەفاتی کرد ئەبوبەکر لە (السُّنحْ) واتە لەبەرزایی یەکی مەدینەدا بوو. عومەریش هەستا بوو دەیفەرموو: **(واللّٰه ما مات رسول اللّٰه)** !! سوێند بەخوا پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ وەفاتی نەکردووە. تا ئەوەبوو ئەبوبەکر هاتەوەو سەری پێغەمبەری خوای﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لاداو ماچی کردو فەرمووی: **(بأبي أنت ,طبت حياً وميتاً , والذي نفسي بيده لا يذيقنك اللّٰه الموتتيين أبداً)** واتە: باوکم بەفیدات بێ بەزیندوویی و بە مردویش هەر پاك و جوان بوویت. سوێند بەو خوایەی نەفسی منی بەدەستە خوای گەورە دوو مردنت بێ ناچێژێت [ئەمەش ئاماژەیەك بوو بۆ ڕەت دانەوەی ئەو کەسانەی دەیانووت پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ زیندوو دەبێتەوەو جارێکی تر دەمرێت] پا شان ئەبوبەکر دەرچووە دەرەوەو فەرمووی:**(أيها الحالف على رسلك). واتە:** ئەی سوێندخۆر لەسەر خۆبە [ئەی عومەر پەلەمەکە]،کاتێ ئەبوبەکر قسەی کرد عومەر دانیشت، وە ئەبوبەکر سوپاس و ستایشی خوای گەورەی کردو فەرمووی: **(ألا من كان يعبد محمداً فإن محمداً قد مات, ومن كان يعبد اللّٰه فإن اللّٰه حي لايموت)** واتە: هەر کەسێك موحەممەدی دەپەرست ئەوا موحەممەد مردو وەفاتی کرد، هەر کەسێك خوای دەپەرست ئەوا

خوای گەورە زیندووەو نامرێت. پاشان فەرمووی: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٞ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ٣٠﴾ الزمر: ٣٠ وە فەرمووی: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٞ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِ ٱلرُّسُلُۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوۡ قُتِلَ ٱنقَلَبۡتُمۡ عَلَىٰٓ أَعۡقَٰبِكُمۡۚ وَمَن يَنقَلِبۡ عَلَىٰ عَقِبَيۡهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيۡـٔٗاۗ وَسَيَجۡزِي ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ ١٤٤﴾ آل عمران: ١٤٤

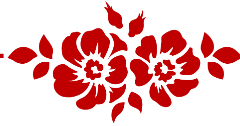
واتە: محمد پێغەمبەرێکە و لە پێش ئەووە پێغەمبەری تر ڕەوانەکراوە، ئایا ئەگەر بمرێت یان بکوژرێت ئێوە لە دین پاشگەز دەبنەوە. هەر کەسێك لە دین پاشگەز بێتەوە هیچ زیان بە خوای گەورە ناگەیەنێ وخوای گەورە پاداشتی سوپاس گوزاران دەداتەوە. دەفەرمووێ: **(فنشج الناس). واتە:** ئیتر خەڵکی دەستیان کردە گریان]. [ڕیوایەتەکەی بوخاری و مسلم تەواوبوو]. پاشان وتیان: ئەی هاوەڵەکەی پێغەمبەری خوا ئایا پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ وەفاتی کردووە؟ فەرمووی: بەڵێ. بۆیە زانیان کە ڕاست دەکات. وتیان: ئەی هاوەڵەکەی پێغەمبەر ئایا نوێژ دەکرێت لەسەر پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ ؟ فەرمووی: بەڵێ، وتیان: چۆن؟ فەرمووی: کۆمەڵێك دێنە ژوورەوەو نوێژ دەکەن لەسەری ودەپاڕێنەوە پاشان دەردەچنە دەرەوە، پاشان کۆمەڵێکی تر دێنە ژورەوەو نوێژی لەسەر دەکەن ودەپاڕێنەوەو دەردەچنە دەرەوە، بەم شێوەیە هەتا هەموویان دێنە ژوورەوە. وتیان: ئەی هاوەڵەکەی پێغەمبەر ئایا پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ دەنێژرێت؟ فەرمووی: بەڵێ وتیان: لە کوێ؟ فەرمووی: هەر لەو شوێنەدا کە خوای گەورە گیانی تێدا کێشاوە چونکە خوای گەورە لە شوێنێکی پاکدا نەبووبێ گیانی نەکێشاوە. جا زانیان کە ڕاست دەکات. ئینجا فەرمانی کرد کە کوڕان و خزمانی باوکی بیشۆن [ئەوە بوو عەلی شۆردی و فەضلی کوڕی عەباس و ئوسامە و شقران- خزمەتکارەکەی پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ -ئاویان دەکرد بە بەردەستی دا] پاش وەفاتی پێغەمبەر ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ﴾ ، کۆچەرەکان (موهاجرین) کۆبوونەوە بۆ مەسەلەی خیلافەت و ڕاوێژیان دەکرد ووتیان: با بچین بۆلای برا پشتیوانەکانمان (أنصار) وبەشداریان بکەین لەم کارەدا [وە لە سەقیفەی(بەنی ساعدە)دا کۆبوونەوە] یەکێك لە ئەنصارەکان [کە ئەویش حوبابی کوڕی مُنذر بوو] فەرمووی:

بۆ ئەمیرێك لە ئێمەو ئەمیرێك لە ئێوە دابنێین. عومەر فەرمووی: ئەی کۆمەڵانی ئەنصار ئایا نازانن کە پێغەمبەری خوا﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ فەرمانی کرد بە ئەبابەکر کە پێش نوێژی بکات بە خەڵکی، جا کامتان دڵتان ڕازی دەبێ کە پێش ئەبوبەکر بکەوێت؟ ئەنصارەکان وتیان: پەنا دەگرین بەخوا کە پێش ئەبوبەکر بکەوین.

عومەر فەرمووی: کێ هەیە وەك ئەم سێ نموونە چاکەی تێدا کۆبووبێتەوە [واتە غەیری ئەو کەسی تر نی یە]: کە خوای گەورە دەربارەی دەفەرمووێ: ﴿ثَانِيَ ٱثۡنَيۡنِ إِذۡ هُمَا فِي ٱلۡغَارِ﴾ کە یەکێك بووە لەو دووانە [کە لە ئەشکەوتەکەدا بوون]و خوای گەورە لەگەڵ ناوی پێغەمبەرەکەی دا ناوی بردووە، ﴿إِذۡ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِۦ لَا تَحۡزَنۡ﴾ کە ناوی دەبێت بە هاوەڵەکەی، وە ﴿إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا﴾ کە خوای گەورەی لەگەڵە [ئەم سێ فەزڵە بەسە بۆی کە ببێتە خەلیفە] ئایا ئەو دووانە کێ و کێیە کە خوای گەورە لە ئایەتەکەدا باسیان دەکات؟ دەفەرمووێت: ئینجا عومەر دەستی ڕاخست و بەیعەتی پێ داو خەڵکەکەش بەدوای دا بەیعەتێکی چاکی جوانیان پێدا.

میراتی پێغەمبەر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ جگە لەمانە هیچی لە دوای خۆی جێ نەهێشت: چەکەکەی، وە هێسترەکەی و پارچە زەوی یەك کە کردبوووی بە خێر.[٢٨٨] وە هیچ میراتی یەکی جێ نەهێشت بۆ منداڵەکانی، بەڵام ئەبوبەکر(ڕەزای خوای لێ بێت) بەڵێنی دا کە نەفەقەیان بکێشێ.[٢٨٩]

---

[٢٨٨] **عن عَمرو بن الحارث أخي جويرية -له صحبة - قال: (ما ترك رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ إلا سلاحه، وبغلته, وأرضاً جعلها صدقة)**. أخرجه البخاري والنسائي والترمذي وأحمد ٢٧٩/٤ وابن سعد٢١٦/٢

واتە: پێغەمبەری خوا﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ هیچی لە پێش خۆی جێ نەهێشت جگە لەچەکەکەی [وەکو شمشێرو ڕم و کڵاوو حەربەکەی] وە هێسترەکەی [کە ناوی دُلدُل بووە] وە پارچە زەوی یەك [کە بەشی خۆی بوو لە زەوی فدك و خەیبەر و بەنی نەضیرا] دوای خۆی کردی بەخێر [لەبەر ئەوەی فەرموویەتی: ئێمەی کۆمەڵی پێغەمبەران میراتیمان ناگیرێت، چیمان لە دوا بەجێ دەمێنێ دەکرێ بە خێر].

[٢٨٩] **عن أبي هريرة رضي الله عنه قال:(جاءت فاطمة الى أبي بكر فقالت: من يرثك؟ فقال: أهلي وولدي, فقالت: مالي لا أرث أبي؟ فقال أبو بكر: سمعت رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يقول: (لانورَث). ولكني أعولُ من كان رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يعوله. وأُنفِقُ على من كان رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ يُنْفِق عليه)** (قال الالباني).أخرجه الترمذي (١٦٠٨) وقال:حسن غريب, وأحمد ١٠/١ لكنه لم يذكر أبا هريرة في أسناده والطريق واحد.لكنه أثبته ٣٥٣/٢ من طريق اخرى. فالاسناد حسن

هەندێکیشــی جێ هێشــت بۆ نەفەقەی خێزانەکانی.[٢٩٠] وە هیچ مەڕومالاٚتی جێ نەهێشت.[٢٩١]

واتە: فاطمە چوو بۆ لای ئەبوبەکر وفەرمووی: کێ میراتی تۆ دەگرێتە دەســت دوای خۆت؟ فەرمووی: کەس و کارو منداڵەکانم. فەرمووی: ئەی بۆچی من میراتی باوکم ناگرم؟ فەرمووی: من لە پێغەمبەرم ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ بیســتووە دەیفەرموو: ئێمەی پێغەمبەران میراتیمان لێ ناگیرێت. بەڵام من نەفەقەی ئەو کەسـانە دەکێشـم کە پێغەمبەری خوا ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾نەفەقەی کێشاون و بەخێویان دەکەم.

وعن عائشـة رضي الله عنها : أن رسـول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قال: (لا نورَث , ما تركنا فهو صـدقة). أخرجه البخاري ومسلم (١٧٥٨)

وا تە: ئێمەی پێغەمبەران میراتیمان لێ ناگیرێت. ئەوەی لە دوای خۆمان جێی دەهێڵین دەکرێ بە خێرو دابەش بکرێت بەسەر هەژاراندا.

[٢٩٠] **عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ قال: (لا يَقسِـم ورثتي ديناراً ولا دِرهماً, وما تركت بعد نفقةِ نســائي ومؤنةِ عاملي فهو صـدقة)** . أخرجه البخاري ومسـلم والترمذي وأبو داود (٢٩٧٤) وزاد فيه: **(مؤنة عاملي [يعني أكرة الارض] والخليفة من بعدي).**

واتە: میرات گرەکانم دوای خۆم هیچ دینارو درهەمێکیان بەسـەردا دابەش ناکرێت، بەڵکو ئەوەی جێم هێشـت دوای ئەوەی بەشـی نەفەقەی خێزانەکانم و جێگەی کرێ گرتەکانمی لێ جیادەکرێتەوە دەکرێتە خێر بەسەر هەژاراندا.

[٢٩١] **عن عائشة رضي الله عنها قالت: (ما ترك رسول الله ﴿ صلى الله عليه وسلم ﴾ ديناراً ولا درهماً ولا شاةً و لابعيراً) قال: وأَ شُكُّ في العبد والأمة).** أخرجه مـسلم وأبو داود والنـسائي وأبن ماجه (٢٦٩٥) أنظر (صحيح أبي داود) (٢٥٤٩).

واته: پێغەمبەری خوا(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هیچ دینارو درهەم و مەڕو ووشــتری لە دوای خۆی جێ نەهێشت. عائیشە دەفەرمووێ: گومانم هەیە لە بەندەو کەنیزەکدا.

وە ئەبوداود ڕیوایەتی کردووە (٢٩٧٢) کەوا زەوی یەکی (فدك) هەبوو هی پێغەمبەر بوو (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لێی دەبەخشی، پاش خۆی ئەبوبەکرو عومەر سەرپەرشتیان دەکرد. پاشان مەروان داگیری کرد بۆ خۆی. کاتێ کە عومەری کوڕی عبدالعزیز بوو بە خەلیفە گەڕاندی یەوە بۆ بیت المال.

خەون بینین پێوەی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

هەر کەسێك پێغەمبەری خوا ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ لە خەودا ببینێت لەسەر ئەو وەسفانە ئەوە ئەوی بینیووە چونکە شەیطان ناتوانێ بچێتە شێوەیەوە. [٢٩٢]

---

[٢٩٢] **عن عبدالله بن مسعود عن النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ قال: (من رآني في المنام فقد رآني, فإن الشيطان لا يتمثل بي).** أخرجه الترمذي (٢٢٧٧) وقال: حديث حسن صحيح, وابن ماجه وأحمد والدارمي

واتە: هەرکەسێك لەخەونی دا من ببینێت ئەوا منی بینیوە، چونکە شەیطان خۆی ناخاتە سەر شێوەی من [ئەمەش موعجیزەیەکی پێغەمبەرە﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾ چونکە پارێزراوە لە شەیطان].

وعن أبي هريرة رضي الله عنه **قال: قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: (من رأني في المنام فقد رأني, فإن الشيطان لا يتصورُ أو قال: لا يتشّبه بي).** أخرجه ابن ماجه (٣٩٠١) واسناده صحيح على شرط مسلم. والترمذي واسناده على شرط الشيخين وغيرهم

واتە: هەر کەسێك لەخەونیدا منی بینی ئەوا منی بینیوە چونکە شەیطان ناچێتە سەر وێنەی من، یان شەیطان ناتوانێ خۆی بخاتە سەر شێوەی من.

وە دەفەرمووێ ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ﴾: **(من رآني في المنام فسيراني في اليقظة, ولايتمثَّل الشيطان بي).** متفق عليه

واتە: هەر کەسێك لەخەونیدا من ببینێ ئەوا بە خەبەریش دەمبینێ. وە شەیطان ناچێتە سەر شێوەی من. [ئیمامی المناوی لەڕاڤەی ئەم فەرموودانەدا باسی ئەوەی کردووە کە خەونی ڕاست: بریتی یە لەوەی کە لەسەر ئەو وێنەیە ببینێ کە لە بەڵگەی صەحیحدا

هاتووه، خۆ ئەگەر لەسـەر غەیری ئەو وەسـفانەدا بینی وەك بالأبەرزی یان کورتی یان زۆر ئه سمەری ئەوا پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) نەدیووه. وە باسی ئەوە دەکات کە مانای وتەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە دەفەرمووێت: (...**فسـيراني في اليقظة**).بینینێکی تایبەتە بەسیفەتی نزیك بوونەوەو شەفاعەت بۆ کردن لەڕۆژی دوایی دا].

وە هەندێك لە صۆفییەکان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە گوایە لەم دونیایەدا بەچاوی بەخەبەر پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دەبینین. بەبەڵگەی فەرموودەی سێ یەم، وە (ابن حجر) بەرپەرچی داونەتەوەو فەرموویەتی: (کەواتە ئەو کاتە وا پێویسـت دەکات کە بڵێین ئەو کە سانە صەحابەن و صەحابەیەتیش ماوە تا رۆژی دوایی!). کە ئەمەش شتێکە مو سڵمان نایڵێ.

وە زەکەریا الانصاری پرسـیاری کرد لە شـێخی ئیسـلام دەربارەی پیاوێك کەوا باسـی ئەوە دەکات کەوا پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) بینیوە لە خەونی داو فەرمانی پێ کردووە بەشـتێك تا بیکات، ئەویش فەرمووی: ئەمە مەکرو هەو بگرە حەرامە. وە زانایان ئەوەیان ڕاگەیاندووە کەوا خەو ئەحکامی شەرعی لێوە وەرناگیرێت. وە گەورەترین بەڵگە بۆی.

بەرپەرچ دانەوەی ئەو کەسـانەی کە بانگەشـەی ئەوە دەکەن کە گوایە پێغەمبەری خوایان (صلى الله عليه وسلم) بینیوە بە خە بەری لە دوای ئەوەی وە فاتی کردووە ئەم ئا یە تە یە کە دەفەرمووێ:﴿وَمِن وَرَآئِهِم بَرۡزَخٌ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ﴾ المؤمنون: ١٠٠

واتە: لە دوایانەوە (پاش ئەوەی کە مردن) پەردەو بەرزەخێکە هەتا رۆژی زیندوو بوونەوەیان.

وە لە کۆن و نوێدا پیاو چاکان هەبوون کە لە خەودا بینیویانەو وا وەسفیان کردووە کەلە شێوەی دا زۆر لەحەسەنی کوڕی عەلی (ڕەزای خوای لێ بێت) دەچێت. [٢٩٣]

---

[٢٩٣] **أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾: (من رآني في المنام فقد رآني, فان الشيطان لا يَتَمثَّلُني) قال أبي : فحدثت به ابن عباس فقلت: قد رأيته فذكرت الحسن بن علي فقلت: شبهته به, فقال إبن عباس: إنه كان يشبهه).**/أخرجه الترمذي قال الالباني: اسناده صحيح رجاله كلهم ثقات. وأخرجه أحمد ٢٣٢/٢ من هذا الوجه والحاكم ٣٩٣/٤ وقال: صحيح الاسناد ووافقه الذهبي. وقال: الحافظ في (الفتح): وسنده جيد. وفيه تأييد لما رواه أسماعيل القاضي عن أيوب قال: كان أبن سيرين (وهو ممن روى هذا الحديث عندالشيخين) اذا قَصَ عليه رجل انه رأى النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ قال: صفه لي . قال: ذكرت الحسن بن علي فشبهته به, قال: قد رأيته . وسنده جيد . وعلقه البخاري

واتە: هەر کە سێك لەخەونی دا منی بینی ئەوا منی بینیوەو شەیطان ناچێتە سەر شێوەی منەوە. باوکم ووتی[ئەوەی قسەکە دەکات کولەیبە باوکی عاصم و لە تابعینەو ناوی (أبن شهاب)ەو صەدوقە]. منیش بۆ ابن عباسم باس کردو وتم: پێغەمبەرم ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ لە خەوندا بینیووەو یادی حەسەنی کوڕی عەلیم کەوتەوەو وتم: لەو دەچێ و دەیشوبهێنم بەو. ابن عباس فەرمووی: بەڵام ئەو [واتە پێغەمبەری خوا] ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾لە حەسەنی کوڕی عەلی دەچوو.

عن يزيد الفارسى وكان يكتب المصاحف قال: (رأيت النبي ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ في المنام زمن ابن عباس . فقلت لابن عباس : إني رأيت رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ في النوم . فقال ابن عباس : إن رسول الله ﴿ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ﴾ كان يقول: (ان الشيطان لا يستطيع أن يتشبه بي, فمن رآني في النوم فقد رآني). هل تستطيع أن تنعت هذا الرجل الذي رأيته في النوم؟ قال: نعم , أنعُتُ لك رجلاً بين الرجلين, جسمه ولحمه أسمر الى البياض, أكحل العينين, حسن

وە خەونی بروادار ڕاستە چونکە بەشێکە لە چل و شەش (٤٦) بەش لە پێغەمبەرایەتی. [٢٩٤]

الضحك, جميل دوائر الوجه, [قد] ملأت لحيته.ما بين هذه الى هذه, قد ملأت نحره. قال عوف: ولا أدري ما كان مع هذا النعت, فقال ابن عباس: لو رأيته في اليقظة ما استطعت أن تنعته فوق هذا). أخرجه الترمذي وأبن ماجه (٣٩٠٥) قال الالباني: يعني المرفوع منه دون القصة, وهو رواية لاحمد ٢٧٩/١ واسنادالترمذي جيد رجاله ثقات رجال الشيخين غير يزيد الفارسى قال ابن قال ابن ابى حاتم ٢٩٤/٩عن أبيه: (لاباس). وأخرجه أحمد أيضاً ٣٦١/١ – ٣٦٢ ويشهد له ما قبله

واتە: لە یەزیدی فارسی یەوە کە یەکێك بووە لەوانەی قورئانیان نوسیوەتەوە لە (مصاحف) دا. دەفەرمووێ: لە زەمانی ابن عباسدا لە خەومدا پێغەمبەرم(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) بینی، بۆ ابن عباسم گێڕا یەوەو ووتم: لە خەو نمدا پێغەمبەرم (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) بینیووە. إبن عباس فەرمووی: پێغەمبەری خوا(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) فەرموویەتی:(شەیطان ناتوانێ بچێتە شێوەی منەوە. هەر کەس لەخەوندا بینیمی ئەوا منی بینیوە). ئایا ئەتوانی وەسفی ئەو پیاوەم بۆ بکەیت کە لەخەونتدا بینیوتە؟ فەرمووی: بەڵێ بۆت وەسف دەکەم: پیاوێکی مامناوەند بوو. لاشەو گۆشتی ئەسمەرێکی سپی باو بوو. چاوەکانی ڕەش بوون. جوان پێ دەکەنی. ڕووی خڕ و جوان بوو. ڕیشی پیرۆزی لێرەوە بۆ ئەوێی پڕ کردبووەوەو پڕ بە گەردنی بوو. عەوف [کە ابن أبی جمیلەیە کە لە یەزیدی فارسیەوە دەیگێڕێتەوە] دەفەرمووێ: وە لەگەڵ ئەم وەسفەشدا نازانم پێغەمبەر(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) چۆن بووە. ابن عباس فەرمووی: ئەگەر بەخەبەری یەوە بتبینیایە نەت ئەتوانی لەمە جوانتر وەسفی بکەیت.

[٢٩٤] قال (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم): **(و رؤيا المؤمن جزء من ستة وأربعين جزءاً من النبوة).** في جامع الصغير أخرجه أحمد والبخاري وكذا مسلم عن أنس وأبو داود (٥٠١٨) عن أنس عن عبادة والترمذي عن عبادة بن الصامت (٢٢٧٢) وقال: حديث صحيح

واتە: خەونی ڕاستی بڕوادار بەشێکە لە چل و شەش بەش لە پێغەمبەرایەتی.

لەکۆتاییدا

زانای پایەبەرز ئیمام(ابن حزم)ی ئەندەلوسی (ڕەحمەتی خوای گەورەی لێ بێت) دەربارەی کورتەیەك لە سیفەتەکانی پێغەمبەری خوا ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ دەفەرمووێت:[پێغەمبەری خوا﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لەسەر بەرزترین و گەورەترین ڕەوشت بووە. هەروەك خوای پەروەردگاری وەسفی کردووە. درودو سڵاوی خوای گەورەی لەسەر بێت لە هەموو کەس بەحیلم ترو داد پەروەرترو داوێن پاك تربووە، هەرگیز دەستی بەر دەستی ئافرەتێك نەکەوتووە کە پێی نەشیابێت و مارەی نەکردبێت، یان نامەحرەم بووبێت پێی. وە پێغەمبەری خوا﴿صلى الله عليه وسلم﴾ لە هەموو کەس سەخی تر بووە؛ بە جۆرێ دینارو درهەمی لەلادا نەدەمایەوەو دەیبەخشی.

خۆ ئەگەر لەلای زیاد بووایەو کەسی شك نەبردایە کە بیداتێ و شەوی بەسەردا بهاتایە ئەوا نەدەگەڕایەوە ماڵەوە هەتا خۆی لێ ڕزگار دەکردو دەیدا بە کەسێکی موحتاج. وە لەوەی کە خوای گەورە پێی بە خشیبوو تەنها بەشی ساڵێکی هەڵدەگرت. لە هەموو شتێك ئاسانتر دەست بکەوتایە لەو کاتەدا جۆو خورما بووە، بەڵام ئەو بە ئاسانی دەستی نەدەکەوت. چی تری لێ زیاد بووایە- لەم دووانە - لەڕێگەی خوادا دایدەنا. وە هەرچی لە خوای پەروەردگار داوا بکردایە پێی دەبەخشی. پاشان دەگەڕایەوە سەر بەکارهێنانی خواردنی ساڵەکەی و لێی بەکاردەهێنا هەتا پێویستی دەبوو پێش تەواو بوونی ساڵەکە.

بەدەستی خۆی نەعل و پێڵاوو جل و پۆشاکی خۆی دەدوریەوەو خزمەتی کەس و کارو خێزانەکانی خۆی دەکردو یارمەتی دەدان و گۆشتی لەگەڵدا دەجنین.

لە هەموو کەس بە شەرم وحەیاتر بووە، هەرگیز چاوی ڕانەدەگرت لە سەر ڕووی کەس بەوەی بەردەوام تەما شای بکات، و وەڵامی دەعوەتی بەندەو کەسی ئازادی دەدایەوە، دیاری وەردەگرت ئەگەر چی قوومە شیرێك یان ڕانە کەروێشکێکیش بووایە، وە پاداشتی

دەدایەوەو هەقی بۆ دەکردەوەو ئەو دەعوەتەشی دەخوارد، بەڵام خێرو صەدەقەی وەرنەدەگرت و نەیدەخوارد.

کەنیزەك و هەژاران بانگیان دەکرد بۆ پێویستی خۆیان و ئەویش شوێنیان دەکەوت بۆ هەر شوێنێ بانگیان بکردایە.

لەبەر مافی خۆی هەرگیز تووڕە نەدەبوو، بەڵام لەبەر خوای گەورە تووڕە دەبوو. وە هەقی جێ بە جێ دەکرد ئەگەر چی بە زەرەرو زیان بشکایەتەوە بەسەرخۆی و هاوەڵەکانیشدا.

لەبرساندا بەردی دەبەست لەسکی، هەندێ جاریش چی بووایە دەیخواردو ڕەتی شتێکی نەدەکردەوە کە هەر ئەوە ئامادە بووایەو داواو تەکلیفی شتێکی نەدەکرد کە ئامادە نەبووا یە. وە خۆی نەدەگرتەوە لە خواردنی حەڵاڵ ، ئەگەر خورمای بەبێ نان دەست بکەوتایە دەیخوارد، وەئەگەر نانی گەنم بووایە دەیخوارد، ئەگەر حەلْوا یان هەنگوین بووایە دەیخوارد، ئەگەر شیری بەبێ نان بووایە دەیخوارد، وە ئەگەر کاڵەك یان خورمای تەڕو نەرم بووایە دەیخوارد.

بە ڕاکشانەوە یان لە سەر سفرە خواردنی نەدەخوارد، هەرگیز سێ ڕۆژ لەسەریەك تێر نانی گەنمی نەخواردووە هەتا گەیشت بە خوای گەورەو وەفاتی کرد، ئەویش لەبەر ئیثار و مافی خۆدان بە خەڵکی نەك لەبەر هەژاری و بە خیلی.

وەڵامی وەلیمە (خواردنی دوای گواستنەوەی بووك)ی دەدایەوەو دەچوو، وە سەردانی نەخۆشی دەکردو ئامادەی جەنازە دەبوو بەشداری دەکرد.

لەبەردەم دوژمنانی دا بەبێ پاسەوان دەڕۆیشت، لە هەموو کەس خۆبەکەمزانتر بووەو لە هەموویان خا نەی زۆرتر بووە بەبێ کیبر، وە دەستی ڕۆشتووە بەبێ خۆ بە گەورەگرتن وە لە هەموو کەس ڕووخۆش تربووە. هیچ شتێکی دونیا سەرقاڵی نەدەکرد، چی بووا یە لەبەری دەکردو دەیپۆشی. هەندێ جار (شەملە)، هەندێ جار بووردەی خەتداری یەمەنی، وە هەندێ جاریش جبەی خوری دروست کراو، چی دەست بکەوتایە لە حەڵاڵ دەیپۆشی.

مستیلەیەکی زیوی لە دەست دەکرد کەسەرو نەخشەکەی لە خۆی بوو، دەیکردە پەنجەی (برای تووتە)ی دەستی ڕاست یان چەپی. وە کە سواری وولاغ دەبوو لە دوای خۆیەوە بەندەکەی خۆی یان کەسی تری سوار دەکرد. چی وڵاغێك بوایە سواری دەبوو. هەندێ جار ئەسپ و هەندێ جار ووشتر و هەندێ جار گوێدرێژ یان هێستر، وە هەندێ جاریش بە پێ پەتی دەڕۆیشت بە بێ کراس دامێن و مێزەرو کڵاوی قەڵنسووە. بەم شێوەیە سەردانی نەخۆشی لەو پەڕی شاری مەدینەدا دەکرد. وە حەزی لە بۆنی خۆش دەکردو ڕقی لە بۆنی ناخۆش بووە.

لەگەڵ هەژاراندا دادەنیشت و نانی لەگەڵیاندا دەخوارد، وە هۆگری کەسی خاوەنی پیاوەتی دەکرد لە ڕەوشتیاندا، وەدڵی پیاو ماقول و ناودارەکانی ڕادەکێشا بە چاکەکردن لەگەڵیان. سەردانی کەس وکاری خۆی دەکرد بەبێ ئەوەی فەزڵیان بدات بەسەر کەسی لەوان چاکتردا. تەبیعەت ووشك نەبووە لەگەڵ کەسدا، عوزری عوزر هێنەری قبوڵ دەکرد. سوعبەتی دەکردو ڕاستی نەبووایە نەیدەفەرموو، پێ دەکەنی بەبێ قاقا کردن، یاری ڕەواو دروستی دەبینی و ئینکاری نەدەکرد، لەگەڵ خێزانی خۆی دا بەپێ پێش کەوتنی دەکرد، وە دەنگ بەسەری دا بەرز دەکرایەوە وئارامی دەگرت. ووشتری شیردەرو مەڕو ماڵاتی هەبووەو خۆی و خێزانەکانی لە شیرەکەیان دەخواردەوە، بەندەو کەنیزەکی هەبوو، لە خواردن و پۆشاکدا هەرگیز خۆی پێش نەدەخست بەسەریاندا، کاتێکی بەسەردا نەڕۆیشتووە کە تیایدا کارێکی تێدا نەکردبێ بۆ خوای گەورە؛ یان خزمەتێکی خۆی تێداکردووە کە پێویست بووە بیکات. دەردەچوو بۆ ناو باغ و بێستانی هاوەڵەکانی. شتی کەمیشی وەردەگرت، وە نەبیژی شیرینی (کە تا ماوی خورمایە) دەخواردەوە، ڕقی لە هەژار نەبوو لەبەر هەژارێتی و بێ دەستەڵاتی یەکەی، وە لە هیچ پاشایەك نەترساوە لەبەر پاشایەتیەکەی، بانگەوازی هەردووکیانی وەکو یەك دەکرد بۆ لای خوای گەورە.

ژەهرخوارد کراو سیحری لێ کرا. ئەو کەسەی نەکوشت کە ژەهری دەرخوارد داو ئەو کەسەشی نەکوشت کە سیحری لێ کرد. وە بە واجبی نەدەبینی کە دەبێ بکوژرێت. خۆ

ئەگەر لە سەریان بە واجبی بزانییایە کە دەبێ بکوژرێن نەیدەهێشت دەرچن و وازی لێ نەدەهێنان.

خوای گەورە ژیان نامەی بەرزو کاربەڕێوە بردن و سیاسەت و لێزانی تەواوی پێ بەخشیبوو.

پێغەمبەری خوا(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) نەخوێندەوار بوو. نەیدەزانی بخوێنێتەوەو بنووسێ. وە لە ناو وڵاتێکی پڕ لە نەفامێتی و خاکێکی بیاباندا پەروەردەبووە، لە وڵاتێکی هەژارو شوان کاری دا. خوای گەورە بە بەزەیی خۆی پەروەردەی کرد. بە هەتیووی گەورە بوو بە بێ باوك و دا یك، خوای پەروەردگار هەموو ڕەوشت و ئا کارە جوان و ڕێگا بەرێزو سوپا سکراوەکانی فێرکرد. وە هەواڵی پێ شینان و پا شینانی بەوەحی بۆ نارد. کە لەو وەحی یەدا ڕزگاری و بردنەوەی قیامەت و بەدەست هێنانی سەر بەرزی وشکۆمەندی دونیای تێدایەو پابەندبوونەبە واجبەکانەوە. وە پێغەمبەری خوا(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) زیادەڕۆیی لە هەموو شتێکدا وازلێ هێنا بوو.

خوای گەورە تەوفیقمان بدات بۆ گوێڕایەڵی کردنی ئەو پێغەمبەرە بەڕێزە (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم) لە فەرمانەکانی داو شوێن پێ هەڵگرتنی لە کردارەکانی دا. جگە لەوانەی کە تایبەتە بە خۆیەوە. آمین آمین.]انظر جوامع السيرة النبوية ص (٣٥-٣٨)

تمت و لله الحمد

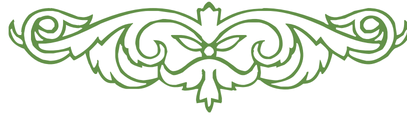
سەرچاوەکان

(١) مختصـر الشمائل المحمدية . الامام أبي عيسـى محمد بن سؤرة الترمذي صاحب السنن ٢٠٩ – ٢٧٩هـ إختصره وحققه : محمد ناصرالدين الالباني . المكتبة الاسلامية عمان/ الأردن الطبعة الاولى ١٤٠٥ هـ .

(٢) قطوف من الشمائل المحمدية ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ والاخلاق النبوية والآداب الإسلامية . جمع و ترتيب: محمد بن جميل زينو . المدرس في دار الحديث الخيرية بمكة المكرمة .

(٣) النبي ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ في بيته . بقلم: الدكتور محمد بن موسى آل نصـر . الطبعة الاولى ١٤٢١هـ-٢٠٠٠ م . مركز الامام الالباني للدراسات المنهجية والأبحاث العلمية . عمان / الاردن .

(٤) مختصر سيرة الرسول﴿صلى الله عليه وسلم﴾ . محمد بن عبدالوهاب

پێڕست

قال عبدالله بن المبارك: (إذا أبتُليتَ بالقضـاء فعليك بالأثر). أخرجه الترمذي. قال الالباني: ا سناده الى ابن المبارك صحيح وهو من كبار شيوخ الامام أحمد الذين يكثر من رواية عنهم في (المسند). وغيره, توفي سنة ١٨١

واته: عبداللّٰهی کوڕی موبارەك فەرمووویەتی: ئەگەر تاقی کرایتەوە بەدادوەری کردن [لە نێوان خەڵکی دا] دەست بگرە بە ئەثەرەوە. [واتە دەست بگرە بە فەرموودەی گێڕدراوە لە پێغەمبەری خوا ﷺ و خەلیفە ڕاشیدینەکانەوە لە ئەحکام و قەزاوەتیاندا].

ئیمامی النووی لە (شرح مسلم)دا دەفەرمووێ: (الأثر): بەلای فەرموودەناسانەوە هەموو فەرمودەیەکی مەرفوع و مەوقوف دەگرێتەوە (وەکو خەبەرو حەدیث).

عن ابن سـيرين قال: (هذا الحديث دينٌ, فانظروا عمن تأخذون دينكم). أخرجه مسـلم وغيره ،قال الالباني: هو في (مقدمة صحيح مسلم) بلفظ: (أن هذا العلم دين ...) وقد رواه بعض الضـعفاء مرفوعاً إلي النبي ﷺ ولا يصـح, و قد خرجته في (الضـعيفة) (٢٤٨١).

واتە: ابن سـيرين(ڕەحمەتی خوای لێ بێت) [سـیرین ناوی دایکێتی کە خزمەتکارێکی ئوم سـەلەمەی دایکی ئیمانداران بووە (ڕەزای خوای لێ بێت). وە ئەم ئەپەرەش لێرەدا باس دەکرێت بۆ زیاتر وریابوون و دڵنیابوون و چەسـپان لە کاتی گێڕانەوەی فەرموودەدا] فەرموویەتی: ئەم زانسـت و فەرموودەیە[کە بە ثابتی و چەسـپاوی لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتووە] دینەو دەکرێتە دین، جا سـەرنج بدەن بزانن دینەکەتان لە چ کەسـێکەوە وەردەگرن.[واتە سـەرنج بدەن بزانن لە کێوە دینەکەتان ڕیوایەت دەکەن. کەواتە لە هیچ کەسـێکەوە ڕیوایەتی مەکەن تا ئەهلیەتی ئەزانن بەوەی کە لەو کەسـانە بێت کە عادل و جێی متمانەو لە خوا ترس بێت.

